RECONCEPTUALIZAREA POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE

Scenarizarea rolului armatei europene

Bogdan RUS

Presa Universitară Clujeană

Bogdan RUS

•

RECONCEPTUALIZAREA POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE

Scenarizarea rolului armatei europene

Bogdan RUS

RECONCEPTUALIZAREA POLITICII DE SECURITATE ȘI APĂRARE COMUNĂ A UNIUNII EUROPENE

Scenarizarea rolului armatei europene

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2023

Referenți științifici:

Dr. George Georgescu, cercetător științific I

Dr. Andreea Constantinescu, cercetător științific III

Imagini copertă:

https://www.gettyimages.no/photos/uss-carl-vinson
https://www.ucl.ac.uk/political-science/news/2021/nov/raison-detre-european-union-according-european-treaties-preambles

ISBN 978-606-37-1951-6

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

Abstract

Într-un context în care doctrinele de război sunt din păcate încă utile pentru a face credibilă descurajarea potențialilor adversari, iar state precum Republica Populară Democrată Coreeană ajung să amenințe în mod deschis Statele Unite ale Americii, sau Federația Rusă desfășoară adevărate teatre de război la granița estică a Uniunii Europene, aceasta din urmă se confruntă cu rezultate relativ restrânse în ceea ce privește evoluția consultărilor din cadrul Politicii de securitate și apărare comună (PSAC). Înființată încă din anul 1999 cu scopul de a consolida capacitățile militare ale Uniunii Europene prin acțiuni concrete de cooperare și integrare strategică, progresele acesteia la mai bine de două decenii par încă limitate și lipsite de capacitatea unei autonomii militare regionale. În ciuda inițiativelor din sfera apărării precum PESCO, CARD, EDF sau Compasul Strategic – clasificate ca fiind un nou și cu totul alt nivel de ambiție pentru Uniunea Europeană în asumarea responsabilităților propriei apărări, obiectivul final al PSAC rămâne încă incert. În acest sens, lucrarea își propune să clarifice măsura în care barierele culturale, interesele politice și tendința de suveranitate a fiecărui stat în parte vor alimenta în continuare dependența de Statele Unite ale Americii în materie de apărare militară, cât și oportunitatea sau chiar necesitatea Uniunii Europene de a-și constitui propria armată.

Cuprins

Abstract 5

Lista figurilor și a tabelelor 11

Lista abrevierilor 13

1. Introducere 15

1.1. Context geopolitic 15

1.2. Conținutul lucrării.. 18

1.3. Interogații ale cercetării.. 19

1.4. Metodologia cercetării 20

1.5. Contribuția lucrării la domeniul Relații Internaționale și Studii Europene... 23

1.6. Limite 24

2. Securitatea și apărarea militară europeană – scopul comun al statelor membre 27

2.1. Evoluția consultărilor în materie de apărare și securitate comună, după Tratatul de la Amsterdam.. 27

2.2. Reușite notabile ale Uniunii Europene în materie de securitate și apărare.. 30

2.3. Securitatea climatică și Pactul verde european 37

2.4. Neproliferarea și contra-proliferarea nucleară, punctul de pornire spre o lume mai pașnică 45

2.5. Parametri și limite ale cooperării, interdependenței și integrării instituționale în cadrul Uniunii Europene 51

3. Aspecte privind actualitatea și viitorul securității militare ale Uniunii Europene 65

3.1. Conceptul de suveranitate a Uniunii Europene 65

3.2. Politica externă a Uniunii Europene.................... 72

3.3. PESCO și alte structuri de cooperare militară 81

3.4. Aspecte economice și de politică monetară ale PSAC 93

3.5. Angajamente ratificate și poziții oficiale ale liderilor europeni cu privire la PSAC 100

3.6. Cartea Albă privind viitorul Europei 108

4. Starea Uniunii: valori resimțite și proiecții avizate în ceea ce privește securitatea și apărarea comună a Uniunii Europene 113

4.1. Metoda de cercetare 113

4.2. Interviul.................... 114

4.2.1. Clasificarea actualelor amenințări la adresa Uniunii Europene...... 116

4.2.2. Evoluția recentă a Politicii de securitate și apărare comună a UE .. 118

4.2.3. Suveranitatea și interesele economice naționale 120

4.2.4. Conflictele din vecinătatea Uniunii Europene.................... 123

4.2.5. Percepția NATO asupra PSAC și asupra actualelor alianțe regionale de cooperare militară 124

4.2.6. Complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO 127

4.2.7. Rolul și legitimitatea NATO pe plan global 128

4.2.8. Formula ideală a coeziunii NATO – PSAC.................... 130

4.2.9. Forțe Armate Europene / Armata Uniunii Europene.................... 131

4.2.10. Impactul Brexit asupra securității și apărării UE.................... 135

4.3. Chestionarul 137

4.4. Analize sumative și comparative 154

5. Concluzii 159

6. Anexe 169

6.1. Protocolul numărul 10 privind Cooperarea Structurată Permanentă, stabilită prin Articolul 42 din Tratatul privind Uniunea Europeană........ 169

6.2. Formant în limba română al întrebărilor care au stat la baza discuțiilor desfășurate în cadrul interviurilor 172
6.3. Format chestionar complet, în limba română, așa cum a fost el propus tuturor participanților, inclusiv cuvântul de deschidere 175

7. Bibliografie 181

Lista figurilor și a tabelelor

Figura 1.1: Europa azi 16

Figura 2.1: Reprezentare globală în % și mil.$ a contribuțiilor umanitare și pentru dezvoltare 32

Figura 2.2: Estimare a evoluției cheltuielilor de apărare ale marilor puteri militare 36

Figura 2.3: Evoluția temperaturii la nivel global odată cu epoca industrializării (°C) 38

Tabelul 2.4: Retragerea nucleară și proliferarea nucleară, țară cu țară 47

Figura 2.5: Reprezentare globală a stării de pace sau de conflict 52

Figura 3.1: Contribuția pe țări și/sau regiuni la PIB-ul global 66

Figura 3.2: Evoluția coșului de valute al Fondului Monetar Internațional 70

Figura 3.3: Misiuni și operațiuni ale PSAC în derulare 75

Figura 3.5: Alianțe multilaterale de apărare în Europa 82

Figura 3.6: Modul în care europenii percep Uniunea Europeană 85

Figura 3.7: Fluctuații în cadrul UE-28 ale PIB-ului, datoriilor publice și ale cheltuielilor de apărare (intervalul 2005 – 2019) 95

Figura 3.8: Ponderea cheltuielilor militare totale în Europa în 2019 98

Figura 3.9: Contribuția statelor membre la PIB-ul Uniunii Europene în 2019 (%) 99

Figura 3.10: Cheltuielile totale ale administrației publice pentru apărare, 2019 (% din PIB) 104

Figura 3.11: Perioade de pace și război în istoria Europei 109

Figura 3.12: Ratele șomajului total în raport cu cel al tinerilor în UE-28 110

Figura 4.1: Intervale de vârstă ale participanților 139

Figura 4.2: Niveluri de studii ale participanților 139

Figura 4.3: Raport cetățenie UE / non UE a participanților 140

Figura 4.4: Aprecieri ale respondenților cu privire la cunoștințele proprii asupra domeniilor de securitate și apărare ale Uniunii Europene (%) 141

Figura 4.5: Raport al respondenților cu privire la cunoașterea și a altor formațiuni de apărare și securitate europeană 141

Figura 4.6: Alte formațiuni de apărare și securitate europeană enumerate de către respondenți 142

Figura 4.7: Percepția respondenților pe niveluri de severitate cu privire la pericolele care amenință siguranța și stabilitatea Uniunii Europene 143

Figura 4.8: Aprecieri ale respondenților cu privire la protecția militară proprie resimțită (%) 144

Figura 4.9: Aprecieri ale respondenților cu privire la percepția trupelor și a blindatelor militare în locurile aglomerate ale marilor orașe europene (%) 145

Figura 4.10: Aprecieri ale respondenților cu privire la inițiativa statelor membre ale Uniunii Europene de a colabora pe chestiuni de securitate și apărare militară (%) 146

Figura 4.11: Aprecieri ale respondenților cu privire la randamentul colaborării statelor membre pe chestiuni de securitate și apărare militară (%) 146

Figura 4.12: Opinii ale respondenților cu privire la necesitatea Uniunii Europene de a face mai multe progrese în acest sens al colaborării militare (%) 147

Figura 4.13: Relevanța resimțită a Politici de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (%) 148

Figura 4.14: Relevanța resimțită a NATO (%) 148

Figura 4.15: Opinii exprimate cu privire la formula ideală de colaborare între PSAC și NATO în vederea asigurării securității și apărării viitoare a Uniunii Europene (%) 149

Figura 4.16: Opinii exprimate asupra utilității constituirii Armatei Uniunii Europene (%) 150

Figura 4.17: Variația pozitivă a siguranței blocului comunitar în contextul Armatei Uniunii Europene (%) 150

Figura 4.18: Aprecieri cu privire la capacitatea Armatei Uniunii Europene de a contribui la pacea și securitatea globală (%) 151

Figura 4.19: Înclinația de a susține inițiativa de creare a Armatei Uniunii Europene în contextul unei eficiențe economice și de securitate certe (%) 152

Figura 4.20: Aprecieri cu privire la impactul retragerii Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord din Uniunea Europeană, asupra segmentelor de securitate și apărare militară ale acesteia din urmă (%) 153

Figura 4.21: Aprecieri cu privire la rolul reprezentat de Regatul Unit în securitatea și apărarea militară a Uniunii Europene, în termeni de tehnologie, inovație și contribuție bugetară (%) 153

Figura 5.1: Costul fragmentărilor și al ineficiențelor actuale 164

Lista abrevierilor

CARD – Revizuirea Anuală Coordonată privind Apărarea
CDP – Planul de Dezvoltare a Capacității
DG E VIII – Directoratul General pentru Relații Externe
ECAP – Planul European de Acțiune a Capabilităților
EDA (AEA) – Agenția Europeană de Apărare
EDAP – Planul European de Acțiune în Domeniul Apărării
EDF – Fondul European de Apărare
EDIDP – Programul European de Dezvoltare Industrială a Apărării
EEAS (SEAE) – Serviciul European de Acțiune Externă
EI2 – Inițiativa europeană de intervenție
EPF – Facilitatea Europeană pentru Pace
ESDC – Colegiului European de Securitate și Apărare
ESDP – Politica Europeană de Securitate și Apărare
ESA – Agenția Spațială Europeană
ESS – Strategia Europeană de Securitate
EUGS – Strategia Globală a Uniunii Europene
EUMC – Comitetul Militar al Uniunii Europene
EUMS – Statul Major al Uniunii Europene
Europol – Oficiului European de Poliție
FPI – Serviciul pentru Instrumente de Politică Externă
HHG – Obiectivul Principal al Helsinki-ului
MApN – Ministerului Apărării Naționale
MARSUR – Proiectul de Supraveghere Maritimă
MENA – Orientul Mijlociu și Africa de Nord
MPCC – Capabilitatea Militară de Planificare și Conducere
NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
NB8 – Nordic Baltic 8

NDPP – Procesul de Planificare al Apărării NATO
NPT – Tratatul de Neproliferare Nucleară
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PADR – Acțiunea pregătitoare privind cercetarea în domeniul apărării
PESC (CFSP) – Politica Externă și de Securitate Comună
PESCO – Structura de Cooperare Permanentă
PSAC (CSDP) – Politica de securitate și apărare comună
PSC – Comitetul Politic și de Securitate
SDIP – Planul de Implementare al Securității și Apărării
SES – Strategia europeană de securitate
SUA – Statele Unite ale Americii
TUE – Tratatul privind Uniunea Europeană
UE – Uniunea Europeană
UVT – Universitatea de Vest din Timișoara
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

1. Introducere

1.1. Context geopolitic

În contextul îngrijorător al unei lumi în care tensiunile economice între state continuă să crească datorită resurselor naturale din ce în ce mai limitate, diferențele rasiale și etnice nu reușesc să dispară, mișcările radicale își fac resimțită din ce în ce mai des prezența pe mai toate continentele, iar statele investesc sume colosale de bani în cercetare în industria militară – înarmându-se nu doar cu tehnologie convențională de apărare ci și cu tehnologie nucleară de atac – o strategie viabilă care să garanteze cu adevărat pacea la nivel global este imperios necesară. Atât istoria cât și faptele recente au demonstrat că în față unor astfel de situații omenirea e oarecum neputincioasă (fie din motive culturale, fie din interese politice sau geostrategice), sau chiar total nepregătită de o mobilizare promptă și de o intervenție rapidă și eficientă. Însă tot istoria ne mai arată deopotrivă și că grupările regionale sau alianțele globale au fost cele care au avut puterea în momente cheie să schimbe într-o direcție pozitivă cursul evenimentelor; iar organizații precum Organizația Națiunilor Unite (ONU)[1], Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)[2], sau Uniunea Europeană (UE)[3] reprezintă un exemplu extrem de relevant în acest sens. Deși pornite inițial de la un scop restrâns, ele au ajuns de-a lungul timpului să se dezvolte pe mai multe laturi și departamente și să se plieze constant la nevoile directe ale societății într-o continuă schimbare, reușind să inițieze, contribuie și execute acțiuni pe

---

[1] *Sursă online*, „Organizația Națiunilor Unite / Istoric”, https://www.un.org/en/about-un/, accesat în 31.05.2020.

[2] *Sursă online*, „NATO / Ce este NATO?”, https://www.nato.int/nato-welcome/index.html, accesat în 31.05.2020.

[3] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Despre UE”, https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_ro, accesat în 31.05.2020.

nișe cum ar fi: drepturile omului, siguranța mediului, pacea și securitatea mondială, sau libera circulație a cetățenilor și a mărfurilor.

Uniunea Europeană spre exemplu – care reprezintă și elementul central al cercetării de față – a debutat inițial ca o organizație menită să asigure o distribuție echitabilă a resurselor de oțel și cărbune în ideea prevenirii unui nou conflict continental, însă a ajuns prin acoperirea treptată a laturilor economice, politice și sociale și printr-o extindere constantă a statelor membre, să reprezinte la nivel global un exemplu solid de unitate democratică, constituind chiar una dintre cele mai puternice cadre legislative din lume. Însă în ciuda numeroaselor sale realizări, progresele în materie de apărare au fost extrem de lente comparativ cu alte domenii, aceste preocupări fiind mereu lăsate în mare parte în sarcina NATO – considerată adecvată și suficientă pentru acest tip de misiuni.

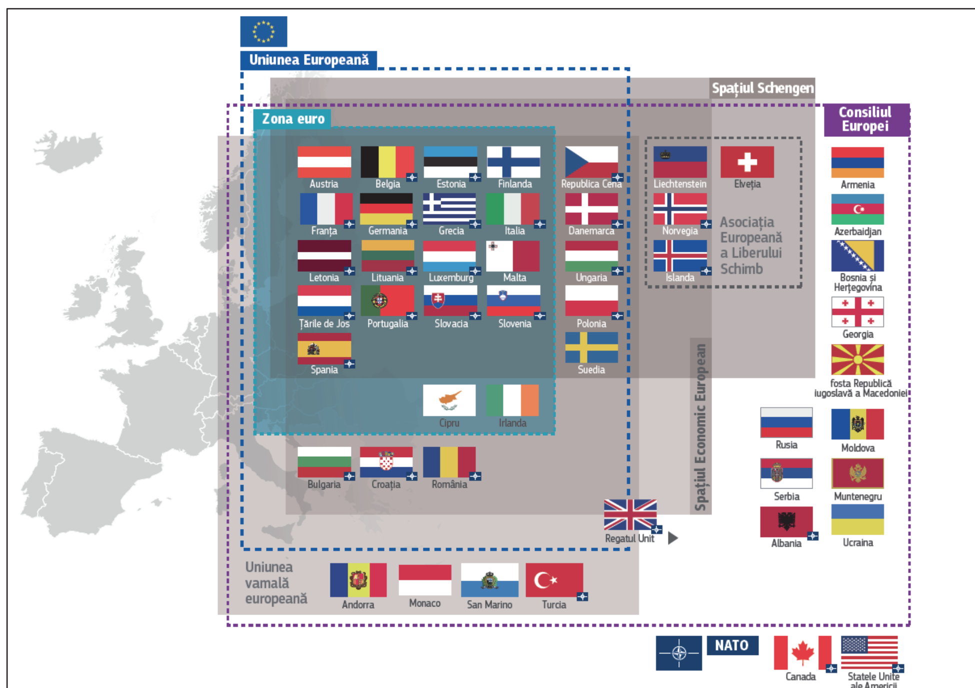

Figura 1.1: Europa azi

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 5.

Însă în contextul în care nu toate statele membre ale Uniunii Europene făceau parte și din Alianța Nord Atlantică, conflictele din zona balcanică (1992 –

1999)[4] au adus din nou în prim plan necesitatea Uniunii Europene de a dispune de o capacitate militară autonomă, fără a mai fi nevoită să se bazeze pe asistența NATO. Chiar și așa, când această necesitate a fost abordată cu un nivel sporit de importanță, eforturile consultărilor n-au rezultat decât în constituirea unor agenții de apărare sau a unor grupări de luptă menite să poată desfășura rapid un număr limitat de personal militar.

În acest sens, cercetarea vine așadar nu doar cu tendința de analiză a stadiilor actuale ale consultărilor, sau a motivelor care au încetinit sau blocat de-a lungul timpului cursul unei asemenea politici de apărare comună în cadrul Uniunii Europene – aspecte care ar fi urmat inevitabil a fi sondate pe parcursul tezei – ci aspiră mai degrabă la posibilitatea de a testa fezabilitatea unei soluții și mai avansate de atât, și anume cea a creării Armatei Uniunii Europene. Lucrarea dorește să testeze atât sustenabilitatea unui asemenea demers din punct de vedere administrativ, logistic sau financiar, dar și din punct de vedere diplomatic pe plan internațional, și cum existența unei asemenea entități ar influența politica externă actuală a Uniunii Europene. Totodată, cum și în ce măsură o astfel de alianță militară ar fi in acord cu politicile unor organizații precum ONU sau NATO, sau cu viziunile pe termen mediu și lung ale unor societăți și economii supuse în mod ideal globalizări și nu regionalizării, reprezintă de asemenea un aspect de o importanță majoră într-un context actual aparent lipsit de o soluție viabilă în acest sens.

Cu scopul de a delimita perspectiva cercetării și de a o poziționa cât mai clar în spectrul principalelor teorii din cadrul relațiilor internaționale – precum Realismul, Neorealismul, Idealismul, Liberalismul, Neoliberalismul, Marxismul, Constructivismul sau Feminismul – lucrarea propune doar expunerea trecută prin filtrul liberalismului, o teorie care favorizează instituționalizarea și procesele de integrare. Numită și „teoria interdependenței complexe" sau „internaționalism liberal", teoria liberalismului are la bază pe convingerea că actualul sistem internațional este mult mai capabil să genereze o ordine mondială pașnică, decât să se bazeze pe forța directă (precum acțiuni militare), punând accentul pe cooperarea internațională ca mijloc de promovare a intereselor

[4] Branka Magaš și Ivo Žanić, *The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991–1995,* Abingdon, Frank Cass Publishers, 2001.

fiecărei națiuni în parte. Liberalii consideră că totalitatea consecințelor negative ale forței, precum pierderile economice și de vieți omenești, depășesc cu mult beneficiile potențiale ale acesteia, în contextul în care în societatea tot mai globalizată de astăzi utilizarea tacticilor economice (precum acordurile comerciale multilaterale și diplomația internațională) pot fi mult mai eficiente în promovarea intereselor politice decât amenințarea cu forța – însă într-adevăr, din păcate nu întotdeauna și suficiente. Promovând valori clar stabilite și instituții internaționale care reglementează această ordine, liberalismul subliniază faptul că legăturile largi dintre state au făcut dificilă definirea interesului național și au diminuat utilitatea puterii militare, iar globalizarea, creșterea rapidă a tehnologiei comunicațiilor și intensificarea comerțului internațional au făcut ca statele să nu se mai poată baza pe simpla politică de putere pentru a decide asupra problemelor, și prin urmare, cooperarea internațională pe cât mai multe dintre domenii rămânând un obiectiv de interes principal.[5]

1.2. Conținutul lucrării

Pornită cu scopul de a aduce o contribuție științifică Politicii de apărare și securitate comună a Uniunii Europene, lucrarea este structurată pe cinci mari secțiuni, care includ o parte introductivă, două parți teoretice, o parte practică și secțiunea finală alocată concluziilor. Partea introductivă debutează cu noțiuni metodologice, care stabilesc direcțiile și obiectivele cercetării, fiind prezentate în cadrul acesteia fundamente precum motivația și interogațiile cercetării, limitele acesteia, rezultatele așteptate, cât și eventualele riscuri asociate temei selecționate, și este continuată de două capitole teoretice.

Primul capitol teoretic are menirea de a oferi o perspectivă de ansamblu asupra securității și apărării europene, folosindu-se nu doar de repere istorice directe privind evoluția consultărilor în cadrul PSAC și de diverse reușite notabile ale Uniunii Europene în acest sens, dar în același timp și de noțiuni adiacente cu un impact indirect asupra acesteia, care vizează spre exemplu influența deciziilor

---

[5] *Sursă online*, „Norwich University Online / Academic Programs / Resources / Key Theories of International Relations", https://online.norwich.edu/academic-programs/resources/key-theories-of-international-relations, accesat în 08.06.2022.

politice asupra schimbărilor climatice, neproliferarea și contra-proliferarea nucleară, sau parametri și limite teoretice ale cooperării, interdependenței și integrării instituționale.

Cel de-al doilea capitol teoretic își propune o abordare mult mai specifică și actuală asupra tuturor noțiunilor cu o însemnătate reprezentativă pentru cercetare, a organismelor instituționale, sau a formațiunilor militare care țin de securitatea și apărarea Uniunii Europene, cu menirea de a completa într-un mod cât mai obiectiv fundamentul teoretic al temei selecționate, și care promite prin cele șase subcapitole ale sale să acopere arii precum suveranitatea Uniunii Europene, politica externă a acesteia, structuri de cooperare militară europene, aspecte economice și de politică monetară ale PSAC, angajamente și poziții publice ale liderilor europeni, sau previziuni oficiale privind viitorul Europei în materie de securitate și apărare.

Cel de-al treilea capitol reprezintă partea practică a lucrării, care, utilizând metoda anchetei ca și tehnică de cercetare are ca obiective: 1) colectarea directă a opiniilor cu un înalt grad de expertiză din mediul academic și instituțional, cât și deopotrivă 2) colectarea percepțiilor generale resimțite în rândul populației în ceea ce privește tema selecționată, precum urmează a fi detaliat în secțiunea de mai jos dedicată metodologiei.

În ceea ce privește partea finală a lucrării, respectiv cea alocată concluziilor, aceasta este menită să dobândească cu sprijinul conținutului teoretic și al celui practic, capacitatea de a răspunde într-un mod cât mai punctual, obiectiv și mai apropiat de realitatea viitoare probabilă, interogațiilor prezentei cercetări.

1.3. Interogații ale cercetării

Dincolo de multitudinea abordărilor secundare care decurg din analiza materialelor de specialitate vizate pentru fundamentarea acestei cercetări, obiectivul principal al acesteia rămâne acela de a contura anumite idei reprezentative, menite să clarifice impactul creării Armatei Uniunii Europene în sfere precum cea politică, economică și socială, însă doar în contextul unei viziuni pe termen mediu și lung a acesteia. În acest sens, lucrarea și-a propus să răspundă unui număr de trei interogații de bază, care au ca scop nu doar testarea

sustenabilității unei astfel de abordări de apărare comună mult mai impozante, ci și evidențierea eventualelor sale efecte secundare:

1. Reprezintă constituirea Armatei Uniunii Europene cu adevărat o oportunitate spre stabilitate politică, economică și socială, sau o astfel de forță militară ar duce într-o anumită măsură la o izolare regională și la și mai multe divergențe și tensiuni pe plan internațional?

2. Care ar fi impactul diplomatic la nivel global al Armatei Uniunii Europene, cu precădere asupra actualelor alianțe militare, și ce măsuri de estompare ale eventualelor efecte negative ar putea fi aplicate?

3. În ce măsură este afectată actuala Politică de securitate și apărare comună a Uniunii Europene de ieșirea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (Brexit)[6] din cadrul blocului comunitar?

Atât nevoia cât și aspirațiile acestor întrebări vin din dorința de a merge mai departe cu înțelegerea și abordarea actuală a securității și apărării europene, și doresc să aducă un plus de claritate acestei arii la nivel academic și de cercetare științifică. De asemenea, prin argumentarea acestor răspunsuri lucrarea va evidenția în egală măsură beneficiile și aspectele negative ale unei astfel de formațiuni, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război, dar și în contextul unor dezastre naturale sau pandemii, precum este aceasta cu care se confruntă spre exemplu omenirea în momentul actual, provocată de virusul SARS-CoV-2[7]. Mai mult, lucrarea aspiră să documenteze și înțelegerea și percepția cetățenilor europeni asupra mai multor chestiuni ce țin de securitatea și apărarea militară a acesteia, dar și așteptările lor reale în această direcție.

1.4. Metodologia cercetării

Dincolo de fundamentul teoretic, lucrarea propune o abordarea practică, exploratorie, care să includă date și previziuni de testare a unui asemenea demers

---

[6] *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Brexit", https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-uk-after-referendum/, accesat în 01.06.2020.

[7] *Sursă online*, „Organizația Mondială a Sănătății / Urgențe / Boli / COVID-19", https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it, accesat în 13.06.2020.

administrativ major, cum este și scenariul creării Armatei Uniunii Europene. Analiză practică propusă se împarte în două secțiuni: 1) calitativă, bazată pe o serie amplă de date și previziuni oficiale obținute în cadrul unor interviuri cu diverse personalități din mediul academic și instituțional, a căror expertiză este menită să aducă o contribuție substanțială în argumentarea interogațiilor prezentei lucrări; și 2) cantitativă, apelându-se în cadrul studiului și la instrumente de investigare și de colectare a datelor precum chestionarul. Acesta din urmă a vizat colectarea gradului de înțelegere a contextului actual de securitate și apărare al europenilor, a variației gradului de siguranță percepută în rândul acestora (atât în scenariul actual, cât și deopotrivă în cel al implementării unui astfel de scenariu administrativ de apărare comună), cât și totodată diverse alte opinii, așteptări, sau previziuni cu privire la viitorul acestui sector, cu precădere luând în calcul și contextul Brexit. Toate aceste informații promit așadar să ofere o perspectivă autentică, cât mai actuală și relevantă totodată acestei inițiative nedefinitivate încă în cadrul actualei Politici de securitate și apărare comună a UE, cât și o relevantă contribuție științifică în suportul aprofundării acestei arii de cercetare.

În ceea ce privește prima metodă de cercetare – interviul – aceasta a avut ca obiectiv intervievarea unor experți din domeniul militar și de apărare, precum reprezentanți instituționali sau șefi ai diverselor cabinete din cadrul Ministerului Apărării Naționale a României (MApN)[8], sau din cel al Ministerului Afacerilor Externe[9], și totodată a unor personalități din mediul academic, ale căror preocupări de cercetare au fost direcționate în ultimii ani cu precădere spre Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene. În vederea unei opinii finale cât mai fidele, metoda a căutat să păstreze un echilibru între numărul respondenților din mediul instituțional raportat la cel academic, și a avut ca obiectiv principal aprofundarea stadiului actual și a perspectivelor viitoare ale acestor segmente de securitate și apărare militară ale UE, dar și deopotrivă oportunitatea constituirii unei Armate a Uniunii Europene. Colectarea de date s-a desfășurat în perioada celei de-a doua jumătăți a programului de cercetare,

---

8 *Sursă online*, „Ministerul Apărării Naționale / Despre noi”, https://www.mapn.ro/legislatie/index.php, accesat în 14.06.2020.

9 *Sursă online*, „Ministerul Afacerilor Externe”, https://www.mae.ro/, accesat în 11.02.2022.

respectiv februarie 2021 – iulie 2022, prin format videoconferință și corespondență electronică, și a utilizat ca și puncte de pornire în discuții un număr total de cincisprezece întrebări – doisprezece dintre acestea fiind deschise și trei având variante predefinite de răspuns. În cazul întâlnirilor în format videoconferință, durata de desfășurare a acestora a urmărit o valoare medie de aproximativ 60 de minute per întâlnire, în funcție desigur de evoluția discuțiilor și de disponibilitatea respondenților.

Referitor la cea de-a doua metodă de cercetare – chestionarul – aceasta a urmărit să colecteze siguranța percepută a locuitorilor europeni, înțelegerea comună a acestora asupra importanței securității și apărării militare, dar și previziuni asupra obiectivelor viitoare ale acestor arii prin prisma așteptărilor exprimate. Ca și structură, acesta a conținut un număr de douăzeci și opt de întrebări cu un singur răspuns selectabil și o întrebare deschisă cu câmp editabil, iar structura, lungimea și complexitatea întrebărilor au fost de așa natură formulate încât timpul necesar completării întregului chestionar să nu depășească durata de zece minute. Pentru a putea participa, respondenții trebuiau să îndeplinească următoarele două condiții: să aibă vârsta de cel puțin 18 ani împliniți și să dețină la momentul participării cetățenia sau rezidența unui stat membru din cadrul Uniunii Europene. Grație complexității și adaptabilității uneltelor digitale, desfășurarea chestionarului a fost organizată pentru o perioadă de 45 de zile pe platforma online https://www.surveylegend.com/, dedicată acestor tipuri de sondaje, iar conținutul acestuia a fost disponibil nu doar în limba română, ci și în limbi de comunicare internațională precum engleza, franceza și spaniola. În ceea ce privește eșantionul vizat, cu sprijinul oferit de către Departamentele de Relații Internaționale, Studii Europene și/sau Integrare Europeană din cadrul universităților partenere de la nivelul Uniunii Europene, chestionarul a aspirat să înregistreze participanți din toate cele 27 de state membre, și un numărul minim de cel puțin 250 de participanți. În interpretarea rezultatelor nu s-au vizat analize individuale, ci doar generale, obiectivul principal al acestora fiind acela de a aduce opiniile unei populații restrânse cât mai aproape de cele colective, care să reprezinte cu o cât mai mare fidelitate media dominantă a societăți europene în ansamblul ei.

Informațiile vor fi culese și analizate cu respectarea tuturor normelor privind etica cercetării științifice în domeniului științelor sociale, și doar prin intermediul unor proceduri standardizate. Acest lucru va face posibilă extrapolarea rezultatelor, cu o eroare acceptabilă, de la o parte restrânsă a grupurilor investigate către opinii colectiv acceptate, care vor reuși să reflecte astfel populația per ansamblu. Totodată, acest tip de coeficient de eroare oferă și posibilitatea de ajustare a sa prin confruntarea respectivelor opiniilor exprimate cu faptele reale pe care acestea le generează deja în mod direct în societate, drept pentru care statisticile oficiale și sursele teoretice vizate vor reprezenta cu precădere metode complementare de informare și comparare a noțiunilor investigate. Cu toate acestea, chiar dacă eventualele ajustări au ca finalitate capacitatea de a oferi o interpretare și mai obiectivă asupra opiniilor exprimate, informațiile colectate în cadrul prezentei investigații nu vizează de principiu folosirea vreunor astfel corecții.

1.5. Contribuția lucrării la domeniul Relații Internaționale și Studii Europene

În ceea ce privește rezultatele cercetării, acestea se așteaptă să aducă un plus de valoare soluțiilor deja existente, prin enunțarea diferitelor elemente de noutate atât prin argumente cât și prin prisma contraargumentelor la care ar putea fi supuse acestea, avându-se mereu în vedere o strânsă legătură între soluțiile inovative și ușor idealiste, și cele obiective și realizabile; cu precădere fiindcă o astfel de inițiativă – care are proiectată idealul constituirii unei Armate a Uniunii Europene în cadrul actualei Politici de securitate și apărare comună – reprezintă un capitol într-o continuă evoluție pe mai multe niveluri în cadrul Uniunii Europene, fie ea și lentă. Iar decizia de materializare a acesteia ține în special de găsirea unor soluții (sau poate compromisuri) comune, viabile, în congruență cu previziunile a ceea ce se dorește să reprezinte viitorul apropiat și cel îndepărtat al Uniunii, și care să se ridice totodată nu doar la nivelul amenințărilor externe (convenționale), dar și la cele interne, tot mai sofisticate din punct de vedere social și tehnologic, și în același timp tot mai greu de anticipat.

În acest sens, prin mixarea studiilor existente cu rezultatele analizei propuse, lucrarea aspiră să răspundă cat mai elaborat interogațiilor care stau la baza acesteia, și care să aibă în viitor capacitatea de a aduce atât mai multă claritate și soluții concrete actualelor stadii de cooperare și integrare militară, și să deschidă drumuri noi, relevante, către alte cercetări și mai aprofundate în acest sens.

1.6. Limite

Din punct de vedere al delimitării lucrării, aceasta va trata materialele selecționate prin prisma teoriei liberalismului în relațiile internaționale, căutând expuneri si argumente care favorizează sau critică instituționalizarea și procesele de integrare strategică a UE, evitând totodată orice asocieri cu concepte extreme de tipul realismului sau idealismului. Din punct de vedere al abordării teoretice, aceasta se focalizează în mod prioritar pe evoluția Politicii de securitate și apărare comună actuală și pe impedimentele întâmpinate de către aceasta în demersul către o maturitate oficializată prin organisme de apărare mult mai complexe și mai tactice, iar istoria și evoluția armatelor, sau cea a alianțelor militare fiind aspecte dezbătute doar ca și noțiuni introductive, sau ca și elemente de comparație și argumentare succintă. Totodată, la nivel teoretic aceasta aspiră să includă date și indicatori statistici din surse publice oficiale și lucrări academice de la edituri de prestigiu recunoscute la nivel internațional, fără a trata informații neoficiale sau negocieri actuale în derulare, care nu au încă vreun fundament juridic publicat sau ratificat. Din punct de vedere al delimitării temporale și spațiale, lucrarea cuprinde analiza oportunității creării Armatei Uniunii Europene doar în contextul actualelor state membre, și probează prin suportul teoretic și cel practic aplicabilitatea acesteia într-un interval de realizare de aproximativ 25 – 50 de ani.

În ciuda necesității unor soluții ferme și nemijlocite în această direcție, abordarea academică a unor asemenea interogații a rămas totuși o sarcină extrem de riscantă din punct de vedere al volatilității acesteia – fapt care ar fi putut afecta de-a lungul timpului elaborarea amănunțită a unor astfel de ipoteze, și care, în lipsa unei coagulări științifice a tuturor situațiilor de facto și a informațiilor

existente, a și contribuit în mod tacit într-o anumită măsură la actualul ritm de evoluție al consultărilor. Depinzând în mod direct fie de unele evenimente militare impredictibile (în special din cadrul zonei transatlantice și a granițelor sale imediate), fie de simple ciocniri de interese sau schimbări majore în viziunea liderilor europeni și americani în această privință, lucrarea a fost și este așadar expusă unui grad mare de volatilitate. Însă acest fapt nu ar trebui să blocheze validarea unor astfel de ipoteze, ci mai degrabă să ducă la urgentarea găsirii unor răspunsuri – argument susținut de altfel și de inițiativa acestei lucrări. Cu toate acestea, în cazul în care necesitatea unor astfel de interogații devine totuși invalidată pe parcursul cercetării de către o serie de factori politici și sociali majori, datele colectate se intenționează a fi redirecționate și adaptate în vederea susținerii, completării, sau chiar a criticării respectivelor evoluții.

2. Securitatea și apărarea militară europeană – scopul comun al statelor membre

Acest prim capitol teoretic are menirea de a oferi o inițiere asupra temei selecționate, prin abordarea succintă a unor cadre relativ diferite însă strâns interconectate în același timp, cu scopul de a forma o perspectivă cât mai amplă asupra noțiunilor ce urmează a fi elaborate și, totodată, pentru a ne introduce treptat în cel de-al doilea capitol al lucrării, care va trata mult mai punctual totalitatea aspectelor teoretice care țin de securitatea și apărarea militară ale blocului comunitar. Pentru o reflecție de ansamblu asupra acestei secțiuni, ea va conține aspecte teoretice legate de evoluția consultărilor în materie de apărare și securitate comună a UE, de reușite notabile în acest sens, de chestiuni legate de securitatea climatică, de neproliferare și contra-proliferare nucleară, cât și de parametri de cooperare, interdependență și integrare instituțională.

2.1. Evoluția consultărilor în materie de apărare și securitate comună, după Tratatul de la Amsterdam

Conform specialiștilor în domeniu, capabilitatea de acțiune militară își are în mod ideal rădăcinile într-o strategie, care are particularitatea de a contura în mod specific obiectivele și mijloacele de acțiune ale acesteia. Fie că este vorba de operațiuni de menținere a păcii, separarea părților prin forță, sau asistență umanitară, rezultatul pozitiv al acestora va fi mereu reprezentat de mixtul corect între strategia care oferă variante pentru dezvoltarea capacității, structuri instituționale de comandă și capacitatea efectivă de desfășurare militară.[10] Să fie așadar strategia militară de fapt cea mai mare lipsă a Uniunii Europene?

[10] Ettore Greco, Nicoletta Pirozzi și Stefano Silvestri, *EU Crisis Management: Institutions and Capabilities in the Making*, Roma, Quaderni IAI, 2010, pp. 11 – 12.

Conflictele din regiunea balcanică din anii ’90 ar putea susține această ipoteză, căci în ciuda faptului că Europa dispunea de un efectiv de mai bine de 2 milioane de soldați, n-a fost totuși capabilă de o mobilizare promptă, solicitând suportul NATO.[11]

În iunie 1999, Uniunea Europeană înființează în mod formal în cadrul Summit-ului de la Köln, Politica Europeană de Securitate și Apărare (ESDP), convenind că „Uniunea trebuie să aibă capacitatea de acțiune autonomă, susținută de forțe militare credibile, mijloacele de a decide să le folosească și disponibilitatea de a face acest lucru, pentru a răspunde crizelor internaționale fără a aduce atingere acțiunilor NATO”[12], însă stabilește acțiuni concrete doar șase luni mai târziu, în cadrul Summit-ului de la Helsinki, unde aceasta constituie Obiectivul Principal al Helsinki-ului, sau „Helsinki Headline Goal (HHG)”, care are ca țintă dezvoltarea în următorii trei ani a unui număr de 60.000 de trupe, capabile să se deplaseze în orice teatru de război în mai puțin de 60 de zile și să aibă o capacitate de acțiune de până la un an. De asemenea, statele membre au mai agreat constituirea unor organisme politico-militare în cadrul Consiliului Uniunii Europene, precum Comitetul Politic și de Securitate (PSC), Comitetul Militar al Uniunii Europene (EUMC), Statul Major al Uniunii Europene (EUMS) și Directoratul General pentru Relații Externe (DG E VIII) ca și organ de suport. Toate acestea au fost mai apoi reunite sub Planul European de Acțiune a Capabilităților (ECAP), iar în anul 2003, odată și cu implementarea primei Strategii Europene de Securitate (ESS), a avut loc și prima operațiune militară, Artemis, în Republica Democratică Congo.[13]

Ca urmare a acestor progrese, în iunie 2004 Statele Membre definesc un nou Obiectiv Principal pentru 2010 (HD 2010), care are ca scop crearea unei capacități rapide de intervenție, formată din aproximativ 1.500 – 2.500 de trupe, și care urmează a fi alcătuită printr-o contribuție multinațională agreată.

---

[11] Magaš și Žanić, *Op. cit.*

[12] Sven Biscop, *Strategic autonomy: not without integration*, Foundation for European Progressive Studies (FEPS), Bruxelles, 2022, https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/220113%20strategic_autonomy_sven_biscop.pdf, accesat în 13.01.2022.

[13] Greco, Pirozzi și Silvestri, *Op. cit.*, pp. 12 – 13.

Totodată, pentru îmbunătățirea cooperării dintre state – un element de coagulare extrem de important de altfel – a fost necesară și crearea Agenției Europene de Apărare (EDA); însă realizarea unei astfel de cooperări a rămas din păcate o sarcină extrem de dificil de îndeplinit și în anii care au urmat. Cu alte cuvinte, cheltuielile financiare cu grupările de luptă aflate în așteptare, interesele de protejare a propriilor economii naționale când erau puse în discuție achiziția de armamente, sau stabilirea bugetelor pentru întreg acest sector al armamentelor, precum si efectele crizei financiare care a urmat, au împins statele să rămână oarecum reticente în ceea ce privește angajamentele de susținere a acestei Politici Europene de Securitate și Apărare (ESDP). Ba mai mult decât atât, un alt obstacol cultural major în obținerea unei cooperări mai profunde, îl reprezenta tendința statelor membre de a-și conserva suveranitatea națională și capacitatea proprie de acțiune. Pragul de încredere pe care acestea nu reușeau însă să-l depășească, reprezenta însăși modalitatea de a-și păstra această suveranitate națională și de a-și spori totodată capabilitățile militare de acțiune – și anume tocmai prin această consolidare a cooperării și a integrării reciproce. În anul 2009, odată cu împlinirea a 10 ani de existență, Politica Europeană de Securitate și Apărare (ESDP) își schimbă sugestiv numele în Politica de securitate și apărare comună (PSAC), cu scopul de a acorda probabil o și mai mare greutate tratatului în sine[14] și care este condusă în prezent de Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, Josep Borrell Fontelles, totodată și vicepreședintele Comisiei Europene.

Cu toate acestea, deși în perioada 2003 – 2009 au fost derulate sub coordonarea ESDP nu mai puțin de 26 de misiuni, din anul 2009 până în anul 2011 numărul acestora a rămas surprinzător – zero. Chiar dacă acest aspect a fost la acea vreme unul strâns legat și de criza financiară globală izbucnită în 2008, ale cărei efecte erau resimțite la nivel tot mai profund și care a dus la reducerea semnificativă a bugetelor pentru acest sector, putem discuta și de o criză în coagularea viziunilor la nivelul țărilor membre – acțiunile de respectare a unor

---

[14] *Ibidem*, pp. 14 – 18.

angajamente ratificate găsindu-și eficiența și randamentul maxim pe timp de criză și nu pe timp de pace și bunăstare. Însă nu putem nega faptul că toate acele divergențe erau și sunt în continuare fundamentate de conjuncturi istorice și geopolitice extrem de complexe: 1) în timp ce Europa de Est percepe în continuare Federația Rusă ca fiind cea mai reala amenințare la adresa existenței sale, Europa de Vest este îngrijorată în schimb de terorism; 2) de ce fel de fuziune sunt capabile NATO (a cărei existență depinde într-o anumită măsură și de activitatea sa perpetuă) și PSAC, este de asemenea o temă văzută diferit la nivelul Uniunii Europene; 3) strategia comună de gestionare a instabilității politice din Orientul Mijlociu și Africa de Nord (MENA), reprezintă un alt motiv nu doar de îngrijorare, ci chiar și de dispută politică; 4) poziția Uniunii Europene față de tranziția de la o ordine globală unipolară la una multipolară, prin ascensiunea îngrijorătoare a unor țări precum Brazilia, Rusia, India și China, sunt din nou chestiuni percepute extrem de diferit. Așadar, dacă va servi sau nu o viitoare Armată Europeană rolului de „școală a uniunii”, este o întrebare pe care ne-o adresăm în mod legitim în cadrul prezentei cercetări.[15]

2.2. Reușite notabile ale Uniunii Europene în materie de securitate și apărare

Analizând situația actuală din punct de vedere al realizărilor efective în această direcție, dincolo de Compasul Strategic[16] – un instrument implementat doar parțial în prezent și care va fi elaborat în cel de-al doilea capitol al lucrării, cel mai avansat punct al negocierilor îl reprezintă decizia Consiliului Uniunii Europene de instituire a Capabilității Militare de Planificare și Conducere

[15] Maxime H. A. Larivé, Debating European Security and Defence Policy – Understanding the Complexity, Abingdon UK, Routledge, 2016, Chapter 12.

[16] *Sursă online*, „Parlamentul European / Serviciul de Cercetare al Parlamentului European”, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698057/EPRS_BRI(2021)698057_EN.pdf, accesat în 07.12.2021.

(MPCC)[17], publicată oficial în 9 iunie 2017. Aceasta vine ca urmare a necesității subliniate de către Consiliul European încă din decembrie 2016, și implică îmbunătățirea capacității de reacție militară a UE. Acest demers este unul extrem de important, deoarece reprezintă – cel puțin la nivel teoretic – un exemplu ceva mai relevant de constituire a unei punți de comunicare între un corp politic și unul militar, esențial în astfel de situații. Conform deciziilor Consiliului, această unitate de comandă ar trebui, ca până la finele anului 2020, să fie capabilă de a prelua responsabilități de planificare operațională și de a conduce atât misiuni non-executive regionale, cât și operațiuni militare executive din cadrul Politicii Externe și de Securitate Comună (PESC)[18], limitate la grupul de luptă al Uniunii Europene.[19]

Continuând abordarea realizărilor efective în materie de activități de consolidare a capacității de securitate si intervenție, Uniunea Europeană s-a axat se pare în ultimii ani mai mult pe misiuni de construcție a păcii, decât pe intervenție militară sau consolidare a capacității acesteia. Analizând situația laturii Vestice a regiunii Balcanice, care include țări precum Bosnia și Herțegovina, Republica Kosovo, Republica Croația, Republica Serbia sau Muntenegru, cât și regiunea Cornul Africii, cu precădere Republica Federală Somalia, dar și țări precum Republica Djibouti, Republica Seychelles, Republica Unită a Tanzaniei sau Republica Kenya – țări care s-au confruntat și se confruntă în parte cu o serie de nereguli și provocări economice și de securitate – vedem că acestea au fost beneficiarii direcți ai desfășurării mai multor misiuni UE, care vizau o gamă largă de reforme în domeniul securității naționale, inclusiv reforma militară, a poliției, a sectorului închisorilor, a securității maritime, dar și a frontierelor de stat. Conduse de la Bruxelles în colaborare cu autoritățile locale ale statelor implicate, acestea au avut un impact pozitiv care ar putea justifica

---

[17] *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Comunicate", https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/06/08/military-mpcc-planning-conduct-capability/, accesat în 15.06.2020.

[18] *Sursă online*, „Ministerul Afacerilor Externe / Securitate Internațională", https://www.mae.ro/en/node/2064, accesat în 15.06.2020.

[19] Yf Reykers, *A permanent headquarters under construction? The Military Planning and Conduct as a proximate principal*, Taylor & Francis, 2019, https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1599882.

decizia Uniunii de a-și focaliza o bună parte din resursele disponibile pe instalarea pe termen lung a păcii în țările cu risc ridicat de conflict și mai puțin pe construcția unei structuri de apărare Europene, care să combată ulterior aceste potențiale conflicte.[20]

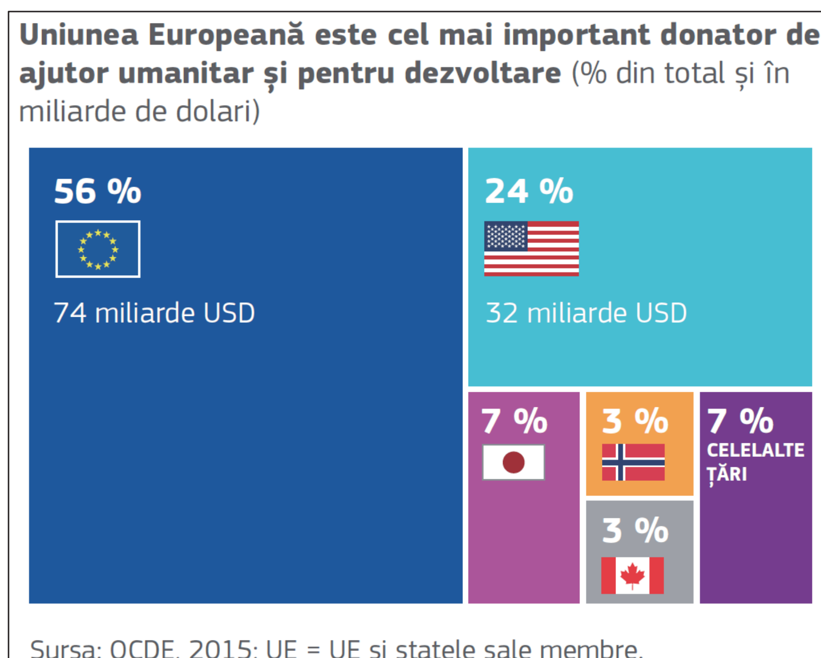

Figura 2.1: Reprezentare globală în % și mil.$
a contribuțiilor umanitare și pentru dezvoltare

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 9.

Chiar și în acest context, agenda fostului Președinte al Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, pare să nu fi exclus această perspectivă de consolidare a apărării europene. Reflectând asupra documentelor publice ale Comisiei Europene, acesta spunea: „De asemenea, cred că trebuie să lucrăm la o Europă mai puternică atunci când vine vorba de probleme de securitate și apărare. Da, Europa este în principal o „putere moale”. Dar chiar și cele mai puternice

[20] Timothy Edmunds, Ana E. Juncos și Gilberto Algar-Faria, *EU local capacity building: ownership, complexity and agency*, Taylor & Francis, 2018, https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1528878.

structuri cu putere de influență nu pot face acest lucru pe termen lung fără cel puțin unele capacități de apărare integrate."[21]

Cu toate că șansele de reușită ale unei asemenea aspirații vechi de mai bine de șapte decenii nu au fost niciodată mai favorabile decât acum Europei, aceasta se pare că deși dezbate constant această posibilitate, ezită oarecum să o și ducă la îndeplinire, preferând să proiecteze la nivel global imaginea tipar a unei superputeri democratice, cu viziuni liberale, care nu dorește să folosească forța și violența ca unelte de influențare. Dacă aducem în context reacția Statelor Unite ale Americii după atentatele de la 11 septembrie 2001, cu declarațiile și acțiunile lor ferme de război, și le comparăm cu cele ale Uniunii Europene după atacurile teroriste de la Madrid, Londra, Bruxelles sau Paris, discrepanța este fără îndoială una extrem de evidentă.[22] Și fără aspirația de a dezbate aici controversele invaziei Irakului din 2003, sau detaliile privind restricțiile de acordare a vizelor impuse ulterior de către Statelor Unite ale Americii, merită să amintim totuși de existența acestora într-o succintă comparație cu politica de integrare a imigranților și a refugiaților negociată și aplicată de către Uniunea Europeană în ultimii ani.

Probabil că însuși contextul istoric al Europei – unul parcă prea plin de conflicte, indiferent că vorbim de Antichitate, Evul Mediu sau Epoca Modernă – face ca această variantă să nu mai reprezinte o soluție viabilă în proiecțiile culturale ale unor lideri cu putere de decizie. Oricum, atât în fundamentarea unei asemenea viziuni generale, cât și în negocierile spre constituirea unei eventuale Armate a Uniunii Europene, voința publică este și ea o precondiție; iar sondajele arată constant că deși sunt foarte deschiși spre cooperare, europenii sunt încă parțial reticenți în ceea ce privește necesitatea integrării militare.[23] Într-un Eurobarometru efectuat în Noiembrie 2018, datele arată că doar 22% dintre

---

[21] European Comision, *Reflection Paper on the Future of European Defence*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-defence_en.pdf, Bruxelles, 2017.

[22] Alessandro Dal Lago și Salvatore Palidda, *Conflict, Security and the Reshaping of Society; The civilization of war*, Abingdon, Routledge, 2010, pp. 103 – 115.

[23] Amanda von Trapp și Mark O. Hatfield, *European Defense Integration: Public Opinion and Instinct*, European Union Studies Association, 2019, https://www.eustudies.org/eusa-forum/eusa-interest-section-essays/18/download.

respondenți au considerat conflictele din afara UE ca reprezentând o reală amenințare pentru comunitate, și doar 15% dintre ei pe cele din interiorul Uniunii. Principalele temeri ale acestora rămânând de departe atacurile teroriste, managementul deficitar al migrației și poluarea. Însă acestea sunt doar valori medii exprimate, iar decalajele mari de opinie dintre țările Estice și cele Vestice ale Uniunii Europene rămân un aspect greu de neglijat – în special în contextul anexării Peninsulei Crimeea în 2014 de către Federația Rusă[24]. Chiar dacă rezultatul mediu al comunității nu consideră Armata Uniunii Europene ca fiind o prioritate, se impune totuși o analiză extinsă a acestei decizii având în vedere că între 50% și 71% dintre respondenții statelor Europei de Est s-au arătat în favoarea aprofundării Politicii de securitate și apărare comună, iar în cazul statelor învecinate direct cu Federația Rusă, intervalul acestora urcând la valori cuprinse între 71% și 87%.[25]

Rămânând însă la temerea cea mai mare a cetățenilor Uniunii Europene – cea a amenințărilor teroriste – și corelând-o cu tema analizei de față, putem remarca progrese considerabile în această direcție. Prin ratificarea Tratatului de la Amsterdam (1997)[26], care reprezintă de fapt o revizuire a Tratatului de la Maastricht[27], statele membre au agreat transferarea anumitor puteri ale guvernelor naționale în slujba Parlamentului European. Concret, au decis în baza articolului K.1 constituirea Oficiului European de Poliție (Europol)[28], care beneficiind de susținere legislativă constantă din partea Uniunii Europene, a reușit în următorii ani să se dovedească a fi cel mai important instrument de luptă

[24] Martin Quencez și Sophia Besch, *The Challenges Ahead for EU Defense Cooperation*, German Marshall Fund of the United States, 2020 p. 2, http://www.jstor.com/stable/resrep21219, accesat în 23.03.2021.

[25] *Ibidem*.

[26] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Tratatul de la Amsterdam”, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf, accesat în 20.06.2020.

[27] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Tratatul de la Maastricht”, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, accesat în 20.06.2020.

[28] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Europol”, https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_ro, accesat în 20.06.2020.

împotriva terorismului și a criminalității dezvoltat vreodată de către aceasta. Prin eforturi extinse ale agențiilor, s-a reușit nu doar dejucarea a numeroase atacuri, dar și împiedicarea susținerii sau formării de noi grupări teroriste prin acțiuni strategice de combatere a finanțării acestora. Este de remarcat în consecință că aceste reușite au fost posibile nu doar printr-o simplă colaborare, ci mai degrabă printr-o integrare strategică, bazată pe un plan cu o viziune comună, și în acord de asemenea cu politicile primului lider al Biroului Coordonator al Uniunii Europene Contra-terorismului, Gijs de Vries, care susținea activ asemenea măsuri de coagulare instituționalizată și care afirma încă de pe atunci într-una din intervențiile sale: „noi nu suntem Statele Unite ale Europei ... noi nu avem o forță de poliție a UE, sau o armată a UE."[29]

Printre măsurile vizibile luate de către Europol în vederea sporirii securității în rândul cetățenilor, găsim și implementarea tot mai activă a tehnologiei dronelor pentru supravegherea și intervenția din zonele de frontieră ale Uniunii Europene – menite inițial să combată migrația – cât și a camerele video tot mai sofisticate amplasate în marile metropole Europene și nu numai. Eficiența acestor măsuri arată că această direcție ar putea reprezenta în viitorul apropiat o abordare semnificativă în materie de apărare locală și regională[30], cum de altfel ne confirmă și un studiu UNESCO[31] organizat în rândul comunității tinerilor în 2015 la Paris, care în materie de previziuni asupra vieții și securității în 2040 ne arată că probabilitatea existenței pe atunci a dronelor de intervenție împotriva teroriștilor, este una extrem de mare chiar și la nivel global.[32] Așadar, reușita Europol nu ar trebui să reprezinte doar un model de succes izolat al Uniunii Europene în ceea ce privește cooperarea instituționalizată, dar și un

[29] Christian Kaunert, *The external Dimension of EU Counter-Terrorism Relations: Competences, Interests, and Institutions*, Taylor & Francis, 2019, https://doi.org/10.1080/09546550903409551.

[30] Michael Friedewald, J. Peter Burgess, Johann Čas, Rocco Bellanova și Walter Peissl, *Surveillance, Privacy and Security; Citizens' Perspectives*, Abingdon, Routledge, 2017, pp. 107 – 122.

[31] *Sursă online*, „UNESCO / About us", https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco, accesat în 15.06.2020.

[32] Riel Miller, *Transforming the Future; Anticipation in the 21st Century*, Abingdon, Routledge, 2018, pp. 177 – 186.

punct relevant de pornire spre extinderea în direcția unei cooperări eficiente și în materie de apărare și securitate militară.

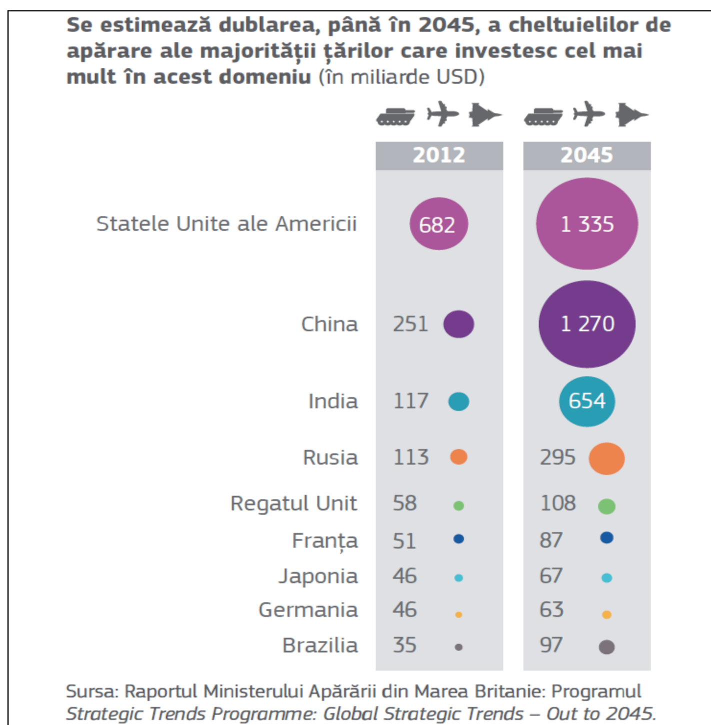

Figura 2.2: Estimare a evoluției cheltuielilor de apărare ale marilor puteri militare

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 9.

Chiar și așa, în contextul imposibilității Uniunii Europene de a lua o hotărâre fermă în direcția creării unei Armate a Uniunii Europene – datorată în parte evoluției lente a negocierilor care au la bază discrepanțele culturale și economice semnificative dintre statele membre – nu este de neglijat tendința celorlalte state în această direcție, în special cea a marilor puteri: 1) Federația Rusă spre exemplu, întreprinde încă de la sfârșitul Războiului Rece cel mai amplu program de reforma militară, ale cărui rezultate au fost deja demonstrate atât în exerciții, cât și pe câmpul de luptă; 2) Statele Unite ale Americii explorează în prezent modalități de dezvoltare ale tehnologiilor de inteligență artificială, robotică, biotehnologie și știința materialelor în vederea integrării lor în cadrul următoarelor generații de capacități militare; 3) Republica Populară Chineză s-a

angajat încă din anul 2015 într-un program de reformă militară ce implică o modernizare completă până în 2035 și atingerea celui mai înalt standard global până cel târziu în 2050.[33]

2.3. Securitatea climatică și Pactul verde european

Având în vedere complexitatea temei alese, nu ar fi justă raportarea acesteia la un interes îngust și cu beneficii punctuale imediate – respectiv acela de a avea o Uniune Europeană mai puternică și mai sigură din punct de vedere al apărării militare – fără a lua în calcul și perspectiva extinsă care se impune asupra mediului înconjurător. Orice măsură politică viitoare care nu ține seama de impactul climatic și de actuala direcție a acestuia, riscă să contribuie la o agravare ireversibilă a sănătății mediului, indiferent de natura rezultatelor scontate pe termen scurt sau mediu. Thomas (2017) face referire în cartea sa la schimbările climatice severe și dezastrele naturale care le preced, cât și la modul în care doar o schimbare de mentalitate în viziunile politice – una care să depășească interesul propriu imediat – poate să confere o strategie sustenabilă cu un coeficient de eficientizare ridicat pe termen lung.[34] Iar astfel de astfel de semnale de alarmă referitoare la securitatea climatică globală nu reprezintă o doar noutate a ultimilor ani; fostul președinte al Franței, Jacques Chirac, își exprima îngrijorarea încă din anul 2002 în cadrul Summitului mondial privind dezvoltarea durabilă de la Johannesburg, când afirma: „Casa noastră arde și noi ne uităm în altă parte. Natura, mutilată, supraexploatată, nu mai reușește să se refacă, iar noi refuzăm să recunoaștem acest lucru. Umanitatea suferă. Suferă din cauza unei slabe dezvoltări, atât în nord, cât și în sud, iar noi suntem indiferenți. Pământul și omenirea sunt în pericol și suntem cu toții responsabili pentru asta. Este timpul să ne deschidem ochii. Pe toate continentele, semnalele de alarmă sunt clare... Nu putem spune că nu am știut! Trebuie să avem grijă ca secolul XXI să nu

---

33 Ian Anthony, *Military Dimensions of a Multipolar World: Implications for Global Governance*, Taylor & Francis, 2018, https://doi.org/10.1080/09700161.2018.1463957.

34 Vinod Thomas, Climate Change and Natural Disasters; Transforming Economies and Policies for a Sustainable Future, Abingdon, Routledge, 2017, pp. 95 – 102.

devină, pentru generațiile viitoare, unul al unei crime a umanității împotriva vieții."[35]

Fără a aprofunda prea mult latura științifică a acestei evoluții, menționăm succint cu scopul de a oferi securității climatice o bază teoretică relevantă, că prin totalitatea acțiunilor sale umanitatea emană în prezent în aer cantități mult prea mari de dioxid de carbon, oxid de azot și metan, gaze care se colectează în atmosferă (în principal din arderea de combustibili fosili grei) și care ajung să împiedice radierea căldurii de la suprafața pământului înapoi în spațiu – creându-se ceea ce este cunoscut sub numele de efect de seră. În ultimul secol acest proces s-a accelerat într-atât de tare, încât specialiștii discută probabilitatea tot mai amenințătoare de atingere a unui prag critic de +1,5°C față de media începutului de secol XX, timp în care ne confruntăm deja în mod tot mai vizibil cu numeroase anomalii climatice și dezastre naturale.

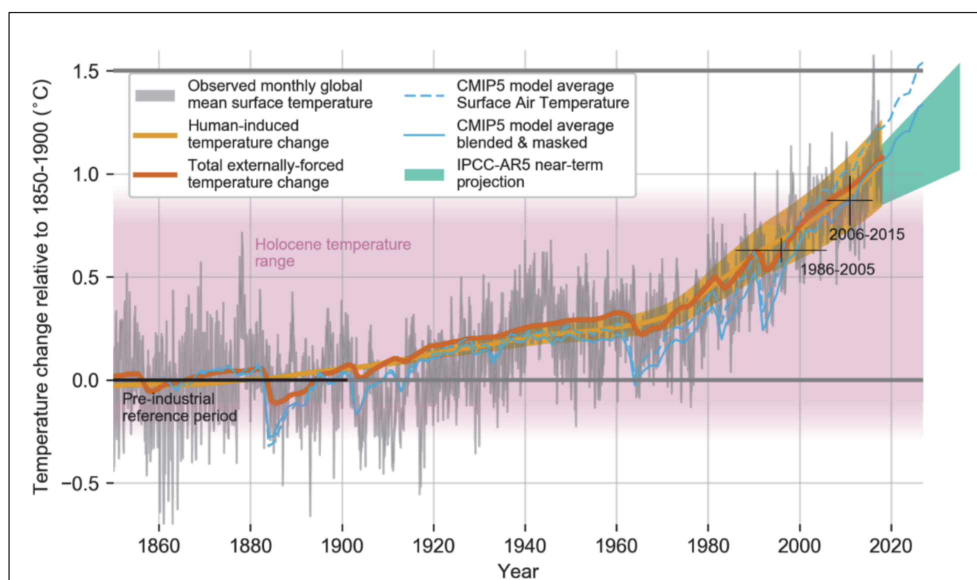

Figura 2.3: Evoluția temperaturii la nivel global odată cu epoca industrializării (°C)

Sursa: *Sursă online*, „The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) / Special Report / Global Warming of 1.5 °C / Chapter 1", 2018, p. 57, https://www.ipcc.ch/sr15/, accesat în 12.04.2021.

[35] Anne Hessel, Jean Jouzel și Pierre Larrouturou, *A Climate Pact for Europe: How to Finance the Green Deal*, UK, Bristol University Press, 2021, p. 1.

O astfel de încălzire globală cu +1,5°C amenință în mod direct toate sistemele climatice, temperaturile mai ridicate atât de pe uscat cât și de pe mare modificând tiparele meteo globale și schimbând modul și locul în care cad precipitațiile[36] – evoluții care afectează calitatea aerului și a apei, dar și accesul la apă potabilă și alimente în numeroase regiuni. Totodată, astfel de schimbări climatice ne pun în pericol și bunurile, infrastructura publică și modurile de viață, forțând oamenii fie să se refugieze temporar în alte zone din calea uraganelor spre exemplu, fie să migreze definitiv din anumite regiuni, sporind astfel prin deplasări ale populației amenințarea tulburărilor civile. În acest sens, Forumul Economic Mondial a clasificat vremea extremă, dezastrele naturale, cât și eșecul nostru colectiv de a le atenua, ca fiind una dintre cele mai mari amenințări cu care se va confrunta omenirea în următorul deceniu. Țările cele mai afectate de acest impact al schimbărilor climatice vor fi fie națiunile joase, vulnerabile la fluctuațiile sau creșterile definitive ale nivelurilor mărilor și oceanelor, fie țările în curs de dezvoltare care nu dispun de resursele necesare pentru a se adapta în timp util unor astfel de schimbări, sau de a răspunde în mod eficient potențialelor catastrofe naturale.[37] Iar cel mai intrigant aspect aici, este faptul că tocmai țările care au avut cel mai redus aport la schimbările climatice vor fi cele mai expuse și sortite să suporte cele mai severe consecințe ale acesteia – în special din cauza poziționării geografice, a sărăciei și a lipsei resurselor.

Deși conștienți spre exemplu că Uraganul Irma a cauzat în anul 2017 pierderi de 77,2 miliarde $ în 14 state din America Centrală și de Nord, cauzând un număr de 52 de decese și numeroase alte daune secundare, precum accesul la apă potabilă, energie electrică, comunicații sau transporturi[38], arena politică globală pare să nu acționeze la unison atunci când vine vorba de securitatea climatică și de importanța măsurilor imediate – obiectivele economice naționale

---

[36] *Sursă online*, „Natural Resources Defense Council (NRDC) / Paris Climate Agreement: Everything You Need to Know", https://www.nrdc.org/stories/paris-climate-agreement-everything-you-need-know, accesat în 12.04.2021.

[37] *Ibidem*.

[38] Jack Thompson, Danny Pronk și Hugo van Manen, *Geopolitical Genesis: Dutch Foreign and Security Policy in a Post-COVID World*, Hague Centre for Strategic Studies, 2021, https://www.jstor.org/stable/resrep29556.8, pp. 117 – 130, accesat în 07.04.2021.

sau alte diverse interese având aparent întâietate în multe dintre aceste cazuri. O astfel de situație cu un impact climatic și diplomatic enorm, îl constituie spre exemplu anunțul Președintelui Donald Trump din iunie 2017 de retragere a Statelor Unite ale Americii din Acordul de la Paris privind Schimbările Climatice[39] – măsură luată din considerente economice naționale, însă în total dezacord cu direcția climatică globală dacă este să mai aducem în context fie și măcar un singur astfel exemplu de catastrofă naturală recentă, precum este cea a incendiilor de vegetație din Australia.[40] Din fericire, în temeiul acordului retragerea efectivă a fost posibilă cel mai devreme doar în data de 4 noiembrie 2020, iar noul președinte ales al Statelor Unite ale Americii, Joe Biden, a trimis chiar în prima sa zi de mandat o scrisoare Organizației Națiunilor Unite, anunțând intenția de readerare în cadrul acestui pact – măsură care s-a și aplicat în mod oficial începând cu data de 20 februarie 2021.[41]

În ceea ce privește Uniunea Europeană, lucrurile sunt ceva mai optimiste în acest sens. Ca parte a strategiei globale și a celei de obținere a autonomiei strategice, aceasta a adoptat și implementează deja o serie de măsuri în cadrul a ceea ce poartă astăzi numele de Pactul verde european.[42] În ultimii ani s-a subliniat pe o scară tot mai largă faptul că doar crizele de amploare au capacitatea de a ne împinge să regândim în mod semnificativ sistemele sociale în care trăim și ne oferă totodată oportunitatea istorică de a le reconstrui. În acest sens, actuala pandemie provocată de coronavirusul SARS-CoV-2 și provocările economice severe rezultate în urma acesteia, par să fi oferit Uniunii Europene ambiția de a regândi direcția în care se îndreaptă propria economie, prin adaptarea pachetelor de redresare în așa fel încât să reflecte în mod direct și obiectivele sale climatice. După cum a subliniat și un editorial recent al lui Frans Timmermans și Bertrand

[39] *Sursă online*, „United Nations Climate Change”, https://unfccc.int/news/official-communication-from-the-us-on-its-intention-to-withdraw-from-the-paris-agreement, accesat în 10.11.2020.

[40] *Sursă online*, „United Nations News”, https://news.un.org/en/story/2019/11/1051131, accesat în 10.11.2020.

[41] *Sursă online*, „U.S. Department of State / Press Releases / The United States Officially Rejoins the Paris Agreement”, https://www.state.gov/the-united-states-officially-rejoins-the-paris-agreement/#:~:text=On%20January%2020%2C%20on%20his,becomes%20a%20Party%20again%20today, accesat în 12.04.2021.

[42] *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Politici / Pactul verde european”, https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/green-deal/, accesat în 17.07.2022.

Piccard: „În loc să folosim pachetele de stimulare pentru a sprijini „afacerile obișnuite" – blocându-ne în modele economice învechite și investind în active care vor fi în curând abandonate – ar trebui să investim în noua economie pentru a ieși din criză într-o stare mai bună decât eram atunci când am intrat în ea, pregătiți pentru viitor: sustenabili, incluzivi, competitivi și capabili."[43]

Acest cadru al Pactului verde european generează un nou impuls de creare a unor condiții necesare unei redresări sustenabile, însă este important de avut în vedere că această redresare nu este suficient să fie doar ecologică; ea trebuie să fie și echitabilă. Altfel, nu numai că ar amenința proiectul în ansamblul său, dar ar pune în pericol și alte proiecte colective. Lipsa unei coeziuni la nivelul UE poate duce la negocieri și mai complicate cu privire la măsurile pe care aceasta ar trebui să le adopte în privința securității climatice, cu precădere în situațiile când acestea implică transferuri între țări, sau sprijin de la o regiune europeană la alta. Ca și în cazul altor proiecte similare comune, astfel de amenințări tind să vină tocmai dinspre țările care sunt deja reticente în a lua măsuri în direcția respectivului domeniu, ceea ce reprezintă prin urmare provocări în plus pentru UE – fără a mai aminti aici de cele din zona de dezindustrializare internă, sau din cea a competitivității comerțului global realizat cu alte costuri de producție. Însă avantajul relativ al Uniunii în privința acestui demers și totodată o motivație comună de a găsi mereu soluții, este reprezentat de faptul că un eventual eșec a unei inițiative de o asemenea anvergură, precum cea a Pactului verde european, ar avea un cost efectiv mult prea mare pentru a putea fi cu ușurință asumat – acesta însemnând în fapt eșecul unei întregi politici în sine.[44]

Este de asemenea foarte important de subliniat că acest acord propune în esență și o revizuire a securității energetice a Uniunii Europene, prin însăși natura schimbărilor propuse. Prin urmare, Pactului verde european va influența în mod inevitabil și politica externă a acesteia, în special relațiile cu vecini precum Federația Rusă, întrucât acordul menționează chiar în mod explicit obiectivul de

43 Francesca Colli, *The End of 'Business as Usual'?: COVID-19 and the European Green Deal*, Egmont Institute, 2020, pp. 3 – 4, http://www.jstor.org/stable/resrep24706, accesat în 17.07.2022.

44 Hosuk Lee-Makiyama, *The EU Green Deal and Its Industrial and Political Significance*, European Centre for International Political Economy, 2021, p. 2, http://www.jstor.org/stable/resrep29234, accesat în 17.07.2022.

a face din Europa o putere geopolitică prin sustenabilitate. Diversificarea aprovizionării cu energie se află în centrul securității europene și a autonomiei politice față de anumite puteri, gravitatea acestei dependențe fiind până recent exacerbată de concentrarea pe doar câțiva actori de stat din Rusia. Dependența de energia importată reprezintă o amenințare la adresa securității regionale a Uniunii Europene și asupra conceptului de autonomie strategică, iar în scenariul favorabil în care se va atinge neutralitatea în materie de carbon până în 2050, importurile de combustibili fosili se vor reduce dramatic, dispărând practic în cazul cărbunelui și scăzând cu 67% până la 80% în cazul gazelor și al petrolului.[45]

Într-o lucrare privind impactul geopolitic la nivel global al Pactului verde european, Leonard, *et al.* (2021) identifică o serie de amenințări și măsuri pe care Uniunea Europeană ar trebui să le ia în considerare dacă-și dorește o tranziție sustenabilă, printre care enumerăm următoarele: 1) Pactul verde european va avea repercusiuni geopolitice profunde, unele dintre acestea fiind susceptibile de a avea un impact negativ chiar și asupra partenerilor Uniunii, și pe care aceasta ar trebui să se pregătească să le gestioneze; 2) UE ar trebui să colaboreze cu țările exportatoare de petrol și gaze naturale, pentru a le încuraja diversificarea economică, inclusiv în domeniul energiei regenerabile și al hidrogenului verde care ar putea fi exportat către Europa; 3) UE ar trebui să-și îmbunătățească securitatea aprovizionării cu materii prime esențiale și să-și limiteze dependența față de alte state, cu prioritate față de China; 4) UE ar trebui să colaboreze cu SUA și cu alți parteneri strategici pentru a crea un „club climatic" ai cărui membri ar fi dispuși să aplice măsuri similare de ajustare a emisiilor de carbon; 5) UE ar trebui să devină un standard mondial pentru tranziția energetică, în special în ceea ce privește hidrogenul și obligațiunile verzi.[46]

În sens asociat și adaptat la obiectivul restrâns al cercetării, un raport al Parlamentului European din 2019 relevă modul în care țările membre ale Uniunii Europene risipesc anual un număr important resurse, prin simpla lipsă

---

[45] *Ibidem*, pp. 3 – 10.

[46] Mark Leonard, Jean Pisani-Ferry, Jeremy Shapiro, Simone Tagliapietra și Guntram Wolff, *THE GEOPOLITICS OF THE EUROPEAN GREEN DEAL*, European Council on Foreign Relations, 2021, p. 2, http://www.jstor.org/stable/resrep29130, accesat în 17.07.2022.

de eficiență în cooperarea pe plan de apărare strategică. Mai precis, acesta argumentează că doar în situațiile suprapunerii forțelor, a capacităților militare depășite și a barierelor în cazul achizițiilor, țările irosesc anual un total de 26.4 miliarde de euro.[47] Aceste cheltuieli evidențiază în consecință nu doar necesitatea imediată de a perfecționa cooperarea militară la nivelul Uniunii Europene, dar și dezacordul privind exploatarea ineficientă a resurselor (în special cea a armamentelor și a combustibililor) în raport cu cerințele de mediu. Așadar, conform raportului, o astfel de abordare n-ar presupune neapărat o extindere a forțelor militare în materie de personal a vreunui stat în parte – ci mai degrabă doar măsuri de coagulare și standardizare ale celor existente, prin acțiuni cum ar fi:

- centralizarea conducerii militare în vederea obținerii unei comunicări mai eficiente;
- stabilirea clară a obiectivelor și alinierea lor pe o direcție comună, favorabilă tuturor statelor membre;
- uniformizarea standardelor militare prin programe comune de instruire și echipare;
- perfecționarea modului de deplasare și intervenție rapidă a unităților militare în funcție de zonele de conflict cu prioritate;
- măsuri de specializare a echipajelor în direcția prevenției conflictelor.

Așadar „în ceea ce privește viitorul, nu este vorba de a-l prevedea, ci de a-l face posibil.” (Antoine de Saint Exupéry, 1948).[48] În consecință, dacă analizele cost-beneficiu reprezintă la nivel politic instrumente solide utilizate în luarea deciziilor – unde impactul costurilor este comparat cu beneficiile diferitelor acțiuni de răspuns – atunci putem presupune, în baza argumentelor prezentate anterior, că decizia de intervenție fermă a fost deja luată. Însă pe listă mai rămân și alte câteva sarcini importante neclarificate încă: precum cea a agreării clare a soluțiilor, cea a particularizării măsurilor efective fiecărei regiuni în parte, sau cea a negocierii standardelor și termenelor de implementare ale acestor măsuri. Iar

---

47 *Sursă online*, „Parlamentul European / Apărare”, https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/security/20190612STO54310/apararea-va-crea-ue-o-armata-europeana, accesat în 14.06.2020.

48 *Sursă online*, „The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) / Special Report / Global Warming of 1.5 ºC”, https://www.ipcc.ch/sr15/, accesat în 12.04.2021.

dacă toate acestea implică negocieri comune, un aspect indirect și totodată foarte important care nu implică acordul părților, îl reprezintă asumarea atât a rolului de pionier în dezvoltarea tehnologiilor necesare, cât și a celui de model în implementarea lor. Roluri pe care Uniunea Europeană nu doar că ar fi de preferat să le ocupe având în vedere oportunitățile economice și de „soft power" dobândite astfel, dar ar și avea șanse reale în a le obține. Deținând la nivel global prin politicile concrete adoptate cele mai vizibile intenții de contribuție și aderare la un mediu mai verde și un aer mai curat, și beneficiind totodată și de un avantaj semnificativ al nivelul actual de tehnologizare (în comparație cu alte state precum India spre exemplu, care la finalul anului 2020 avea încă ca principală sursă de generare a energiei electrice arderea de cărbune, cu un procent covârșitor de peste 75%)[49], îi are ca și competitori principali pe Republica Populară Chineză, care se arată interesată mai degrabă în participarea la dezvoltarea tehnologiei din considerente economice, însă mai puțin dedicată și dispusă implementării lor în următorul deceniu; și pe Statele Unite ale Americii, care grație administrației Trump nu a reușit să fie prea consecventă și implicată în ultimii ani. Îmbucurător în acest sens rămâne totuși faptul că poziția și totodată ținta finală a Uniunii Europene pregătită pentru Conferința ONU privind schimbările climatice (COP 26) din Glasgow, Marea Britanie din perioada 31 octombrie – 12 noiembrie 2021, a fost una fermă: reducerea cu 55% a gazelor cu efect de seră până în anul 2030 și o emisie netă zero a Europei până în anul 2050[50]. Rămâne de văzut și în ce măsură va fi capabilă de o astfel de implementare.

Însă dincolo de strategiile și alegerile geopolitice, de departe cel mai important aspect de concluzionat aici este faptul că schimbările climatice sunt în final determinate de comportamentul uman, al fiecăruia dintre noi și se rezumă în mod direct la nevoile noastre și la calea prin care alegem să le obținem în viața

---

[49] *Sursă online*, „International Energy Agency / Data and Statistics / Electricity mix in India, January – December 2020", https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/electricity-mix-in-india-january-december-2020, accesat în 12.04.2021.

[50] *Sursă online*, „Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene / Summit internațional", https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2021/11/01/, accesat în 02.11.2021.

de zi cu zi; deci pe lângă politici structurale și tehnologii avansate și adecvate, este nevoie și de o mult mai bună conștientizare individuală și educare colectivă în acest sens.

2.4. Neproliferarea și contra-proliferarea nucleară, punctul de pornire spre o lume mai pașnică

Analiza comparativă generală a interdependenței în raport cu integrarea politică constituie o abordare extrem de vastă având în vedere multitudinea domeniilor implicate, însă rămânând pe nișa apărării statale și a perspectivelor acesteia, nu putem să trecem cu vederea importanța unui acord precum cel al Tratatului de Neproliferare Nucleară (NPT)[51].

Deși magnitudinea subiectului și riscurile asociate lui impuneau o abordare cu prioritate încă din anul 1968, odată cu deschiderea spre semnare a acordului, progresele în fapt sunt și aici extrem de lente – ele fiind alimentate fie de spiritul naționalist și tendința de suveranitate a unor state în parte, fie de nevoia de supremație a altora. Un impas reprezentativ în această situație îl reprezintă și tendința hegemonică a statelor cu cele mai puternice economii, sau cu cele mai bine organizate capacități militare, care prin acțiunile lor nu permit următoarelor țări din acest top de a se apropia de aceste performanțe, amenințându-le astfel poziția de actor dominant. Concret, precum pentru Statele Unite ale Americii spre exemplu Republica Populară Chineză reprezintă o amenințare din aceste puncte de vedere, la fel pentru aceasta din urmă amenințarea este reprezentată de către Republica India – care este de asemenea tot mai conștientă în ultimele decenii de capacitățile proprii și dorește cu orice preț să și le pună în lumină, avansând nu doar pe plan economic ci și pe plan militar, prin ample proiecte de cercetare atomică și de armament, în total dezacord cu Tratatul de Neproliferare Nucleară.[52]

---

[51] *Sursă online*, „Organizația Națiunilor Unite / Biroul pentru Negocieri de Dezarmare", https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/, accesat în 20.11.2020.

[52] Sverre Lodgaard, *Nuclear Disarmament and Non-Proliferation*, Abingdon, Routledge, 2011, p. 15.

Într-un context în care intimidarea mai reprezintă încă o opțiune de negociere pe plan internațional, este aproape imposibil să demontezi doctrine nocive precum cele care susțin că cea mai eficientă formă de descurajare a unui potențial adversar sau invadator, este aceea de a-i arăta acestuia că deții armament de atac nu doar convențional ci și nuclear, și că ești pregătit oricând în a-l folosi dacă situația o impune – de aici spre exemplu și criza globală generată de Republica Populară Democrată Coreeană, care declara în ianuarie 2016 detonarea cu succes a unei bombe nucleare cu hidrogen în cadrul unui test, după mai bine de 14 ani de cercetare. Deși majoritatea tensiunilor s-au desfășurat atunci în mod public între liderul Statelor Unite ale Americii, Donald Trump, și cel al Republicii Nord Coreene, Kim Jong-un, situația a escaladat și în rândul organizațiilor internaționale precum Organizația Națiunilor Unite (ONU), atrăgând numeroase sancțiuni – în special economice – pentru aceasta din urmă, însă fără a ajunge la un acord ferm, ratificat, de dezarmare nucleară totală a peninsulei.[53]

În ciuda evidenței că un război nuclear nu merită a fi luptat pentru simplul motiv că nu va putea fi câștigat niciodată de vreo parte anume – el fiind atât de dăunător omenirii ca întreg, mediului înconjurător și tuturor speciilor vii ale planetei încât depășește cu ușurință orice barieră sau graniță convențională. Interdependența profundă unui astfel de eveniment reiese cu ușurință și dacă ne raportăm doar la cazul dezastrului de la Cernobîl, din aprilie 1986, unde norul radioactiv generat de explozie s-a răspândit atât de repede asupra Europei, încât nici o măsură nu a mai putut fi luată, și care a provocat în anii care au urmat atâtea pagube – în special în rândul sănătății populației – încât până și o cifră estimativă a fost greu enunțat.[54] Cu toate acestea, nu toate statele par să împărtășească aceeași înțelegere asupra acestui fenomen, iar uneltele de negociere ale suveranității și independenței statului, sau diferitele ambiții politice, primează se pare în raport cu siguranța, stabilitatea și viitorului omenirii.

---

[53] Gong Keyu, *North Korea's Nuclear Tests and Sino–U.S. Cooperation*, *North Korean Review*, vol. 13, no. 1, 2017, pp. 94–102. JSTOR, www.jstor.org/stable/26396111, accesat în 30.11.2020.

[54] Rudi H. Nussbaum, *The Chernobyl Nuclear Catastrophe: Unacknowledge Health Detritment, Environmental Health Perspectives*, vol. 115, no. 5, 2007, pp. A238 – A239, www.jstor.org/stable/4488991, accesat în 30.11.2020.

Tabelul 2.4: Retragerea nucleară și proliferarea nucleară, țară cu țară

Nu au încercat niciodată (abstinență nucleară)	Au încercat, însă au renunțat (revenire)	Au obținut, însă au renunțat	Încearcă încă?	Au obținut și încă mențin
Toate celelalte state (?)	Algeria	Belarus	Iran	USA
	Argentina	Kazahstan	Siria	URSS/Rusia
	Australia	Africa de Sud	Birmania	UK
	Brazilia	Ucraina	Altele?	Franța
	Canada			China
	Chile			Israel
	Egipt			India
	Germania			Pakistan
	Indonezia			Coreea de Nord
	Irak			
	Italia			
	Japonia			
	Libia			
	Olanda			
	Nigeria			
	Norvegia			
	România			
	Coreea de Sud			
	Spania			
	Suedia			
	Elveția			
	Taiwan			
	Iugoslavia/Serbia			

Sursa: Sverre Lodgaard, Nuclear Disarmament and Non-Proliferation, Abingdon, Routledge, 2011, p. 118. (tabel generat de către autor)

O analiză atentă asupra tabelului alăturat, mai precis asupra țărilor din ultima categorie a acestuia – care au obținut și încă dețin armament nuclear – relevă cu ușurință că statutul și prestigiul posesorului de armament nuclear i-a conferit acestuia din punct de vedere istoric un avantaj politic de multe ori decisiv, chiar și fără a fi purtat vreodată un astfel de război. Simpla probabilitate teoretică a câștigării unei astfel de confruntări oferă din oficiu rolul de actor dominant și titlul de mare putere globală, întărind astfel note de extremă stângă care susțin încă din secolele trecute că „cea mai eficientă putere este cea structurală care funcționează fără a fi folosită".[55] Așadar, stadiul actual al Tratatul de Neproliferare Nucleară, își are în parte justificat progresul lent – în special

[55] Lodgaard, *Op. cit.*, p. 53.

fiindcă spre finele primei decade ale secolului XXI, China rămânea din păcate singura țară care își mai păstra încă angajamentul de a nu folosi prima armamentul nuclear în situația unei confruntări deschise la nivel global.[56]

În ceea ce privește Uniunea Europeană și poziția acesteia față de Tratatul de Neproliferare Nucleară, regăsim o viziune stabilă pe care se poate conta la nivel global atunci când vine vorba de susținerea dezarmării nucleare și de strategia pe termen lung în ceea ce privește implementarea acestui tratat. Însă dacă abordăm ceva mai specific situația din punct de vedere intern, și punem în dezbatere poziția individuală a unor state membre precum Franța și Germania spre exemplu, nu putem să negăm faptul că avem de a face cu o viziune pro-nucleară în raport cu una non-nucleară. Deși Franța și-a motivat inițial procesul de înarmare nucleară ca pe o unealtă strategică de descurajare a celorlalte state – amenințarea principală fiind la acea vreme reprezentată în special de către URSS – Jacques Chirac afirma în mod direct în anul 2006 într-un discurs ținut la baza principală a submarinelor nucleare din regiunea Bretania, că Franța extinde aplicabilitatea armamentului său nuclear și ia în calcul utilizarea acestor capabilități și ca instrumente de atac. Acest mesaj a venit în acord cu evoluția politicii de apărare care a urmat atacurilor teroriste din 11 septembrie 2001 din Statele Unite ale Americii, și a fost adresat grupărilor teroriste sau statelor care sponsorizează terorismul sau intenționează să folosească arme de distrugere în masă, afirmând: „Flexibilitatea și reactivitatea forțelor noastre strategice ne-ar permite să ne exercităm un răspuns militar direct împotriva centrelor de putere și a capacității acestora de a acționa".[57]

În suportul incertitudinii acelei perioade (de menționat și eșecul conferinței de revizuire a NPT din 2005 (RevCon), cât și eșecul Summit-ului ONU din septembrie 2005 de a agrea aspecte și acțiuni concrete legate de neproliferarea nucleară și dezarmare)[58], Consiliul de Securitate al ONU se întrunește în data de 24 septembrie 2009 pentru a-și întări angajamentele față de Tratatul de Neproliferare Nucleară (NPT), notând în conținutul Rezoluției 1887: „Subliniind că NPT rămâne piatra de temelie a regimului de neproliferare

[56] *Ibidem*, p. 72.
[57] *Ibidem*, pp. 18 – 69.
[58] *Ibidem*, p. 96.

nucleară și fundamentul esențial pentru urmărirea dezarmării nucleare și pentru utilizarea pașnică a energiei nucleare, reafirmându-și totodată angajamentul ferm față de NPT și convingerea că regimul internațional de neproliferarea nucleară ar trebui menținut și consolidat pentru a-i asigura implementarea sa eficace."[59]

Într-un discurs ținut la Praga în data de 5 aprilie 2009, președintele Barack Obama a reconfirmat la rândul său angajamentul Statelor Unite ale Americii de a căuta o lume fără armament nuclear, menționând: „Astăzi, afirm clar și cu convingere angajamentul Americii de a căuta pacea și securitatea unei lumi fără arme nucleare." Doar două luni mai târziu, în Cairo, făcea o trimitere similară: „Nici o națiune nu ar trebui să aleagă ce națiune deține arme nucleare. De aceea am reafirmat cu hotărâre angajamentul Americii de a căuta o lume în care nici o națiune să nu dețină arme nucleare."[60] Poziția acestuia nu doar rezonează cu angajamentele oficiale ale Statelor Unite ale Americii în susținerea neproliferării, ci și întărește convingerea administrațiilor prezidențiale americane anterioare. În acest sens, rămâne emblematică afirmația secretarului George P. Shultz care a urmat întâlnirii dintre Ronald Reagan și Mihail Gorbaciov din cadrul Summitului de la Reykjavik pe probleme nucleare, din perioada 11-12 octombrie 1986: „Cum le-am spun adesea criticilor de la Reykjavik și susținătorilor statu-quoului, ce este atât de bine la o lume în care poți fi șters fără urmă în treizeci de minute? Nu am învățat niciodată să iubesc bomba - sau racheta balistică care o purta."[61]

Chiar și așa, odată cu primul război din Golf din 1991, unde SUA a dezvăluit lumii întregi adevăratele sale capabilități militare de atac, a început să se vehiculeze pe plan internațional și ideea că acțiunile de neproliferare și contra-proliferare nucleară nu ar face decât să întărească statutul hegemonic al Statele Unite ale Americii, nici un alt stat nefiind astfel capabil sa-i egaleze forțele militare convenționale de care dăduse dovadă.[62] Acest aspect a dus așadar nu doar la o și mai mare reticență de dezarmare nucleară a unor state, ba chiar a și

---

[59] *Sursă online*, „Consiliul de Securitate al ONU / Rezoluții", http://unscr.com/en/resolutions/1887, accesat în 3.12.2020.

[60] Lodgaard, *Op. cit.*, p. 195.

[61] George P. Shultz, Turmoil and Triumph: Diplomacy, Power, and the Victory of the American Deal, Charles Scribner's Sons, New York, 2010.

[62] Lodgaard, *Op. cit.*, pp. 198 – 199.

alimentat ambiția sau necesitatea altora de înarmare imediată; și efectuând o analiză imparțială asupra acestui aspect, atitudinea acestora din urmă era într-o anumită măsură justificată, întrucât dezarmarea reciprocă este un proces în strânsă legătură cu încrederea și cooperarea, iar încrederea și cooperarea cu transparența – iar transparența în astfel de chestiuni politico-militare este un șablon greu de egalat într-o lume reală plină de interese geopolitice.

Cu toate acestea, Africa de Sud a demonstrat încă din anul 1989, din timpul administrației președintelui F.W. de Klerk, că o astfel de renunțare la întreg arsenalul nuclear este o măsură realizabilă chiar și într-o perioadă extrem de tensionată. În mod concret, până în luna iunie a anului 1991, aceasta a depozitat în condiții de siguranță la Centrala Nucleară Pelindaba întreaga cantitate de uraniu îmbogățit (din cele șapte bombe finalizate și opt în curs de dezvoltare), oferind Agenției Internaționale pentru Energie Atomică toate motivele pentru ca aceasta să confirme la nivel de tratat revenirea Africii de Sud la statutul de țară non-nucleară.[63] La celălalt pol, țări precum Israel, Republica India sau Republica Islamică Pakistan, care nu au deținut niciodată titlul de semnatari ai Tratatului de Neproliferare Nucleară, sau Republica Populară Democrată Coreeană care l-a semnat inițial însă s-a retras ulterior din acesta, par să nu conștientizeze nevoia globală de neproliferare, riscurile uriașe asociate posesiei de armament nuclear, cât și implicațiile rolului de prim atacator.[64]

Însă deși îngrijorările reale ale izbucnirii unei confruntări nucleare sunt orientate mai degrabă spre Asia de Sud și Orientul Mijlociu, Uniunea Europeană nu poate să rămână pasivă în evoluția consultărilor. Sunt într-adevăr necesare măsuri și inițiative globale pentru a evita o astfel de catastrofă și pentru a garanta siguranța și sănătatea populației, însă statutul militar al Uniunii Europene are cu siguranță o greutate semnificativă în evoluția acestor demersuri și în securizarea intereselor regionale – în special când Orientul Mijlociu reprezintă și o zonă cu risc ridicat în utilizarea armelor chimice și biologice împotriva populației, iar valul imens de emigrări din ultima decadă spre țări din cadrul acesteia nu este un aspect care-și permite a fi neglijat. Mai mult decât atât, având în vedere și

---

[63] *Ibidem*, p. 117.

[64] Lee Manseok și Michael Nacht, *Challenges to the Nuclear Non-Proliferation Treaty, Strategic Studies Quarterly*, vol. 14, no. 3, 2020, pp. 95 – 120, www.jstor.org/stable/26937413, accesat în 7.12.2020.

atitudinea ostilă a grupărilor teroriste față de marile puteri ale Uniunii Europene, aceasta nu poate să excludă nici varianta că anumite state perfide ar putea favoriza sau chiar ajuta ca astfel de grupări să intre în posesia unor tehnologii nucleare primare, a unor materialelor fisionabile în vederea construirii unor bombe de primă generație, sau chiar a unor arme nucleare complet funcționale.[65]

Așadar, dacă vor fi statele în măsură să cedeze întreg arsenalul nuclear pe tratate de pace și reconciliere în viitorul apropiat, este încă un aspect destul de incert din cercetările parcurse. Însă o nouă mentalitate, una care ar avea capacitatea de a schimba radical percepția asupra posesiei sau înarmării nucleare – dintr-una de forță, autoritate și putere de decizie, într-una poate de slăbiciune, teamă vizibilă sau vulnerabilitate împotriva unui potențial inamic – ar putea cu siguranță influența semnificativ direcția și viteza unui asemenea demers. Alianțele de cooperare și integrare militară cu spectru și acoperire largă de acțiune ar reprezenta în schimb o poziție mult mai fermă de putere, net superioară în aspect practic și totodată mult mai utilă în raport cu o apărare militară nucleară individuală; însă demersurile specifice către o astfel de destinație par încă neclare, iar riscurile asociate lor parcă prea greu de asumat. Între timp, arta diplomatică rămâne cu certitudine unealta care încă mai poate cumpăra timp prețios – iar Uniunea Europeană pare să aibă nevoie de el, căci „peisajul nuclear global" evoluează.[66]

2.5. Parametri și limite ale cooperării, interdependenței și integrării instituționale în cadrul Uniunii Europene

În ciuda numărului în creștere a tratatelor de cooperare între țări la nivel global – fie că este vorba de acorduri în domeniul economic, al educației, sănătății, mediului, dezvoltării sau chiar cel al apărării – situația stă ceva mai diferit atunci când analizăm evoluția tratatelor de integrare pe oricare dintre aceste domenii; cooperarea și interdependența fiind încă departe de orice formă

---

[65] Lodgaard, *Op. cit.*, pp. 196 – 221.

[66] Ester Sabatino, Daniel Fiott, Dick Zandee, Christian Mölling, Claudia Major, Jean-Pierre Maulny, Daniel Keohane și Domenico Moro, *The Quest for European Strategic Autonomy – A Collective Reflection*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2020, pp. 15 – 19, https://www.jstor.org/stable/resrep28792, accesat în 24.03.2021.

de integrare politică și instituțională. Spre exemplu, din punct de economic, Republica Populară Chineză și-a deschis piețele către restul lumii încă din anul 1978, Federația Rusă odată cu reconstrucția sa din 1990, iar Republica India din 1991 – însă toate subliniază și în prezent importanța suveranității statului.[67] În tot acest climat, țările membre ale Uniunii Europene par să prefere păstrarea unei atitudini pașnice (sau chiar extrem de pașnice în acord cu figura alăturată, care înregistrează de altfel valori foarte similare cu cele publicate de către Parlamentul European în raportul „Normandy Index" pe anul 2021), cu încurajarea tuturor formelor de cooperare, însă fără inițiative prea evidente de integrare strategică.

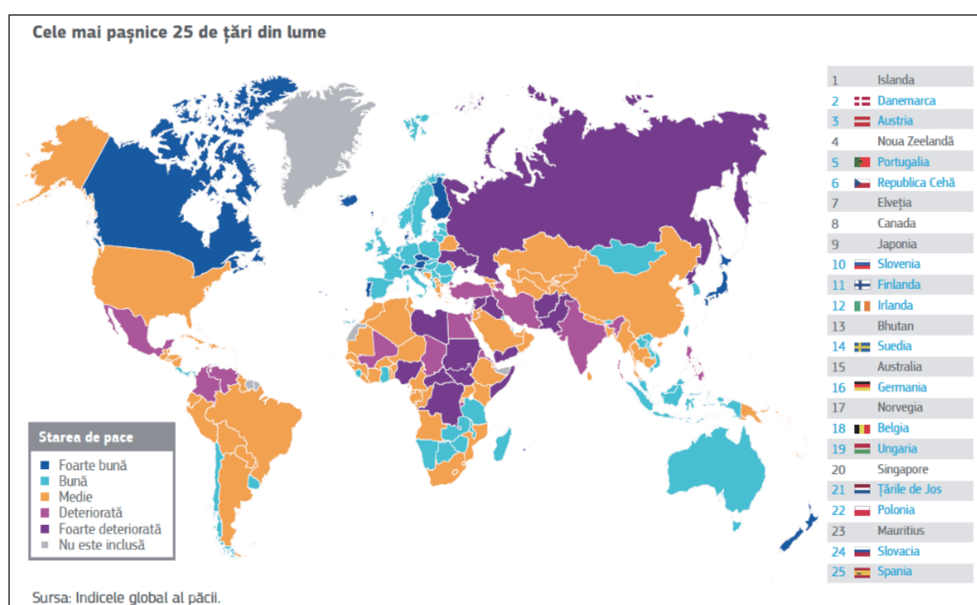

Figura 2.5: Reprezentare globală a stării de pace sau de conflict

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 12.

Cu scopul de a găsi răspuns acestor tipuri de provocări, trecere prin filtrul conceptelor relațiilor internaționale reprezintă un prim pas valid, iar teoria care pare să fi stat în mod paradoxal la baza întăririi relațiilor din cadrul Politicii de securitate și apărare comună a Uniunii Europene, este chiar cea a realismului structural, sau neorealismului. Deși guvernată de dilema securității și de dorința

[67] *Ibidem*, p. 23.

fiecărui stat de a-și maximiza puterea relativă în vederea asigurării propriei supraviețuiri, această teorie își are totodată în mod ideal proiectată ideologia în favoarea unui sistem bipolar de distribuție a puterilor. Așadar, în special în perioada Războiului Rece cât și după, Europa a avut toate motivele de a-și crea alianțe nu doar regionale dar și internaționale, cu scopul de a preveni instituirea unui sistem multipolar de distribuție a puterilor – unul mult mai predispus războaielor, calculelor greșite și a altor schimbări sistemice – cât și pentru a contrabalansa împreună cu Statele Unite ale Americii amenințările puterilor estice în continuă ascensiune. În același timp, pe plan intern european, din dorința de îndeplinire a propriilor nevoi și cu o distribuție a capacităților de execuție extrem de variată, statele membre s-au constrâns reciproc de-a lungul timpului în nenumărate rânduri și moduri, rezultând astfel într-un randament de cooperare semnificativ redus, cât și într-un echilibru al puterii nu neapărat favorabil Uniunii Europene ca întreg – iar argumentarea acestui statu-quo își are aproape invariabil răspunsul într-o ipoteză extrem de bine fundamentată, și anume că însăși această balanță a puterii reprezintă elementul care justifică cooperarea dintre state, sau absența ei.[68] Pe cale de consecință, această abordare europeană de cooperare aparentă, viciată în mod simultan de o competiție internă tacită, reprezintă cu certitudine un paradox asupra căruia ar trebui reflectat ceva mai profund în vederea enunțării unor soluții viabile și majoritar acceptate. Totuși, este de reținut faptul că o bipolaritate sau chiar unipolaritate internațională, cumulată în mod concomitent cu o multipolaritate europeană internă în ceea ce privește sistemul de distribuție al puterilor, ar putea constitui tocmai elementul de degradare ireversibilă a stabilității Uniunii Europene – iar exemplul Brexitului s-ar putea să reprezinte cel mai evident semnal de până acum în acest sens. Precum susținea și renumitul cercetător american Kenneth Neal Waltz într-una dintre lucrările sale: „Deși se vorbește adesea despre integrarea națiunilor, ea rareori are loc. Națiunile s-ar putea îmbogății reciproc împărțind în continuare nu doar forța de muncă care intră în producția de bunuri, ci și unele dintre celelalte sarcini pe care le îndeplinesc, precum managementul politic

[68] Larivé, *Op. cit.*, pp. 11 – 20.

și apărarea militară. De ce nu are loc integrarea lor? Structura politicii internaționale limitează cooperarea statelor [...]"[69]

Privind însă dintr-un unghi ceva mai optimist, acela al capacității neorealismului de a genera soluții, vedem că instituțiile internaționale sunt cele care pot diminua dilema securității și pot contribui la întărirea cooperării, prin acțiuni de asistare și coordonare (lipsite în mod ideal de influența politică), unde Uniunea Europeană face eforturi considerabile în acest sens. Doar prin procese instituționalizate bine structurate – care au menirea și capacitatea de a coborî gradul de incertitudine în rândul statelor membre, de a proba în mod neutru acțiunile fiecăruia în parte și de a le sancționa acolo unde este cazul – se poate crește transparența, întărindu-se treptat relațiile de cooperare și punându-se astfel bazele unei integrări.

Analizând deci în continuare în mod pragmatic lipsa unei asemenea abilități ferme de integrare la nivel militar și de apărare al Uniunii Europene, este util să observăm că întreg conceptul este structurat din punct de vedere al desfășurării sale în trei mari etape: 1) identificarea intereselor naționale, 2) discuțiile de la masa negocierilor și 3) delegarea puterii de execuție și implementare unei instituții suprastatale. Deși de cele mai multe ori procesul este încetinit, stagnează, sau este blocat în cea de-a doua etapă, nu este de neglijat faptul că totul începe în etapa întâi cu incoerența dintre inițiativele care ajung să fie dezbătute. Cu alte cuvinte, deși potențialul de reușită al intereselor politice este dictat într-un astfel de context regional multinațional de balanța puterii, natura intereselor însă, vine din preferințele liderilor politici naționali (care la rândul lor vin în mod ideal din așteptările, cerințele, sau chiar presiunile cetățenilor respectivei națiuni) și pot fi foarte similare în multe dintre cazuri în raport cu cele ale altor state, dar și extrem de diferite în altele – ceea ce îngreunează în mod evident avansarea către proiecte legislative imediate. Deci de reținut aici este faptul că tocmai acest grad de asemănare al intereselor politice reprezintă în concret cheia spre adâncirea relațiilor de integrare, iar Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) reprezintă doar un exemplu concludent în acest sens – interesele naționale au fost aceleași, negocierile au

[69] Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics*, Long Grove (IL), Waveland Press, Inc., 2010, p. 105.

ajuns astfel la un acord comun, instituția de securitate NATO a fost creată, iar de atunci ea funcționează independent de structurile Uniunii Europene.[70] Așadar, sunt în concluzie cerințele și așteptările noastre ca și cetățeni europeni atât de diferite în această privință de la stat la stat, încât cursul și viteza acestui concept de apărare comună să fie de fapt consecința unui fenomen cât se poate de natural și de justificabil, bazat în fapt pe multitudinea alegerilor individuale? Unii cercetători ar susține că da, iar cauza principală ar fi reprezentată în principal de contextul istoric al acelor țări (sau regiuni), cu precădere cel al ultimelor două secole.

O altă doctrină politică contemporană care sporește în acest sens cooperarea, ducând către o interdependență extrem de complexă, este neoliberalismul. Deși în plan economic și social aceasta are deja o aplicabilitate extrem de vastă la nivel global, în special în rândul națiunilor cu o democrație stabilă, este cât se poate de adevărat că ariile de aplicabilitate ale acesteia se bazează în principal pe un nivel redus de politică externă al statelor implicate, sau „low politics"; și așa cum este reprezentat de altfel și cazul nostru, cel al Politicii de securitate și apărare comună, adevăratele provocări rămân în continuare ca și în cazul neorealismului ariile care implică un nivel crescut de politică externă, sau „high politics"[71]. Așadar, deși argumentele acestei doctrine prin prisma interdependenței sale sunt extrem de bine punctate, ajungem în final din păcate în aceleași puncte de cotitură: cele care își găsesc justificarea și lipsa unor măsuri concrete fie în complexitatea conjuncturilor istorice și/sau actuale, fie în interesele naționale.

Revenind la capacitățile instituțiilor internaționale, teoria constructivistă argumentează că acestea au prin natura lor și abilitatea de a modela în timp „comportamentul, identitățile și preferințele nu doar ale indivizilor, dar și ale statelor membre ale Uniunii Europene".[72] Mai precis, prin decizii bazate pe calcule statistice, oportunități regionale, cât și previziuni economice sau sociale, reprezentanții națiunilor delegă instituțiilor internaționale (prin acorduri comune) acțiuni specifice de implementare ale unor măsuri, ale căror efecte

---

[70] Larivé, *Op. cit.*, pp. 29 – 30.
[71] *Ibidem*, pp. 21 – 29.
[72] *Ibidem*, p. 37.

ajung mai apoi să influențeze sau chiar să formeze anumite preferințe ale cetățenilor. Este adevărat că acele măsuri decise și implementate trebuie să fie în acord cu valorile și nevoile respectivilor cetățeni; însă acest lucru nu exclude varianta ca primul pas să-l constituie de fapt deservirea unei nevoi aparent inexistente, care doar mai apoi să se constituie în timp a fi o preferință – modelând astfel, precum invocam anterior, comportamentele și identitățile cetățenilor. Iar un alt argument care susține această teorie este și faptul că de cele mai multe ori cetățenii preferă să aleagă una dintre opțiunile deja existente ale oricărui domeniu, chiar dacă aceasta nu se pliază perfect nevoilor sale, întrucât schimbarea sistemelor sau punerea bazelor unor noi tipuri de nevoi reprezintă un proces mult prea lent, care nu primează în fața rezultatelor cu impact imediat – decât în viziunea unor pionieri poate. Așadar, această capacitate de îndrumare de care dispun instituțiile internaționale ar trebui probabil să reprezinte o unealtă mult mai puternică în rândul decidenților politici, în special în rândul celor cu viziuni constructive dovedite pe termen mediu și lung, pentru a favoriza coeziunea europeană și a elimina discrepanțele mari de valori între Europa de Vest și cea de Est spre exemplu.

În privința argumentării faptului că Uniunea Europeană face eforturi considerabile în direcția instituționalizării precum a mai fost menționat anterior, cât și în vederea evidențierii unor măsuri concrete luate în acest sens de către aceasta, readucem în atenție o astfel de unealtă de integrare militară, și anume Agenția Europeană de Apărare. Cunoscută pe plan internațional ca și EDA și înființată încă din anul 2004 (așa cum a fost amintit și în Capitolul 2.1 a prezentei lucrări), aceasta întărește prin „Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene" publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene în data de 7 iunie 2016 (document care are la bază Tratatul de la Lisabona intrat în vigoare la data de 1 decembrie 2009), menționându-se la Articolul 42, alineatul (3): „[...] Statele membre se angajează să își îmbunătățească treptat capacitățile militare. Agenția din domeniul dezvoltării capacităților de apărare, cercetare, achiziții și armament (denumită în continuare „Agenția Europeană de Apărare") identifică necesitățile operaționale, promovează măsurile necesare satisfacerii acestora, contribuie la identificarea și, după caz, la punerea în aplicare a oricărei măsuri utile pentru

întărirea bazei industriale și tehnologice în sectorul de apărare, participă la definirea unei politici europene în materie de capacități și de armament și sprijină Consiliul în evaluarea îmbunătățirii capacităților militare.”[73] Mai mult decât atât, tot în cadrul aceleiași secțiuni, Secțiunea 2 – Dispoziții privind Politica de securitate și apărare comună, Articolul 45 detaliază și misiunea acesteia, după cum urmează:

„(1) Agenția Europeană de Apărare, menționată la articolul 42 alineatul (3) și aflată sub autoritatea Consiliului, are ca misiune:

(a) să contribuie la identificarea obiectivelor privind capacitățile militare ale statelor membre și să evalueze respectarea angajamentelor privind capacitățile asumate de statele membre;

(b) să promoveze armonizarea necesităților operaționale și adoptarea de metode de achiziție performante și compatibile;

(c) să propună proiecte multilaterale în vederea îndeplinirii obiectivelor în materie de capacități militare și să asigure coordonarea programelor derulate de statele membre și administrarea programelor de cooperare specifică;

(d) să susțină cercetarea în materie de tehnologie a apărării, să coordoneze și să planifice activitățile de cercetare comune și studierea soluțiilor tehnice care răspund necesităților operaționale viitoare;

(e) să contribuie la identificarea, și, după caz, la punerea în aplicare a oricărei măsuri utile pentru întărirea bazei industriale și tehnologice a sectorului de apărare și la îmbunătățirea eficienței cheltuielilor militare.

(2) Agenția Europeană de Apărare este deschisă tuturor statelor membre care doresc să participe. Consiliul, hotărând cu majoritate calificată, adoptă o decizie care definește statutul, sediul și regulamentul de funcționare ale agenției. Această decizie ține seama de gradul de participare efectivă la activitățile agenției. În cadrul agenției se constituie grupuri specifice care reunesc statele membre ce derulează proiecte comune. Agenția își îndeplinește misiunile în colaborare cu Comisia, dacă este necesar.”[74]

---

[73] *Sursă online*, „EUR-Lex / Document 12016M042 / Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene”, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=RO, accesat în 17.02.2021.

[74] *Ibidem*.

Motivele pentru care această agenție nu reușește însă să atingă un grad ridicat de eficiență în ceea ce privește progresul acestor măsuri, iar Statele Membre și-au arătat deseori reticența în ceea ce privește partajarea capacităților militare, se datorează în mare parte următoarelor aspecte: 1) teama că ar putea fi implicate într-un conflict militar în dezacord cu interesele naționale; 2) teama că alte națiuni ar putea pur și simplu să refuze participarea într-o astfel de partajare în cazul unor situații de urgență; și nu mai puțin important 3) competiția pentru cele mai performante echipamente militare – și aici putem aminti de interesele recente în obținerea contractului pentru deservirea Indiei cu avioane de vânătoare dintre Dassault Rafale (Franța), Eurofighter Typhoon (Regatul Unit și Germania în principal) și modelul Gripen a celor de la Saab (Suedia). Protecționismul economic alăturat diverselor considerente geopolitice, aduc o contribuție incontestabilă în ceea ce privește explicarea flexibilității în materie de cooperare în domeniul apărării, însă amânarea sau chiar evitarea unei integrări; iar finalitatea acestei abordări nu este reprezentată din păcate doar de un oarecare aport negativ adus integrării, ci rezultă și într-un progres extrem de lent în ceea ce privește capacitățile efective în momente cheie ale Uniunii Europene.[75]

Totodată, se mai justifică a fi menționată aici și Strategia Europeană de Securitate (ESS) – intitulată „O Europă sigură într-o lume mai bună" și adoptată de către Consiliul Europei încă din luna decembrie a anului 2003 – care a identificat și s-a axat pe cinci mari direcții: terorism strategic, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflicte regionale, eșecul națiunilor și crima organizată, și avansând în această direcție cu a abordare holistică, axată pe sporirea vizibilității, a capacităților efective și a coerenței Uniunii Europene.[76] A devenii mai activă și vizibilă s-ar putea traduce prin dezvoltarea a cât mai multor instrumente de gestiune a crizelor, sporirea capacităților făcând referire la măsuri de integrare militară și adaptarea la toate tipurile de intervenție, iar stimularea coerenței la răspândirea valorilor și a competențelor UE în toate instituțiile și misiunile acesteia. Așadar, în ciuda multor contexte nefavorabile unui progres ceva mai palpabil pe acest culoar, acesta pare să se fi desfășurat totuși cu o anume cadență (fie ea și nesatisfăcătoare pentru unii critici). De aceea, suntem nevoiți

---

[75] Larivé, *Op. cit.*, pp. 108 – 110.

[76] *Ibidem*, p. 119 – 123.

totodată să admitem și că toate aceste eforturi reprezintă însăși bază tangibilă care are capacitatea de a proiecta cu succes o asemenea integrare militară a statelor membre în viitor; iar cât timp media opiniile exterioare nu va fi orientată într-o direcție comună spre găsirea de soluții și măsuri concrete care ar putea genera intrarea acestei abordări pe o curbă ascendentă (și preferabil ireversibilă), probabil nici nu vom reuși să o îndeplinim.

Un astfel de aspect paralel care a inhibat evoluția negocierilor Uniunii Europene în a-și crea și integra propriile capacități militare de apărare, îl constituie și poziția liderilor din statele Europei Centrale și de Est, aflate în vecinătatea Federației Ruse, care odată cu căderea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste (URSS) din decembrie 1991, au văzut în Statele Unite ale Americii (SUA) – care le-a venit de altfel în ajutor – ca fiind singurul aliat temeinic și incontestabil. Traumatizați de regimurile totalitare anterioare ale URSS și de instabilitatea istorică a Europei de Vest, aceștia au căutat să-și întărească constant acordurile de apărare strategică cu SUA, chiar cu prioritate în raport cu evoluția Politicii de securitate și apărare comună (PSAC), sau uneori chiar și în detrimentul acesteia. Consolidarea bazelor militare Americane în țări precum Polonia, România, Bulgaria sau alte state Est Europene, nu au făcut decât să relaxeze nevoia acestor state în special, dar și a Europei în general, în a căuta cu fermitate și fără întârziere o soluție fezabilă în privința apărării militare proprii. Cu alte cuvinte, un catalizator indirect în evoluția accelerată a acestor Politici de securitate și apărare comună ale Uniunii Europene, l-ar putea reprezenta mai degrabă îmbunătățirea semnificativă a relațiilor dintre Federația Rusă și Statele Unite ale Americii, urmată de o retragere a scuturilor și a bazelor militare NATO de pe teritoriul Europei – frontul Central-Estic al acesteia rămânând astfel descoperit din punct de vedere militar – fapt care ar putea duce în consecință la o evoluție exponențială a acestor negocieri de integrare militară europeană.[77] Totuși, având în vedere recentele negocieri NATO - Rusia privind criza din Ucraina, un astfel de scenariu este prea puțin probabil să se întâmple curând.[78]

---

[77] Lodgaard, *Op. cit.*, pp. 15 – 17.

[78] Sven Biscop, *Ukraine: The Price of Stability*, EGMONT: Royal Institute for International Relations, Brussels, 2022, https://www.egmontinstitute.be/ukraine-the-price-of-stability/, accesat în 13.01.2022.

În încheierea acestei argumentări, în contextul acestui paradox cu care se confruntă Europa și în mod special Uniunea Europeană – unde Statele Membre își reduc considerabil bugetele de apărare și nu reușesc să țină pasul cu angajamentele PSAC sau cu proiectele de cercetare și inovare ale sectorului militar (aflându-se astfel într-un proces indirect de demilitarizare progresivă), toate acestea în timp ce la granița acestora au loc conflicte armate, activități teroriste în expansiune sau revoluții urmate de emigrări masive spre Europa – este foarte important să nu neglijăm, dincolo de toate aspectele teoretice, și sectoarele politice naționale, și să facem o distincție cât mai clară între retorica liderilor politici și deciziile reale ale acestora. Aici se poate observa cu ușurință că în ciuda nuanțelor pro-europene extrem de evidente în cele mai multe dintre aceste cazuri, acțiunile concrete sfidează parcă uneori multe dintre procesele de integrare militară. Este adevărat că este extrem de complicat să justifici (atât la nivel politic cât și la nivel public) asemenea reforme politico-militare și alocări de bugete atunci când țara pe care o reprezinți se confruntă deja cu probleme economice mult mai severe,[79] însă amploarea conceptului de apărare nu este o chestiune care-și permite a fi ignorată sau amânată la nesfârșit – iar istoria recentă a umanității a demonstrat deja acest aspect de prea multe ori. Complexitatea eventualelor repercusiuni într-un asemenea sector sunt mult mai greu de anticipat, de gestionat și în final de asumat, în special dacă luăm în calcul în mod obiectiv actualele tehnologii militare de atac. Precum afirma și distinsul profesor și analist politic John H. Herz într-una dintre lucrările sale: „Astfel, pe măsură ce dezvoltarea prafului de pușcă a subminat apărarea cetății medievale, armele de distrugere în masă cu distanțe lungi au subminat „coaja tare" a statului contemporan."[80] De aceea, reiterarea faptului că Uniunea Europeană trebuie să-și asume trecutul și să-și definească cât mai curând posibil calea către o integrare reală la nivel instituțional, este din nou cât se poate de justificată.

Cu o abordare ușor holistică, acest al doilea capitol oferă un fundament teoretic extins asupra numeroaselor dificultăți cu care Uniunea Europeană se confruntă în materie de coeziune și sporire a integrării militare la nivelul statelor

---

[79] *Sursă online,* „Delegația Permanentă a României la NATO / Angajamentul privind creșterea cheltuielilor pentru apărare", https://nato.mae.ro/node/1012, accesat în 08.01.2022.

[80] Jolyon Howorth și Anand Menon, *The European Union and National Defence Policy*, London (UK), Routledge, 1997, p. 2, DOI https://doi.org/10.4324/9780203982921.

membre, însă în același timp și unul suficient de documentat pentru a putea trasa tendința sau direcția spre progres a acesteia. Cu scopul de a oferi o imagine de ansamblu cât mai obiectivă asupra evoluției ultimilor ani a Uniunii Europene în materie de securitate și apărare, reamintim succint cronologia celor mai reprezentative evenimente și/sau decizii majore ale acesteia:

- 1999 Decembrie: este adoptată Politica europeană de securitate și apărare (ESDP) și agreată constituirea unor organisme politico-militare în cadrul Consiliului Uniunii Europene, precum Comitetul Politic și de Securitate (PSC), Comitetul Militar al Uniunii Europene (EUMC), Statul Major al Uniunii Europene (EUMS) și Directoratul General pentru Relații Externe (DG E VIII).
- 2003 Decembrie: este adoptată Strategia europeană de securitate (SES).
- 2004 Iulie: se înființează Agenția Europeană de Apărare.
- 2005 Decembrie: se înființează Colegiul European de Securitate și Apărare (ESDC).
- 2009 Decembrie: Tratatul de la Lisabona intră în vigoare, iar Politica de securitate și apărare comună (PSAC / CSDP) succede Politica europeană de securitate și apărare (ESDP).
- 2016 Iunie: este prezentată Strategia Globală a Uniunii Europene.
- 2016 Iulie: Declarația UE – NATO este adoptată la Varșovia.
- 2016 Noiembrie: Serviciul European pentru Acțiune Externă publică un Plan de Implementare a Securității și Apărării (SDIP) care vizează punerea în aplicare a aspectelor de apărare ale Strategiei Globale. Comisia Europeană prezintă un Plan European de Acțiune în Domeniul Apărării (EDAP).[81]
- 2017 Mai: Consiliul stabilește analize anuale coordonate ale capacităților de apărare (CARD) ale statelor membre și lansează o „încercare” a CARD.
- 2017 Iunie: Comisia Europeană lansează Fondul European de Apărare (EDF), iar Consiliul stabilește Capabilitatea Militară de Planificare și Conducere (MPCC).

[81] Christine Nissen *et al.*, *European Defence Cooperation and the Danish Defence opt-out*, Danish Institute for International Studies, 2020, p. 27, https://www.jstor.org/stable/resrep25193.9, accesat în 06.04.2021.

- 2017 Decembrie: PESCO este activat.[82]
- 2018 Iunie: Comisia Europeană prezintă Regulamentul privind EDF care urmează să intre în vigoare în perioada 2021-2027, iar Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, Federica MOGHERINI, prezintă o propunere pentru o nouă facilitate de pace.
- 2018 Noiembrie: se adoptă un acord privind Politica Civilă de securitate și apărare comună.[83]
- 2019 Februarie: se semnează un nou acord de cooperare de către EDA și ATHENA, mecanismul care se ocupă de finanțarea costurilor comune legate de operațiunile militare ale UE în cadrul Politicii comune de securitate și apărare (PSAC) a UE.[84]
- 2019 Martie / Aprilie: ÎR/VP a prezentat Consiliului primul raport anual privind stadiul implementării PESCO. Raportul se bazează pe evaluarea făcută de către Secretariatul PESCO (în care EDA joacă un rol central, împreună cu Serviciul European de Acțiune Externă, inclusiv Statul Major al UE). Se adoptă un nou acord cu privire la Regulamentul privind Fondul European de Apărare.[85]
- 2019 Septembrie: cea de-a treia etapă a Forumului de consultare pentru energia durabilă în sectorul de apărare și securitate a fost lansată. Faza a III-a va dura patru ani și va aborda punerea în aplicare a cadrului juridic al UE privind eficiența energetică, energia regenerabilă și securitatea energetică în sectorul apărării și securității, precum și pregătirea sectorului apărării pentru noile tehnologii precum digitalizarea, inteligența artificială, e-mobilitate și alte sisteme energetice inovatoare.[86]
- 2020 Noiembrie: EDA prezintă miniștrilor apărării din statele membre primul raport de evaluare anuală coordonată a apărării (CARD). Acesta a identificat noi oportunități pentru ca țările să dezvolte împreună

---

[82] *Ibidem.*
[83] *Ibidem.*
[84] *Sursă online*, „European Defence Agency / History", https://eda.europa.eu/our-history/our-history.html, accesat în 24.02.2022.
[85] *Ibidem.*
[86] *Ibidem.*

capacități de apărare și a recomandat șase capacități de mare impact de generația următoare ca „zone de focalizare” pentru eforturile comune de dezvoltare europeană. Raportul a identificat, de asemenea, oportunități de colaborare pentru cercetare și dezvoltare. Partea analitică a raportului a constatat că peisajul european de apărare este încă caracterizat de niveluri ridicate de fragmentare și investiții reduse în cooperare.

- 2020 Noiembrie: Proiectul de Supraveghere Maritimă (MARSUR) a intrat în a treia etapă, concentrată pe dezvoltarea unui sistem de următoarea generație, având ca obiectiv principal îmbunătățirea utilizării operaționale a MARSUR în misiunile și operațiunile PSAC.[87]
- 2020 Decembrie: Parlamentul European a adoptat raportul anual privind punerea în aplicare a PSAC. Parlamentul și-a reîntărit sprijinul pentru instrumente strategice precum PESCO, CARD și EDF, întrucât acestea pot contribui la o mai mare interoperabilitate, coordonare și coerență în implementarea PSAC și pot consolida solidaritatea, reziliența, coeziunea și autonomia strategică a Uniunii.[88]
- 2021 Ianuarie: o dezvoltare-cheie a instrumentelor PSAC a fost reprezentată de operabilitatea oficială a Fondului European de Apărare (EDF) odată cu 1 ianuarie, și a fost precedat de alte două programe premergătoare – Acțiunea pregătitoare pentru cercetarea în domeniul apărării (PADR) și Programul European de Dezvoltare Industrială a Apărării (EDIDP) – ambele încurajează cooperarea în domeniul apărării militare între companii și țările UE, și au ca scop stimularea inovației și dezvoltarea tehnologiilor și produselor de apărare de ultimă generație.[89]
- 2021 Februarie: EDA și Agenția Spațială Europeană (ESA) au convenit să exploreze împreună toate oportunitățile și capacitățile tehnologice pentru evoluția și dezvoltarea treptată a sistemelor de comunicații securizate prin satelit, sisteme de generație următoare în beneficiul statelor membre.[90]

---

87 *Ibidem.*

88 *Sursă online*, „European Parliament / External relations policies / Common security and defence policy”, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/159/common-security-and-defence-policy, accesat în 25.02.2022.

89 *Ibidem.*

90 „European Defence Agency / History”, *Op. cit.*

- 2021 Aprilie: EDA și NATO desfășoară exerciții militare comune.[91]
- 2021 Mai: în cadrul reuniunii Comitetului Militar al UE (în formatul șefilor apărării), VP/ÎR Josep BORRELL a discutat despre Busola Strategică și despre diverse alte aspecte legate de angajamentele operaționale al UE. El a mai subliniat că relația de cooperare cu partenerii trebuie consolidată, în special cu ONU și NATO, în contextul în care cooperarea UE-NATO este și va rămâne un aspect esențial al agendei de securitate și apărare a Uniunii; fiind totodată deosebit de relevant faptul că ambele organizații avansează în procesele lor de reflecție asupra Busolei Strategice, și respectiv NATO 2030.[92]
- 2021 August: OCEAN2020, cel mai mare proiect de cercetare finanțat în cadrul Acțiunii pregătitoare pentru cercetarea în domeniul apărării (PADR), încheie două zile de testare cu succes în golful Hanö, Suedia.[93]
- 2021 Octombrie: EDA și Agenția Spațială Europeană (ESA) au convenit să își aprofundeze și mai mult cooperarea deja strânsă în domeniul rezilienței cibernetice, iar statele membre EDA au convenit asupra unei noi foi de parcurs de lucru pentru anii 2021-2023, care va ghida efortul agenției către o abordare mai structurată și mai transparentă în sprijinirea scopului principal al Regulamentului UE.[94]

---

91 *Ibidem*.
92 „European Parliament / External relations policies / Common security and defence policy”, *Op. cit.*
93 „European Defence Agency / History”, *Op. cit.*
94 *Ibidem*.

3. Aspecte privind actualitatea și viitorul securității militare ale Uniunii Europene

Acest capitol oferă o abordare mai detaliată a tuturor noțiunilor ce țin de securitatea și apărarea Uniunii Europene, și are menirea de a completa fundamentul teoretic necesar temei selecționate. Fiind structurat pe șase subcapitole, acesta urmărește înțelegerea contextului actual al blocului comunitar atât din perspectiva politico-economică națională, europeană și internațională, cât și din cea tactică, strict militară. Printre aspectele abordate aici se numără conceptul de suveranitate a Uniunii Europene, politica externă a acesteia, diverse instrumente și structuri de cooperare militară, noțiuni economice și de politică monetară ale PSAC, analiza pozițiilor publice ale unor liderilor europeni cu privire la PSAC, precum și previziuni în ceea ce privește viitorul Europei.

3.1. Conceptul de suveranitate a Uniunii Europene

În vederea avansării cercetării de față spre o arie a soluțiilor, este necesar să subliniem încă o dată că Statele Membre ar trebui în mod clar să renunțe definitiv la conceptul de suveranitate națională și să înceapă să își îndeplinească în totalitate angajamentele Politicii de securitate și apărare comună, în special dacă își doresc cu adevărat stabilirea unei noi forme de suveranitate – una a Uniunii Europene ca întreg – care să fie mai cuprinzătoare, mai tangibilă, mai protectoare și mult mai impunătoare pe plan internațional și, care să contrabalanseze totodată declinul economic din ce în ce mai vizibil și de greu de combătut al acesteia.

În acord cu cifrele oficiale oferite de către Eurostat și Divizia Statistică a ONU, contribuția celor mai dezvoltate regiuni la PIB-ul global – și anume

Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, Japonia și Regatul Unit al Marii Britanii, au înregistrat împreună pentru perioada 2004 - 2015 o pierdere progresivă de 14% din PIB-ul global, piață câștigată în proporție de 71,5% de către Republica Populară Chineză (cu un procent efectiv de 10% din PIB), restul de 4% reprezentând contribuția tuturor celorlalte state ale lumii, la rândul lor din ce în ce mai productive, competitive și eficiente economic.

Ponderea Europei din PIB-ul mondial este în scădere

	2004	2015	
SUA	28 %	24 %	↘
UE-27	26 %	22 %	↘
Japonia	11 %	6 %	↘
Regatul Unit	5 %	4 %	↘
China	5 %	15 %	↗
Canada	2 %	2 %	→
Mexic	2 %	2 %	→
Brazilia	<2 %	2 %	↗
India	<2 %	3 %	↗
Restul lumii	18 %	21 %	↗

Surse: Eurostat și Divizia Statistică din cadrul ONU.

Figura 3.1: Contribuția pe țări și/sau regiuni la PIB-ul global

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 8.

În acest climat, este de asemenea important să nu trecem cu vederea faptul că Statele Unite ale Americii s-ar putea să fie din ce în ce mai puțin dispuse și capabile să ofere Europei resurse sau alte mijloace de sprijin și asistență, în special în contextul în care atenția lor s-a îndreptat din ce în ce mai mult spre China în ultima perioadă.[95] Iar motivul acestui fapt este unul cât se poate de obiectiv și susținut și de datele figurii de mai sus: întregul continent răsăritean (și în mod special China) a crescut exponențial în ultimele decenii – atât pe plan economic, cât și militar – și s-a dovedit de asemenea, în mod susținut, a fi un concurent

[95] Sophie Arts și Steven Keil, *Flexible Security Arrangements and the Future of NATO Partnerships*, German Marshall Fund of the United States, 2021, pp. 14 – 17, https://www.jstor.org/stable/resrep29362, accesat în 19.03.2021.

extrem de puternic mai degrabă decât un aliat fidel pentru Statele Unite ale Americii. Deși noua administrație Biden promite o abordare mult mai liberală în cadrul tuturor proiectelor, misiunilor și relațiilor sale diplomatice, administrația Trump a generat în schimb în raport cu China un război comercial de o așa natură (prin măsurile de taxare economică impuse), încât până și rata de aprofundare a rănilor dintre cele două națiuni va fi ceva extrem de greu de oprit;[96] fără a mai menționa aici vreo eventuală măsură de combatere a ei. Și chiar dacă acest lucru nu implică în mod direct vreo potențială deteriorare a structurii NATO sau a relațiilor acesteia cu UE – ci mai degrabă poate chiar o nouă oportunitate de consolidare a lor, prin măsuri adaptate noului context internațional și similare celor din 8-9 iulie 2016 din cadrul Summit-ului de la Varșovia[97] – într-un asemenea mediu socio-politic găsim totuși esențial să subliniem că autonomia și suveranitatea Uniunii Europene devin chestiuni de o natură extrem de delicată, care cad în totalitate în sarcina acesteia.

Totodată, este oportun să mai menționăm aici faptul că în acord cu unele cercetări, evoluția Politicii de securitate și apărare comună a Uniunii Europene reprezintă o evoluție pozitivă și chiar așteptată în consolidarea pilonului de apărare transatlantică.[98] Prin urmare, acest demers ar trebui să reprezinte chiar o oportunitate pentru Uniunea Europeană de a se angaja în preluarea a cât mai multor responsabilități de gestionare a crizelor din propriile sale regiuni, cât și din cele învecinate, iar apelarea la capacitățile NATO să se justifice doar în situații de forță majoră. Cu alte cuvinte, structurile NATO și ONU ar trebui să reprezinte ultime resorturi în gestionarea momentelor de tensiune, și nu cele de primă necesitate. Deși este într-adevăr extrem de dificil de atins, autonomia în astfel de momente cheie reprezintă însăși catalizatorul care are capacitatea de a spori semnificativ suveranitatea UE. Iar dacă aceasta nu-și va asuma niciodată riscurile asociate unei astfel de abordări și va recurge la capacitățile NATO ori de câte ori o criză ia naștere la periferia acesteia – și putem aminti aici situațiile războaielor din Balcani, Libia sau Ucraina (incluzând aici și criza din Peninsula

---

96 Andrés Ortega, *The U.S.-China Race and the Fate of Transatlantic Relations: Part II: Bridging Differing Geopolitical Views*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, www.jstor.org/stable/resrep24245, accesat în 19.03.2021.

97 Frédéric Mauro, *PESCO: European defence's last frontier*, Grip Report, 2017, Introduction.

98 Greco, Pirozzi și Silvestri, *Op. cit.*, p. 21.

Crimeea[99]) – Uniunea Europeana riscă cel mai probabil o degradare ireversibilă a instrumentelor sale de „hard power” în abordarea diferitelor situații de negociere pe plan internațional.

O altă perspectivă care pare să fi suferit transformări substanțiale atunci când analizăm conceptul de autonomie militară al Uniunii Europene în contrast cu evoluția Alianței Nord-Atlantice, îl reprezintă idealul, sau mai bine zis așteptările liderilor politici de acum mai bine de o jumătate de veac. În acest sens, Dwight D. Eisenhower (ulterior ales ca cel de-al 34-lea Președinte al Statelor Unite ale Americii) menționa în 1951 cu privire la scopul NATO: „Dacă în 10 ani, toate trupele americane staționate în Europa în scopuri de apărare națională nu au fost returnate Statelor Unite, atunci acest întreg proiect va fi fost eșuat.”[100] De aceea, nu trebuie să uităm că în 1949 atunci când structura NATO a fost înființată, aceasta a avut ca scop asigurarea unei stări de securitate în rândul statelor membre, în plină nevoie de refacere după evenimentele celui de-al Doilea Război Mondial, însă nu s-a intenționat niciodată ca aceasta să reprezinte vreo formă de dependență permanentă cu SUA pe chestiuni ce privesc apărarea militară a Europei și nici vreo delegare a acestei sarcini în vreun fel către aceasta. Alianța NATO ar fi trebuit așadar să ofere mai degrabă un sentiment de siguranță și liniște țărilor europene pentru a-și putea reconstrui mecanismele de cooperare, și împreună cu acestea, forța reală a relațiilor lor. Însă odată cu evoluția acelor relații și cu tendința tot mai clară către o structură regională unită (ulterior devenită Uniunea Europeană), obiectivul de a-și atinge și propria autonomie din punct de vedere al apărării militare ar fi trebuit să reprezinte o chestiune tot atât de evidentă.[101] Prin urmare, înțelegerea actuală a faptului că prioritatea acestei autonomii trebuie reevaluată cât mai curând și responsabil posibil, ar putea să mai ofere încă Uniunii Europene șansa de a-și menține actuala poziție în arena internațională, focalizându-se desigur în paralel și pe o politică externă cât mai favorabilă sprijinirii unui asemenea demers.

Un alt aspect important care trebuie remarcat aici în ceea ce privește autonomia ca și concept, este că ea nu poate fi doar în parte prezentă sau doar parțial integrată: „Vreau să încurajez oamenii să adopte o poziție semantică

[99] Quencez și Besch, *Op. cit.*, p. 2.

[100] Jolyon Howorth, *Autonomy and Strategy: What Should Europe Want?*, Egmont Institute, 2019, www.jstor.org/stable/resrep21390, accesat în 11.03.2021.

[101] *Ibidem*.

riguroasă. Autonomia, ca și sarcina, este absolută. Nu poți fi „puțin" autonom. În același timp, o strategie care nu este autonomă este puțin mai mult decât o aspirație."[102] Astfel, urmărirea acestei căi va rămâne probabil una dintre cele mai dificile sarcini ale statelor membre întrucât lovește direct în suveranitatea lor națională și în propriul lanț economic de achiziții militare, așa cum a fost elaborat anterior. Însă menținând aceeași viziune și aceeași abordare ca și până acum în acest demers, tot aceleași rezultate vor și urma cel mai probabil; iar Uniunea Europeană va fi expusă astfel unui posibil impact destul de dureros la nivelul suveranității sale.

Pentru a atinge prin urmare o astfel de stare de autonomie, un prim pas pe care UE va trebui să îl facă este să gestioneze cu succes până la final fuziunea dintre propria structură PSAC și cea a NATO. Prin urmare, în ciuda contrastului cultural diversificat al națiunilor implicate și a tuturor problemelor de adaptare pe termen scurt pe care acestea le-au întâmpinat de-a lungul timpului, dacă Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii împărtășesc cu adevărat aceleași principii și valori, atunci un acord comun pentru o asemenea fuziune ar trebui stabilit cât mai curând posibil; dincolo de complexitatea unei astfel de simbioze, aceasta ar reprezenta cu certitudine o decizie în beneficiul ambelor părți – atât pe termen mediu și scurt, dar în special pe termen lung. Iar cu sprijinul arhitecturii sale instituționale deja existente – printre care amintim Comitetul Politic și de Securitate (PSC), Comitetul Militar al Uniunii Europene (EUMC), Statul Major al Uniunii Europene (EUMS), Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS), Strategia Europeană de Securitate (ESS) sau Agenția Europeană de Apărare (EDA) – Uniunea Europeană este capabilă să permită cu adevărat activarea tuturor proceselor sale de integrare și să preia pe deplin apărarea teritoriului european. Iar unul dintre primele sale obiective strategice ar putea de altfel să fie: „o reechilibrare treptată a conducerii și responsabilității în cadrul unei alianțe în evoluție [...] cu poziția de Comandant Suprem al Forțelor Aliate transferându-se în cele din urmă către un general european"[103] – întrucât consolidarea PSAC este esențială, iar un asemenea pas ar facilita în mod evident acest lucru.

Chiar dacă Uniunea Europeană reprezintă într-adevăr pe plan internațional o putere economică recunoscută și respectată, care a reușit de-a lungul timpului să-și

[102] *Ibidem.*
[103] *Ibidem.*

soluționeze pe cale diplomatică majoritatea tensiunilor politice iscate, eficacitatea acestui instrument de „soft power" nu poate din păcate să dureze la nesfârșit și nici să acopere în totalitate scenariile de risc posibile. Mai mult decât atât, având în vedere varietatea amenințărilor care nu încetează să se mai ivească la orizont, în special din regiuni precum Africa de Nord, Orientul Mijlociu sau Asia, pe diferite domenii de interes precum cel social, politic, nuclear sau economic, păstrarea unei abordării similare a Uniunii Europene va pune în mișcare în mod clar o fază de declin a suveranității acesteia. Fiind un centru de dezvoltare extrem de inovator, bine susținut de o cultură organizațională orientată către un progres de calitate, cu o mulțime de instituții proprii și cu multe acorduri internaționale de cooperare, nu reprezintă din păcate suficiente argumente pentru a-i menține acesteia o poziție de top în ierarhia mondială, iar evoluția coșului valutar din figura alăturată este cât se poate de descriptivă în acest sens: în timp ce Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană și Regatul Unit al Marii Britanii pierd procente considerabile din aportul valutar pe piața monetară internațională, yenul japonez dar în special yuanul chinezesc câștigă acest teren cu un ritm deloc de neglijat, ba chiar îngrijorător.

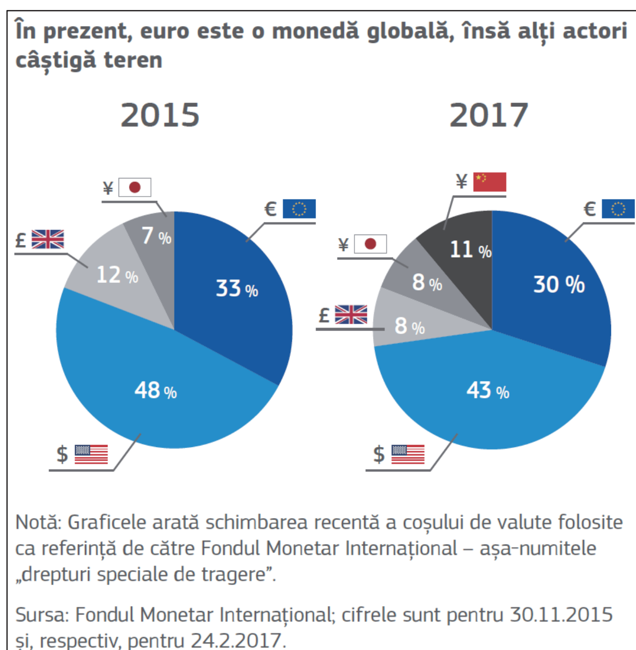

Figura 3.2: Evoluția coșului de valute al Fondului Monetar Internațional

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 8.

Cu alte cuvinte, tabloul internațional actual nu este încă pregătit să încurajeze o astfel de tendință în totalitate pașnică în relațiile internaționale – cum este cea a aplicării instrumentelor de „soft power" – sau mai bine enunțat, nu este încă pregătită să renunțe la cele de „hard power". Necesitatea acestora din urmă este din păcate încă mult prea necesară la un nivel înalt al negocierilor, în special fiindcă multe dintre țările fără o democrație stabilă poartă încă în spate povara traumelor și a rănilor celui de-al Doilea Război Mondial; ba unele dintre acestea chiar doctrinele acelor vremuri. Și chiar dacă luăm la întâmplare în acest sens o misiune a Organizației Națiunilor Unite și analizăm eforturile acesteia de a susține un acord de încetare a focului într-o țară africană care se confruntă cu turbulențe politice interne de exemplu, vom observa că trupele și echipamentele militare sunt mijloace extrem de esențiale pentru a putea asigura securitatea și reușita unei astfel de medieri. Precum afirma și fostul președinte al Statelor Unite ale Americii în decembrie 2009 în cadrul Ceremoniei de decernare a Premiului Nobel pentru Pace de la Oslo, Norvegia: „A spune că forța poate fi uneori necesară nu este o chemare la cinism – este o recunoaștere a istoriei; a imperfecțiunilor omului și a limitelor rațiunii."[104]

Astfel, așa cum a mai fost împărtășit și de alți cercetători, „dacă Europa este să joace un rol important în pacea și securitatea internațională, aceasta trebuie să-și dezvolte capacitățile adecvate. Acest lucru cere un management de calitate și responsabilitate. Calități care pot fi realizate doar prin adaptarea la noile realități, printre care eroziunea crescândă a suveranității naționale și necesitatea în derulare de a stabili noi forme de suveranitate prin măsuri de cooperare și integrare transnațională mai profunde."[105] [...] „Dacă europenilor le lipsește încredere colectivă în capacitatea lor de a atinge autonomia strategică, dacă nu sunt pe deplin angajați în aceasta, sau dacă interpretează această sarcină în mod superficial sau doar pe jumătate, atunci atât conceptul cât și ambiția ar

---

[104] *Sursă online*, „The White House / Office of the Press Secretary / Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize", https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize, accesat în 08.10.2021.

[105] Greco, Pirozzi și Silvestri, *Op. cit.*, p. 27.

trebui abandonate ca fiind niște distracții contra-productive. Dacă, totuși, un număr din ce în ce mai mare de lideri ai UE insistă, și așa cum propune și principalul lor document de strategie, ei vor să facă o astfel de încercare, atunci trebuie să elaboreze un plan politic clar și să progreseze în direcția acestuia."[106]

Așadar, deși pacea relativă de care se bucură în prezent Uniunea Europeană se datorează în mare parte structurilor NATO și ONU conform Tratatului privind Uniunea Europeană, Art. 42 (7) [107], puterea și suveranitatea reprezintă sarcini care îi revin în totalitate acesteia prin cadrul cel mai reprezentativ și proeminent în acest sens, și anume Politica de securitate și apărare comună. Nu există nicio îndoială că pe lângă perspectivele abordate anterior Uniunea Europeană se confruntă și cu multe alte provocări extrem de complexe în urmărirea autonomiei și a integrării militare; iar elaborarea de față putând continua cu ușurință în acest sens pe problemele de mobilitate militară sau de securitate cibernetică spre exemplu. Însă aproape independent de numărul și natura acestor provocări, calea către rezultate vizibile implică de fapt o soluție relativ comună: Uniunea Europeană are nevoie de „leadership" și de acțiuni ferme neîntârziate. Iar Structura de Cooperare Permanentă reprezintă cu certitudine o astfel de inițiativă care a adus o contribuție esențială în relansarea Uniunii Europene către o entitate cu o suveranitate recunoscută și respectată pe plan internațional.

3.2. Politica externă a Uniunii Europene

Lansată în iunie 2016 la doar câteva zile după referendumul Brexit de către Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, Federica Mogherini, Strategia Globală a Uniunii Europene (EUGS) a fost concepută cu scopul de a oferi o imagine cât mai fidelă asupra viziuni comune

---

[106] Howorth, *Op. cit.*

[107] *Sursă online*, „EUR-Lex – Acces la Dreptul Uniunii Europene / Tratat privind Uniunea Europeană (versiune consolidată 2016)", p. C 202/39, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN, accesat în 07.12.2021.

către care ar trebui să tindă aceasta și pe care ar trebui să o promoveze, rezultând de aici o serie de inițiative specifice. Strategia se bazează pe un nou set de scenarii de amenințări, mult mai actuale și adaptate în mod pragmatic la secolul XXI și subliniază valorile fundamentale ale UE – precum multilateralismul, ordinea globală bazată pe reguli, reziliența, abordarea cuprinzătoare a politicii externe și de securitate, cât și parteneriatele și apărarea – ca fiind cele mai importante subiecte pentru Politica Externă și de Securitate Comună a UE.[108]

În susținerea necesității de ranforsare a inițiativelor de acest gen, cât și pentru o mai multă claritate în ceea ce privește statutul Uniunii Europene pe plan internațional, un grup de experți a analizat în 2019 în mod ipotetic consecințele unui scenariu în care Statele Unite ale Americii, din varii motive, nu ar mai putea să participe activ în programele militare de protecție și securizare pe timp de pace a granițelor națiunilor europene; iar rezultatele au relevat faptul că pentru a-și atinge autonomia și pentru a fi aptă în preluarea în totalitate a acestor sarcini, UE ar trebui să investească doar pentru apărarea liniilor maritime și de comunicare până la 110 miliarde de dolari pentru capacitățile care lipsesc în prezent, iar pentru apărarea teritoriului european (împotriva unui potențial atac terestru al Rusiei spre exemplu), investiția s-ar ridica la 357 miliarde de dolari – toate acestea pe o perioadă de până la douăzeci de ani. Aceste cifre nu indică așadar doar deficitul UE în acest sector, dar și probabilitatea crescută de îndeplinire a acestei sarcini, cu alocarea constantă și fără echivoc a statelor membre a celor 2% din PIB-ul național pentru apărare. Deși o mare parte din sumă s-ar cheltui anual în continuare pe activități specifice de apărare, sumele strânse suplimentar promit a fi suficiente pentru finanțarea lacunelor de capacitate în următoarele două decenii.[109] Și chiar dacă această perioadă ar putea

---

108 Christine Nissen *et al.*, *European Defence Cooperation and the Danish Defence opt-out*, Danish Institute for International Studies, 2020, p. 25, https://www.jstor.org/stable/resrep25193.9, accesat în 06.04.2021.

109 Dick Zandee, Bob Deen, Kimberley Kruijver și Adája Stoetman, *European strategic autonomy in security and defence: Now the going gets tough, it's time to get going*, Clingendael Institute, 2020, pp. 28 – 29, https://www.jstor.org/stable/resrep27515.7, accesat în 19.03.2021.

să pară inițial poate prea îndelungată, ea reprezintă totuși un termen extrem de rezonabil dacă luăm în calcul în mod efectiv schimbările majore de capacități și de viziune pe care aceasta le-ar impune.

Abordând așadar aria politicii externe a UE dintr-un unghi care include vizibilitatea și implicarea efectivă a acesteia pe plan internațional, dar totodată și din cea a gestionării cheltuielilor specifice de apărare menționate anterior, structurile militare și de securitate ale acesteia par să se fi angajat în ultimii ani în numeroase misiuni de stabilizare și de construcție a păcii în afara granițelor sale, axându-se mai degrabă pe prevenție în zonele cu potențial amenințător asupra propriilor teritorii, decât pe consolidarea internă a capacităților de apărare. Această abordare nu este însă una deloc întâmplătoare, ea reprezentând o componentă importantă a Politicilor Externe și de Securitate Comună (PESC) a Uniunii Europene – structură instituită încă din anul 1993 prin Tratatul de la Maastricht, ca parte integrată a Serviciul pentru Instrumente de Politică Externă (FPI), având ca scop menținerea păcii și consolidarea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei Națiunilor Unite.[110] În anul 2020, aceasta a raportat un număr de 16 misiuni active (atât militare cât și civile) și un personal desfășurat de aproximativ 5.000 de persoane. Cu o astfel de reușită Uniunea Europeană își menține detașat titlul de cel mai mare donator de ajutor umanitar și pentru dezvoltare durabilă de la nivel global (precum a fost mai amplu exemplificat în Capitolul 2.2), exercitând astfel o politică externă de o natură extrem de constructivă pe termen lung, însă foarte costisitoare și mult mai puțin avantajoasă în sens propriu pe termen mediu și scurt – în special având în vedere climatul actual global în care unele țări răsăritene aplică în ultimele decenii o politică expansionistă extrem de agresivă.

---

[110] *Sursă online*, „European Commission / Service for Foreign Policy Instruments (FPI) / Common Foreign and Security Policy, preserving peace and security", https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/common-foreign-and-security-policy-preserving-peace-and-security_en, accesat în 08.04.2021.

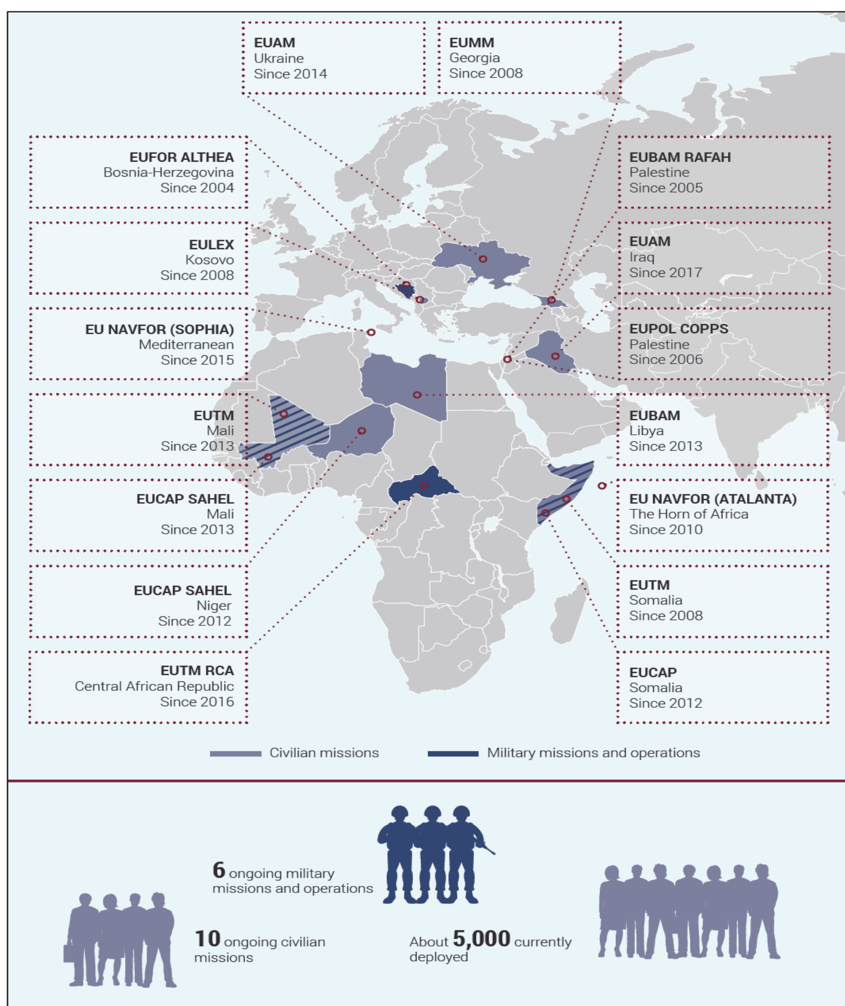

Figura 3.3: Misiuni și operațiuni ale PSAC în derulare

Sursa: Christine Nissen *et al.*, *European Defence Cooperation and the Danish Defence opt-out*, Danish Institute for International Studies, 2020, p. 33, https://www.jstor.org/stable/resrep25193.9, accesat în 06.04.2021.

Chiar și în acest context, constatându-se un progres prea lent al politicilor și măsurilor concrete ce vizau Strategia Globală a UE, în baza unei propuneri a miniștrilor apărării din Franța, Germania, Italia și Spania, Consiliul Uniunii Europene a decis în iunie 2020 să lanseze dezvoltarea Busolei Strategice, o inițiativă care a fost mai apoi dezbătută și în cadrul reuniunii Consiliului Miniștrilor Apărării din data de 20 noiembrie 2020, așa cum a fost menționat și anterior. Conform concluziilor preliminare de la Bruxelles din 17 iunie 2020

privind securitatea și apărarea, „Busola Strategică va spori și va ghida implementarea nivelului de ambiție convenit în noiembrie 2016 în contextul Strategiei Globale a UE [...]. Bazându-se pe analiza amenințărilor și a altor posibile contribuții tematice, Busola Strategică va defini orientările politice și obiectivele specifice în domenii precum gestionarea crizelor, reziliența, dezvoltarea capacităților și a parteneriatelor. Lucrările în curs privind inițiativele de securitate și apărare se vor alimenta, de asemenea, în acest proces, în timp ce Busola Strategică ar trebui să ofere o îndrumare coerentă pentru aceste inițiative și alte procese relevante.”[111] Cu alte cuvinte, scopul principal al acestui proiect a fost acela de a defini mult mai clar nivelului de ambiție militară către care UE tinde conform Strategiei Globale (EUGS), cât și oferirea unei direcții strategice care să aducă mai multă coeziune multitudinii de inițiative de apărare întreprinse la nivelul acesteia în ultimii ani, dar pentru care lipseau însă îndrumările politice generale.

În sens comparativ acestei intenții de oferire a unei direcții strategice comune, un sondaj de opinie efectuat în august 2019 care viza percepția publică în ceea ce privește atât stadiul actual cât și cel viitorul al Uniunii Europene din punct de vedere al securității și apărării militare (Figura 3.4), a relevat faptul că diferențele dintre Franța și Germania – de departe cele mai mari contribuitoare la bugetul de apărare al UE – se fac resimțite pe tot mai multe din laturile acestui segment (precum am văzut și în cazul politicilor de neproliferare și contra-proliferare nucleară, sau în cel al achizițiilor de capacități militare). Iar aceste diferențe se răsfrâng nu doar în rândul liderilor politici cu acces la informații de interes național, ci se pare și în cel al cetățenilor. Consultați pe chestiuni de eficiență și necesitate NATO și PSAC, în timp ce majoritatea cetățenilor germani s-au dovedit a fi în continuare susținători fideli ai NATO, cei mai mulți dintre cetățenii francezi consideră alianța „învechită” și preferă pe viitor fie o colaborare între PSAC și NATO, fie doar PSAC pentru asigurarea securității Europene. Deși situația în fapt a ultimei decade în ceea ce privește atacurile teroriste a fost cu precădere mult mai severă în Franța decât în Germania – fapt care ar fi putut influența opinia publică cu privire la gradul de eficiență (sau ineficiența) al actualului format de securitate, politicile recente ale Președintelui Emmanuel

---

[111] Zandee, *Op. cit.*, p. 24.

Macron care favorizează și ele autonomia PSAC, au indus se pare o opinie similară destul de profundă în rândul cetățenilor pe care îi reprezintă, după cum reflectă și graficele din figura alăturată.

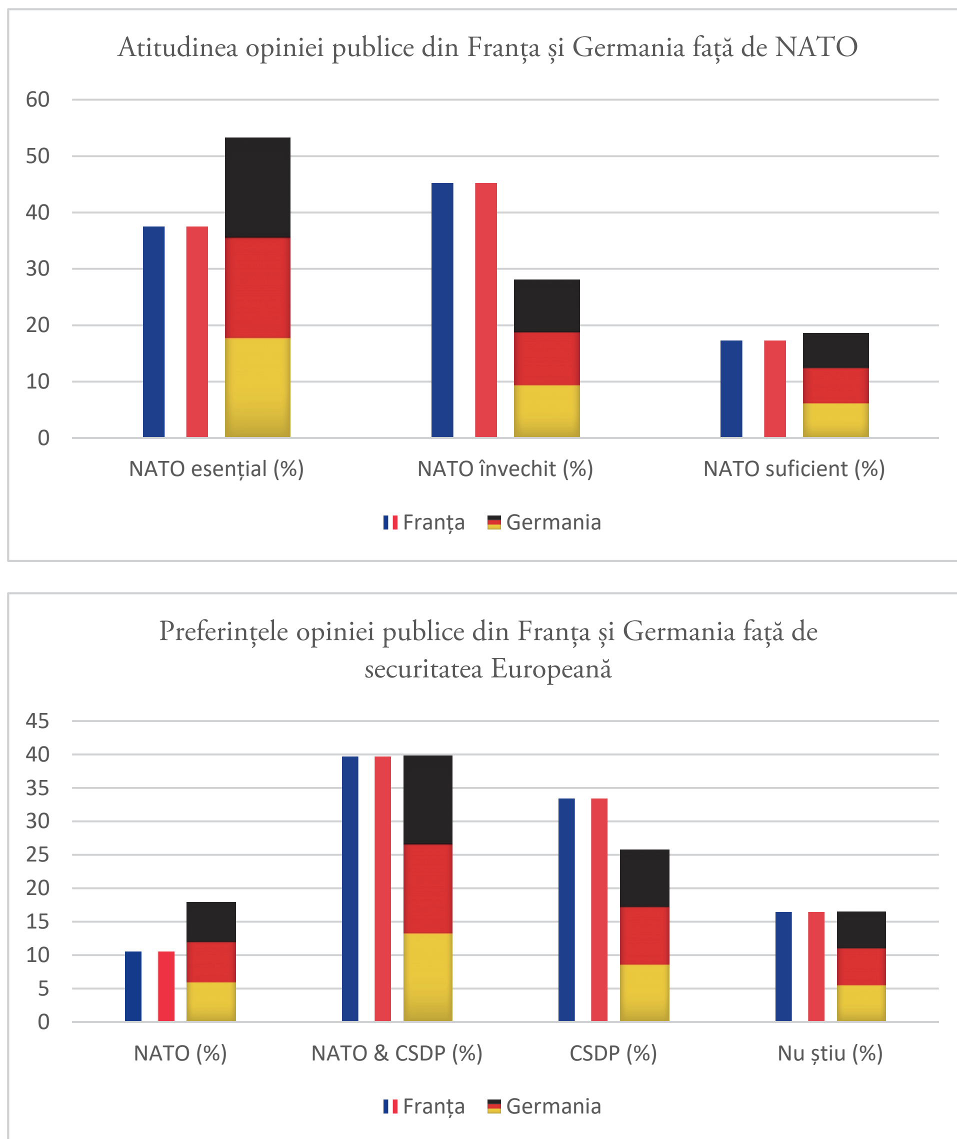

Figura 3.4: Rezultatele sondajului de opinie din Franța și Germania

Sursa: Konstantin Gavras *et al.*, *NATO and CSDP: party and public positioning in Germany and France*, NATO Defense College, 2020, pp. 3 – 4, https://www.jstor.org/stable/resrep25096, accesat în 05.04.2021 (grafice generate de către autor)

Apreciem astfel că leadership-ul american din cadrul NATO a reflectat în special în ultimele două decade un compromis între securitate și autonomie pentru Uniunea Europeană, ceea ce a determinat administrația americană să accepte acoperirea celor mai multe costuri și resurse militare în schimbul ghidării politicii generale din cadrul alianței transatlantice. Însă Franța a devenit de mult timp inconfortabilă cu acest compromis, care îi permite alianței NATO să fie principala garanție de securitate a Europei, în timp ce Germania acceptă în mod tradițional această abordare nu doar la nivel politic, ci și în rândul cetățenilor. Iar motivul s-ar putea ascunde în spatele faptului că securitatea Germaniei este cât se poate de garantată de poziționarea ei în centrul unei Europe pașnice; în schimb ce pentru Franța, situația se prezintă complet diferit. În plus, „acest lucru îi permite Berlinului să evite întrebările dificile cu privire la politica și capacitățile sale de apărare [...]. Însă după cum arată recentele amenințări ale lui Trump de a retrage trupele americane din Germania (Hill, 2020), Berlinul nu mai poate evita să ia măcar în considerare aceste întrebări."[112]

În acord cu expunerile anterioare așadar, este evident încă o dată că discrepanțele de viziune se fac în mod direct resimțite în măsurile concrete și stadiile actualelor consultări (cu precădere între aceste două state), însă o noțiune care devine din ce în ce mai relevantă aici – având în vedere în special și numărul alianțelor militare constituite în ultimii ani în lipsa unei viziuni unanim agreate – este aceea că deservirea la nivel național cu o singură armată a tot mai multor alianțe militare internaționale (simultan și cu urmărirea propriei apărări la nivel individual), s-ar putea să nu mai reprezinte o strategie viabilă care să și funcționeze în situații concrete de criză.[113] Prioritățile și angajamentele luate în fiecare dintre acestea în parte riscând să se suprapună și să se ciocnească reciproc, iar dezamăgirile create astfel să îngreuneze și mai tare mai apoi obiectivul final al PSAC. De aceea, o nouă formă de alianță militară cu NATO – una a unui PSAC stabil și autonom în cadrul acesteia, ar reprezenta se pare o variantă mult mai dorită și promițătoare pentru siguranța resimțită a cetățenilor.

[112] Alberto Cunha, *Post-Brexit EU Defence Policy: Is Germany Leading towards a European Army?*, E-International Relations, 2020, p. 7, https://www.e-ir.info/pdf/85911, accesat în 09.11.2021.

[113] Alessandro Marrone și Karolina Muti, *NATO's Future: Euro-Atlantic Alliance in a Peacetime War*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2020, pp. 13 – 18, https://www.jstor.org/stable/resrep27570, accesat în 05.04.2021.

În ceea ce privește o altă abordare concretă a principalelor amenințări exterioare cu care Uniunea Europeană se confruntă, Leonard și Shapiro (2020) sugerează o clasare geopolitică și conceptuală a acestor arii de interes, sugerând totodată și câteva potențiale soluții, după cum urmează: 1) Orientul Mijlociu și Africa de Nord – cu balansarea obiectivelor actuale ale Europei asupra migrației și antiterorismului și avansarea cu pași repezi către o stabilitate regională durabilă, cât și detașarea de politicile SUA în aceste regiuni care s-au dovedit a fi în detrimentul Uniunii Europene. 2) Rusia și vecinătatea estică – cu angajarea în consolidarea capacităților de contracarare a amenințările hibride, a corupției și a infracțiunile transfrontaliere. Aici Centrul European de Excelență pentru Combaterea Amenințărilor Hibride din Helsinki sprijină deja statele membre ale UE și aliații NATO cu cercetare, instruire și exerciții și se așteaptă punerea în practică și a altor proiecte similare, precum Rețeaua Europeană de Competențe în Materie de Securitate Cibernetică, care împreună cu Centrul de Competențe si-au propus să consolideze și să susțină expertiza europeană pe acest profil al securității cibernetice. 3) Asia de Est – cu desfășurarea aici a mai multor operațiuni maritime europene, cât și a investițiilor în consolidarea capacităților de securitate. Totodată, Uniunea Europeană ar trebui să-și maximizeze prin țările exportatoare de armament către zona Asia-Pacific, devenită acum cea mai mare piață de arme din lume, potențialul acestor parteneriate strategice comerciale, prin măsuri și politici concrete de susținere a obiectivelor diplomatice comune și de securitate în această regiune. 4) Suveranitatea Digitală – pentru a-și putea asigura suveranitatea militară, un mediu politic liber, cât și o comunitate lipsită de dezinformare, UE trebuie să continue bătălia pentru o tehnologie a informației cât mai competentă la nivel global. Evoluția rapidă și exponențială a acestor tehnologii, alăturată potențialului enorm de a deține o cantitate cât mai mare de informații precise, au făcut ca cei care dezvoltă primii aceste tehnologii și reușesc să și reglementeze aplicabilitatea lor, să obțină astfel un avantaj economic și geopolitic enorm, care ar fi fost imposibil fie și de imaginat acum nu mai departe de două decenii. 5) Suveranitatea Climatică – pierderile anuale suferite din cauza încălzirii globale, cât și estimările potențialelor daune ale următoarele cinci decenii lipsite de măsuri concrete în acest sens, au convins Comisia Europeană să propună în 2019 cheltuirea unui procent de 37% din

Fondul European de Redresare (adică aproximativ 277 miliarde de €) pentru Pactul Verde European. Deși criza mondială de sănătate va avea cel mai probabil un impact asupra acestei decizii, astfel de politici îi conferă Uniunii Europene poziția de pionier în lupta împotriva schimbărilor climatice la nivel global, aducându-i însă totodată și provocări în convingerea altor regiuni de a se angaja în acest demers absolut necesar umanității (în special a Statelor Unite ale Americii, a Chinei și a Indiei – care prin măsuri de favorizarea a propriilor economii emit în atmosferă în acest moment cele mai mari cantități de dioxid de carbon), dar totodată și numeroase oportunități de a dezvolta masiv noi tehnologii de susținere a acestui segment al energiei regenerabile.[114]

Un alt aspect care merită amintit atunci când este abordată poziția Uniunii Europene și politica externă a acesteia în raport cu ariile ce privesc securitatea și apărarea militară, îl reprezintă sectorul capacităților spațiale, cu precădere aici a celor de luptă și informare. Chiar dacă proiectele imediate ale UE includ sectoare ceva mai prioritare în acest moment, potențialul militar al sateliților de nouă generație cu funcționalități extinse – precum Cosmos 2542 și 2543 (proiectate, lansate și controlate de către Federația Rusă), US X-37B a Statelor Unite ale Americii, sau presupusa variantă similară fără nume a Republicii Populare Chineze – reprezintă cu certitudine instrumente tactice de mare precizie care nu pot fi ignorate atunci când se abordează noțiunea de consolidare militară a UE, sau de stimulare a suveranității acesteia. Un astfel de avantaj tehnologic strategic având posibilitatea de a șterge foarte ușor rezultatele a câtorva ani de dezbateri, muncă și cercetare tehnologică și militară disociată.[115]

Însă existența în fapt a unor amenințări externe la nivelul anumitor țări, cât și natura și severitatea acelor amenințări, au împreună capacitatea de a crea, menține și de a întări coaliții de apărare, precum și de a le da o direcție în viitor. Uniunea Europeană pare nu doar să simtă în ultimii ani cu o acuratețe tot mai mare natura și severitatea acestor amenințări, dar se arată a fi și tot mai conștientă

---

[114] Mark Leonard și Jeremy Shapiro, *Sovereign Europe, Dangerous World: five agendas to protect Europe's capacity to act,* European Council on Foreign Relations, 2020, pp. 13 – 23, https://www.jstor.org/stable/resrep27733, accesat în 19.03.2021.

[115] Patrick Bolder și Esther Chavannes, *Military Space Developments: Challenges and Opportunities for Defense and Industry*, Hague Centre for Strategic Studies, 2020, pp. 1 – 5, https://www.jstor.org/stable/resrep26763, accesat în 07.12.2020.

de decalajul generat de progresul său mult prea lent din ultimele decade în raport cu celelalte regiuni sau țări în dezvoltare, cât și de potențialele scenarii nefaste care s-ar putea desfășura în viitor în absența unor acțiuni ferme și neîntârziate. De aceea, apreciem că impulsul și avântul luat recent de către aceasta are foarte multe șanse de a continua și de a fi susținut prin politici adaptate inițiativelor și proceselor de consolidare militară ale UE, cât și a celor de integrare ale PSAC. Precum celebru remarca distinsul profesor John Mearsheimer în 1990, „amenințarea sovietică oferă lipiciul care ține NATO împreună”[116] („lipire” care pare să fi ținut și după căderea Uniunii Sovietice și care a dus chiar și la o extinderea și consolidare a acesteia), tot așa și Uniunea Europeană beneficiază de toate ingredientele și interesele pentru a găsi rețeta perfectă a unui asemenea „lipici”.

3.3. PESCO și alte structuri de cooperare militară

Precum afirma și Donald Tusk încă din anul 2013 (Primul Ministru al Poloniei la acea vreme), „Suntem de acord că o construire a unității europene necesită trei instrumente: uniune economică și monetară, competitivitatea unei singure piețe și consolidarea capacităților militare europene”[117], o reformă în acest sens era așadar așteptată; în special într-un climat în care strategiile de redresare economică au dus la o scădere a contribuției către bugetul de apărare în cazul multor state membre la un nivel de sub 2% din produsul intern brut, limită minimă agreată în cadrul NATO. Însă în lipsa unor viziuni comune ferme – cauzate desigur într-o mare măsură de discrepanțele dintre nivelurile de dezvoltare ale țărilor implicate – la nivelul Uniunii Europene au început să se formeze diferite alianțe regionale.

[116] Nikoloz G. Esitashvili și Félix E. Martín, NATO's Internal Deepening, Endurance, and Expansion: Economic Incentives and Gains as an Explanatory Complement to Realist Alliance Theory, Journal of Strategic Security 13, no. 3, 2020, p. 17, DOI: https://doi.org/10.5038/1944-0472.13.3.1828, https://scholarcommons.usf.edu/jss/vol13/iss3/2, accesat în 05.04.2021.

[117] Larivé, *Op. cit.*, p. 101.

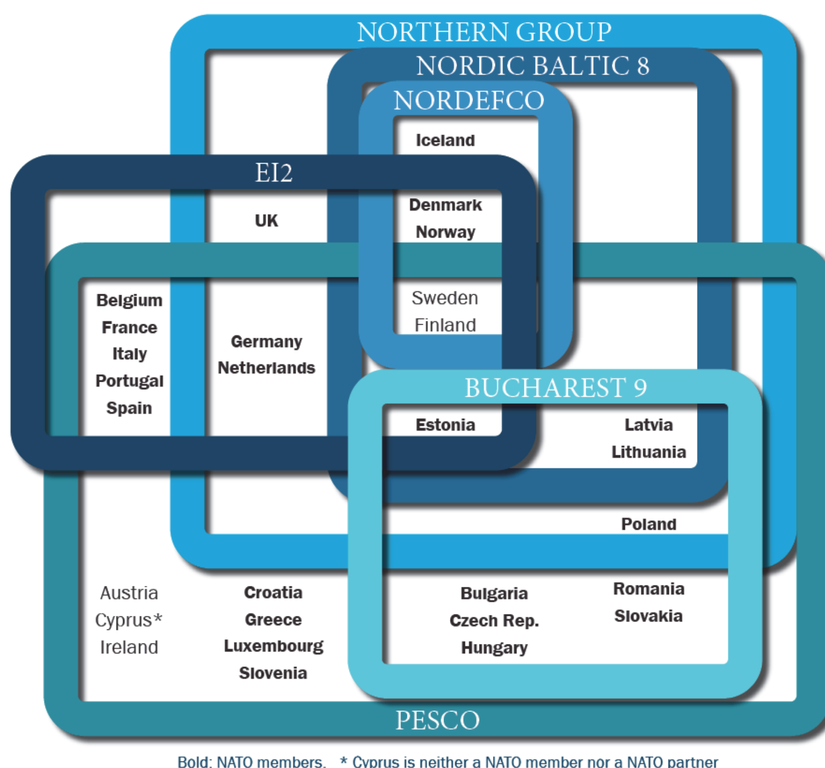

Figura 3.5: Alianțe multilaterale de apărare în Europa

Source: Sophie Arts și Steven Keil, *Flexible Security Arrangements and the Future of NATO Partnerships*, German Marshall Fund of the United States, 2021, p. 8.

Fie că a fost vorba de alianțe bilaterale precum Cooperarea Franco-Britanică, sau multilaterale precum Triunghiul de la Weimar, Grupul Nordic, Grupul de la Visegrád, sau Grupul Benelux, acestea au adus cu siguranță o mai multă coerență în ceea ce privește pregătirea militară comună și definirea diferitelor procese logistice din cadrul strategiilor de apărare, însă nu putem afirma că au și contribuit în mod direct la eficiența militară a Uniunii Europene sau la procesul de integrare derulat în cadrul PSAC[118]; cel puțin nu încă. Totuși, lecțiile învățate în cadrul respectivelor alianțe au adus cu certitudine o mai bună claritate în ceea ce privește limitele și limitările fiecărui stat în parte pe această direcție și vor contribui cel mai probabil la pozițiile și politicile viitoare ale acestora.

[118] *Ibidem*, pp. 103 – 104.

Pe de altă parte, în cazul cooperării Franco-Britanice, este foarte probabil ca aceasta să fi avut de fapt la bază atât dezamăgirea că celelalte state membre înregistrează încă progrese mult prea lente în privința securității și apărării militare chiar și la 12 ani de la celebra Declarație de la Saint-Malo[119] (cea care a pus bazele structurii mai apoi devenite Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene), cât și din nevoia de a-și reafirma astfel suveranitatea la nivel global, prin implicarea în diferitele proiecte de apărare și misiuni militare de pe teritoriile învecinate ale Uniunii Europene, obținând astfel o veritabilă vizibilitate internațională – iar misiunea din Libia reprezintă un foarte bun exemplu în acest sens. Precum își și exprima în mod deschis opinia Primul Ministru de la acea vreme David Cameron, Regatul Unit al Marii Britanii aborda o politică prioritară NATO în ceea ce privește apărarea, iar PSAC și alte inițiative europene erau percepute mai degrabă ca și niște constrângeri decât ca și niște oportunități – atât fiindcă ele nu împărtășeau în mod specific interesele Marii Britanii în privința strategiilor militare de apărare, cât și datorită inegalității în ceea ce privește resursele militare efective puse la comun sau partajate de fiecare stat membru în parte.[120] Însă cum supremația acesteia din punct de vedere militar a fost cât se poate de evidentă încă de la început și o națiune Est-europeană încă în dezvoltare, precum România spre exemplu, nu ar fi avut oricum prea curând capacitatea de a partaja capabilități militare de talia celor ale Marii Britanii, ne întrebăm în mod legitim: să fi fost oare și acest aspect un argument în plus în decizia acesteia de a propune, susține și în final de a părăsi Uniunea Europeană?

În ceea ce privește celelalte grupări de cooperare regională, acestea deși au avut ca obiectiv inițial reducerea costurilor operaționale de apărare prin misiuni strategice de partajare a sarcinilor de securizare a spațiului aerian (și/sau maritim) comun și a informațiilor din cadrul acestuia spre exemplu, au ajuns în final să dezvolte împreună și ample operațiuni de instruire a personalului, sau de mentenanță a echipamentelor militare – care, desigur, nu doar au eficientizat și mai mult cheltuirea bugetelor proprii, dar au adus și o mai bună înțelegere asupra procesului de integrare militară către care aspiră în fapt și Uniunea Europeană.

[119] *Sursă online*, Digital European Integration Studies, *Franco-British Declaration of Saint-Malo (December 4, 1998)*, https://www.cvce.eu/de/obj/declaration_franco_britannique_de_saint_malo_4_decembre_1998-fr-f3cd16fb-fc37-4d52-936f-c8e9bc80f24f.html, accesat în 17.03.2021.

[120] Larivé, *Op. cit.*, p. 104.

În cazul Grupul de la Visegrád în mod concret (care cuprinde țările Polonia, Republica Cehă, Slovacia și Ungaria), acesta deși a fost conceput inițial cu scopul de a facilita accederea națiunilor membre la structurile UE și NATO, odată îndeplinit acest obiectiv în anul 2004 acesta nu s-a dizolvat – ba chiar a profitat de toate beneficiile și experiențele dobândite până în acel moment și și-a întărit cooperarea cu obiective strategice care au inclus chiar și constituirea unui batalion comun de 3.000 de soldați până în anul 2016.[121] Aspectul evidențiat în mod reprezentativ de către acest tip de rezultate, este tocmai faptul că succesul alianțelor militare este direct proporțional cu nivelul de dezvoltare și mărimea capacităților militare deținute și/sau partajate de către respectivele state membre. Sau cu alte cuvinte, cu cât aceste state fac parte din regiuni geopolitice similare și dețin potențial militar apropiat, cu atât șansele de reușită a respectivei alianțe sunt mai mari. Cu siguranță acestea depind în mod direct și de politicile naționale promovate de fiecare stat membru în parte, însă reamintim totuși aici în susținerea acestei ipoteze cooperarea Româno-Bulgară, cea a Europei Centrale, sau cea a Peninsulei Scandinave. Aceste aspecte nu doar întăresc argumentul dezbătut în capitolul anterior al prezentei lucrări – și anume că parte din divergențele de integrare care încetinesc vizibil progresele PSAC sunt generate tocmai de discrepanțele majore dintre nivelurile de dezvoltare ale statelor membre – însă au totodată și capacitatea de a orienta atenția părților implicate spre găsirea de soluții direct în zona acestui gen de provocări.

În același timp, deși aflându-se conform multor critici într-un plin proces de declin din punct de vedere al clasării și al aplicabilității sale, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) face în continuare eforturi vizibile pentru a-și lărgi spectrul de acțiune și de a dispune de capacități militare concrete în vederea instituirii și menținerii păcii. Iar progresul misiunii din Ucraina îi întărește din plin aceste aspirații, atrăgând chiar și susținere din partea unor state membre; în special datorită instrumentelor și a canalelor de cooperare directă pe care aceasta le deține în raport cu Federația Rusă și la care, prin comparație, PSAC sau NATO nu ar putea de principiu niciodată să acceadă.[122]

---

[121] *Ibidem*, pp. 106 – 108.

[122] Walter Kemp, *Conceptual Evolution of Peacekeeping in the OSCE*, International Peace Institute, 2016, pp. 2 – 4, www.jstor.org/stable/resrep09586.5, accesat în 15.03.2021.

„Din 1990, Tratatul Forțelor Armate Convenționale din Europa, Tratatul Cerului Deschis și Documentul de la Viena au parcurs un drum lung spre a face continentul nostru mai sigur. Nu ar trebui să punem aceste regimuri în discuție; în schimb, ar trebui să depunem toate eforturile pentru a le moderniza."[123] Dar în ciuda retoricii politice asemănătoare cu cea a altor structuri internaționale similare, OSCE nu a reușit încă să-și asume decât misiuni diplomatice fără vreun suport militar concret.

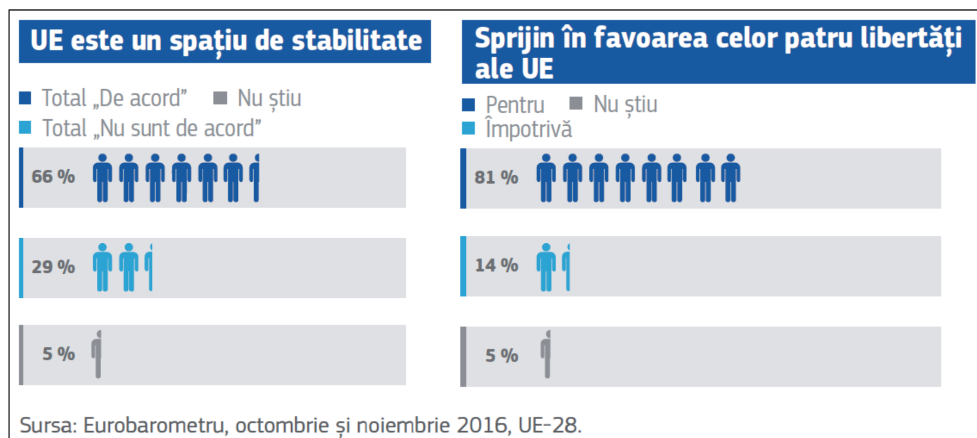

Figura 3.6: Modul în care europenii percep Uniunea Europeană

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 13.

În acord cu datele figura alăturată, putem afirma că prin politicile și acțiunile sale ulterioare Uniunea Europeană a ținut cont de disonanțele acestuia, focalizându-și în mod evident atenția spre continuitatea garantării și a îmbunătățirii tuturor celor patru libertăți europene – libera circulație a bunurilor, a capitalului, a serviciilor și a forței de muncă. Dacă abordăm spre argumentare în mod direct conceptul stabilității europene, care îl include totodată și pe cel al securității, putem observa că în relația sa cu NATO aceasta a arătat în ultima perioadă o reală deschidere către un concept de strânsă cooperare, având în derulare în anul 2019 un număr de 74 de proiecte comune – o cifră la care mulți critici s-ar întreba „daca mai există și alte probleme pe care

[123] Frank-Walter Steinmeier, *The OSCE Is Indispensable for Security in Europe*, Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development, no. 7, 2016, p. 85, www.jstor.org/stable/48573666, accesat în 15.03.2021.

aceștia nu cooperează”? [124] Însă de departe cel mai reprezentativ demers în acest sens al Uniunii Europene îl reprezintă de fapt înființarea Structurii de Cooperare Permanentă, cunoscută la nivel internațional sub acronimul PESCO.

Fiind doar una dintre cele mai recente reușite ale UE în domeniul apărării și securității – alături de Fondul European de Apărare (EDF), Capabilitatea Militară de Planificare și Conducere (MPCC), Facilitatea Europeană pentru Pace (EPF) și nu în ultimul rând, ramura civilă a Politicii de securitate și apărare comună – PESCO a fost și ea constituită cu scopul de a ranforsa infrastructura PSAC și de a-i oferi acesteia o capacitate de operaționalizare cât mai eficientă și pragmatică;[125] iar necesitatea ei a fost în ultimii ani tot mai des întărită sau chiar solicitată.

Prin urmare, în data de 11 decembrie 2017 a fost constituit în mod oficial cadrul PESCO, „un cadru și un proces pentru aprofundarea cooperării în domeniul apărării între acele state membre ale UE care sunt capabile și dispuse să facă acest lucru. 25 de state membre ale UE s-au alăturat PESCO și au subscris la angajamente mai solide de a investi, planifica, dezvolta și opera capacități de apărare într-o mai strânsă legătură, în cadrul Uniunii. Obiectivul este acela de a ajunge în comun la un spectru coerent de capacități de apărare disponibile pentru statele membre pentru misiunile și operațiunile naționale și multinaționale (UE, NATO, ONU etc.). Acest lucru va spori capacitatea UE ca actor internațional de securitate, va contribui la protecția cetățenilor UE și va maximiza eficacitatea cheltuielilor pentru apărare.”[126] În termeni de mandat, aceasta a fost clădită pe: 1) angajamente de creștere regulată și in termeni reali a bugetelor de apărare, pentru a putea atinge întreg spectrul obiectivele convenite; 2) creștere succesivă pe termen mediu la nivel colectiv a cheltuielilor cu investițiile în apărare la un procent de 20% din totalul cheltuielilor pentru apărare, pentru a putea umple astfel golurile de capacitate strategică; 3) creșterea ponderii cheltuielilor alocate cercetării și tehnologiei în domeniul apărării, în vederea apropierii de un procent

---

[124] Howorth, *Op. cit.*

[125] Erwin van Veen, Alba Di Pietrantonio Pellise, Nancy Ezzeddine și Paolo Napolitano, *Assessing the broad evolution of EU foreign policy related to conflict*, Clingendael Institute, 2021, p. 8, https://www.jstor.org/stable/resrep28665.6, accesat în 19.03.2021.

[126] *Sursă online*, „PESCO | Member States Driven / About PESCO”, https://pesco.europa.eu/, accesat în 31.03.2021.

de 2% din cheltuielile totale ale acestui domeniu; 4) participarea la proiecte de capacități de apărare în conformitate cu CDP și CARD; 5) alinierea aparatelor de apărare cât mai mult posibil, în special prin armonizarea identificării nevoilor lor militare și prin punerea în comun a acestor mijloace de securitate specifice; 6) încurajarea cooperării în domeniul formării și logisticii; și nu în ultimul rând 7) sporirea disponibilității, a interoperabilității, a flexibilității și a desfășurării de forțe. Un alt aspect esențial care mai merită menționat aici este faptul că aderarea în cadrul acestei inițiative de cooperare a fost una strict voluntară, unde inițial douăzeci și trei de guverne s-au constituit semnatarele acestui proiect la 13 noiembrie 2017, ca mai apoi, la 7 decembrie 2017 să se mai alăture și altele două.[127]

Această Structură de Cooperare Permanentă (PESCO) promite așadar o reușită ceva mai palpabilă în direcția apărării, în special datorită formatului ei de aderare și a modului prin care statele vor putea fi monitorizate și trase la răspundere. Spre deosebire de toate celelalte inițiative de promovare a cooperării în domeniul apărării care nu au reușit până acum să producă rezultate semnificative, PESCO reprezintă de această dată o parte integrată din structura instituțională a Uniunii Europene. Cu alte cuvinte, statele nu vor mai putea scăpa atât de ușor de sancțiuni dacă decid să nu își respecte angajamentele ratificate, exact ca și în cadrul Procesului de Planificare al Apărării NATO (NDPP), doar că în acest caz Statele Membre au marele avantaj de a-și putea îmbunătății capacitățile militare doar cu tehnologie continentală – produsă și agreată în cadrul UE – o oportunitate monetară în folosul spațiului economic european (sau în cazul unor țări chiar în beneficiul direct al propriilor economii și al centrelor sale de cercetare), pe care părțile implicate n-ar trebui să o rateze.[128]

CARD, sau Revizuirea Anuală Coordonată privind Apărarea, reprezintă un proces de revizuire a progresului militar al fiecărui stat membru în parte și a fost aprobat de către Agenția Europeană de Apărare (EDA) la 19 iunie 2019. Calendarul acesteia a inclus o primă etapă de colectare de date desfășurată perioada septembrie 2019 – martie 2020 sub conducerea EDA și în strânsă

---

[127] *Sursă online*, „PESCO | Member States Driven / Binding Commitments", https://pesco.europa.eu/binding-commitments/, accesat în 31.03.2021.

[128] Sven Biscop, *The Future of the Transatlantic Alliance*, Air University Press, 2020, Vol. 14, No. 3, pp. 90 – 93, https://www.jstor.org/stable/10.2307/26937412, accesat în 30.03.2021.

colaborare cu EEAS și EUMS, o perioadă de prelucrare a datelor și de întocmire a rapoartelor (aprilie – iunie 2020), ca mai apoi, în perioada iulie – noiembrie 2020 aceasta să extragă concluziile politice și să propună soluții și recomandări statelor membre în vederea îmbunătățirii capacităților militare.[129]

Publicațiile recente ale EDA cât și raportul CARD arată progrese lăudabile în multe dintre ariile de apărare și securitate ale UE, unele părți clasând inițiativele de apărare PESCO, CARD și EDF ca un nou și cu totul alt nivel de ambiție pentru UE în asumarea responsabilității pentru propria apărare și pentru o abordare integrată a acesteia. Însă totodată, subliniază și faptul că „peisajul european de apărare rămâne fragmentat și nu are coerență în mai multe aspecte, în special în ceea ce privește capacitățile de apărare și dezvoltarea acestora; [...] capabilitățile existente se caracterizează printr-o vastă diversitate de tipuri a echipamentelor majore și diferite niveluri de modernizare și de interoperabilitate, inclusiv sisteme logistice și lanțuri de aprovizionare."[130] Totodată, identifică un număr de 55 de oportunități de colaborare și recomandă concentrarea eforturilor comune pe șase mari direcții strategice: 1) achiziția în comun a următoarei generații de tancuri de luptă; 2) înlocuirea navelor de patrulare de coastă în următorul deceniu și dezvoltarea unei abordări la nivelul UE pentru platformele navale modulare; 3) modernizarea actualelor sisteme de soldați și armonizarea proceselor de instruire; 4) dezvoltarea unei capacități europene de combatere a sistemelor aeriene fără pilot, precum și stabilirea unui standard european pentru zonele anti-acces / zonă-respingere; 5) dezvoltarea unei abordări europene a apărării în spațiu pentru îmbunătățirea accesului la serviciile spațiale comune, precum și pentru protecția activelor spațiale; 6) participare mai activă a tuturor statelor membre la programele de mobilitate militară (în special în misiuni ce includ transportul aerian și maritim) și reziliența sporită a sistemelor informatice conexe și procesate în condiții de război hibrid.[131]

Identificarea precisă a stadiului actual și existența evidentă a unui anume progres, nu implică așadar în mod esențial și îndeplinirea cu succes a tuturor acestor obiective și nici încadrarea lor în estimările și bornele temporale setate

[129] *Sursă online,* „EDA / Publications", p. 7, https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-magazine/edm20-magazine.pdf, accesat în 23.03.2021.
[130] *Ibidem*, pp. 5 – 43.
[131] *Ibidem*, p. 8.

inițial. Consiliul Uniunii Europene a concluzionat la rândul său în raportul privind revizuirea strategică PESCO din noiembrie 2020, că progresul în ceea ce privește această structură a fost: „insuficient, și anume în ceea ce privește angajamentele operaționale și cele legate de abordarea de colaborare europeană”.[132] Aceste deficiențe cât și altele în materie de capabilități, au fost în mod simultan conștientizate și în cadrul reuniunii Obiectivelor de Mare Capacitate de Impact („High Impact Capability Goals” (HICGs)), sau în cea a Planului de Dezvoltare a Capacității („Capability Development Plan”), unde analiza strategică a PESCO a arătat că doar 23 din lotul celor 47 de proiecte curente (adică aproximativ 49%) vor mai putea fi de fapt livrate până în anul 2025. Ba mai mult decât atât, din primul raport complet al CARD reiese că în medie doar 50% din prioritățile actuale ale statelor membre în materie de capabilități militare sunt în acord cu Obiectivele de Mare Capacitate de Impact ale Uniunii Europene. În aceste condiții, ducerea la bun sfârșit chiar și doar a acelor proiecte care încă mai sunt fezabile devine o chestiune și mai importantă, în special întrucât acestea gestionează lacune ale Uniunii Europene în materie de supraveghere maritimă, cibernetică, radionavigație, spațiu și capacități logistice – arii de securitate foarte senzitive.[133]

Din analiza acestor argumente care privesc așadar eficacitatea și progresul structurilor militare ale UE, reiese că cele peste 223 miliarde de euro pe care țările membre le cheltuiesc anual pentru apărare – și care reprezintă cu certitudine o sumă considerabilă de bani – rămân în continuare ineficient cheltuite, sau cel puțin cu un randament mult prea scăzut dacă cooperarea și integrarea multinațională din domeniul apărării nu este uniform îmbunătățită în rândul tuturor statelor membre, până la un nivel minim agreat și cât mai standardizat, nivel către care și Agenția Europeană de Apărare (EDA) tinde de altfel prin multitudinea eforturilor sale.[134] Deși ținta și nevoia primară a PSAC n-ar trebui să fie ghidată de reducerea prin eficientizare a acestor costuri, ci mai degrabă de

---

[132] Ester Sabatino, Daniel Fiott, Dick Zandee, Christian Mölling, Claudia Major, Jean-Pierre Maulny, Daniel Keohane și Domenico Moro, *The Quest for European Strategic Autonomy – A Collective Reflection*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2020, p. 9, https://www.jstor.org/stable/resrep28792, accesat în 24.03.2021.

[133] *Ibidem*, p. 6.

[134] *Ibidem*, p. 8.

îmbunătățirea considerabilă a nivelului de securitate și apărare a cetățenilor din cadrul UE, nu este de neglijat faptul că o astfel de consecință ar fi și ea una extrem de benefică bugetelor implicate – cu precădere fiindcă în aspectul financiar se sprijină de fapt la finalul mai toate negocierile și deciziile politice.

Într-o altă cercetare privind amenințările la adresa Uniunii Europene publicată în data de 20 noiembrie 2020 de către Serviciul European de Acțiune Externă (EEAS), acesta preciza: „Analiza amenințărilor demonstrează că activitatea UE de a-și consolida politica de securitate și apărare nu este un lux, ci o necesitate de o importanță majoră. Provocările sunt cu adevărat descurajante și pot fi abordate în mod eficient numai lucrând împreună și oferind un răspuns european colectiv. Prin urmare, UE trebuie să își mărească eficacitatea operațională, să își dezvolte în continuare capacitățile civile și militare, să își consolideze reziliența, în timp ce caută, de asemenea, modalități de a lucra mai strâns împreună cu partenerii."[135] Faptul că o astfel recomandare de cooperare vine și din partea unui Serviciu Intern de Informații (propriu) oferă cu certitudine acestui rezultat o greutate și mai mare, perspectiva mediului politic căpătând și ea un contur mult mai amplu, iar deciziile adoptate astfel putând fi și ele cât mai în acord și mai aproape de măsura provocărilor – în special atunci când aceste date sunt corelate și cu cele ale diferitelor structuri militare implicate și ele în mod direct în acest demers al consolidării securității și apărării europene.

O astfel de măsură importantă către poate o nouă formă a Politicilor de Apărare și Securitate Comună, poate fi reprezentată de inițiativa Busola Strategică[136] – așa cum a fost ea dezbătută și numită în cadrul reuniunii Consiliului Miniștrilor Apărării din data de 20 noiembrie 2020. Deși în cadrul acesteia au fost abordate doar în termeni generali diverse probleme cruciale de politică externă și de securitate (întrucât Uniunea Europeană trebuie să identifice mai întâi concret care sunt cele mai apropiate și cele mai îndepărtate amenințări la adresa securității sale), această acțiune reprezintă totuși un pas extrem de important în facilitarea progresului, deoarece doar o astfel de identificarea și clasare precisă a amenințărilor pot face posibilă mai apoi stabilirea priorităților

[135] *Sursă online*, „EEAS / Threat Analysis – a background for the Strategic Compass", https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/89049/, accesat în 24.03.2021.

[136] Sven Biscop, *From Global Strategy to Strategic Compass: Where Is the EU Heading?*, EGMONT - The Royal Institute for International Relations, 2019.

în ceea ce privește capacitățile militare necesare și evaluarea posibilului decalaj care trebuie închis cu prioritate în cazul ariilor deficitare.[137]

În vederea unei ranforsări cât mai profunde a acestor procese de cooperare și integrare militară din cadrul PESCO, Lațici (2020) vine cu o propunere ceva mai neobișnuită în acest sens, pe care o și corelează în mod simbolic cu analogia „colegului de sport" – cel care îți supraveghează îndeaproape progresul, te încurajează și susține în momentele dificile și se asigură totodată că te ții de obiectivele asumate. Propunerea constă așadar într-un ciclu de „revizuiri inter pares" și implică dezvoltarea unui mecanism de evaluare între părți, în care fiecare stat membru evaluează prin rotație progresul „unui coleg" și este în același timp evaluat la rândul său de către un altul; până când cercul este închis. Deși aparent ușor inadecvată abordarea, aceasta ar putea spori conform argumentelor uniformizarea nivelului de dezvoltare al capacităților militare în rândul statelor membre (eliminând astfel riscul unei Europe cu două sau chiar trei viteze), ar putea crește transparența dintre părți din moment ce ar implica partajarea specifică a unor informații uneori senzitive din punct de vedere al securității și intereselor naționale ale respectivei țări (întărind astfel în mod particular relația de încredere dintre cele două țări), ar putea spori vulnerabilitatea și expunerea la critici în mod egal a tuturor statelor implicate (din moment ce toate ar avea parte pe rând de exact același tratament) și foarte important, ar face mai ușoară tranziția către un cu totul alt nivel de dialog și cooperare (din moment ce este mult mai ușor și mai confortabil să te deschizi și să-ți accepți vulnerabilitățile pe rând, câte unui singur stat în parte, decât dintr-odată în fața tuturor) și astfel – ca și în cazul „colegului de sport" – o asemenea măsură ar putea servi la construirea în timp a încrederii, a expertizei și în final a unei mult mai bune și eficiente cooperări[138], care ar avea mai apoi capacitatea de a pune și bazele unui real și durabil proces de integrare militară, către acel ideal final al unei Armate a Uniunii Europene. Iar ca și un exercițiu de fezabilitate a unei astfel de abordări, am putea să ne imaginăm spre exemplu beneficiile României dintr-un asemenea posibil scenariu de revizuire a Franței, în timp ce aceasta este monitorizată la

[137] Sabatino. *Op. cit.*, pp. 24 – 27.

[138] Tania Lațici, *No Pain, No Gain: Taking PESCO to the Gym*, Egmont Institute, 2020, pp. 1 – 7, https://www.jstor.org/stable/resrep26746, accesat în 30.03.2021.

rândul ei de către Germania. Apreciem că experiența militară și organizațională dobândită, cât și oportunitatea consolidării relațiilor cu aceste state, ar putea fi cu greu egalate de oricare dintre actualele formate de cooperare militară regională (restrânsă) din care România face parte în prezent.

Tot în materie de posibile soluții, o altă măsură pe care guvernele europene ar putea de asemenea să o decidă în sprijinul eficientizării proceselor de decizie în chestiuni de securitate și apărare militară din cadrul PESCO, este înființarea unui Consiliu European de Securitate, precum cel al ONU – o inițiativă invocată de tot mai mulți cercetători în ultima perioadă. Un asemenea organism ar facilita Statele Membre să convină mult mai ușor asupra unor răspunsuri comune atunci când sunt deja în acord asupra termenilor generali și totodată ar putea face mai dificilă intenția statelor reticente de a perturba astfel politica externă a UE. Însă acest lucru nu ar face neapărat ca Uniunea Europeană să fie mai dispusă să acționeze în materie de politică externă și de apărare, ci doar să o facă mai ușor atunci când majoritatea guvernelor își doresc acest lucru – aspect destul de relevant, în special în situații de criză.[139]

Deși Uniunea Europeană va căuta cel mai probabil în continuare și diverse alte parteneriate regionale în materie de apărare – ca spre exemplu cu Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord sau Norvegia, sau chiar și noi alianțe strategice intercontinentale cu state precum Australia sau Japonia, demersul de a-și întări și propriile capacități militare nu merită cu certitudine a fi diminuat sau plasat pe loc secund. Așa cum reiese și din întreaga analiză de până acum, astfel de măsuri de amânare a propriilor instrumente de apărare ar crea pe termen mediu și lung numeroase rupturi atât la nivel inter-statal, cât și la nivel politic și instituțional. Franța spre exemplu, în ciuda Brexit-ului, va dori oricum să continue să lucreze îndeaproape cu Regatul Unit pe probleme militare – viziunile, așteptările și nivelurile de dezvoltare militară a celor două țări fiind mult prea asemănătoare ca să nu facă acest lucru.[140] Mai mult decât atât, dincolo de confortul unei Uniuni Europene mai unite și mai bine protejate din punct de vedere al defensivei militare, dezvoltarea continuă și constantă a acestui sector ar

[139] Martin Quencez și Sophia Besch, *The Challenges Ahead for EU Defense Cooperation*, German Marshall Fund of the United States, 2020, p. 5, http://www.jstor.com/stable/resrep21219, accesat în 23.03.2021.

[140] Sabatino. *Op. cit.*, p. 22.

aduce și multe alte beneficii nemenționate încă, însă extrem de actuale și totodată foarte necesare acesteia. Un astfel de exemplu punctual, îl reprezintă rezumatul unei inspecții amănunțite a proiectelor PESCO în desfășurare, care a relevat faptul că un număr de cel puțin șaptesprezece dintre acestea au capacitatea (primară sau secundară) de a lăsa statele membre participante mult mai bine pregătite pentru o următoare potențială criză sanitară[141] – ceea ce corelat cu daunele materiale și de vieți omenești înregistrate la nivel global, și cu nevoia urgență de reformare exprimată de tot mai multe state din întreaga lume care încă se luptă cu această pandemie, trebuie să admitem că ar reprezenta un avantaj ce nu merită lăsat neexploatat.

Provocările sunt așadar într-atât de mari încât aproape devin descurajante încă din faza de analiză, însă precum celebru afirma Robert Schuman la 9 mai 1950, „Pacea mondială nu poate fi asigurată fără a face eforturi creatoare proporționale cu pericolele care o amenință."[142]

3.4. Aspecte economice și de politică monetară ale PSAC

Având parte de un climat economic actual extrem de instabil (precum întreg mapamondul de altfel), politicile de apărare ale Uniunii Europene sunt puse și ele la grea încercare din perspectiva monetară. Deși conform cercetărilor anterioare acest sector a avut parte în ultimii ani de o revitalizare fundamentală a mai multor laturi ale sale – decizii și politici foarte probabil declanșate sau cel puțin în strânsă legătură atât cu atacurile teroriste din ultima decadă, cât și cu anexarea neașteptată a Peninsulei Crimeea de către Federația Rusă[143] – odată cu actuala criză sanitară generată de către epidemia globală a virusului Sars-CoV-2 Covid 19, ducerea la bun sfârșit a numeroaselor sale proiecte aflate în derulare în cadrul diferitelor structuri și agenții de apărare reprezintă prin prisma previziunilor un aspect pus în mod justificat sub semnul întrebării; și nu neapărat prin natura capacității sale de implementare a acestor proiecte în contextul noilor

---

[141] Lațici, *Op. cit.*, p. 1.

[142] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Despre UE", https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_ro, accesat în 16.03.2021.

[143] Quencez și Besch, *Op. cit.*, p. 2.

măsuri de siguranță sanitară, cât prin cea a susținerii finanțării lor de către Comisia Europeană. Așadar, rezultatele programului CARD (Revizuirea Anuală Coordonată privind Apărarea) și gestionarea cu succes a implementării inițiativelor existente, întărirea cooperării PESCO, precum și votul bugetului pentru Fondul European de Apărare (EDF), vor reprezenta teste solide în reafirmarea credibilității și sustenabilității acestora.[144]

Analizând fluctuațiile PIB-ului, ale datoriei publice și ale cheltuielilor de apărare din cadrul Uniunii Europene, și corelându-le cu criza sanitară în plină desfășurare care precedă cu o tot mai mare certitudine nu doar o criză economică în anii care vor urma, dar și una socio-emoțională, este esențial să ne raportăm la experiențele trecute (mai mult sau mai puțin similare), pentru a putea încerca în baza lecțiilor învățate atunci posibilitatea evitării comiterii acelorași greșeli. În anul 2009, ca urmare a crizei economice izbucnite în anul precedent, produsul intern brut al Uniunii Europene a scăzut brusc cu 4%, fiind urmat de o creștere extrem de lentă și de fluctuații semnificative în anii care au urmat. De asemenea, datoria publică a crescut simțitor de la un procent de 58% din PIB în anul 2007, la un nivel de 87% în 2014 și menținându-se la un nivel ridicat de 79,4% chiar și în anul 2019. Într-un asemenea context economic dur, reducerea cheltuielilor de apărare a fost se pare la acea vreme o soluție imposibil de evitat, iar țările membre ale UE (și nu numai) au tăiat în anii următori destul adânc din aceste bugete menite să le asigure de fapt protecția și buna continuitate în condiții de pace. Desigur, aceste reduceri de cheltuieli au fost mai evidente în special în cazul țărilor mici sau cu o economie de piață mai puțin matură, ajungându-se spre exemplu în cazul Lituaniei la un record de tăiere a bugetului de apărare de 36 de procente în anul 2010. Totodată, au mai fost reduse și bugetele de cercetare și dezvoltare din acest sector, Uniunea Europeană înregistrând în anul 2016 un nivel al investițiilor de aproape jumătate față de cel înregistrat cu zece ani înainte, îngreunând astfel semnificativ abilitatea acesteia de a se pregăti pentru viitor.[145]

---

[144] *Ibidem*, pp. 1 – 3.

[145] Pierre Morcos, *Toward a New "Lost Decade"? Covid-19 and Defense Spending in Europe*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, p. 1, https://www.jstor.org/stable/resrep26416, accesat în 22.03.2021.

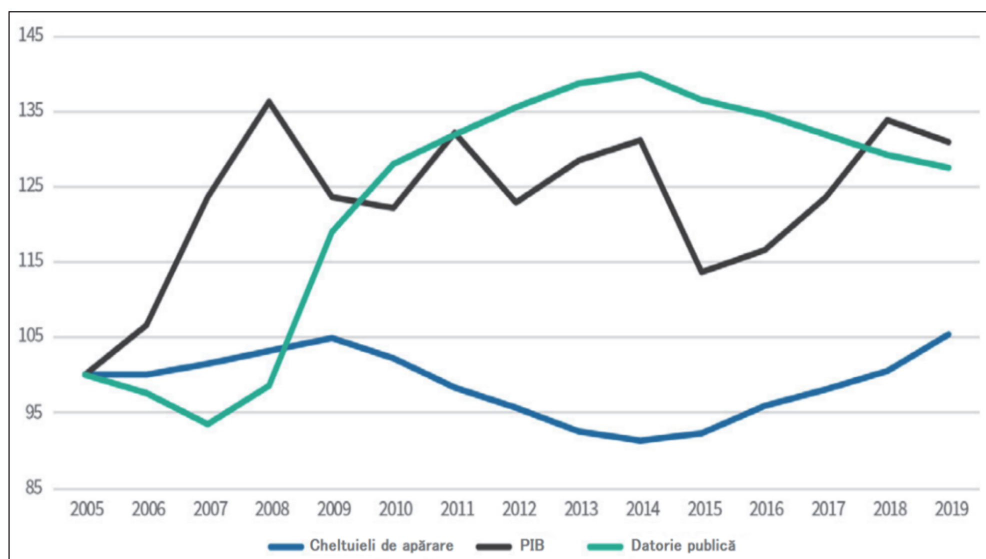

Figura 3.7: Fluctuații în cadrul UE-28 ale PIB-ului, datoriilor publice și ale cheltuielilor de apărare (intervalul 2005 – 2019)

Sursa: Pierre Morcos, *Toward a New "Lost Decade"? Covid-19 and Defense Spending in Europe*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, p. 2, accesat în 22.03.2021.

Chiar dacă această arie a securității și apărării a căpătat o tot mai multă atenție în ultimii ani, iar bugetele acesteia au înregistrat corecții pozitive semnificative, este totuși important să conștientizăm și modul în care ne vom raporta în viitor la aceasta, prin prisma actualei crize economice și sanitare; deoarece adevăratele efecte negative ale acesteia nu s-au făcut încă resimțite în tot acest mediu care se adaptează și reinventează parcă de la o zi la alta, susținut fiind bineînțeles de diversele pachete de stimulare guvernamentală menite să atenueze un eventual impactul economic devastator.[146] Însă se cuvine din nou a fi evidențiat aici faptul că acești stimuli guvernamentali adâncesc și mai mult datoria publică, iar efectele ei vor fi cu siguranță resimțite în viitorul apropiat indiferent de planul de redresare adoptat; în special în cazul statelor care înregistrau încă la sfârșitul anului 2016 datorii record în acest sector – ca spre exemplu Grecia, cu o datorie publică de 179,0 % din PIB, urmată de Italia cu 132,6 %, sau Portugalia cu 130,4 % – iar apelarea la bugetele de apărare ar putea

[146] *Sursă online,* „Comisia Europeană / Răspunsul la criza provocată de coronavirus", https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response_ro, accesat în 23.03.2021.

reprezenta din păcate din nou o soluție de compromis aproape unanim acceptată.[147] În consecință, este de dorit ca Uniunea Europeană să apeleze la toate experiențele trecute și să cântărească în mod just măsurile prin care poate să reușească, precum: 1) menținerea unor politici colective asupra bugetelor de apărare – o replicare a politicilor de imediat după anul 2008 ar afecta grav suveranitatea acesteia; 2) stimularea unei cooperării și coordonări colective și mai puțin naționale – cu precădere fiindcă reducerea bugetelor de apărare a fost demonstrat încă din criza economică din 2008 că reduce substanțial și procesul de cooperare; 3) sensibilizarea colectivă cu privire la persistența amenințărilor la adresa securității Europene – fără a diminua desigur importanța altor situații la fel de urgente; și 4) protejarea industriei de apărare și a armamentului de o eventuală continuare a procesului de încetinire a acesteia.[148]

Obiectivul dublu de a consolida Alianța Nord Atlantică și de a susține totodată o Uniune Europeană cu potențial geopolitic ridicat și cu mijloace militare proprii[149], este și din perspectiva acestei cercetări calea care în cele din urmă va constitui o autonomie strategică europeană. Reiterăm însă totodată aspectul că în termeni de acțiuni imediate un asemenea demers ar duce (printre altele) din nou către capabilități militare cu un nivel ridicat de performanță și o standardizare a echipamentelor în cadrul statelor membre, care, mai apoi, inevitabil către bugete solide și investiții masive în această direcție. Însă în ciuda tuturor obstacolelor întâmpinate, nevoia acestei direcții este încă cât se poate de evidentă: dacă în urmă cu doar zece ani spre exemplu, atacurile cibernetice și operațiunile de informare împotriva misiunilor erau o problemă absolut marginală, astăzi au devenit o reală provocare care peste alți zece ani vor ridica probleme și mai serioase. Iar dacă Uniunea Europeană alege să nu intervină, nu riscă doar să își compromită suveranitatea pe plan internațional, ci însăși legitimitatea de a se constitui un organism capabil în protecția propriilor cetățeni și în oferirea de soluții pragmatice provocărilor absolut inerente.

---

[147] *Sursă online,* „Eurostat / Arhive: Statistici privind finanțele publice”, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics/ro&oldid=360434, accesat în 23.03.2021.

[148] Morcos, *Op. cit.*, pp. 4 – 6.

[149] Sabatino. *Op. cit.*, p. 9.

Primele semne pozitive ale unui progres pe această latură au apărut deja în cadrul Uniunii Europene din partea Franței și a Suediei, care au anunțat fie mărirea bugetelor de apărare, fie protejarea lor în ciuda situației pandemice și a cheltuielilor suplimentare enorme ocazionate de către aceasta. Deși oficial în afara blocului comunitar european, Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord îmbrățișează și ea o strategie similară, anunțând de asemenea o sporire a cheltuielilor de apărare și securitate pentru perioada următoare.[150] Unul dintre motivele pentru care aceste guverne au decis protejarea sau creșterea acestor cheltuieli este foarte probabil corelat și cu amenințările tot mai crescânde la adresa Europei – cu precădere a celor teroriste care vizează în special țările vestice ale acesteia – însă nu este de neglijat nici perspectiva economică a unei asemenea măsuri, care poate să reprezinte o foarte bună strategie de redresare și relansare a ei. Conștientizarea faptului că stimularea acestor cheltuieli de cercetare și apărare militară pot contribui în mod însemnat la redresarea economică, cât și la menținerea unui grad ridicat de calificare în rândul personalului din domeniu, ar trebui să reprezinte o posibilă variată în cazul cât mai multor state membre – în special fiindcă reversul ei și măsurile de reducere a acestor bugete pot afecta semnificativ atât programele de achiziții în curs, cât și pe cele de inovare din cadrul acestui segment relevant stabilității globale.

La nivelul Uniunii Europene, astfel de eforturi și politici strategice vor putea fi urmărite în special în acord cu evoluția din următoarea perioadă a proiectelor din cadrul Fondului European de Apărare, căruia i-au fost alocate înainte de izbucnirea situației pandemice un fond monetar de 7 miliarde de euro în Cadrul Financiar Multianual 2021–2027, cu ținta finală de a atinge autonomia strategică europeană.[151] Dacă prin politicile următoare ale Consiliului, Parlamentului și Comisiei Europene, acestea vor reuși să mențină un impact minim al pandemiei asupra acestor proiecte, obiective și bugete, atunci UE nu numai că are și mai multe șanse de reușită decât înainte, dar o astfel de determinare i-ar putea propulsa chiar și mai departe de ținta inițială.

[150] *Ibidem*, pp. 4 – 5.
[151] *Ibidem,* pp. 3 – 6.

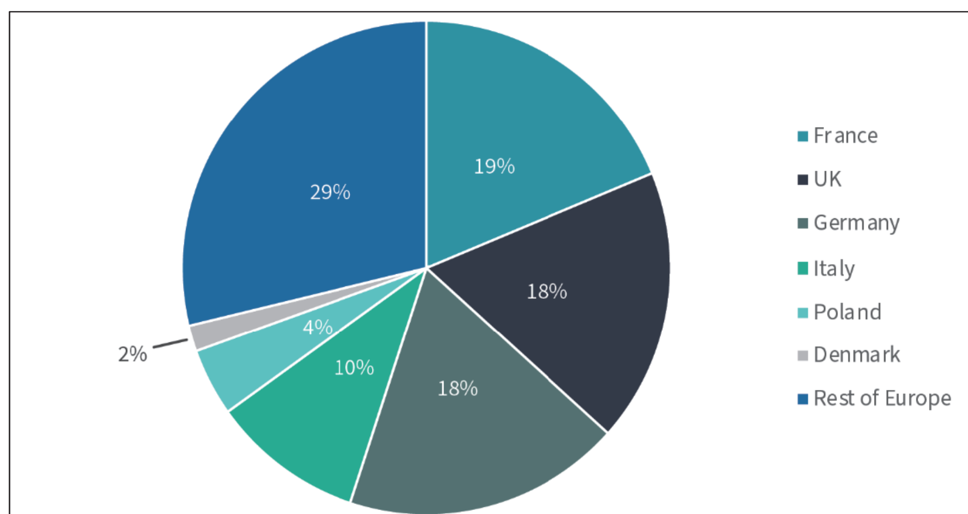

Figura 3.8: Ponderea cheltuielilor militare totale în Europa în 2019

Sursa: Pierre Morcos, *Toward a New "Lost Decade"? Covid-19 and Defense Spending in Europe*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, p. 3, accesat în 22.03.2021.

Nevoia ca și alte state să adopte astfel de măsuri de sporire, sau cel puțin de protecție a bugetelor actuale de securitate și apărare militară, devine o chestiune esențială din concluziile cercetării de față, iar discrepanța mult prea evidentă privind percepția unei astfel de necesități este și ea cât se poate de grăitoare din graficul alăturat privind ponderea pe țări a cheltuielilor militare totale din Europa anului 2019. Iar extinzând și mai mult analiza și abordând evoluția acestor cheltuieli și pentru anii precedenți, se poate observa că șablonul este relativ același – excepție făcând doar Polonia, care pare să-și fi schimbat în mod semnificativ în ultimii ani poziția față de conceptul de apărare comună.

Corelând în susținerea acestui argument cifrele Figurii 3.8 cu cele ale Figurii 3.9 de mai jos, care conține date privind contribuția statelor membre la PIB-ul total al Uniunii Europene, se poate observa că deși PIB-ul Germaniei este de 6,5 ori mai mare decât cel al Poloniei, aceasta din urmă are o contribuție la cheltuielile de apărare ale Uniunii Europene de aproape o pătrime din cea a Germaniei. Sau, continuând abordarea pe aceeași direcție, putem observa că deși Spania a avut o contribuție economică uriașă de 8,9 procente din PIB-ul total al Uniunii Europene în anul 2019 (cu 234 % mai mare decât cea a Poloniei și 405 % mai mare decât cea a Danemarcei), intră totuși în categoria „celorlalte state"

(Rest of Europe), cu o contribuție mai degrabă neglijabilă decât substanțială la cheltuielile militare și de apărare ale UE. Iar acest exemplu se poate replica de asemenea și în cazul Olandei, sau și în cazul Belgiei, Suediei, Austriei sau a Irlandei în raport cu Danemarca.

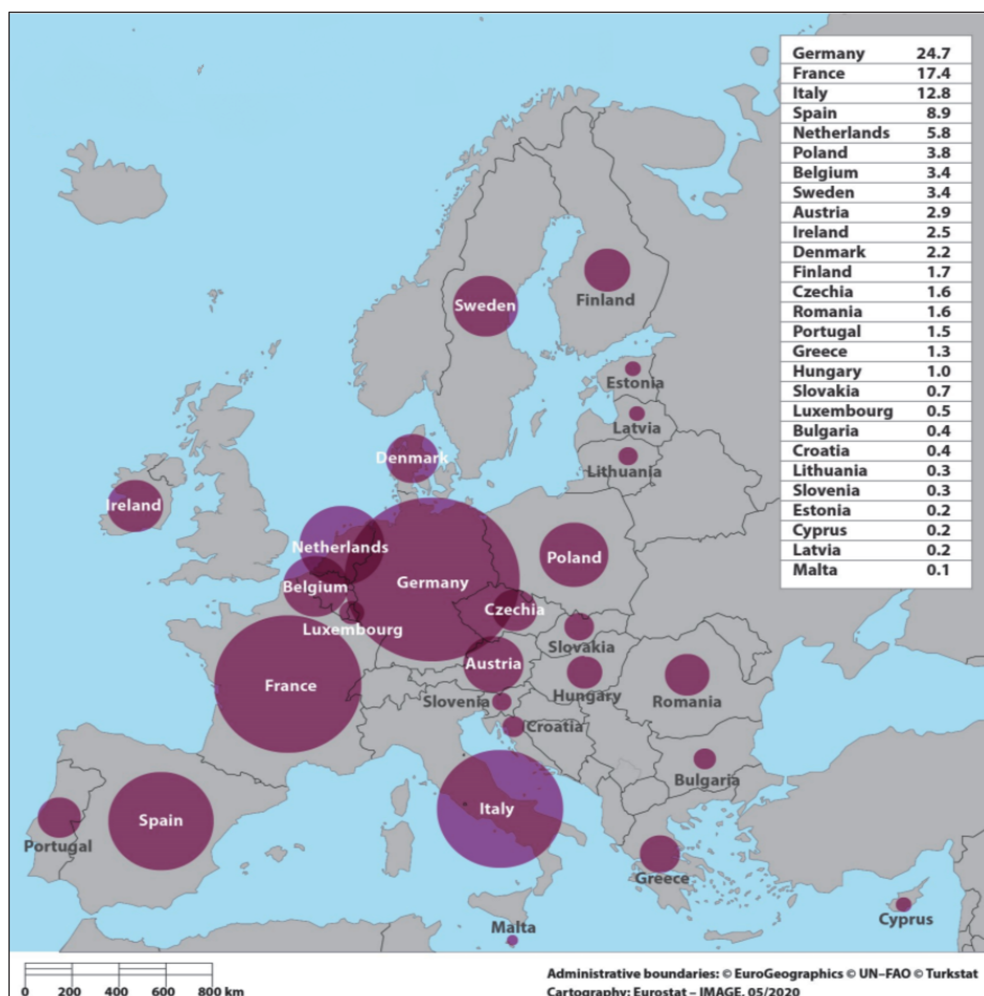

Figura 3.9: Contribuția statelor membre la PIB-ul Uniunii Europene în 2019 (%)

Sursa: „Eurostat / News / Which EU countries had the highest GDP in 2019?", https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200508-1.

Așadar, dincolo de diversitatea punctelor de vedere în ceea ce privește prioritățile sau cele mai eficiente abordări ale politicii monetare europene, consolidarea industriei militare ar putea reprezenta un resort extrem de

important în redresarea financiară de care Uniunea Europeană are atâta nevoie. Iar dacă această perspectivă economică nu convinge chiar toate părțile prezente la masa negocierilor, atunci aspectul mult mai convingător și chiar decisiv aici ar trebui să-l reprezinte situația excepțională a Regatului Unit – care la 31 ianuarie 2020, după mai bine de trei ani de negocieri, a părăsit oficial Uniunea Europeană (desigur, cu noile norme intrând în vigoare abia la 1 ianuarie 2021, după perioada de tranziție)[152] – și a cărei contribuție însemnată la bugetul de apărare al UE se va face cu siguranță profund resimțită și va trebui cumva compensată, indiferent de alianțele militare strategice pe care acestea două le vor agrea cel mai probabil pe viitor.

3.5. Angajamente ratificate și poziții oficiale ale liderilor europeni cu privire la PSAC

Schimbarea majoră care i-a oferit Politicii de securitate și apărare comună o coerență politică semnificativ superioară este reprezentată în mod cert de Tratatul de la Lisabona și de completările ulterioare care i-au fost aduse acestuia. Delegatul diplomatic încredințat cu emiterea de propuneri și direcții ale PSAC către statele membre este Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, Josep Borrell Fontelles, care este totodată și vicepreședintele Comisiei Europene, ocupând concomitent și un rolul instituțional central prin conducerea atât a Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), cât și a Agenției Europene de Apărare (AEA) și care prezidează totodată și Consiliul de Afaceri Externe în „configurația miniștrilor apărării" (organul decizional al UE în domeniul PSAC).[153] Acest Tratat de la Lisabona, cunoscut de asemenea și sub denumirea de Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE), a intrat în vigoare în 2009 și are menirea de a stabili cadrul general al Politicii de securitate și apărare comună actual, trasând totodată și spectrul instituțional al acesteia și consolidând rolul Parlamentului European în ceea ce o

[152] *Sursă online*, „Guvernul Olandei / Topics / Brexit", https://www.government.nl/topics/brexit/question-and-answer/when-will-the-united-kingdom-leave-the-european-union, accesat în 26.03.2021.

[153] *Sursă online*, „EUR-Lex / Glosarul sintezelor", https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/high_representative_cfsp.html?locale=ro, accesat în 02.11.2021.

privește. Finanțarea PESC și a PSAC este prezentată în cadrul TUE la articolul 41, iar politica este descrisă în detaliu în cadrul articolelor 42-46, în capitolul 2, secțiunea 2 din titlul V „Dispoziții privind politica de securitate și apărare comună”, precum și în protocoalele 1, 10 și 11 și declarațiile 13 și 14. Rolul specific al Parlamentului European în domeniul PESC și PSAC este prezentat la articolul 36.[154]

În ajutorul tuturor acestor numeroase dispoziții, protocoale și declarații care constituie și descriu politica externă și de securitate comună a Uniunii Europene din cadrul TUE, precum și a modului de organizare, intervenție, sau finanțare a acesteia, apreciem că cea mai cuprinzătoare descriere este reprezentată de Protocolul numărul 10 privind Cooperarea Structurată Permanentă, stabilită prin Articolul 42 din Tratatul privind Uniunea Europeană[155], care reprezintă totodată și un relevant punct de pornire în argumentarea prezentei expuneri și a cărui înțelegere ne va ajuta să determinăm în mod obiectiv pozițiile reale ale liderilor politici în raport cu aceste angajamente asumate. Cu rol consultativ, acest Protocol este disponibil în limba română și în secțiunea Anexe a acestei lucrării, la pagina 135.

Urmărind așadar prin prisma suportului normativ argumentarea acestei secțiuni cu pozițiile oficiale ale liderilor europeni, exprimate fie în cadrul a diverse interviuri, conferințe, comunicate de presă, sau chiar pe conturile personale de social-media ale acestora, putem observa că la nivel de discurs politic viziunile sunt de cele mai multe ori congruente cu angajamentele ratificate de către respectivele state membre, însă depind totodată și de contextul în care acestea au ajuns să fie exprimate și diferă în același timp în multe dintre cazuri în raport cu efectivul realizat (sau realizabil) în mod real de către acea țară.

În cazul Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politică de securitate, E.S. Josep BORRELL FONTELLES, cel care este responsabil după cum a mai fost precizat anterior și de emiterea către statele membre de propuneri

---

[154] *Sursă online*, „Parlamentul European / Fișe descriptive despre Uniunea Europeană”, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna, accesat în 21.10.2021.

[155] *Sursă online*, „EUR-Lex – Acces la Dreptul Uniunii Europene / Tratat privind Uniunea Europeană (versiune consolidată 2016)”, pp. 275 – 277, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN, accesat în 13.10.2021.

și direcții ale PSAC, se poate remarca faptul că documentele ratificate în cadrul UE reprezintă fundamentul solid al oricăror acțiuni, dezbateri și luări de poziție ale Excelenței Sale. Spre exemplu, în Conferința Starea Uniunii susținută în data de 7 mai 2021 în cadrul Institutului Universitar European, acesta și-a structurat discursul pe cinci idei principale, făcând numeroase precizări esențiale cu privire la stadiul actual al Uniunii Europene și a regiunilor învecinate, cât și la viitorul acestora. Remarcăm în următoarele rânduri câteva dintre aceste precizări:

1. Conștientizare: „În Europa tindem să fim ocupați cu noi înșine, suntem încă destul de eurocentrici; [...] în Bruxelles nu există un simț al urgenței în ceea ce privește amenințările la adresa Europei, și avem nevoie de asta. [...] Trăim într-un mediu de securitate care se înrăutățește rapid și devine foarte periculos; [...] iar securitatea începe la foarte mare depărtare față de granițele noastre."
2. Autonomia strategică: „Există un potențial enorm și o nevoie presantă de a transforma Uniunea Europeană într-un furnizor global de securitate. [...] Autonomia strategică înseamnă să acționăm singuri la nevoie și împreună cu alții atunci când este posibil. [...] Trebuie să avem capacitatea de a face față provocărilor noastre, atunci când nimeni altcineva nu o va face, pentru că unele din aceste probleme din vecinătatea noastră sunt în fapt ale noastre, iar administrația SUA ne va spune foarte clar: trebuie să vă aveți grijă de propriile voastre probleme."
3. Înțelegere comună: „Statele membre nu sunt încă pregătite să renunțe la dreptul lor de veto în privința adopției votului majorității calificative în ceea ce privește Politica externă și de securitate comună. [...] O întrebare legitimă pe care ne-o adresăm, este următoarea: este rezonabil să așteptăm mereu după ultimul stat să se alăture consensului pentru a putea acționa? Există o variantă de a înainta în grupuri mai mici și să fim totuși europeni și nu doar o coaliție a voinței unor state membre europene? [...] Suntem deseori blocații de propriile noastre divizii, pentru că nu împărtășim o înțelegere comună asupra lumii și atunci este destul de dificil să pretindem că avem o politică externă comună. [...] Dificultatea pentru noi este că istoria noastră, cultura noastră și experiențele noastre, cel puțin pentru ultima sută de ani, au fost atât de diferite încât ne-au

împiedicat să avem această înțelegere comună a lumii, care reprezintă de fapt baza oricărei politici externe și de securitate."

4. Pericole: „Există o ascensiune a ceea ce numesc mentalitatea imperiului din partea unor vecini precum Rusia și Turcia. [...] Slavă Domnului, acesta nu este și cazul nostru; Uniunea Europeană și-a pierdut această mentalitate imperială și asta reprezintă un lucru foarte bun. Însă trebuie să fim atenți că ADN-ul altor state nu s-a schimbat.[...] Războiul nu este imposibil, doar că pacea a devenit atât de naturală printre europeni [...], încât narațiunea că *Europa înseamnă pace* nu mai creează entuziasm sau dinamicitate și nici nu reprezintă o forță motrică."
5. Așteptări: „În același timp cererea oamenilor din zonele învecinate pentru o mai mare implicare a Uniunii Europene este mai puternică ca niciodată. În vecinătatea noastră, fie în Ucraina, Belarus, Nordul Africii sau Sahel, oamenii se uită la noi fiindcă se așteaptă să fim parte din soluție. [...] Deoarece, la finalul zilei, modelul european de democrație, solidaritate, libertate sau drepturi fundamentale rămâne extraordinar de puternic și atractiv."[156]

În tot acest context, este de subliniat faptul că cele 186 de miliarde EUR cheltuite în anul 2019 de către Uniunea Europeană cu propriul segment de apărare, corespund la doar 1,4 % din produsul intern brut al celor 26 de state membre ale Agenției Europene de Apărare; însă marchează chiar și așa cel de-al cincilea an consecutiv de creștere. Această recentă creștere cu 5% a cheltuielilor înregistrată în 2019, reprezintă cea mai puternică creștere de când tendința generală a cheltuielilor pentru apărare s-a inversat în anul 2015, în urma crizei financiare.[157] Reamintim, angajamentul inițial al statelor membre în ceea ce privește cheltuielile de apărare ale UE era și este de 2% din PIB.

[156] *Sursă online*, „European University Institute / State of the Union Conference 6-7 May 2021 / Conversation between Josep Borrell Fontelles and Sarah Nouwen", https://stateoftheunion.eui.eu/programme/, accesat în 03.11.2021.

[157] *Sursă online*, „European Defence Agency / News and Events / European defence spending hit new high in 2019", https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2021/01/28/european-defence-spending-hit-new-high-in-2019, accesat în 04.11.2021.

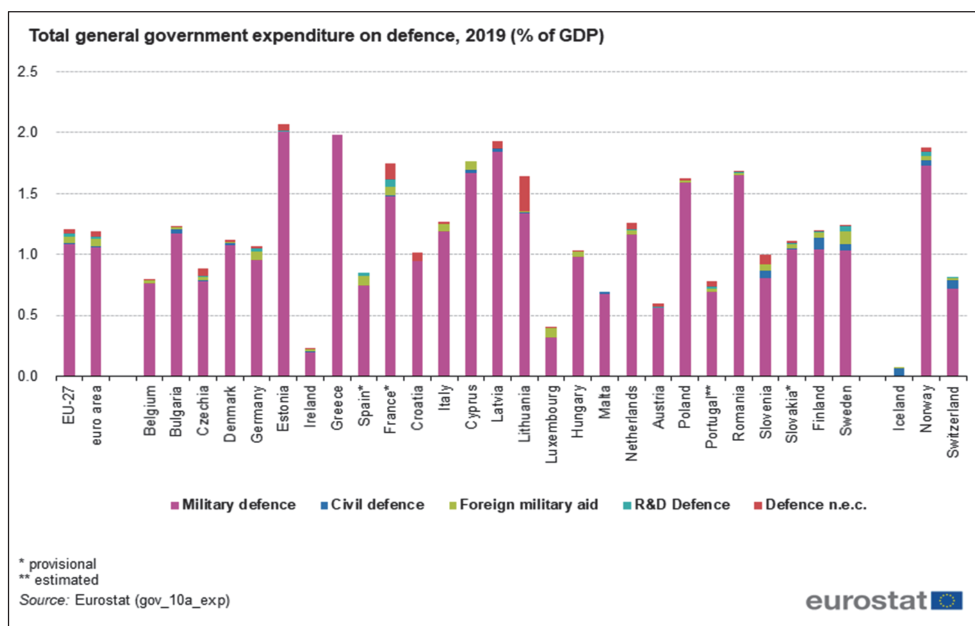

Figura 3.10: Cheltuielile totale ale administrației publice pentru apărare, 2019 (% din PIB)

Sursa: *Sursă online*, „Eurostat / Statistics Explained / Total general government expenditure on defence, 2019 (% of GDP)", https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File: Total_general_government_expenditure_on_defence,_2019_(%25_of_GDP).png

În raport cu graficul alăturat, se poate observa așadar că în cazul celor mai multe dintre statele membre ale UE, acel standard asumat de 2% din PIB a reprezentat o sarcină mult prea dificilă de atins. Iar precum a fost anterior detaliat în subcapitolul 3.4 Aspecte economice și de politică monetară ale PSAC, situația nu diferă prea mult față de anii precedenți. În ceea ce privește punctual Irlanda spre exemplu, corelând contribuția scăzută a acesteia cu perspectiva discursului liderilor politici, remarcăm faptul că în cazul Ministrului Afacerilor Externe, care este totodată și Ministrul Apărării în Irlanda și care a ocupat în luna septembrie a anului 2021 funcția de Președinte al Consiliului de Securitate al ONU – în persoana Domniei Sale dl. Simon COVENEY – există o diferență semnificativă între contribuția efectivă de până acum a Irlandei la bugetul de apărare (asumat de altfel față de Uniunea Europeană) și expunerile acestuia în diverse contexte.

Spre exemplu, în conferința „Starea Uniunii" organizată de către Institutul de Afaceri Internaționale și Europene în data de 13 mai 2021, acesta puncta

următoarele aspecte: „Tratatele nu ne setează doar direcția în relații internaționale, dar ne și furnizează unelte pentru a atinge acele obiective. Eficiența Politicii externe și de securitate comună a Uniunii Europene depinde însă de voința noastră colectivă de a utiliza acel set de unelte, iar dacă suntem sinceri cu noi, sunt vremuri când nu putem îndeplini aceste sarcini și eșuăm în a ne proiecta influența și valorile așa cum ar trebui; notabil aici de exemplu ar fi inabilitatea Uniunii Europene de a agrea o abordare puternică și o abordare comună a crizei în derulare din Israel - Palestina de ani buni deja. Am dori să vedem din partea statelor membre mai multă voință în acțiunile lor de a atinge o uniune mult mai geopolitică, în așa fel încât să putem fi mai strategici în ceea ce privește modul în care influențăm alte părți ale lumii într-un sens pozitiv. Nu este o sarcină ușoară să coordonezi politica externă și totodată să balansezi interesele a 27 de state membre, însă devine o sarcină imposibilă dacă nu suntem dispuși să avem încredere că vocea colectivă a 27 de țări reprezintă cea mai bună strategie pentru a influența cursul evenimentelor internaționale."[158]

În data de 8 octombrie 2021 însă, în cadrul evenimentului „Construirea păcii în medii complexe: perspective strategice și operaționale", organizat de către același Institut de Afaceri Internaționale și Europene după prezidarea Consiliului de Securitate al ONU, precizările Domniei Sale au avut o tendință mult mai globală, acesta afirmând: „Fiind o țară mică, Irlanda se bazează pe o ordine internațională bazată pe reguli și pe sistemul multilateral pentru însăși existența ei, iar Organizația Națiunilor Unite stă în inima acelui sistem și în centrul politicii externe irlandeze. În acest sens, Irlanda și-a luat în serios obligațiile ce decurg din Carta ONU pentru a face disponibil Consiliului de Securitate forțe militare, asistență și facilități pentru a contribui la menținerea păcii și securității internaționale. Politica noastră externă are o puternică tradiție bazată pe principii în ceea ce privește angajamentele de dezvoltare a asistenței umanitare, dezarmare, drepturile omului și menținerea păcii. [...] Menținerea păcii este prin natura sa un exercițiu de parteneriat și colaborare; iar parteneriatul e înțeles să includă colaborare și cooperare cu alte organizații internaționale, precum Uniunea Europeană cu care ONU a dezvoltat și adoptat un cadru pentru parteneriate

[158] *Sursă online*, „The Institute of International and European Affairs / Events / State of the Union", https://www.iiea.com/events/state-of-the-union, accesat în 05.11.2021.

strategice pe operațiuni de menținere a păcii."[159] Rămâne așadar extrem de important de monitorizat aici în ce măsură Irlanda va și reuși în cele din urmă să-și îndeplinească pe deplin angajamentele în ceea ce privește contribuția sa la bugetul de apărare comună a Uniunii Europene, având în vedere că în anul 2019 a avut conform Eurostat cel mai mic aport din cadrul acesteia, înregistrând un nivel de sub 0,25% din PIB, față de procentul asumat de 2% și față de media statelor membre UE de 1.4%.

Continuând pe aceeași abordare, în ciuda unui aport aproape similar al Austriei la segmentul de apărare comună al UE de sub 0.6 % în 2019, E.S. dl. Michael LINHART afirma în calitate de Ministru de Externe al Austriei în cadrul unei vizite oficiale la sediul ONU din Viena, înainte cu o zi de aniversarea acesteia din data de 24 octombrie 2021, că: „Vedem o mulțime de probleme, crize și așa mai departe pe care trebuie să le adresăm, și noi, ca Austria suntem puternic angajați în subiecte precum dezarmarea, securitatea, drepturile omului sau obiective de dezvoltare durabilă („SDGs") unde lucrăm împreună cu organizațiile internaționale."[160]

Astfel de eforturi comune europene erau de asemenea susținute și în noiembrie 2020, când Excelența Sa ocupa încă funcția de Ambasador al Austriei în Franța, și când, după atacul terorist de la Viena din 3 noiembrie 2020, acesta declara pentru postul de radio francez RCJ: „Nu avem de a face cu o luptă între religii, o luptă a creștinismului împotriva musulmanilor, ci este într-adevăr o luptă împotriva terorismului și a extremismului. Prima măsură aici, și consider că sunt multe măsuri de luat, reprezintă dezvoltarea constantă și exercitarea unui efort constant din partea Europei pentru protejarea frontierelor exterioare; este o măsură ce trebuie aplicată la nivel european și nu la nivel național dacă vrem să ne protejăm spațiul nostru comun, spațiul nostru liber care ne este foarte, foarte drag."[161]

---

[159] *Sursă online*, „The Institute of International and European Affairs / Events / Building Peace in Complex Environments: Strategic and Operational Perspectives", https://www.iiea.com/events/building-peace-in-complex-environments-strategic-and-operational-perspectives, accesat în 08.10.2021.

[160] *Sursă online*, „YouTube / Foreign Minister Michael Linhart visits the UN in Vienna", https://www.youtube.com/watch?v=eq75qdyx3SQ, accesat în 09.11.2021.

[161] *Sursă online*, „YouTube / L'invité du 12/13 Michael Linhart, ambassadeur d'Autriche en France sur RCJ", https://youtu.be/zKNxZuQM1vk?t=443, accesat în 09.11.2021.

Deși mult mai puțin relevant în materie de impact și de contribuție reală la PSAC, însă în același timp distinctiv pentru stabilirea unor etaloane în ceea ce privește pozițiile publice ale liderilor europeni, și E.S. dl. François BAUSCH, Viceprim-Ministru, Ministru al Apărării și Ministru al Mobilității și Lucrărilor Publice în Luxembourg[162], susținea cu mult optimism dezvoltarea apărării comune într-un mesaj de felicitare adresat unei companii cu ocazia lansării pe orbită a unui satelit de nouă generație în luna noiembrie a anului 2020, în același context în care Luxemburg se clasează conform ultimelor statistici abia pe locul al doilea, după Irlanda, cu cea mai scăzută contribuție procentuală din PIB la proiectele de apărare ale Uniunii Europene: „Ar trebui să îndrăznim să dezvoltăm capacități relevante pentru apărarea noastră comună și de asemenea pentru societate în general. În Luxemburg derulăm o așa-zisă politică de externe 3D – o abordare comună și cuprinzătoare care integrează mijloacele diplomației, ale dezvoltării, cooperării și politicii de apărare. În acest context, spațiul este un domeniu unde Luxemburg construiește capacități care să servească nu doar activități militare, dar în același timp și aplicații civile."[163]

Reprezentând același guvern din Luxemburg, și E.S. Jean ASSELBORN, Ministrul Afacerilor Externe și Europene și Ministrul Imigrării și Azilului[164] vorbește despre crizele Uniunii Europene într-un discurs acordat Forumului inaugural de la Budapesta pentru Construirea Democrațiilor Durabile, organizat de către Municipiul Budapesta, Capitala Politică și Institutul pentru Democrație CEU în perioada 16-17 septembrie 2021, susținând aproape cu vehemență necesitatea luării de măsuri imediate și respectarea cu strictețe tratatelor: „Totuși toate regiunile de graniță din Europa au suferit în urma reacțiilor de panică din martie 2020, care nu corespund nici cu spiritul european, nici cu respectabila lege europeană; [...] cu toate acestea, sunt de asemenea îngrijorat de următoarea criză, următoarea pandemie, sau următorul incident de securitate. Dacă o comoară a integrării europene precum Schengen poate fi desființată peste noapte,

[162] *Sursă online*, „The Luxembourg Government / François BAUSCH", https://gouvernement.lu/en/gouvernement/francois-bausch.html, accesat în 11.11.2021.

[163] *Sursă online*, „YouTube / Congratulations message Kleos Space (Apollo Strategists)" https://www.youtube.com/watch?v=Mp3PRxHYmW4, accesat în 11.11.2021.

[164] *Sursă online*, „The Luxembourg Government / Jean ASSELBORN", https://gouvernement.lu/en/gouvernement/jean-asselborn.html, accesat în 11.11.2021.

atunci ce alte certitudini mai avem? [...] Democrațiile sunt construite în principal pe încredere în drepturile noastre fundamentale, principii și, de asemenea, valori. Încrederea în guvernele naționale, la fel ca și în Uniunea Europeană, este posibilă doar dacă ne ridicăm la nivelul valorilor noastre și ne luptăm pentru ele. Nu ar trebui să existe nici o îndoială asupra legilor, asupra valorilor comune și asupra libertății presei în Uniunea Europeană; egalitatea și non-discriminarea sunt printre principiile esențiale ale EU, la care toate guvernele au semnat atunci când s-au alăturat uniunii noastre."[165]

În concluzie, vedem așadar că deși conștiente că doar un astfel de mix între libertate politică, prosperitate economică și coeziune socială reprezintă și pe mai departe soluția civilizației europene de a evolua și de a se impune într-un mod pozitiv în lumea bipolară care pare să ne acapareze la nivel politic, unii lideri politici nu reușesc să-și armonizeze pozițiile publice cu acțiunile concrete pe care le angrenează. De aceea, socotim din nou că Europa ar trebui să arate prin acțiunile sale și o mai mare înțelegere asupra trecutului său colonial și asupra suveranității statale – care merg de multe ori mână în mână cu aceste implicații trecute precum a mai fost argumentat – și să dea la schimb în multe dintre situațiile actuale competiția pe solidaritate și implicare reală, și nu doar pe retorica aparent necesară și funcțională. Deși esențială în contextul internațional extrem de complex, diplomația se poate dovedi pe termen lung a fi și extrem de contra-productivă dacă nu este susținută și de fapte.

3.6. Cartea Albă privind viitorul Europei

„Uniunea Europeană ne-a schimbat viețile în bine. Trebuie să ne asigurăm că așa vor sta lucrurile și în cazul tuturor celor care vor veni după noi." Așa s-a încheiat cuvântul înainte al Președintelui Comisiei Europene Jean-Claude Juncker de la 1 martie 2017, cu prilejul pregătirii aniversării a 60 de ani de unitate la Roma. Acolo, liderii europeni au trăit din nou viziunea lui Altiero Spinelli și Ernesto Rossi din în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, exprimată prin „Manifestul Ventotene: Pentru o Europă liberă și unită" (1941),

[165] *Sursă online*, „YouTube / Fit for freedom - Keynote Speech by Jean Asselborn at the Budapest Forum", https://www.youtube.com/watch?v=pGPC0Wc3TJc, accesat în 11.11.2021.

reunindu-se astfel pentru a se asigura că „vechile absurdități” desfășurate în Europa nu se vor mai repeta niciodată.[166] Totodată, aceștia au salutat progresele și performanțele remarcabile ale UE de pe diferite planuri, pledând în comun în favoarea ponderii sale efective la menținerea siguranței și sustenabilității planetei și a umanității.

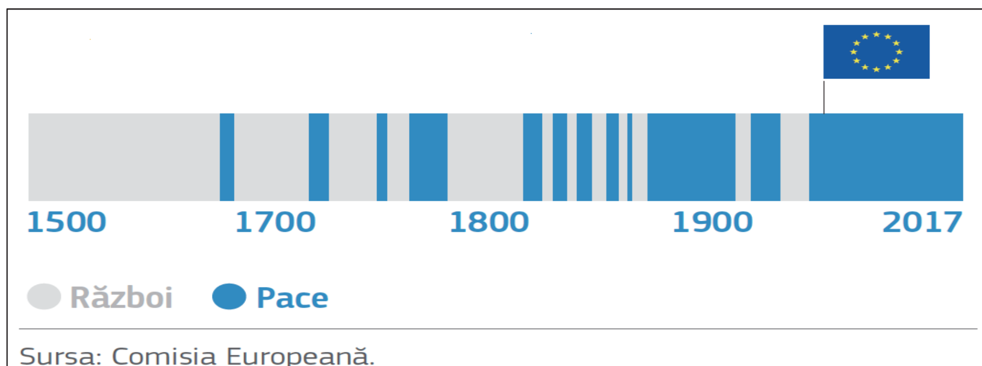

Figura 3.11: Perioade de pace și război în istoria Europei

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 6.

Însă tot acolo, aceștia au mai dezbătut și diversele primejdii care amenință Europa, precum spre exemplu cea conform căreia contribuția și relevanța globală a acestui continent devin tot mai puțin relevante în ultimii ani, iar tendința nu este nici ea una îmbucurătoare. Dacă în anul 1900 populația Europei reprezenta aproximativ 25% din populația totală a globului, în anul 2060 se preconizează că aceasta va reprezenta mai puțin de 5%. De asemenea, ponderea PIB-ul UE din cel global este și el în continuă scădere în ultimele decenii și se preconizează să ajungă sub 20% până în 2030, în special datorită avântului țărilor estice. Un factor extrem de important care contribuie la aceste previziuni îl reprezintă populația tot mai îmbătrânită a Uniunii Europene, care se estimează că va ajunge până în 2030 „cea mai bătrână” regiune a lumii, cu o vârstă medie a populației sale de aproximativ 45 de ani; acestea în contextul în care media globală este anticipat să se situeze pe atunci undeva în jurul vârstei de 33 de ani. Mai mult decât atât, la aceste aspecte îngrijorătoare se mai adaugă și cel al ratei mari a șomajului în rândul tinerilor, aspect care pentru prima oară după Al Doilea

[166] Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, pp. 3 – 6.

Război Mondial relevă riscul major ca generația următoare să nu reușească să fie măcar tot pe atât de prosperă ca și cea anterioară, irosind astfel potențialul a ceea ce pe bună dreptate s-ar putea numi ca fiind cea mai educată și liberă generație pe care Europa a avut-o vreodată.[167]

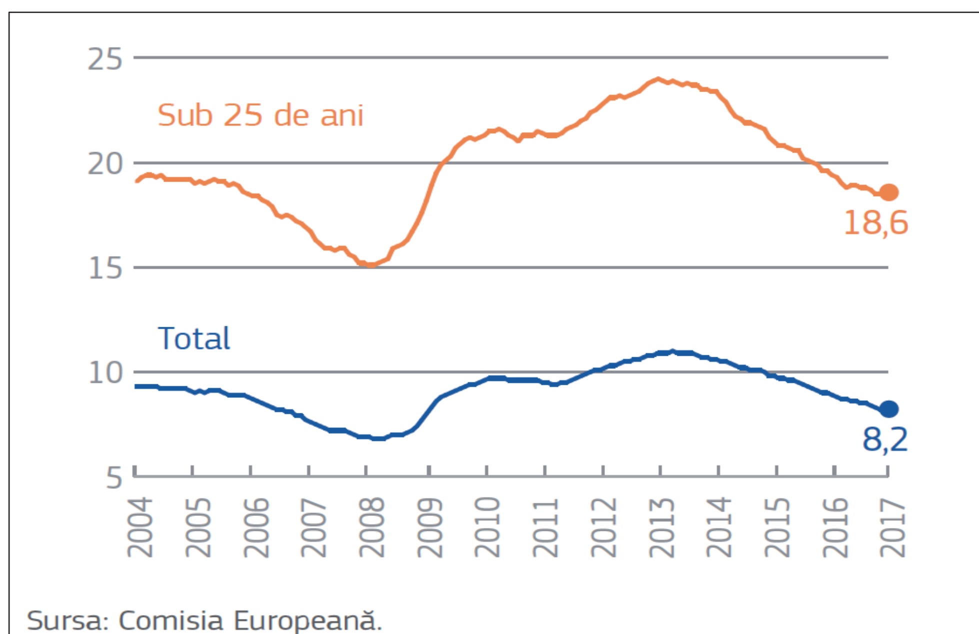

Figura 3.12: Ratele șomajului total în raport cu cel al tinerilor în UE-28

Sursa: Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, Bruxelles, 2017, p. 9.

Totodată, criza refugiaților care în anul 2015 a determinat migrația a aproximativ 1,2 milioane de persoane către Europa, a reprezentat o premieră a ultimilor 75 de ani, generând din nefericire numeroase tensiuni și măsuri în contradictoriu între statele membre. Bazându-se pe principiile care stau la baza fondării Uniunii Europene, acestea ar fi fost de așteptat să gestioneze cu responsabilitate și solidaritate această criză și nu să alimenteze punerea sub semnul întrebării a viitorului frontierelor și a liberei circulații din cadrul UE. Însă deși parte a unui mediu geopolitic extrem de favorabil, care găzduiește de departe cele mai pașnice și egale societăți din lume, aceasta nu a reușit din păcate să facă față cu prea mare succes acestui fenomen. Tocmai de aceea, se așteaptă ca

[167] *Ibidem*, pp. 7 – 10.

reziliența, adaptarea și unitatea să constituie cu atât mai mult uneltele care vor gestiona pe viitor astfel de provocări, cât și altele noi ce vor urma – cu precădere fiindcă actualul curs al dezvoltării tehnologice, face ca previziunile experților să implice un grad tot mai mare de eroare și incertitudine, inteligența artificială și automatizarea urmând să aibă un impact major incontestabil în toate sectoarele societale și industriale, iar probabilitatea de a nici nu ne putea închipui în prezent preferințele sau natura locurilor de muncă de peste 25 de ani, fiind una foarte mare.[168]

În intenția de trasa câteva direcții pe termen mediu ale UE, Comisia Europeană a contribuit în cadrul Cărții Albe cu un număr de cinci posibile scenarii pentru Europa anului 2025, propunând și previzionând în aria securității și apărării militare următoarele opțiuni:

Continuând pe același drum: Se intensifică treptat cooperarea în materie de gestionare a frontierelor externe, se fac progrese în direcția unui sistem comun de azil, se îmbunătățește coordonarea în aspectele legate de securitate; totodată se înregistrează progrese în exprimarea unui punct de vedere unic în afacerile externe și sporește cooperare în domeniul apărării.

Accent exclusiv pe piața unică: Nu există o politică unică privind migrația sau azilul; coordonarea în continuare a ariilor privind politica externă și securitatea abordată la nivel bilateral; controalele la frontierele interne sunt mai sistematice. Unele chestiuni de politică externă sunt abordate tot mai mult la nivel bilateral; cooperarea în materie de apărare rămâne la fel ca în prezent.

Cei care doresc mai mult realizează mai mult: la fel ca și în „Continuând pe același drum", exceptând faptul că un grup de țări aprofundează cooperarea în aspectele legate de securitate, justiție și apărare, cu accent pe coordonare militară și echipamente comune.

Mai puțin, dar mai eficient: Cooperarea privind gestionarea frontierelor, politicile privind azilul și aspectele privind combaterea terorismului are caracter sistematic. UE are o poziție unitară cu privire la toate aspectele de politică externă; se creează o uniune europeană a apărării.

Mult mai mult, împreună: la fel ca în „Mai puțin, dar mai eficient", cooperarea privind gestionarea frontierelor, politicile privind azilul și aspectele

[168] *Ibidem*, pp. 10 – 12.

privind combaterea terorismului au caracter sistematic, iar UE are o poziție unitară cu privire la toate chestiunile de politică externă, exprimându-se cu o singură voce și creându-se o uniune europeană a apărării.[169]

Desigur, scenariile au fost reprezentate cu scop mai mult ilustrativ și de ghidare, însă varianta cea mai apropiată de realitate și pe care Uniunea Europeană pare să o fi ales în materie de apărare și securitate, este reprezentată de un mix între „Cei care doresc mai mult realizează mai mult" și „Mult mai mult, împreună" – ceea ce trebuie să recunoaștem că depășește previziunile celor mai numeroși critici. Așadar, din acest punct de vedere UE își confirmă direcția către o stabilitate durabilă, parcurgând într-adevăr un trend cu multe fluctuații, uneori instabil, alteori nesigur, însă cu certitudine ascendent. Doar în ultimii 25 de ani, prin Tratatele de la Maastricht, Amsterdam, Nisa sau Lisabona, Uniunea Europeană și-a mărit de peste două ori dimensiunile, reformându-se profund și deschizând calea către un potențial neexplorat încă – acela al unei reale integrări europene.[170]

Cu o abordare mult mai specifică asupra actualului nivel de coeziune europeană, a politicii externe a Uniunii Europene, sau a diverselor instrumente și aspecte ce țin de Politica de securitate și apărare comună a acesteia, acest al treilea capitol aduce un aport esențial în consolidarea suportului teoretic, oferind indicatori fundamentali în probarea acestui scenariu de constituire a unei Armate a Uniunii Europene. Totodată, capitolul mai oferă și o perspectivă pragmatică nu atât în ceea ce privește un posibil termen de realizare al unui astfel de scenariu – din moment ce acesta reprezintă mai degrabă o ambiție izolată și nu un obiectiv care să fi fost formulat încă în mod oficial la nivelul statelor membre, cât mai exact asupra multitudinii de obstacole pe care Uniunea Europeană le mai are de trecut dacă este să aspire vreodată în mod concret la un asemenea demers. Oferind și o analiză asupra pozițiilor oficiale ale unor lider europeni în raport cu tratatele în vigoare și obiectivele viitoare proiectate de către statele membre, materialul elaborat completează astfel fundamentul premergător metodei de cercetare propuse.

---

[169] *Ibidem*, p. 29.
[170] *Ibidem*, p. 7.

4. Starea Uniunii: valori resimțite și proiecții avizate în ceea ce privește securitatea și apărarea comună a Uniunii Europene

Acest capitol cuprinde componenta practică, exploratorie a lucrării și prezintă atât o secțiune de analiză calitativă, cât și una cantitativă. Partea de cercetare calitativă se bazează previziuni și opinii oficiale obținute în cadrul unor interviuri cu reprezentanți ai diverselor instituții de profil (atât din mediul academic cât și din cel organizațional), iar cea cantitativă pe rezultatele obținute în cadrul unui chestionar online aplicat la nivelul întregii Uniuni Europene. Pentru o reprezentare cât mai facilă, capitolul propune expunerea tuturor acestor opinii exprimate sub formă de grafice, figuri și/sau relatări scrise din cadrul interviurilor, folosindu-se în acest stadiu al lucrării doar interpretări punctuale ale fiecărei subdiviziuni, urmând ca analiza finală, de ansamblu, care răspunde deopotrivă și interogațiilor prezentei cercetări, să fie elaborată în secțiunea alocată concluziilor.

4.1. Metoda de cercetare

Așa cum a fost expus și în partea introductivă a lucrării, studiul de caz a abordat metoda anchetei ca și procedeu de cercetare, utilizând atât interviul cât și chestionarul ca și tehnici de colectare a datelor, și făcând uz în acest demers prin structura, complexitatea și ordinea întrebărilor de toate instrumentele de investigare de care această abordare dispune. Studiul s-a desfășurat în perioada mai 2021 – iulie 2022 (15 luni) și a avut ca țintă obținerea de opinii avizate din rândul experților în domeniu – precum cercetători și critici din mediul academic, sau reprezentanți ai diverselor instituții și organizații de profil; și totodată

colectarea de informații cu privire la înțelegerea și percepția cetățenilor Uniunii Europene pe diverse noțiuni legate de securitatea și apărarea comunitară.

Utilitatea sau chiar necesitatea acestei secțiuni nu-și găsește rădăcinile doar în dorința de a atribui un grad ridicat de originalitate lucrării, ci și din nevoia de a proba actualitatea informațiilor teoretice dezbătute anterior, în vederea oferirii unor concluzii și proiecții cât mai obiective și relevante contextului în desfășurare. În ciuda situației pandemice deosebit de grave din anumite regiuni în această perioadă, oportunitatea desfășurării acestei anchete a fost favorizată – dincolo de deschiderea participanților – de totalitatea uneltelor tehnologice disponibile în format digital, care au permis o abordare și acoperire extrem de facilă atât în cazul interviului, dar cu precădere în cel al chestionarului, care a înregistrat participanți din toate statele membre ale Uniunii Europene.

Realizarea celor 11 interviuri și 526 de chestionare s-a efectuat cu respectarea tuturor normelor privind etica cercetării științifice în domeniului științelor sociale, iar coeficientul de eroare aferent rezultatelor are prin natura subiectului abordat capacitatea de a căpăta o valoare restrânsă, chiar neglijabilă, prin posibilitatea confruntării acestor rezultate cu diferite alte statistici oficiale sau efecte directe generate deja de către acestea în societate, atât la nivel de grupări etnice, regionale, dar cu precădere la nivel macro-social, european. Menționez că în cazul tuturor acestor rezultate nu s-a folosit nici un fel de corecție, ele exprimând întocmai opiniile participanților din acel moment.

4.2. Interviul

Desfășurat în perioada mai 2021 – iulie 2022 prin intermediul tehnologiilor digitale, cu preponderență din cauza situației pandemice globale și a situării geografice variate ale celor unsprezece respondenți, interviul a utilizat ca și puncte de pornire un număr total de cincisprezece întrebări, doisprezece dintre acestea fiind deschise și trei având variante predefinite de răspuns. În cazul întâlnirilor în format videoconferință, respectiv un număr de nouă întâlniri, durata de desfășurare a acestora a fost cuprinsă între 45 și 105 de minute, existând astfel oportunitatea de a aprofunda cât mai specific alături de invitați însemnătatea și anvergura segmentelor de securitate și apărare militară a UE, cât

și pe cea a constituirii unei Armate a Uniunii Europene. În cazul interviurilor prin corespondență, respectiv un număr de două, răspunsurile au fost formulate în scris de către reprezentanții desemnați ai instituțiilor intervievate, cu scopul justificat de a îngloba astfel într-o formă cât mai precisă poziția oficială a acestora cu privire la noțiunile propuse spre dezbatere. Cu intenția de a oferi o perspectivă cât mai obiectivă asupra expertizei respondenților și a opiniilor acestora ce urmează a fi interpretate, dar deopotrivă și cu cea de a face vizibilă aprecierea pentru contribuția însemnată adusă de către aceștia acestei secțiuni a cercetării, enumerăm în ordine cronologică, în funcție de data desfășurării, personalitățile care au luat parte în cadrul acestor interviuri:

1. Secretarul General al Asociației Trans-Europene de Studii Politice (TEPSA) și fost Director General Adjunct pentru Politică Generală și Instituțională în cadrul Secretariatului General al Consiliului Uniunii Europene – dată interviu: 4 iunie 2021.

2. Profesor în cadrul Universității din Ghent, Director al programului Europa în lume la Egmont – Institutul Regal pentru Relații Internaționale din Bruxelles și Membru de Onoare al Colegiului European de Securitate și Apărare (ESDC) – dată interviu: 7 iunie 2021.

3. Lt. ing. și șef al Secției UE din cadrul Direcției politici de apărare, Departamentul pentru politica de apărare, planificare și relații internaționale, Ministerul Apărării Naționale al României – dată interviu: 8 iunie 2021.

4. Lt. col. și șef al Secției Informare și Relații Publice, Statul Major al Apărării, Ministerul Apărării Naționale al României – dată comunicare: 16 iunie 2021.

5. Profesor în cadrul Institutului de Studii Europene (IEE), Universitatea Sorbonne Nouvelle Paris III și Cercetător Senior Asociat în cadrul Institutului Francez de Relații Internaționale (IFRI) pe problemele de securitate din Atlantic și Europa – dată interviu: 22 iunie 2021.

6. Profesor în cadrul Facultății de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice din București (ASE), fost Director General al Institutului European din România și expert în Integrare europeană și Politici de coeziune a UE – dată interviu: 23 iunie 2021.

7. Comandor și șef al Biroului Uniunii Europene din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE – dată comunicare: 8 iulie 2021.

8. Expert NATO în cadrul Direcției strategie și Livrarea capacității, Divizia de Investiții în Apărare – dată interviu: 24 august 2021.

9. Manager de formare și Coordonator al Școlii Doctorale și al Jurnalului Academic din cadrul Colegiului European de Securitate și Apărare (ESDC) din Bruxelles – dată interviu: 2 martie 2022.

10. Profesor asociat de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford – dată interviu: 18 martie 2022.

11. Secretarul General Adjunct al NATO, fost Președinte al Biroului OSCE și fondator al Institutului Aspen România – dată interviu: 5 iulie 2022.

Datorită numărului relativ mare de întrebări – atât inițiale cât și suplimentare, rezultate din dorința de a înțelege în mod cât mai obiectiv totalitatea opiniilor exprimate – cât și a faptului că răspunsurile oferite de către respondenți s-au dovedit a fi foarte cuprinzătoare, acoperind în mod complementar și alte arii conexe sau diverse contexte istorice, sondarea desfășurată în cadrul interviului impune așadar o analiză preponderent calitativă, în suportul căreia, pentru o expunere cât mai clară a tuturor datelor colectate s-au identificat zece mari categorii de răspunsuri, și anume: 1) Clasificarea actualelor amenințări ale Uniunii Europene; 2) Evoluția recentă a Politicii de securitate și apărare comună UE; 3) Suveranitatea și interesele economice naționale; 4) Conflictele din vecinătatea Uniunii Europene; 5) Percepția NATO asupra PSAC și asupra actualelor alianțe regionale de cooperare militară; 6) Complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO; 7) Rolul și legitimitatea NATO pe plan global; 8) Formula potrivită a coeziunii NATO – PSAC; 9) Forțe Armate Europene / Armata Uniunii Europene, respectiv 10) Impactul Brexit asupra securității și apărării UE.

4.2.1. Clasificarea actualelor amenințări la adresa Uniunii Europene

Începând șirul întrebărilor cu o clasificare a actualelor amenințări la adresa Uniunii Europene prin prisma severității lor, unde ariile propuse au fost reprezentate de „Criza refugiaților”, „Atacurile teroriste”, „Schimbarea climatică”,

„Atacurile cibernetice", „Dezvoltarea armamentului nuclear" și „Invazia militară a UE de către alte state", din punct de vedere cantitativ opiniile respondenților au fost cu mici excepții preponderent asemănătoare. Cel mai vizibil dezacord s-a regăsit în cazul impactului schimbărilor climatice, unde opiniile exprimate au fluctuat de la valoarea „Foarte mică" până la cea maximă de „Foarte amenințătoare", urmat fiind îndeaproape de amenințarea atacurilor cibernetice. La polul opus, cea mai însemnată similitudine s-a înregistrat în cazul amenințării invaziei militare a Uniunii Europene de către alte state, unde valoarea exprimată a fost aproape în unanimitate aceea de „Foarte mică", reprezentând astfel un aspect extrem de îmbucurător în recunoașterea încrederii dobândite și a capacității efective de apărare a NATO și PSAC.

În ceea ce privește clasarea celorlalte amenințări, cele mai primejdioase dintre acestea rămân în viziunea respondenților atacurile teroriste și dezvoltarea armamentului nuclear, amintind aici în sens calitativ contribuția dlui. Comandor R.S., șeful Biroului Uniunii Europene din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE, care era de părere că terorismul reprezintă cea mai importantă amenințare în acest moment la adresa cetățenilor europeni, foarte greu de contracarat fără degradarea libertăților civile și cu eforturi financiare, tehnice și umane foarte mari. De asemenea, în condițiile reluării competiției strategice destul de acute dintre marile puteri (Rusia, China, US), sau a celor regionale (Iran, Coreea de Nord) precum și a zonelor de conflict tradiționale (Israel – lumea arabă, sau India – Pakistan), dezvoltarea armamentului nuclear rămâne și el un aspect cu o severitate amenințătoare, întrucât orice acțiune a unui regim autocratic poate avea consecințe inimaginabile pentru întreaga umanitate. De asemenea, cu o perspectivă axată mai mult pe evoluția continuă a acestor amenințări, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, susținea că lucrurile au o dimensiune destul de dinamică, în funcție de context. Dacă criza refugiaților din 2015 a fost percepută cu o severitate „Amenințătoare", cea actuală (a populației din Ucraina) nu ar înregistra nici pe departe aceeași valoare; ci mai degrabă una chiar „Foarte mică" având în vedere deschiderea UE și buna mobilizare a țărilor vecine. La fel, schimbarea climatică evoluează și ea constant devenind tot mai „Amenințătoare" și chiar „Foarte amenințătoare", iar în contextul crizei din Ucraina armamentul nuclear a redevenit și el o problemă severă.

4.2.2. Evoluția recentă a Politicii de securitate și apărare comună a UE

Continuând discuțiile pe chestiuni cu privire la evoluția PSAC și la actuala sa capacitate de răspuns, în timp ce mediul academic tinde prin prisma unei analize cantitative să critice ritmul de dezvoltare și adaptare al acesteia, reprezentanții instituționali pe de altă parte îi recunosc pe deplin meritele și înclină chiar să și laude toate aceste progrese.

Din punct de vedere calitativ, dl. Lt. col. D.C., șeful Secției Informare și Relații Publice al Statului Major al Apărării din cadrul MApN (RO), argumentează spre exemplu foarte cuprinzător această perspectivă, motivând că evoluția PSAC nu poate fi apreciată ca fiind una lentă în ultimele decenii, raționamentul sprijinindu-se în rolul (tot mai) activ pe care Uniunea Europeană și l-a asumat la nivel internațional, alături de celelalte organizații internaționale (NATO și ONU) în gestionarea crizelor apărute în diferite regiuni ale Globului. UE este o uniune economică și politică între 27 de state membre, spre deosebire de NATO, care este o alianță politico-militară ce reunește 30 de țări. Cu toate acestea, prin evoluțiile din ultimul deceniu, Uniunea Europeană a avut o evoluție semnificativă asumându-și rolul de „actor global" în domeniul „securitate și apărare" în arena internațională. Spre exemplu, începând cu 2003, UE a lansat peste 30 de misiuni militare și civile în cadrul Politicii de securitate și apărare comune (PSAC). În prezent sunt în curs de desfășurare un număr de 10 misiuni civile și 6 misiuni/operații militare în Europa, Africa și Orientul Mijlociu. România participă la toate cele 6 misiuni și operații militare în desfășurare sub egida PSAC. În ultimii ani, UE a început punerea în aplicare a unor inițiative ambițioase în domeniul securității și apărării care conduc la o evoluție semnificativă pe palierul PSAC, cum ar fi PESCO și Busola Strategică, urmărind să asigure răspunsul european la crize internaționale și asumarea unei mai mari responsabilități pentru propria securitate. Cooperarea Structurată Permanentă (PESCO) reprezintă o formă intensificată de cooperare, focalizată pe îndeplinirea unor angajamente ambițioase în domeniul operațional și al dezvoltării capabilităților de apărare la nivelul UE, având ca obiectiv creșterea interoperabilității forțelor statelor membre, respectiv a capacității de a-și asuma

misiuni cu nivel de ambiție ridicat. PESCO este un format permanent de cooperare și un proces structurat de aprofundare a cooperării între statele membre și face parte dintr-un pachet mai amplu de inițiative noi privind dezvoltarea domeniului apărării, care include: Revizuirea Anuală Coordonată a Apărării (CARD) și Fondul European pentru Apărare (EDF). Consiliul UE din data de 17 iunie 2020 a aprobat inițierea lucrărilor privind elaborarea Busolei Strategice (SC), document care urmează să fie adoptat până în 2022, la nivelul consiliului. Busola Strategică vizează asigurarea unei valori adăugate reale în orientarea eforturilor de dezvoltare globală a profilului UE. Scopul Busolei Strategice îl constituie elaborarea unor direcții de acțiune clare pe patru dimensiuni interconectate, având ca finalitate realizarea nivelului de ambiție al UE, prevăzut în Strategia Globală a UE/2016 (concomitent cu o evaluare a impactului inițiativelor lansate până în acest moment) prin stabilirea unor obiective precise în contextul evoluțiilor mediului de securitate. În sens similar, și dl. G.P., Manager de formare și Coordonator al Școlii Doctorale și al Jurnalului Academic din cadrul Colegiului European de Securitate și Apărare din Bruxelles, afirma că integrarea militară este un proces care se întâmplă deja și care este constant susținut, în special prin amplele demersuri de modernizare ale echipamentelor militare în cadrul tuturor statelor membre UE, generând astfel în mod indirect și o anume standardizare – proces care reprezintă un important factor al integrării și astfel al evoluției PSAC. Doar în ceea ce privește totalitatea modelelor de vehicule blindate care echipează în prezent armatele naționale din cadrul Uniunii Europene spre exemplu, numărul acestora a scăzut în mod favorabil de aproape patru ori în ultimii ani și se estimează să continue să scadă.

Pe de altă parte însă, și în acord cu perspectiva mai de grabă critică abordată în partea teoretică a lucrării, dl. S.B., profesor în cadrul Universității din Ghent, Director al programului Europa în lume la Egmont – Institutul Regal pentru Relații Internaționale din Bruxelles și Membru de Onoare al Colegiului European de Securitate și Apărare (ESDC), cât și totodată un extrem de relevant contribuitor în zona de cercetare academică pe latura Politicii de securitate și apărare comună a Uniunii Europene[171], s-a arătat cu precădere nemulțumit de

[171] *Sursă online*, „Egmont Royal Institute for International Relations / Staff / Sven Biscop", https://www.egmontinstitute.be/expert-author/sven-biscop/, accesat în 07.02.2022.

ritmul de evoluție din ultimii ani a acesteia (excepție făcând și în viziunea dumnealui cele mai recente inițiative în acest sens – precum PESCO, Fondul european de apărare, CARD sau Busola Strategică) și consideră lipsa unei integrări reale ca fiind principala cauză în acest sens.

Cu o motivare care tratează mai mult latura istorică a acestui subiect, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, concluziona că încă de la început integrarea europeană nu a fost gândită ca una și militară. Uniunea Europeană s-a născut ca și un proiect de pace și a funcționat foarte bine așa, în special în contextul în care Europa s-a aflat într-un conflict constant încă de la prăbușirea Imperiului Roman (și chiar și înainte) – așadar, singura pace durabilă de care aceasta se bucură este doar din 1945. Iar acest lucru se datorează clar faptului că a existat Uniunea Europeană care a eliminat această competiție realistă dintre state și care a schimbat logica în care statele interacționează și nu reacționează. Cu alte cuvinte, le-a ajutat să nu se mai simtă amenințate una de cealaltă precum Franța, Germania, sau Benelux spre exemplu, și să colaboreze pe diverse proiecte economice. De aceea ideea de a crește ceva armat de cooperare li s-a părut chiar stranie multora – în primul rând fiindcă după devastatoarea perioadă de conflict nu se găsea un astfel de motiv, și în al doilea rând pentru că ataca tocmai această idee de fundament a unui proiect de pace. Însă evenimentele externe par să fi obligat în timp UE spre o gândire mai strategică, inclusiv în termeni militari. În viziunea interlocutorului ne aflăm într-un teritoriu cu totul nou odată cu situația din Ucraina și cel mai probabil dezbaterea reală doar abia acum a început. Chiar dacă Președintele Franței, Emmanuel Macron insistă de câțiva ani la nivel european asupra autonomiei strategice, când vorbim de aspecte militare ne lovim din nou de NATO și de modul în care este posibilă crearea unei forțe care să nu submineze NATO și care să permită totodată o raliere dintre Est și Vest.

4.2.3. Suveranitatea și interesele economice naționale

Abordând măsura în care suveranitatea națională și interesele economice ale statelor membre afectează, sau pot fi considerate ca fiind impedimente în accelerarea proceselor de integrare militară la nivelul Uniunii Europene, deși

niciunul dintre respondenți nu a considerat aceste aspecte ca fiind unele de importanță majoră, au admis totuși într-un mod mai mult sau mai puțin direct că ele se află pe lista celor care încetinesc integrarea ca și proces, indiferent de impactul pe care îl manifestă în mod nemijlocit asupra cooperării militare. Spre exemplu, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, considera că interesele naționale reprezintă un ansamblu de factori care au frânat mult procesele de integrare, dat fiind faptul că securitatea militară este percepută de mulți ca un domeniu foarte apropiat de suveranitatea națională și de această percepție de „cine conduce?". Mai mult decât atât, există în viziunea domniei sale și relația cu NATO – care reprezintă probabil principalul factor de frânare a integrării, în ideea că orice formă de integrare la nivel european era percepută ca un fel de diluare a capacitații NATO și implicit o slăbire a relațiilor cu Statele Unite care domină financiar și militar în capacitate alianța. Grație, sau poate din cauza contextelor istorice ample, est-europenii au mare încredere în Statele Unite ale Americii și în capacitatea acestora de a le susține în caz de agresiune – așa cum s-a văzut și acum în cazul Ucrainei. În același timp, tot prin prisma evenimentelor istorice, est-europenii sunt ușor sceptici în ceea ce privește state precum Franța, Germania sau chiar și Marea Britanie, care de altfel nici nu au aceeași capacitate de răspuns. Așadar, Statele Unite ale Americii încă reprezintă garantul suprem al securității pentru est-europeni și doar o schimbare de paradigmă la Washington – care oarecum s-a simțit în timpul administrației Trump – ar putea forța europenii să se alinieze mai bine între ei. În ceea ce privește totuși eforturile europene, ceea ce Președintele Emmanuel Macron încearcă în ultima perioadă să obțină este tot un fel de integrare, însă discuția se rezumă mai mult la nivelul evitării duplicării și la cea de sincronizare a infrastructurii, întrucât se cheltuie mult achiziționând armamente din diferite surse care nu sunt neapărat compatibile între ele.

Păstrând o abordare contextuală și ușor istorică, și dl. L.L., expert NATO în cadrul Direcției strategie și Livrarea capacității, Divizia de Investiții în Apărare, afirma că: „Dacă ne uităm cu ceva timp în urmă, fostul Secretar General al Națiunilor Unite, Boutros-Ghali, a spus că timpul de suveranitate absolută și exclusivă a trecut, iar teoria nu a fost niciodată în sincronizare cu realitatea." Așadar, rămâne sarcina liderilor de stat să înțeleagă acest lucru și să găsească un

echilibru între dorința de guvernare internă bună și cerințele care sunt determinate de o lume interdependentă, unde reiese din nou la suprafață aspectul că acest concept de Uniune Europeană a fost creat pe premisele eliminării riscurilor războaielor și nicidecum a creării unui conglomerat care să poată să acționeze ca un tot unitar în situații de apărare militară. Cu alte cuvinte, dacă reușita eliminării pentru totdeauna a potențialelor conflicte interne ar fi fost cel mai de succes criteriu, atunci restul evoluțiilor sunt doar avantaje ulterioare. „Ceea ce Charles de Gaulle a afirmat secolul trecut, și anume faptul că statele nu au amici au doar interese, a fost interpretat într-un mod meschin de cele mai multe ori; dar din punctul meu de vedere reflectă o realitate. Și e vorba nu de interese tribale, de interese triviale – e vorba de faptul că o națiune are anumite interese: politice, economice, geografice sau de orice altă natură. Ceea ce înseamnă că această încredere sau lipsă de încredere nu se construiește între națiuni în câteva zeci de ani, ci se construiește în mult mai multe generații."

Tot din punct de vedere calitativ, însă cu o perspectivă ușor diferită dar la fel de punctuală, dl. Comandor R.S., șeful Biroului Uniunii Europene din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE, considera că acest concept de suveranitate națională rămâne o caracteristică esențială a statelor membre, fără de care nu ar fi fost luate deciziile care au dus la nivelul actual de integrare al UE. Privit altfel, tocmai suveranitatea a permis integrarea în viziunea domniei sale. Așadar nu suveranitatea în sine reprezintă o problemă, ci modul în care acest concept este folosit de către eurosceptici pentru a împiedica o integrare mai rapida la nivel european. Totodată, acesta mai socotea că suveranitatea ascunde de fapt lipsa unei culturi strategice comune europene și creează, dincolo de retorica instituțională sau eventualele dezechilibre de dezvoltare, o percepție diferită asupra amenințărilor și o lipsă a încrederii și a unei adevărate solidarități între statele membre și între diferitele comunități religioase. Actualele tratate în vigoare permit un spațiu limitat pentru avansarea convergenței în domeniul securității și apărării, iar pentru mai multă integrare militară este necesară modificarea acestora – exercițiu dificil având în vedere că pentru multe state membre UE reprezintă o putere economică în principal. În sens similar, și dl. Lt. col. D.C., șeful Secției Informare și Relații Publice al Statului Major al Apărării din cadrul MApN (RO), considera că suveranitatea națională nu constituie în

sine un impediment pentru procesele militare la nivel UE – deciziile în domeniul securității și apărării luându-se în unanimitate de către toți cei 27 de șefi de state și de guverne din UE (în cadrul Consiliului European), sau de către miniștrii apărării statelor membre UE în cadrul reuniunilor ministeriale. Aceste decizii se transpun ulterior la nivel național de către fiecare stat membru în legislația internă, fără a aduce însă atingere suveranității naționale. Deci chiar dacă la nivelul celor 27 de state membre ale UE este de cele mai multe ori dificilă luarea unei decizii în unanimitate, în urma discuțiilor și a negocierilor care au loc în diverse forumuri (politic și militar), obiectivele comune ale UE primează.

4.2.4. Conflictele din vecinătatea Uniunii Europene

Continuând analiza asupra elementelor legate de conflictele recente din vecinătatea Uniunii Europene care au avut și un impact direct asupra acesteia (ca spre exemplu Ucraina, sau cele din Sud-Estul continentului), cât și asupra ipotezei dacă o eventuală formațiune militară europeană ar fi putut dispune și de alte instrumente pentru a gestiona într-un mod chiar mai eficient astfel de crize, din punct de vedere cantitativ toți participanții din cadrul interviurilor au fost de părere că legitimitatea oricăror acțiuni de acest gen vin ca și o consecință a voinței, dorinței și determinării politice a statelor membre ONU de asumare a unei poziții, aspecte care se discută de cele mai multe ori în cadrul Adunării Generale sau în cadrul Consiliului de Securitate ONU. Așadar, în ciuda eventualelor instrumente tactice sau de acțiune mult mai eficiente ale unei potențiale Armate a Uniunii Europene, justificarea oricăror intervenții de acest gen trebuie să se regăsească în mod esențial în voința comună a statelor membre ONU.

Din punct de vedere calitativ, Reprezentanța militară a României la NATO și UE susținea în mod explicit că cel mai important format de rezolvare a situațiilor de conflict pe scena internațională îl reprezintă Carta ONU, chiar dacă în teritoriu sunt prezente orice alte formate militare sau instituționale regionale. Așadar nici UE și nici NATO nu ar fi putut face mai mult în aceste situații, chiar dacă conflictele din aceste regiuni se manifesta de foarte mult timp. Implicarea unor actori statali care nu respectă legile internaționale face

imposibilă soluționarea pașnică a unor astfel de conflicte, iar calea războiului nu a fost niciodată o soluție pentru țările civilizate. În mod similar însă mult mai specific pe cazul Ucrainei, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, afirma că Europa este considerată „clubul celor bogați" care ar trebui să aibă grijă singuri de securitatea lor. Pe de altă parte însă, cu scopul suprem de menținere a păcii globale, doar ONU poate să vină cu această legitimitate internațională. Însă acest lucru presupune ca în cadrul Consiliului de Securitate ONU să se aprobe astfel de misiuni, iar în contextul Ucrainei spre exemplu, este foarte puțin probabil ca o asemenea decizie să poată fi adoptată vreodată, întrucât va fi mereu respinsă de către Federația Rusă prin dreptul său de veto.

4.2.5. Percepția NATO asupra PSAC și asupra actualelor alianțe regionale de cooperare militară

Referitor la modul în care percepe NATO avântul recent al PSAC obținut prin inițiative precum PESCO, Fondul european de apărare, Planul de dezvoltare al capacității (CDP), CARD sau Busola Strategică, precum și existența alianțelor regionale de cooperare militară de la nivelul UE, dl. J.C., Secretarul General al Asociației Trans-Europene de Studii Politice (TEPSA) și fost Director General Adjunct pentru Politică Generală și Instituțională în cadrul Secretariatului General al Consiliului Uniunii Europene, alături de dl. S.B., profesor în cadrul Universității din Ghent, Director al programului Europa în lume la Egmont – Institutul Regal pentru Relații Internaționale din Bruxelles și Membru de Onoare al Colegiului European de Securitate și Apărare (ESDC), apreciază în mod aproape identic că în timp ce Statele Unite ale Americii și-au mutat în mod vizibil o mare parte din atenție și resurse către Republica Populară Chineză – a cărei dezvoltare îi amenință în mod tot mai evident rolul de actor dominant pe scena internațională – față de Uniunea Europeană aceasta manifestă în mod public așteptări tot mai mari în ceea ce privește dezvoltarea propriului sector militar și de apărare, însă tinde în același timp să fie îngrijorată de capacitatea acesteia din urmă de a-și atinge autonomia strategică. În ceea ce privește impactul actualelor alianțe militare regionale din cadrul UE, acestea nu

pot fi considerate decât ca și niște exerciții pozitive, premergătoare unei astfel de acțiuni mult mai ample, precum cea a unei eventuale Armate a Uniunii Europene. Însă fezabilitatea reală a acesteia implică de fapt termene de ordinul deceniilor – minim cinci decenii în opinia dlui. J.C.

Dl. Comandor R.S., șeful Biroului Uniunii Europene din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE, a lăudat pe de altă parte toate aceste demersuri, menționând că aceste inițiative din domeniul Politicii de securitate si apărare comune vizează atingerea nivelului de ambiție stabilit prin Strategia Globală a UE. Procesul de dezvoltare a capabilităților de către statele membre, prin proiecte de colaborare, nu pot fi decât de salutat la nivelul Alianței atât timp cât sunt derulate cu respectarea principiilor complementarității, evitării duplicării, setului unic de forțe, sau de asigurare a interoperabilității. Mesajele transmise constant de către aliați și de către NATO au subliniat fără echivoc contribuția Uniunii la consolidarea securității și apărării europene. NATO este o alianță a 30 de țări din care 21 sunt și state membre UE. „Percepția NATO, dacă se poate vorbi despre un astfel de concept, rezultă și se suprapune într-o mare măsură din percepțiile exprimate în dialogul acestor țări.” Orice inițiativă regională nu poate avea decât rezultate pozitive atât timp cat are la baza principiile statuate în Carta ONU și respectă dreptul internațional. Multe din aceste formate regionale nu sunt neapărat formate ale UE, ci sunt mecanisme de cooperare create în sprijinul eforturilor NATO și UE de a asigura securitatea și apărarea aliaților. În sens similar, și afirmațiile dlui. L.L., expert NATO în cadrul Direcției strategie și Livrarea capacității, Divizia de Investiții în Apărare, veneau în sprijinul faptului că toate aceste grupări multinaționale sunt pur și simplu dezvoltări pozitive pe care NATO le susține și le încurajează, ele reprezentând o reflexie a faptului că țările dintr-o anumită regiune au o anumită afinitate și probabil și o abilitate de cooperare care nu este neapărat translatabilă și pentru restul aliaților care sunt mai îndepărtați geografic.

Tot dintr-o perspectivă calitativă, șeful Secției Informare și Relații Publice al Statului Major al Apărării din cadrul MApN (RO), s-a focalizat în răspunsul dumnealui mai mult pe nuanțarea beneficiilor din cadrul colaborării politico-militare NATO – UE, subliniindu-i progresele și inițiativele și argumentând că în mod pozitiv pentru România, ca și pentru majoritatea statelor membre ale

Uniunii Europene, „NATO rămâne fundamentul apărării colective”, cu un set unic de capabilități militare puse la dispoziția celor două organizații de către statele membre. Cooperarea dintre UE și NATO a fost instituită în urmă cu peste 15 ani și a dus la dezvoltarea unei game largi de instrumente care oferă o securitate sporită cetățenilor din Europa și nu numai. În ultimii ani, îndeosebi începând cu 2016, cooperarea NATO – UE a fost impulsionată, tendința ascendentă fiind reconfirmată la Summit-ul NATO de la Varșovia (iulie 2016), prilej cu care liderii aliați au subliniat că UE rămâne un partener unic și esențial al Alianței. Atunci s-a emis și „Declarația comună” a conducerii celor două organizații (semnată de Secretarul General al NATO, Președintele Consiliului European și Președintele Comisiei), menită să impulsioneze parteneriatul strategic. La 10 iulie 2018, UE și NATO au semnat o nouă declarație comună, care stabilește o viziune unanimă asupra modului în care UE și NATO vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității. Conform Strategiei Globale a UE, Uniunea depune eforturi pentru dezvoltarea cooperării la nivel global, împreună cu organizații internaționale și regionale, cu state și actori non-statali. Inițiativele militare regionale vin în sprijinul integrării unitare la nivel UE, favorizând creșterea interoperabilității, intensificarea cooperării și creșterea vizibilității în domeniu securității și apărării. Subiectele privind integrarea militară accelerată în cadrul UE, coeziunea între inițiativele în domeniul apărării deja existente (PESCO, CARD, EDF), sau între procesele de planificare și dezvoltare a capabilităților, sunt abordate în cadrul multiplelor forumuri de dialog de la nivel politic și militar din cadrul UE (Consiliul European, Consiliul UE, Comitetul Militar al UE etc). Similar, și dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, expunea un raționament asemănător conform căruia pentru NATO aceste inițiative și alianțe regionale sunt flexibile și văzute ca aspecte pozitive care emit o anumită solidaritate locală; însă puncta totodată că atunci când există o anumită fragmentare în diferite grupări regionale și fiecare își urmărește în același timp și mica ei agendă, la un moment dat este inevitabil ca obiectivele acestora să nu intre în conflict. Visegrád spre exemplu, motiva dl. C.B., devenise la un moment

dat puțin cam problematică pentru UE, pentru că ajunsese să fie orientată „destul de anti-europeană – tendință care s-a mai diluat însă între timp”. Deci provocarea care rămâne pentru NATO și Uniunea Europeană în contextul tuturor acestor formațiuni și organizații regionale, este aceea de a se asigura constant că toate agendele au aceeași viziune, urmăresc aceleași țeluri și, foarte important, nu intră în conflict între ele.

4.2.6. Complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO

Având în vedere faptul că în 2021-2022 Uniunea Europeană elaborează Busola Strategică, iar NATO un nou Concept Strategic, în ceea ce privește complementaritatea acțiunilor UE cu cele ale NATO, observăm din punct de vedere cantitativ că în timp ce mediul academic tinde din nou să fie ușor critic și reținut, și preferă mai degrabă să aștepte rezultatele actualelor programe în desfășurare pentru o pronunțare obiectivă, reprezentanții diverselor instituții de profil se poziționează ca fiind ceva mai încrezători cu privire la evoluția acestor aspecte.

Din punct de vedere calitativ, expertul NATO din cadrul Diviziei de Investiții în Apărare afirma că există legături directe între CARD și NDPP (NATO Defense Planning Process), deci există și un proces de actualizare a dezvoltărilor capacitare din cele două organizații. Busola Strategică (UE) – Concept Strategic (NATO) sunt elemente aproximativ paralele, deci e de înțeles și de așteptat ca cele două documente să fie foarte apropiate ca și concept. Un alt argument de asemenea important este faptul că la nivelul conducerii de top Secretarul General al NATO și Președintele Comisiei UE sunt în relații foarte bune și de dialog constant.

Cu o opinie ușor diferită, șeful Biroului UE din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE susținea că eforturile privind Conceptul Strategic al NATO reprezintă o actualizare a unui document fundamentat încă din anul 2014 și care stă la baza acțiunilor Alianței, iar la nivelul Uniunii procesul de reflecție strategică urmărește stabilirea unor orientări politice clare cu

obiective cât mai precise pentru atingerea nivelului de ambiție stabilit prin Strategia Globală a UE. Astfel, aprecierea generală este aceea că cele două procese nu sunt neapărat similare având în vedere caracterul unic și diferit al fiecărei organizații cât și orientarea politicii de securitate și de apărare comună către exterior a Uniunii, însă cu toate acestea, pe timpul derulării celor două procese de reflecție strategică există cu certitudine elemente de cooperare la toate nivelurile celor două structuri pentru a evita astfel competiția sau duplicarea. De o natură similară, și dl. G.P., Manager de formare și Coordonator al Școlii Doctorale și al Jurnalului Academic din cadrul Colegiului European de Securitate și Apărare din Bruxelles, argumenta că acțiunile și inițiativele recente ale UE în materie de securitate și apărare comună reprezintă unelte care merg în paralel cu angajamentele NATO, însă care nu au capacitatea de a le influența pe acestea din urmă. Iar un aspect foarte important de menționat în acest context, îl reprezintă faptul că pe măsură ce aceste obiective ale UE se vor apropia tot mai mult de cele ale NATO, cu atât mai mult Statele Unite ale Americii vor saluta în mod public aceste evoluții.

Tratând această temă cu o perspectivă vădit influențată de evoluția situației de conflict din Ucraina, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, afirma că și Busola Strategică și Conceptul Strategic NATO au devenit „învechite" după evenimentele recente. Unele elemente vor rămâne în viziunea domniei sale, însă totul va trebui revizuit: „Ucraina a schimbat mult și a schimbat și modul în care privim noi securitatea europeană. Care este actualul model? Până acum îl știam: aveam OSCE, aveam NATO, aveam Uniunea Europeană, granițele se schimbau numai prin negocieri – însă acum totul este aruncat în aer, iar Rusia dorește ca NATO să-și retragă toate echipamentele din vecinătatea granițelor sale."

4.2.7. Rolul și legitimitatea NATO pe plan global

Abordând în continuare și noțiuni adiacente ce privesc spre exemplu rolul și legitimitatea NATO în evaluarea impactului potențial determinat de

dezvoltarea militară a altor state (precum China în mod special), cât și justificarea îngrijorărilor Puterilor Aliate Europene în privința disponibilității SUA în a-și respecta pe deplin angajamentele din cadrul NATO – opinii care ar putea induce pe cale de consecință necesitatea Uniunii Europene de a-și constitui cât mai curând o armată proprie – expunerile au acoperit din punct de vedere calitativ arii foarte variate, amintind punctual următoarele: 1) Reprezentanța militară a României la NATO și UE s-a arătat de părere că principiul NATO este unul foarte clar; și anume că un atac asupra unui membru al alianței este considerat un atac asupra tuturor. Ca urmare, daca un aliat se simte amenințat de către un alt stat, este firesc ca întreaga alianță să evalueze potențialul impact și să ia măsuri în avans pentru contrabalansarea situației. De asemenea, aceasta mai considera că ambele părți, atât SUA cât și UE, au realizat că anumite direcții ale unor regimuri autocrate nu sunt benefice niciuneia dintre părți și servesc numai intereselor competitorilor strategici care devin din ce în ce mai asertivi pe plan global, și că numai o legătură transatlantică puternică permite menținerea relevanței strategice a lumii occidentale și o abordare a tuturor aspectelor în spiritul respectului pentru legile internaționale. Iar faptul că SUA s-ar putea să nu își respecte obligațiile și angajamentele asumate în cadrul NATO în baza prezumției că o mare parte din resursele sale îi sunt orientate spre Pacific, nu reprezintă decât o speculație din registrul războiului hibrid, menită doar să slăbească coeziunea euro-atlantică. 2) Expertul NATO din cadrul Diviziei de Investiții în Apărare, afirma că monitorizarea anumitor dezvoltări exterioare care au capacitatea de a deveni la un moment dat și potențiale amenințări la adresa Alianței, sunt în fapt acțiuni din mandatul NATO. Fie că este vorba de amenințări de natură militară, economică sau socială, vigilența s-a dovedit a fi imperios necesară întrucât în cadrul evoluțiilor internaționale actuale, dezvoltările economice sunt spre exemplu rareori doar pur economice. „Deci uitându-ne la dezvoltările capacitare din China, și nu numai din zona de inteligență artificială ci și din zona pur de apărare – portavioane, flotă maritimă și dezvoltări în domeniu spațial – este normal să încercăm să anticipăm ce acțiuni va desfășura aceasta [...] în special că a înțeles acum ceva ani, aproximativ acum

20 de ani, că impunerea de standarde este foarte importantă și a început să-și asume poziții de chairman în tot mai multe organizații internaționale, precum ISO („International Standards Organization") [...] și nu întâmplător încearcă acum să atragă elemente legate de managementul rețelelor și a internetului în zona ITU („International Telecommunication Union"), care până în momentul de față sunt gestionate de către Statele Unite." 3) Tot în ceea ce privește evoluția specifică a Republicii Populare Chineze și atitudinea Statelor Unite ale Americii față de aceasta, Managerul de formare și Coordonator al Școlii Doctorale și al Jurnalului Academic din cadrul Colegiului European de Securitate și Apărare din Bruxelles, argumenta că în cadrul reuniunii G7 din 2021, SUA a lăsat impresia că ar avea chiar un mandat expres de denunțarea a Chinei ca reprezentând o amenințare economică globală. Însă indiferent de evoluția relațiilor sale cu aceasta, domnia sa apreciază în mod neîndoielnic că SUA își va respecta angajamentele luate față de Uniunea Europeană, în special fiindcă altfel ar pierde un instrument foarte valoros de „reprezentare și control" pe care îl deține în prezent prin spectrul Alianței Nord-Atlantice, cât și legitimitatea prezenței sale militare în Europa.

4.2.8. Formula ideală a coeziunii NATO – PSAC

Întrucât formula potrivită a coeziunii NATO – PSAC pare să dețină pe termen mediu și scurt cea mai solidă capacitate de proiectare a stabilității occidentale, discuțiile în privința celui mai potrivit mix dintre cele două organizații au reprezentat un interes deosebit în fundamentarea concluziilor prezentei cercetări, acestea având capacitatea de a reflecta în mod direct tendința viitoare a Uniunii Europene în ceea ce privește propria securitate și apărare.

Fiind vorba de o întrebare cu variante predefinite de răspuns, unde opțiunile au fost „Doar NATO", „NATO în rol principal și PSAC în rol secundar", „Contribuție egală NATO și PSAC", „PSAC în rol principal și NATO în rol secundar", respectiv „Doar PSAC", din punct de vedere cantitativ respondenții s-au poziționat în unanimitate în afara zonelor extreme ale acestora

– și anume „Doar NATO" sau „Doar PSAC". Însă deși majoritatea dintre aceștia au considerat că o contribuție egală NATO și PSAC ar reprezenta cea mai potrivită variantă pentru viitorul securității și apărării UE, celelalte opinii și argumentări au fost în schimb foarte împărțite asupra celor două variante alăturate acestei opțiuni de centru.

Din punct de vedere calitativ, în timp ce reprezentanții instituționali aduceau în discuție și întăreau diverse articole ale tratatelor în vigoare, mediul academic și de cercetare a tins să susțină o asumare de poziție mult mai fermă din partea Uniunii Europene și totodată o mai multă autonomie, cu PSAC în fruntea propriilor acțiuni de securitate și apărare regională – variantă care a reprezentat de altfel și tendința dominantă dintre cele două opțiuni alăturate contribuției egale. Astfel, deși relația transatlantică rămâne fundamentul apărării europene – NATO reprezentând baza apărării colective – dezvoltarea dimensiunii de apărare europeană pare să fie un aspect tot mai așteptat având în vedere nevoia evidentă de a veni în sprijinul securității întregului continent cu măsuri tehnico-tactice și de intervenție mult mai performante în raport cu cele existente în cadrul actualelor convenții politico-militare regionale.

4.2.9. Forțe Armate Europene / Armata Uniunii Europene

În ceea ce privește modul în care conceptul de autonomie militară a UE (obținut prin constituirea unor Forțe Armate Europene / o Armată a Uniunii Europene) ar fi în fapt util, cât și totodată modul în care acest demers ar putea fi perceput în cadrul actualelor alianțe militare, aprecierea generală a respondenților s-a apropiat din punct de vedere cantitativ foarte mult de cea din suportul teoretic al lucrării – și anume că ar reprezenta un aspect pozitiv, ba chiar unul așteptat din multe privințe având în vedere deja lunga evoluție a PSAC, însă în același timp ar putea genera mici potențiale rețineri din partea Statelor Unite în această privință, cât și unele semne de îngrijorare din partea unor actori internaționali precum Rusia sau China. Dacă până recent această ipoteză părea mai degrabă doar un ideal susținut izolat de către câțiva politicieni și cercetători

în diverse publicații de specialitate, odată cu actualele tensiuni dintre Ucraina și Rusia[172] – tensiuni care au escaladat la momentul redactării tezei până la nivelul unui război cald și a unor teatre de luptă care se credeau demult istorie pentru continentul european – oportunitatea creării Armatei Uniunii Europene reprezintă un subiect care a început să apară chiar și pe buzele cetățenilor europeni în diferitele sondaje de opinie, unde îngrijorările în creștere provocate de incertitudinea desfășurării evenimentelor de la granița de Est a Uniunii Europene reprezentând în mod cert factorul declanșator.

Din punct de vedere calitativ, printre răspunsurile primite amintim spre exemplu pe cel al dlui. Lt. col. D.C., șeful Secției de Informare și Relații Publice al Statului Major al Apărării din cadrul MApN (RO), care afirma în mod limpede că înființarea unei armate proprii ar permite UE să fie mai eficientă în fața noilor amenințări din proximitatea granițelor sale și, totodată, să apere valorile europene. Totuși, domnia sa mai evidenția și faptul că 21 dintre statele membre ale UE sunt și aliați NATO, iar pentru majoritatea dintre acestea NATO rămâne fundamentul apărării colective. Totodată, proiectul privind crearea unei armate europene poate induce nu doar avantaje, dar și o serie de dezavantaje. Așadar, pentru ambele seturi se impun analize amănunțite pe toate palierele, iar desfășurările probabile trebuie pe deplin exploatate avându-se în vedere aspecte privind accesul la capabilități de apărare, evitarea duplicării structurilor de comandă și control, precum și asigurarea unor investiții echitabile în domeniul apărării pentru toate statele membre. La rândul său, șeful Biroului Uniunii Europene din cadrul Reprezentanței militare a României la NATO și UE, considera că Forțele Armate Europene/Armata Uniunii Europene reprezintă încă o sintagmă exagerată, fiind vorba cel mai probabil doar de o apărare europeană mai independentă și mai solidă – un domeniu mult mai larg, cu accente pe dezvoltarea de capabilități și a unei industrii de apărare europene. Nici conceptul de autonomie militară nu poate fi adus în discuție, mai degrabă ar

---

[172] *Sursă online*, „The Guardian / News / World / Europe", https://www.theguardian.com/world/2022/mar/15/russia-ukraine-war-what-we-know-on-day-20-of-the-russian-invasion, accesat în 15.03.2022.

putea fi vorba de o autonomie strategică care se traduce prin abilitatea Uniunii Europene de a acționa atunci când este nevoie, unde este nevoie și, în cazul în care este posibil, doar cu partenerii care respectă pe deplin valorile europene. Însă este foarte important ca autonomia strategică să nu se traducă/transforme într-o izolarea strategică a UE. Relația transatlantică rămâne încă fundamentul apărării europene și în viziunea domniei sale, iar dezvoltarea capabilităților trebuie să aibă la baza complementaritatea NATO, evitarea duplicări și interoperabilitatea. Și chiar și în cel mai favorabil context, crearea unei Armate a Uniunii Europene nu poate avea loc în afara prevederilor tratatelor în vigoare, așadar un astfel de demers nu poate fi considerat încă unul viabil. Mai probabil însă, constituirea unei formațiuni statale confederative/federative de forma ”Statelor Unite ale Europei” ar putea conduce mai apoi, într-un mod mult mai natural, la crearea unei forțe armate comune – aspect menționat de altfel și de către expertul NATO din cadrul Direcției strategie și Livrarea capacității, Divizia de Investiții în Apărare, care afirma punctual în cadrul interviului său că „Forțele Armate Europene reprezintă un rezultat, o consecință a creării a unei uniuni de state federative în Europa, și nu un factor determinant."

Păstrând o perspectivă premergătoare unui astfel de demers administrativ, dl. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, considera că NATO depinde foarte mult de cine este președinte la Washington. Dacă atacul atac al Rusiei asupra Ucrainei ar fi avut loc în anul 2018 în timpul administrației Trump, lucrurile ar fi stat astăzi ceva mai diferit pentru Uniunea Europeană în viziunea domniei sale. Însă chiar și în condițiile actuale, acesta nu consideră că est-europenii ar putea susține o Armată a Uniunii Europene, cât timp aceasta este percepută ca o forță care subminează oarecum NATO; clivajul organizațional, cultural și de percepție a realității dintre Est și Vest este încă unul prea mare. Unde vede în schimb domnia sa să existe totuși o anumită dimensiune favorabilă, este această forță europeană de descurajare nucleară: „pentru că dacă ai de a face în vecinătate cu Rusia, se pare că numai dacă înțelege ceva de limbaj nuclear pare să mai audă ceva; iar aici est-europenii cred că ar putea fi aduși mai aproape, fiindcă nu ar duplica NATO. NATO în momentul de față are circa 100

de arme nucleare în Europa (toate americane și sunt dispuse în vreo cinci baze), Franța are 250 și mai e Marea Britanie cu tot cam atâtea. Dar prin forță militară europeană apare întrebarea cine le comandă? E doar Franța, sau există o comandă regională comună? Aici cred că există posibilitatea unei dezbateri interesante pentru a apropia mai mult europenii și a favoriza integrarea militară. [...] Statele Unite au trecut în ultimii 20 de ani prin două războaie extrem de costisitoare – Irak și Afganistan – ceea ce a generat în viziunea anumitor lideri un anume curent izolaționist, de a nu mai favoriza implicarea SUA în conflicte globale. Cred că Putin a simțit asta atunci când a decis invadarea Ucrainei. Dacă europenii vor să facă ceva în sens de securitate și apărare militară, într-adevăr acum este momentul, deoarece astfel de inițiative durează și trebuie pregătite din timp. Deocamdată avem un singur lider european care să promoveze această idee, și anume Franța; însă a rezonat destul de puțin cu ceilalți. E nevoie de mai mulți lideri, care să convingă, care să adune energie, care să dezvolte strategii; Macron merge într-o anumită direcție și are capacitățile necesare, însă nu e suficient. E nevoie de lideri care să vină cu propuneri care să creeze oportunități, nu doar să reacționeze la ceea ce fac alții, iar în Europa de Est nu prea îi vedem. E nevoie de o politică mult mai activă. [...] Depinde de modul în care se va termina și conflictul din Ucraina, însă cred că Statele Unite ar susține acest demers, fiindcă ei au o problemă în Pacific și nu vor tot timpul să fie angajați în Europa. Ce am învățat din Ucraina este că războiul convențional cu tancuri și cu rachete balistice a revenit și cred că investiția în armament tradițional este o lecție pe care mulți si-au adresat-o imediat. [...] Față de acum câțiva ani când ideea aceasta nu era încă în mod serios pe masă – din motivele pe care le-am menționat: Europa ca proiect de pace, lipsa amenințărilor externe – această paradigmă a început să se schimbe. Oamenii au învățat lecția și nu mai pot să stea cu brațele încrucișate din punct de vedere militar și trebuie să se dezvolte. Și poate acesta este momentul în care vom asista la nașterea Uniunii Europene ca o putere nu numai economică, dar și militară.”

4.2.10. Impactul Brexit asupra securității și apărării UE

În ciuda faptului că amploarea subiectului Brexit reprezintă în sine o temă care impune un întreg interviu dedicat, abordând totuși în cadrul discuțiilor și impactul acestuia asupra aspirațiilor militare ale Uniunii Europene, respondenții s-au arătat din punct de vedere cantitativ mai degrabă îngrijorați de acest regretabil demers și mai puțini optimiști că noul format va găsi pe termen mediu și scurt resursele necesare de compensare a lipsei Regatului Unit, în special pe acest plan militar și de apărare comună – chiar dacă Regatul Unit rămâne totuși un aliat fidel Uniunii Europene.

Printre cele mai elocvente contribuții calitative la această secțiune se numără spre exemplu și cea a dlui. J.C., Secretar General al Asociației Trans-Europene de Studii Politice (TEPSA) și fost Director General Adjunct pentru Politică Generală și Instituțională în cadrul Secretariatului General al Consiliului Uniunii Europene, care afirma în mod explicit că „Brexit reprezintă în special pentru Regatul Unit o lecție pe care și-ar fi dorit să nu o fi învățat niciodată." De asemenea, dl. Lt. col. D.C., șeful Secției Informare și Relații Publice al Statului Major al Apărării din cadrul MApN (RO), afirma la rândul său că implicațiile Brexit s-au resimțit la nivelul Uniunii Europene pe toate palierele Politicii de securitate și apărare comună: contribuția Regatului Unit la operații și misiuni militare, dezvoltarea de capabilități militare, participarea la răspunsul militar rapid în situații de criză (EU Battle Groups), contribuția la Mecanismul de finanțare comună pentru operații și misiuni PSAC (Mecanismul Athena/Facilitatea Europeană pentru Pace/EPF), precum și altele. În acest sens, contribuția militară a Regatului Unit la PSAC a fost preluată de către alte state membre, cooperarea cu UE realizându-se, din 2021, la nivel de stat terț. Acestei opinii i s-a alăturat și dl. G.P., Manager de formare și Coordonator al Școlii Doctorale și al Jurnalului Academic din cadrul Colegiului European de Securitate și Apărare din Bruxelles, care afirma că Regatul Unit a demonstrat de mai multe ori că se descurcă și fără UE și că va rămâne cel mai probabil în umbra Statelor Unite în ceea ce privește deciziile de securitate și apărare, însă în ceea ce privește impactul părăsirii blocului comunitar de către acesta, chiar dacă de multe

ori a fost un mic sabotor al planurilor Uniunii Europene, rămâne totuși indiscutabil faptul că în termeni de contribuție militară și bugetară UE a pierdut cel mai important actor.

În viziunea dlui. C.B., profesor de Studii Diplomatice în cadrul Universității din Oxford, Brexit a diluat în mod evident colaborarea militară și de securitate la nivel european, deși europenii au propus ca după Brexit să urmeze un astfel de tratat de colaborare – însă Boris Johnson nu a reacționat la propunerea respectivă. Ucraina i-a adus înapoi însă în punctul de a colabora și de a lucra împreună pe astfel de paliere, dar la nivel european, între Uniunea Europeană, Comisia Europeană și Marea Britanie există o reală problemă: „una care reflectă faptul că Brexitul în Marea Britanie nu a fost încă absorbit complet, deoarece rămâne în continuare un mare eșec". Colaborarea a rămas doar la nivel bilateral cu anumite state sau organizații, iar acest lucru fragmentează și subminează Politica externă și de securitate comună a UE; iar Franța spre exemplu, care a rămas din cadrul UE în cea mai strânsă legătură cu Regatul Unit, nu este în măsură să ia anumite decizii în numele europenilor pe care să le și implementeze ulterior în cadrul blocului comunitar. În sens similar, și dl. L.L., expert NATO în cadrul Direcției strategie și Livrarea capacității, Divizia de Investiții în Apărare, își exprima îngrijorarea alături însă și de puțin optimism, apreciind că Brexit a reprezentat o lovitură exact în direcția încrederii care trebuie construită, iar Uniunea Europeană nu-și va permite, spre exemplu, duplicarea flotei în materie de avioane de vânătoare de generația V, VI și asta va duce la o competiție extrem de dură de vreme ce atât Germania, Franța, Spania, Italia cât și Suedia dispun de capabilitățile necesare. Însă în același timp, acest aspect s-ar putea să nască un nou motiv de coagulare al eforturilor, care să rezulte mai apoi în ceva cu totul inedit pentru noul format al UE.

Grație oportunității de abordare și a altor noțiuni adiacente prin enunțarea de întrebări complementare în cadrul tuturor acestor interviuri, cât și datorită deschiderii și flexibilității respondenților în a contribui la documentarea tuturor temelor propuse, totalitatea datelor colectate promit a fi extrem de obiective și relevante prezentului studiu de caz. Subliniez de asemenea că opiniile prezentate

anterior reprezintă doar o parte din multitudinea celor exprimate, fără nici intenție părtinitoare de a favoriza anumiți invitați sau de a nu oferi considerația cuvenită altora. Esența tuturor răspunsurilor însă, a fost înglobată fără excepție sub forma opiniilor comune și cântărește în mod absolut egal în fundamentarea concluziilor. Totalitatea întrebărilor care au stat la baza interviului pot fi de asemenea consultate în limba română la secțiunea Anexe a prezentei lucrări, pagina 138, însă tocmai datorită acestei complexități a discuțiilor deschise și a ariilor largi de acoperite a unor răspunsuri, cât și totodată din cauza timpului limitat al întâlnirilor, interviurile nu au respectat în mod obligatoriu acel întreg șir, format sau ordine a întrebărilor – motiv pentru care nici nu au fost introduse punctual în text.

4.3. Chestionarul

Chestionarul a vizat sfera securității militare și a politicii de apărare comună a Uniunii Europene dintr-o perspectivă amplă și chiar ușor personală, iar rezultatul acestuia a fost menit să exprime siguranța percepută a locuitorilor săi, înțelegerea comună și importanța acestor concepte de securitate și apărare militară, cât și a obiectivelor viitoare ale acestor arii prin prisma așteptărilor exprimate. Ca și structură, chestionarul a conținut un număr de douăzeci și opt de întrebări cu un singur răspuns selectabil și o întrebare deschisă cu câmp editabil, iar completarea lui a durat în medie între cinci și șapte minute. Pentru a putea participa, respondenții au avut obligativitatea de a avea vârsta minimă de 18 ani împliniți și de a fi rezidenți ai unui stat membru al Uniunii Europene. Subliniez aici faptul că cetățenia UE nu a reprezentat o condiție obligatorie, ci doar rezidența, întrucât pentru o mai bună acuratețe și relevanță a informațiilor colectate, spectrul social și cultural s-a dori a fi cât mai divers posibil, atât în ceea ce privește vârsta și originile, cât și nivelul de educație al respondenților; chiar și în aceste condiții, s-a tins în același timp prin prisma întrebărilor spre o clasificare cât mai distinctă și clară a tuturor acestor categorii, tocmai pentru a putea

argumenta în final, în mod obiectiv, tendința de concordanță sau discordanță dintre acestea.

Desfășurat pe platforma online SurveyLegend[173] în perioada 7 aprilie 2021 – 23 mai 2021 (45 de zile), chestionarul a fost disponibil în patru limbi – respectiv engleză, franceză, spaniolă și română – și a reușit să strângă un număr de 526 de participanți din toate cele 27 de state membre ale Uniunii Europene. Cea mai utilizată limbă a fost limba română, cu un număr de 262 de chestionare completate, urmată de engleză cu 178, franceză cu 56 și spaniolă cu 30 de chestionare. Participanții cu cea mai mare contribuție provin din statele România, Franța și Croația, iar la polul opus se află cei din Portugalia, Letonia și Finlanda. Dincolo de întrebările care vor fi introduse în parte în text, întreg chestionarul în limba română, așa cum a fost el prezentat respondenților, poate fi consultat și la secțiunea Anexe a lucrării, pagina 141.

Pentru o imagine cât mai reprezentativă și ușor de asimilat asupra tuturor rezultatelor ce urmează a fi dezbătute în cadrul acestui subcapitol și folosite deopotrivă mai apoi în argumentarea concluziilor, am ales expunerea acestor rezultate în rândurile care urmează sub formă de grafice, abordându-se în funcție de natura și scopul interogației fie reprezentări singulare, fie reprezentări compuse din mai multe interogații, cu scopul de a evidenția astfel, după caz, caracterul individual, asociat, sau cel comparativ al acestor rezultate.

În ceea ce privește profilul participanților (întrebările 1 – 4), 97% dintre aceștia au avut vârsta cuprinsă între 18 și 65 de ani, 2% peste 65 de ani, iar 1% sub 18 ani; aceștia din urmă fiind conform regulamentului de participare, descalificați. Legat de nivelul de studii și de originile respondenților, 89% dintre aceștia dețin studii universitare și postuniversitare și, în procent egal și cetățenia unui stat membru al Uniunii Europene, însă fără a exista vreo legătură directă între cetățenia și nivelul de studii ale acestora. Din totalul respondenților fără cetățenie UE, respectiv 11%, cei mai mulți dintre aceștia erau stabiliți în Franța

[173] *Sursă online*, „SurveyLegend / Tour”, https://www.surveylegend.com/tour/, accesat în 13.04.2021.

și proveneau din diverse țări din Africa (cu preponderența regiunea MENA) și din America Latină.

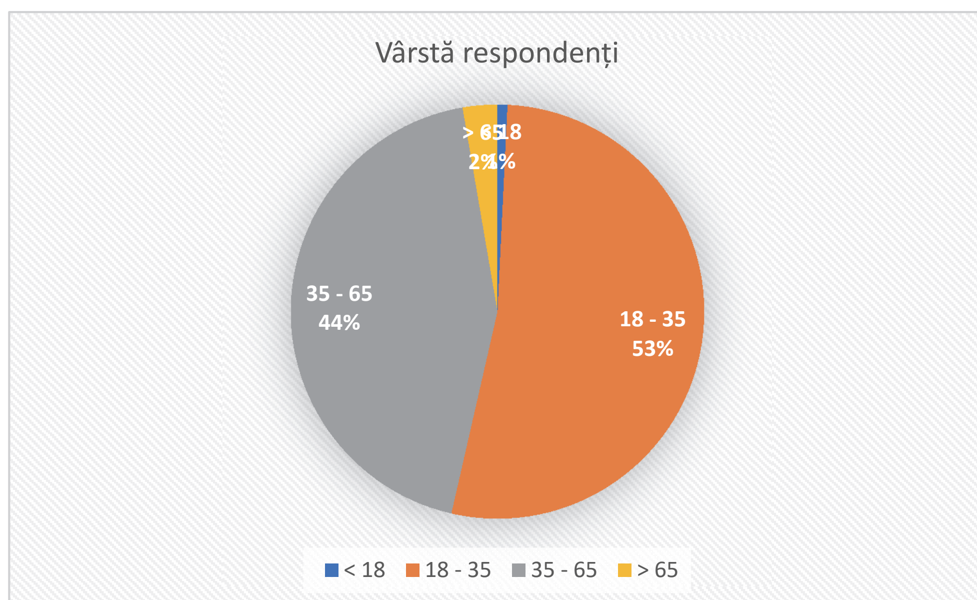

Figura 4.1: Intervale de vârstă ale participanților

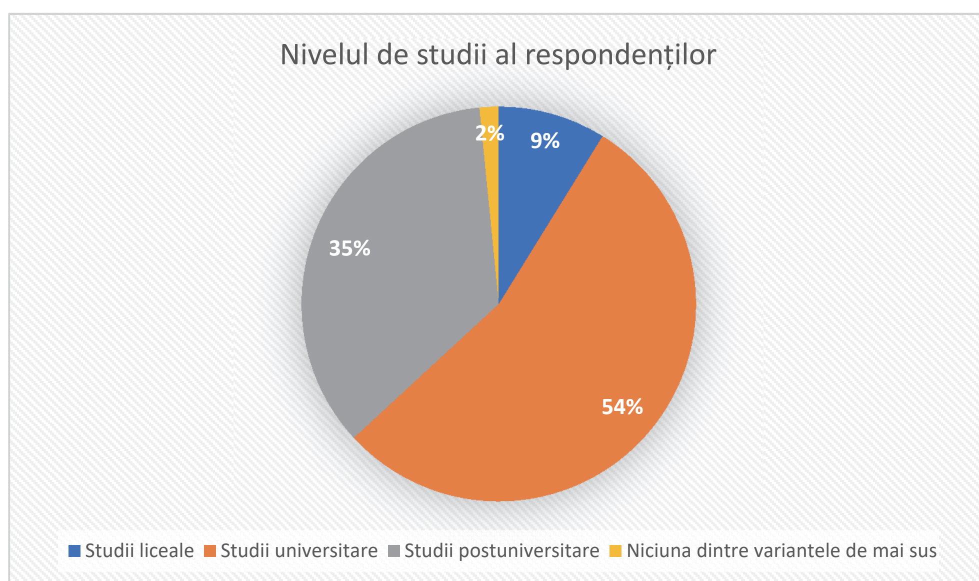

Figura 4.2: Niveluri de studii ale participanților

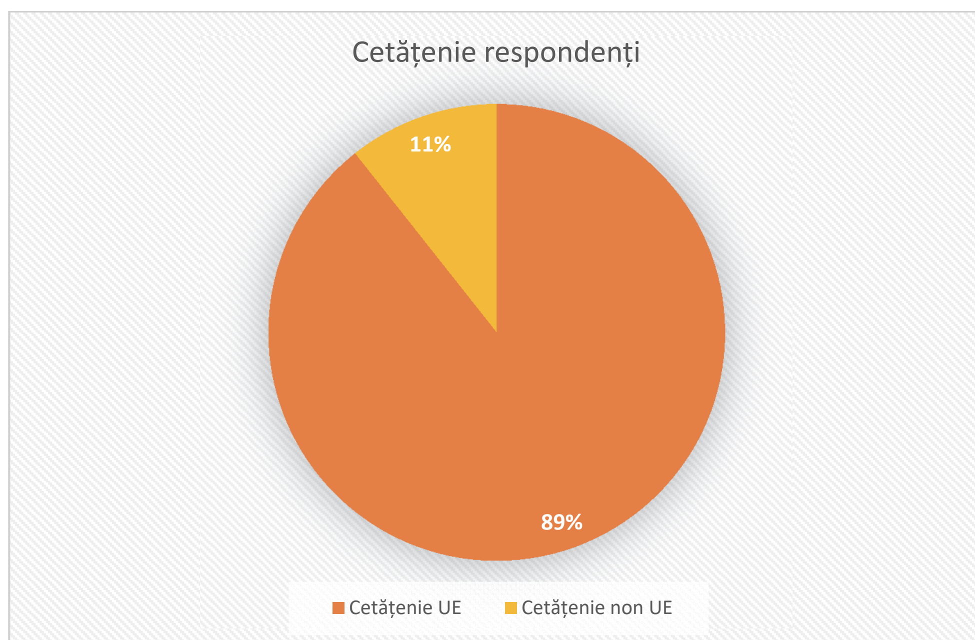

Figura 4.3: Raport cetățenie UE / non UE a participanților

Privitor la cunoștințele generale cât și la cele specifice ale participanților în ceea ce privește securitatea și apărarea militară a Uniunii Europene, cei mai mulți dintre aceștia se arată relativ puțin documentați în toate cele trei secțiuni abordate, și anume: „Cunoștințe generale în domeniul securității și apărării UE", „Cunoștințe specifice în domeniul PSAC" și „Cunoștințe specifice în domeniul NATO". Mai precis, 57.4% dintre respondenți au apreciat că nu dețin deloc, sau că dețin foarte puține informații legate de toate aceste noțiuni. Totodată, aproape 27% nu au deloc cunoștințe legate de Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene, în timp ce 50,6% s-au arătat cunoscători medii, buni sau chiar foarte buni în ceea ce privește Organizația Tratatului Nord Atlantic.

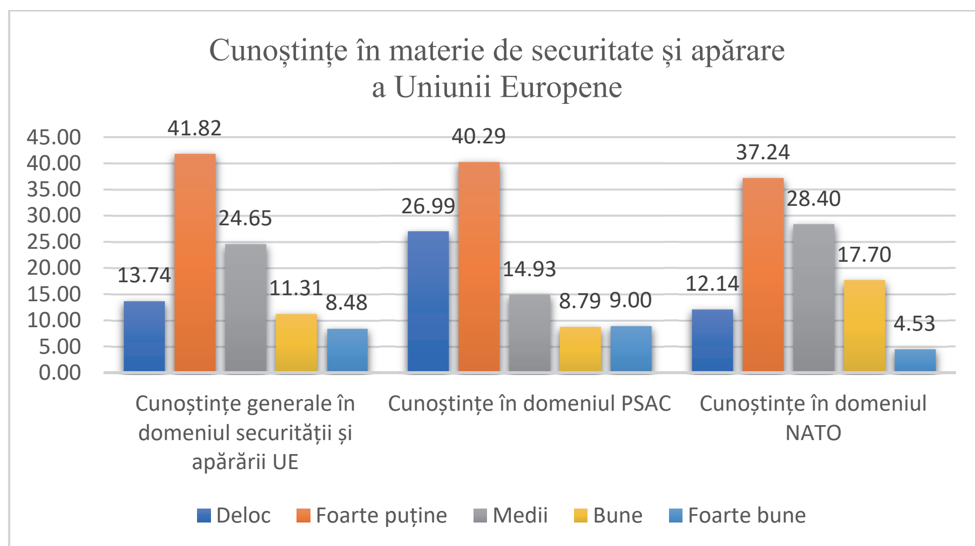

Figura 4.4: Aprecieri ale respondenților cu privire la cunoștințele proprii asupra domeniilor de securitate și apărare ale Uniunii Europene (%)

Chestionați cu privire la cunoștințele legate de alte structuri de apărare europene, un sfert dintre respondenți s-au arătat a fi buni cunoscători în domeniu, enumerând în acest sens o serie de alte organizații, grupări, alianțe, comitete, agenții, misiuni, exerciții comune și brigăzi europene, cele mai des enumerate fiind conform Graficului 4.6 următoarele formațiuni: Statul Major al Uniunii Europene (EUMS), Agenția Europeană de Apărare (EDA) și Structura Permanentă de Cooperare (PESCO).

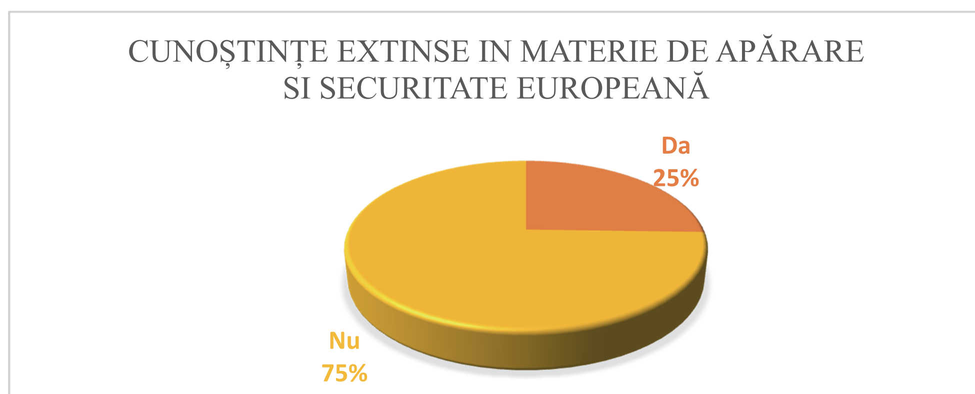

Figura 4.5: Raport al respondenților cu privire la cunoașterea și a altor formațiuni de apărare și securitate europeană

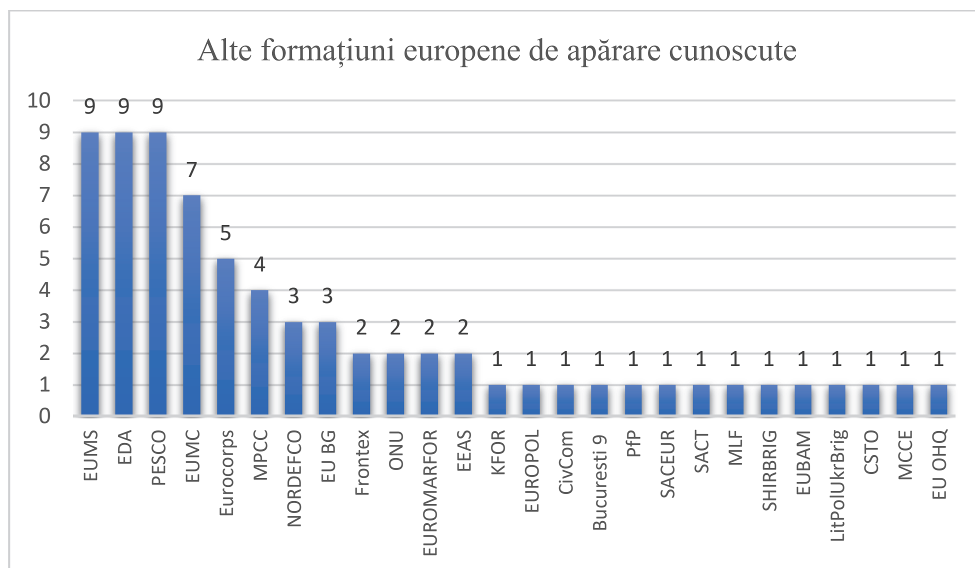

Figura 4.6: Alte formațiuni de apărare și securitate europeană enumerate de către respondenți

Cea de a zecea întrebare, ale cărei răspunsuri sunt reprezentate în Graficul 4.7, a urmărit nivelul de severitate perceput în cazul a șase mari amenințări la adresa siguranței Uniunii Europene, și anume: criza refugiaților, atacurile teroriste, schimbarea climatică, atacurile cibernetice, dezvoltarea armamentului nuclear și invazia militară a blocului comunitar de către alte state. Amenințările care au ridicat cele mai multe semne de îngrijorare în rândul participanților – înregistrând astfel cele mai multe selecții atât la gradul de severitate „Amenințător” cât și la cel „Foarte amenințător” – au fost reprezentate de atacurile cibernetice, urmate de cele ale schimbărilor climatice. În privința amenințărilor cu cele mai împărțite opinii, acestea s-au înregistrat în cazul invaziei teritoriale a Uniunii Europene de către alte state, unde deopotrivă 43.2% dintre respondenți au considerat probabilitatea acestei amenințări ca fiind foarte mică sau inexistentă, iar 33.2% ca fiind una amenințătoare sau chiar foarte amenințătoare. În sens similar, și criza refugiaților a înregistrat astfel de tendințe disociate, unde raportul acestora a atins valorile de 35.4% în cazul probabilităților foarte mici și deloc și, 27.3% în cel al gradelor de severitate amenințător și foarte amenințător.

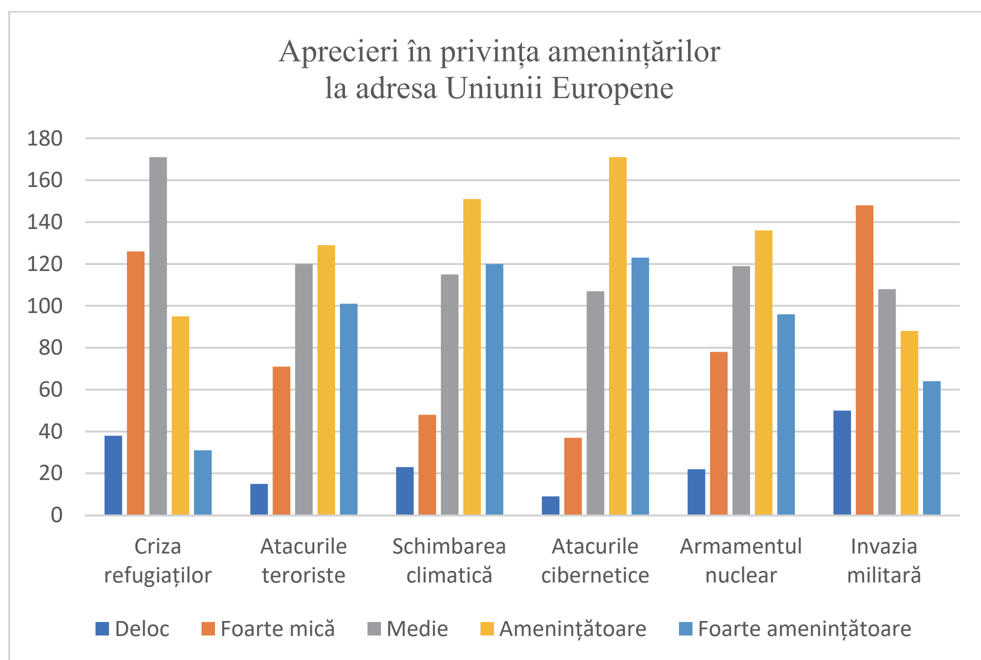

Figura 4.7: Percepția respondenților pe niveluri de severitate cu privire la pericolele care amenință siguranța și stabilitatea Uniunii Europene

Un alt aspect important în privința căruia respondenții au fost de asemenea chestionați, este cel al protecției militare resimțite în locul în care locuiesc în prezent. Cu toate că locuitorii UE au încă așteptări foarte mari în ceea ce privește apărarea blocului comunitar după cum reiese din totalitatea datelor colectate, aceștia se simt totuși într-o proporție covârșitoare de peste 95% „Preponderent în siguranță" și „Foarte în siguranță" în Uniunea Europeană. Reamintim că deși rata de participare în cadrul chestionarului a fost una fluctuantă de la țară la țară, chestionarul a avut reprezentanți (cetățeni și/sau rezidenți) din fiecare stat membru al acesteia. În acord cu toate aceste rezultate exprimate, găsim esențial să amintim aici două aspecte opuse însă foarte relevante, care formează împreună acest cadru actual: 1) o parte considerabilă a participanților s-au născut și au trăit pe timp de pace – existând astfel tendința, după cum a mai fost elaborat în partea teoretică, de a interpreta starea de pace și de siguranță resimțită ca și pe o normalitate aproape cuvenită și nu ca și pe o stare de fapt dobândită în realitate cu multe pagube materiale și umane; și 2) la polul opus, multe dintre țările est-

europene au trecut în ultimele decenii prin regimuri socialiste dure, pline de incertitudini, revoluții și chiar conflicte, evaluând astfel de asemenea mai puțin obiectiv starea reală de fapt. Cu toate acestea, nu putem să nu interpretăm rezultatele acestei interogații ca fiind unele extrem de îmbucurătoare pentru multitudinea eforturilor Uniunii Europene de a crea în cadrul granițelor sale un mediu democratic, sigur și prosper pentru toți cetățenii săi.

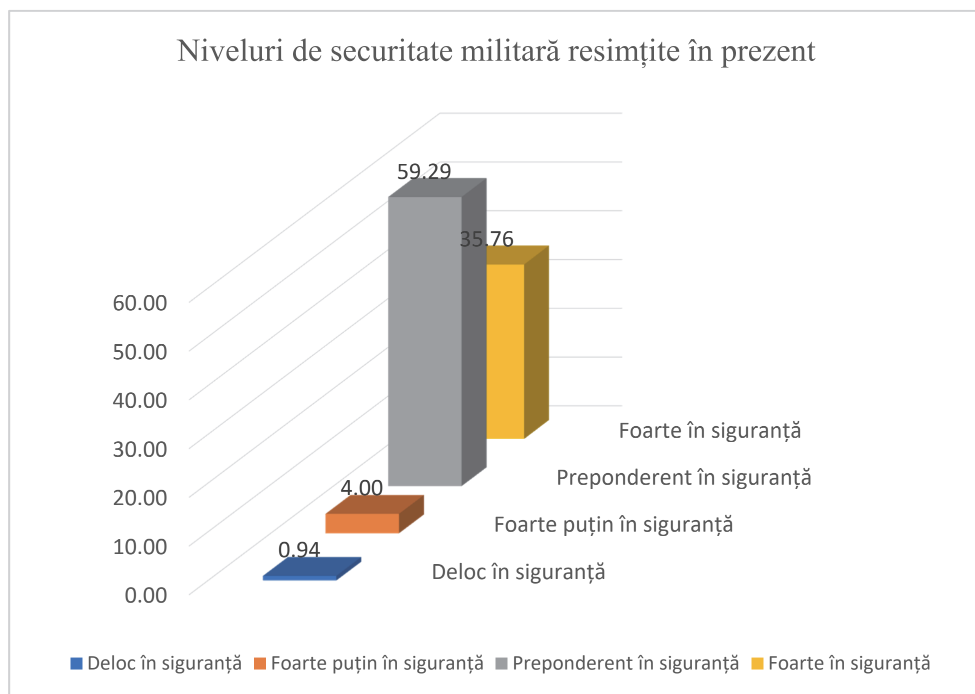

Figura 4.8: Aprecieri ale respondenților cu privire la protecția militară proprie resimțită (%)

În ceea ce privește sentimentul insuflat de prezența trupelor și a blindatelor militare în marile metropole europene, majoritatea cetățenilor se poziționează în zona de mijloc, în speță în cea de „Teamă și siguranță în același timp”, însă cu o ușoară tendință spre zona de teamă mai degrabă decât spre cea de siguranță deplină – fapt care nu este deloc surprinzător având în vedere numărul și cruzimea atacurilor teroriste din ultimii ani, dar totodată și nivelul de tehnologizare al echipamentelor de apărare pe care aceste trupe militare le afișează prin simpla lor prezență.

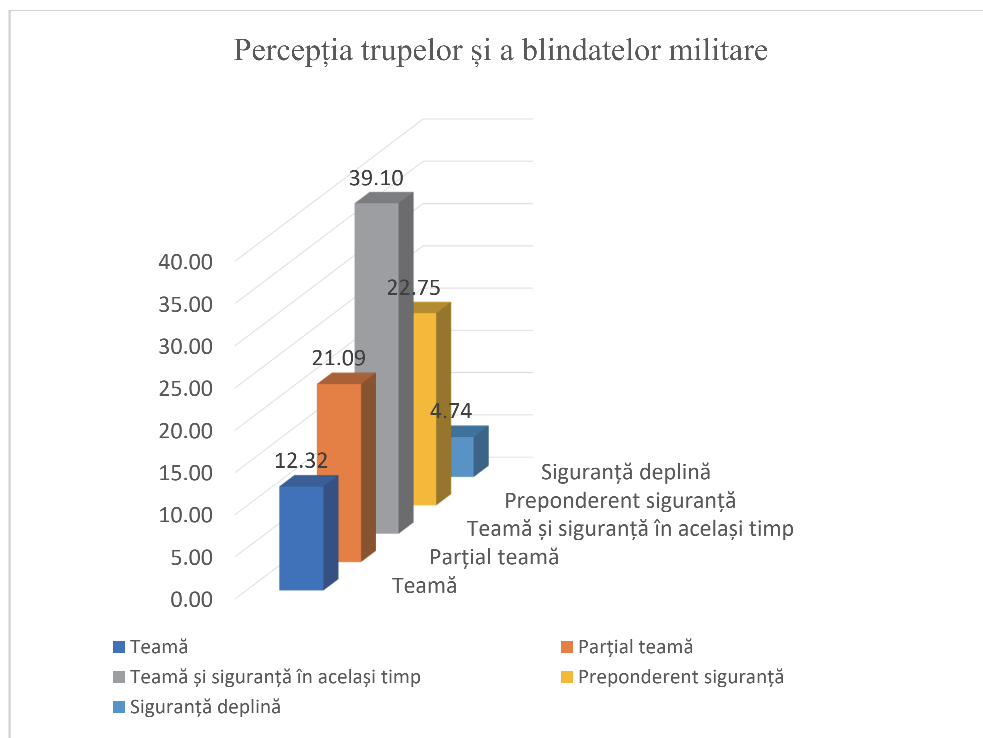

Figura 4.9: Aprecieri ale respondenților cu privire la percepția trupelor și a blindatelor militare în locurile aglomerate ale marilor orașe europene (%)

Odată cu întrebarea cu numărul treisprezece, direcția chestionarului s-a îndreptat spre interogații mult mai punctuale legate de actualitatea și viitorul apărării europene. În privința utilității cooperării militare a statelor membre UE, 83.1% dintre respondenți găsesc „Utilă" și „Foarte utilă" această acțiune (Graficul 4.10), însă procentele nu au o concordanță similară atunci când vine vorba de rezultatele de până acum a tuturor acestor formațiuni – 36.4% dintre respondenți considerând „Total nesatisfăcătoare" și „Prea puțin satisfăcătoare" aceste rezultate (Graficul 4.11), în contextul în care un procent relevant de 28.5% din totalul acestora au ales să nu răspundă la această întrebare. Totodată, conform Graficului 4.12, care reflectă opinia respondenților cu privire la necesitatea întăririi acestor mecanisme de cooperare cu scopul final de a crește gradul de securitate și apărare al Uniunii Europene, 73.3% dintre aceștia au răspuns „Ar fi de preferat (acord parțial)" și „Cu certitudine da (acord total)". Ceea ce sugerează că în ciuda siguranței ridicate resimțite în prezent (Graficul

4.8), europenii sunt deopotrivă conștienți de multitudinea amenințărilor încă existente la adresa Uniunii Europene și își doresc ca aceasta să facă mai mult în acest sens al cooperării și protecției militare.

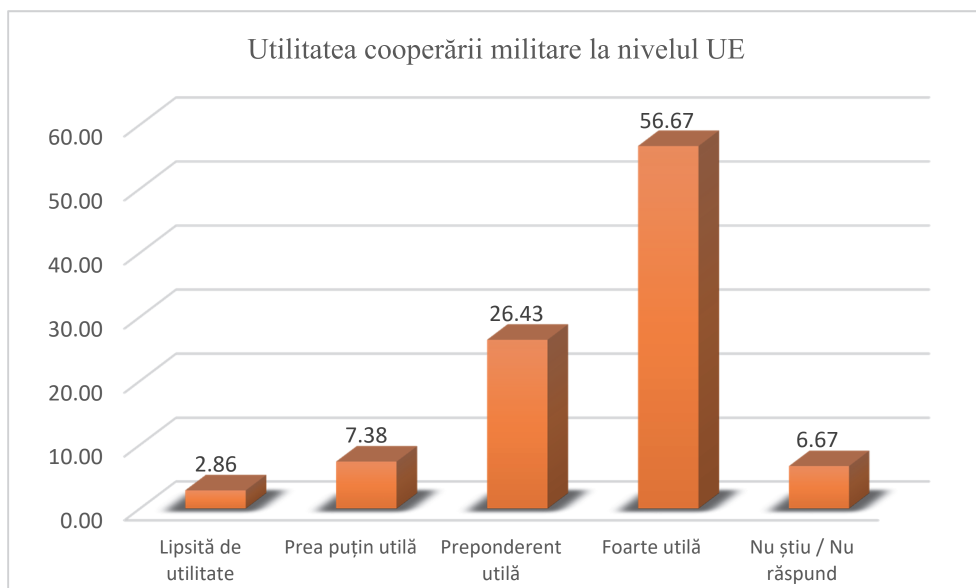

Figura 4.10: Aprecieri ale respondenților cu privire la inițiativa statelor membre ale Uniunii Europene de a colabora pe chestiuni de securitate și apărare militară (%)

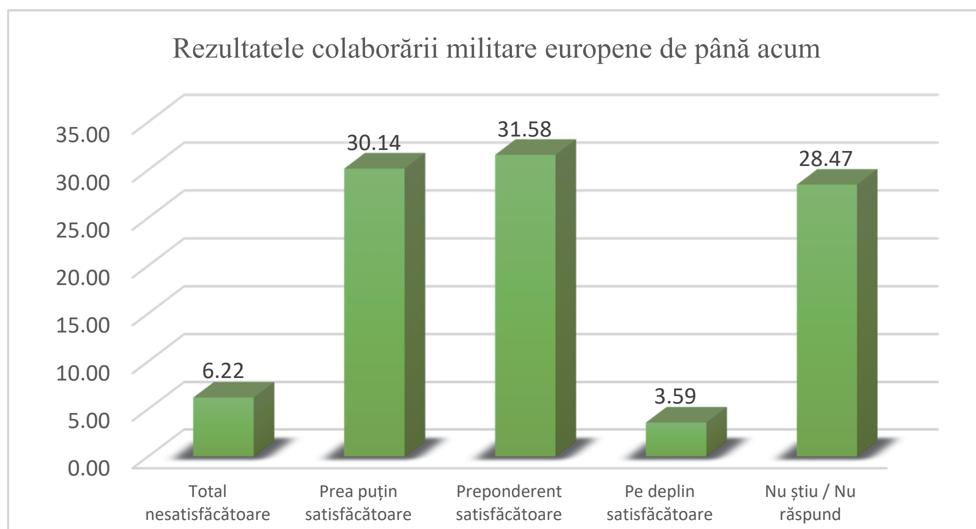

Figura 4.11: Aprecieri ale respondenților cu privire la randamentul colaborării statelor membre pe chestiuni de securitate și apărare militară (%)

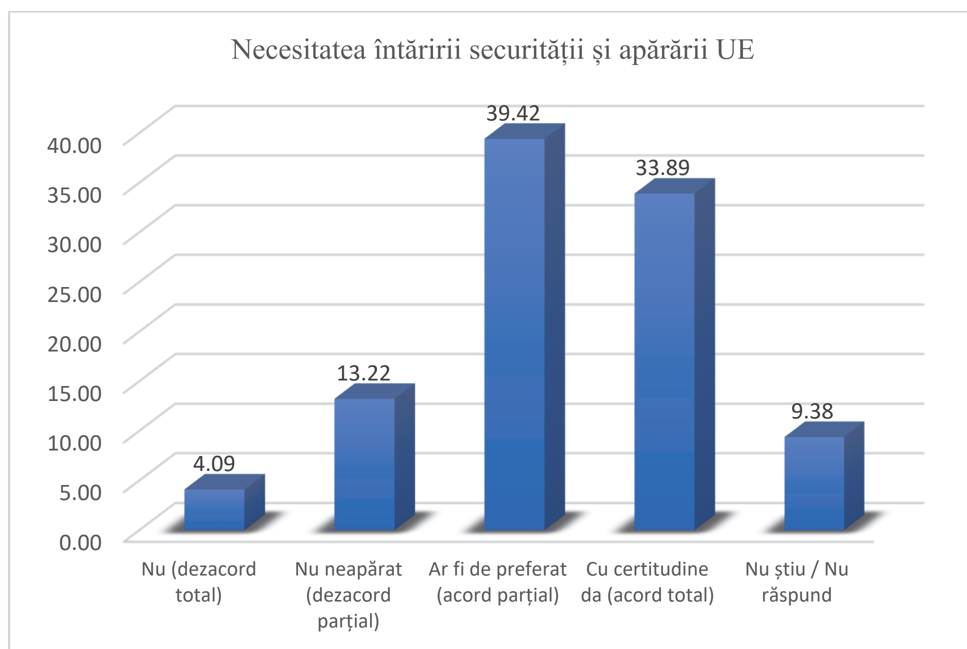

Figura 4.12: Opinii ale respondenților cu privire la necesitatea Uniunii Europene de a face mai multe progrese în acest sens al colaborării militare (%)

Ca și în cazul chestionării cu privire la utilitatea cooperării militare în general, cea mai mare parte a respondenților consideră relevantă atât Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (63.1%), cât și pe cea a Organizației Tratatului Atlanticului de Nord (71.8%). Însă dacă în cazul PSAC doar 28.7% dintre respondenți găsesc acest cadru ca fiind „Esențial" la adresa apărării UE, în cazul NATO rezultatele sunt mult mai favorabile, valorile înregistrând pe același grad de severitate un procent de 42.9%. Surprinzător însă, chestionați asupra formulei ideale viitoare a securității și apărării Uniunii Europene (Graficul 4.15), deși cei mai mulți dintre respondenți (25.4%) consideră o contribuție egală PSAC și NATO ca fiind cea mai potrivită abordare în acest sens, 22.7% din totalul acestora își doresc însă o mai mare autonomie europeană, considerând că PSAC ar trebui să joace un rol principal în protecția Europei, în raport cu un procent de 18.1% care susțin că NATO este cea care ar fi mai potrivit să dețină în continuare un rol principal de apărare europeană, iar PSAC doar unul secundar.

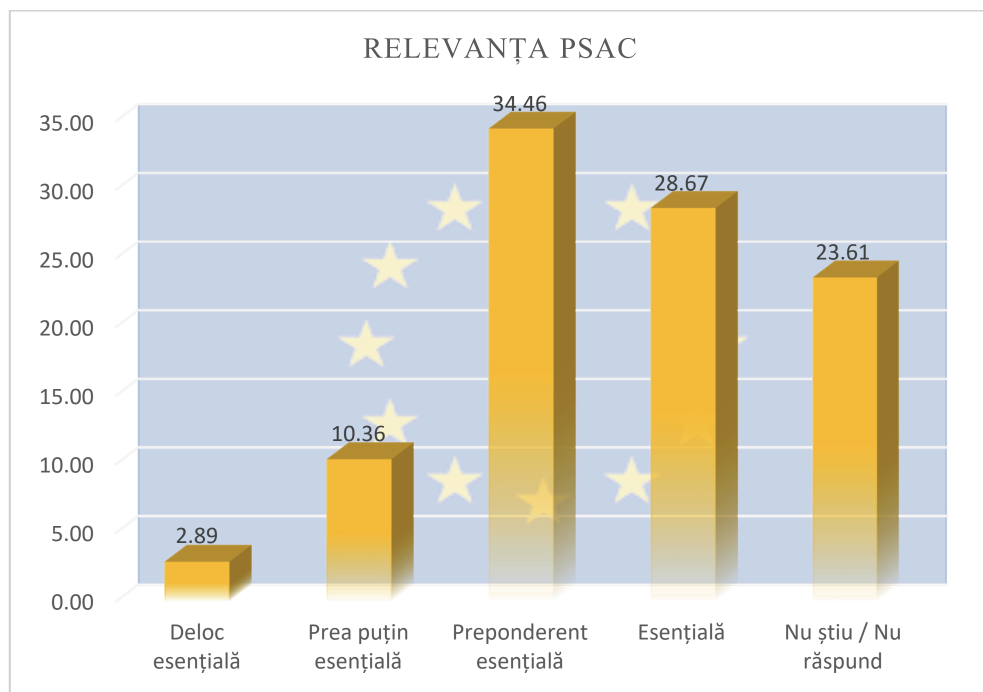

Figura 4.13: Relevanța resimțită a Politici de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (%)

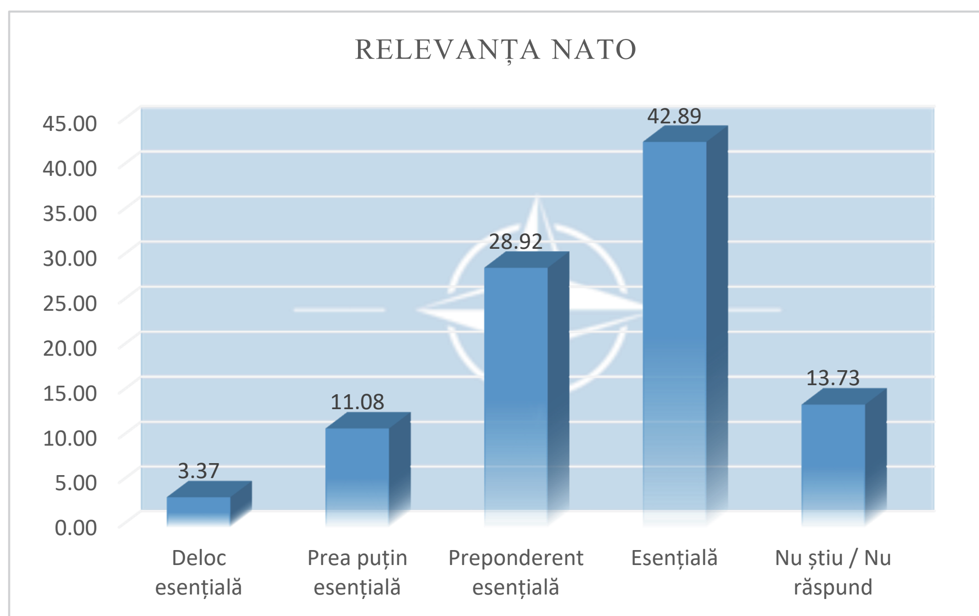

Figura 4.14: Relevanța resimțită a NATO (%)

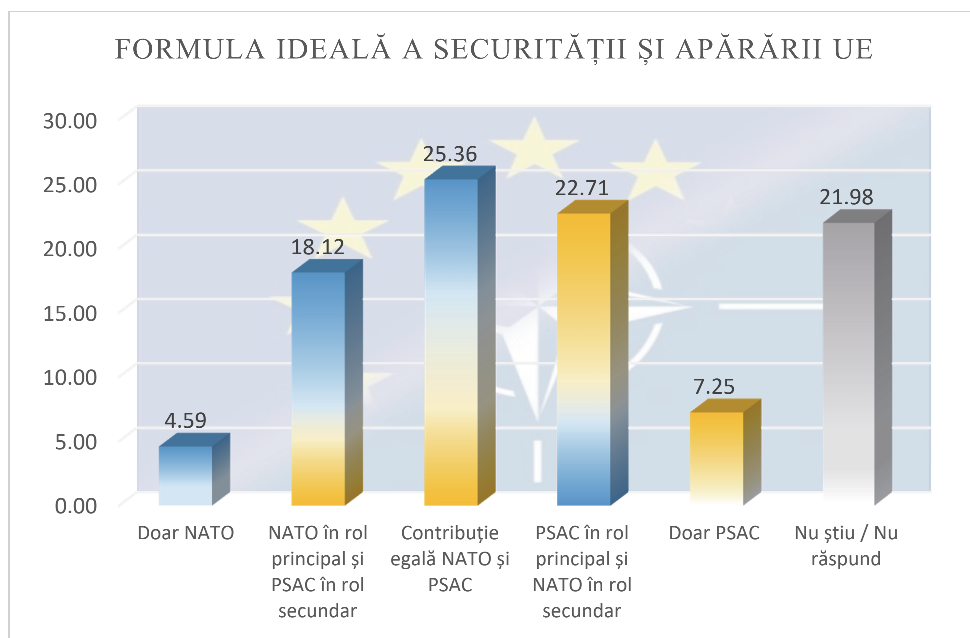

Figura 4.15: Opinii exprimate cu privire la formula ideală de colaborare între PSAC și NATO în vederea asigurării securității și apărării viitoare a Uniunii Europene (%)

Introduși treptat în această penultimă secțiune a chestionarului, care abordează în mod nemijlocit fezabilitatea constituirii Armatei Uniunii Europene, odată cu cea de a nouăsprezecea întrebare se introduce așadar și sarcina concretă de a colecta utilitatea percepută a unui asemenea demers administrativ major. În acord specific cu această sondare, 54.8% dintre participanți consideră utilă o astfel de formațiune europeană, în timp ce 33.1% nu-i găsesc parțial sau chiar deloc utilitatea, iar restul de 12.1% aleg să nu se pronunțe în acest sens (Graficul 4.16). Cifrele rămân relativ asemănătoare și în cazul întrebării următoare care are rolul de a măsura capacitatea unei astfel de formațiuni de a crește valoarea resimțită a protecției militare în rândul cetățenilor săi (întrebare ale cărei răspunsuri sunt reprezentate în Graficul 4.17), unde 54.8% dintre respondenți rezonează cu această variație pozitivă a siguranței blocului comunitar, iar 45.2% se arată mai puțin sau deloc de acord cu o astfel de capacitate sau abilitate derivată.

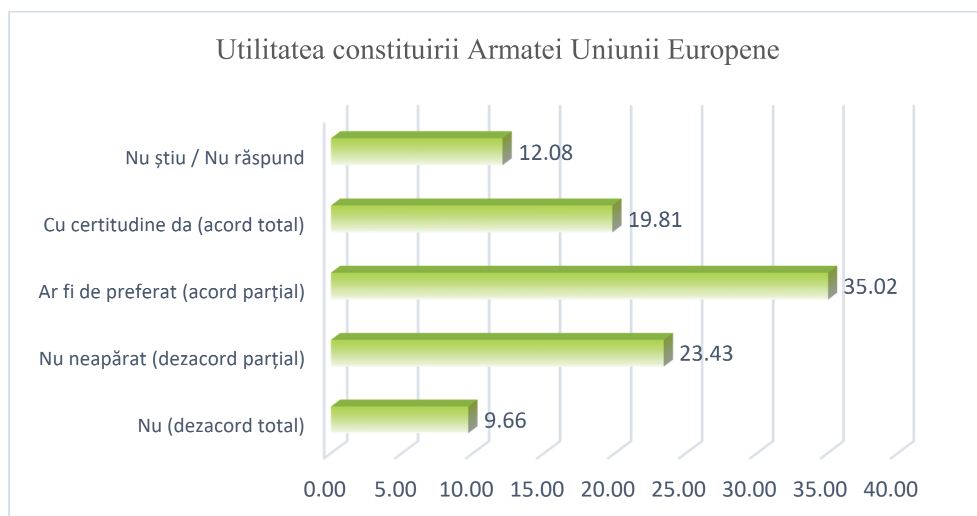

Figura 4.16: Opinii exprimate asupra utilității constituirii Armatei Uniunii Europene (%)

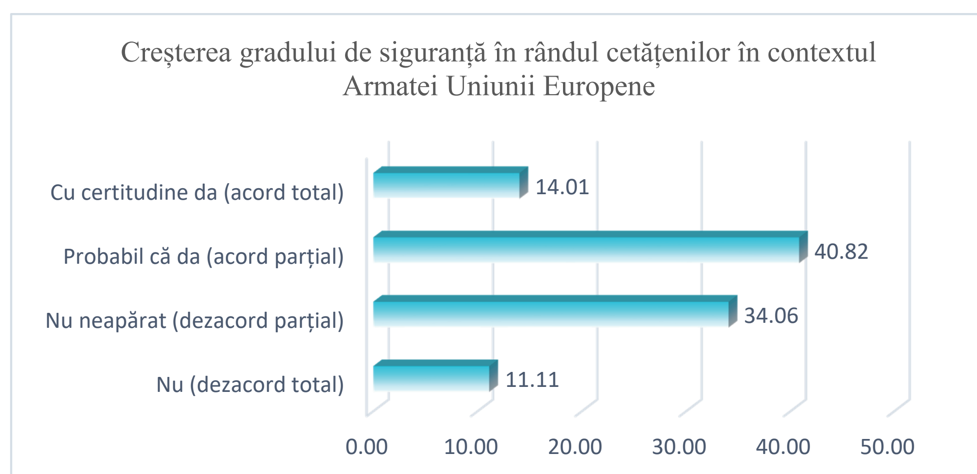

Figura 4.17: Variația pozitivă a siguranței blocului comunitar în contextul Armatei Uniunii Europene (%)

În ceea ce privește capacitatea Armatei Uniunii Europene de a contribui la pacea și securitatea globală – fie individual, în mod similar cu misiunile actuale de susținere, stabilizare sau dezvoltare economică și instituțională derulate în afara granițelor sale, fie colectiv, prin intermediul alianțelor sau a structurilor de cooperare precum Organizația Națiunilor Unite – 59.2% dintre respondenți sunt de părere că un astfel de aport este posibil, în timp ce 35.8% dintre aceștia

consideră că este prea puțin sau chiar deloc probabil ca o astfel de formațiune să aibă această capacitate. Deși aparent o întrebare fără prea mare greutate, ținem să subliniem că respondenții nu au fost chestionați și cu privire la cunoștințele generale legate de stările de conflict și pace actuale de la nivel global, aspecte care ar fi oferit cu certitudine o perspectivă mult mai cuprinzătoare asupra tuturor acestor răspunsuri.

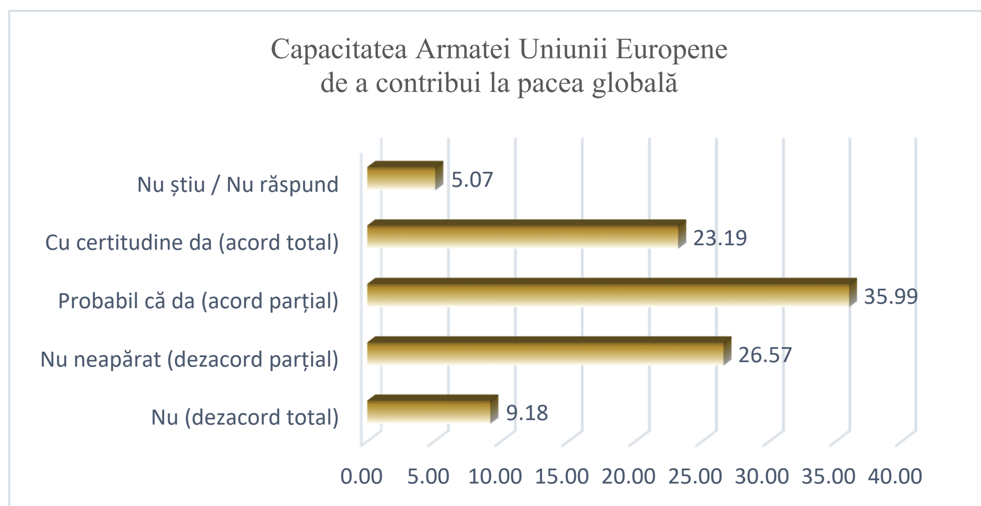

Figura 4.18: Aprecieri cu privire la capacitatea Armatei Uniunii Europene de a contribui la pacea și securitatea globală (%)

Chestionați cu privire la tendința de a susține inițiativa de constituire a Armatei Uniunii Europene în contextul în care ar avea informația certă că un astfel de concept ar economisi anual sume importante de bani la nivelul statelor membre și că ar fi capabil totodată să ofere o mai bună protecție cetățenilor săi (Graficul 4.19), un procent de 70.9% dintre participanți au înclinat spre a susține sau a fi chiar întru totul de acord cu acest demers – un aspect extrem de relevant în contextul în care 6.8 procente au ales să nu-și exprime deloc opinia în acest sens. De subliniat aici că diferența de procente de la valoarea de 54.8% – Graficul 4.16 care a chestionat anterior aprecierile respondenților cu privire la utilitatea constituirii Armatei Uniunii Europene – la valoarea actuală de 70.9%, a constat doar într-o simplă ajustare a contextului prin introducerea în rândul respondenților a premisei că o asemenea formațiune ar fi într-adevăr capabilă de o mult mai bună protecție militară europeană și că ar economisi totodată sume

substanțiale de bani doar prin lipsa de dublare a personalului și prin cea a uniformizării tehnologice la nivelul statelor membre. Așadar, apreciem că astfel de schimbări substanțiale de percepție (de peste șaisprezece procente în acest caz), generate prin simpla înglobarea a unor noi informații în context, au proprietatea de a contribui într-un mod elocvent în fundamentarea opiniilor viitoare ale unei populații ceva mai informate în acest sens și deopotrivă capacitatea de a putea anticipa astfel anumite tendințe ale acesteia.

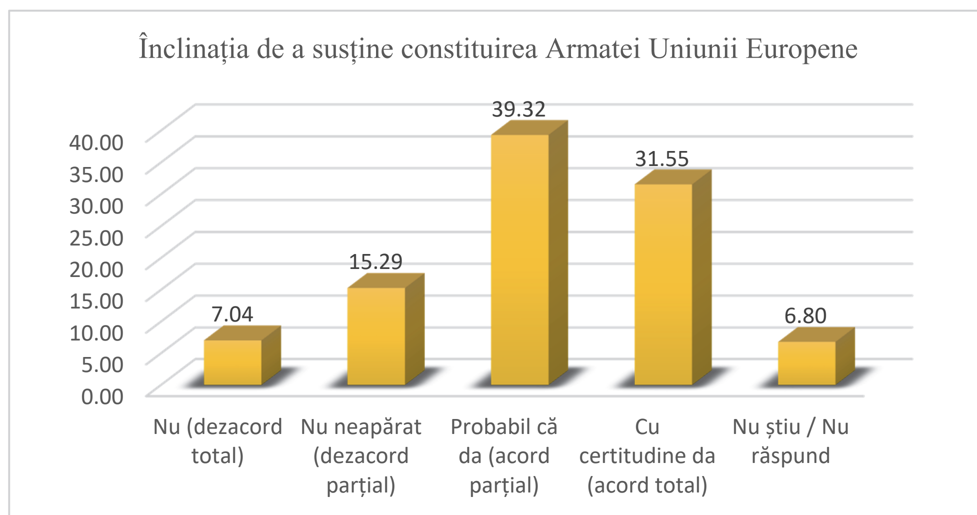

Figura 4.19: Înclinația de a susține inițiativa de creare a Armatei Uniunii Europene în contextul unei eficiențe economice și de securitate certe (%)

În raport cu modul în care părăsirea Uniunii Europene de către Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord a afectat capacitatea de apărare a acesteia dintâi, un procent considerabil de 52.4% dintre respondenți consideră relevant sau foarte relevant acest impact al Brexit (cu precădere în contextul în care 12.7% din totalul acestora au ales din nou să nu răspundă la această întrebare – Graficul 4.20); în timp ce un procent și mai mare de atât, respectiv 60.2%, sunt de părere că Regatul Unit a reprezentat un rol „Preponderent important" sau „Foarte important" în securitatea și apărarea militară a Uniunii Europene în termeni de tehnologie, inovație și contribuție bugetară (Graficul 4.21). Având în vedere rezultatele anterioare unde un număr reprezentativ de participanți s-au arătat deopotrivă nemulțumiți de rezultatele de până acum ale statelor membre în privința cooperării militare și cu așteptări viitoare mari în

ceea ce privește ranforsarea acestui segment strategic (Graficele 4.11 și 4.12), presupunerea că retragerea Marii Britanii din Uniunea Europeană a avut o influență semnificativă în direcția acestora este în consecință una cât se poate de justificată, oferind în același timp și un contur final acestei secțiuni care reprezintă totodată și partea de încheiere a studiului efectuat.

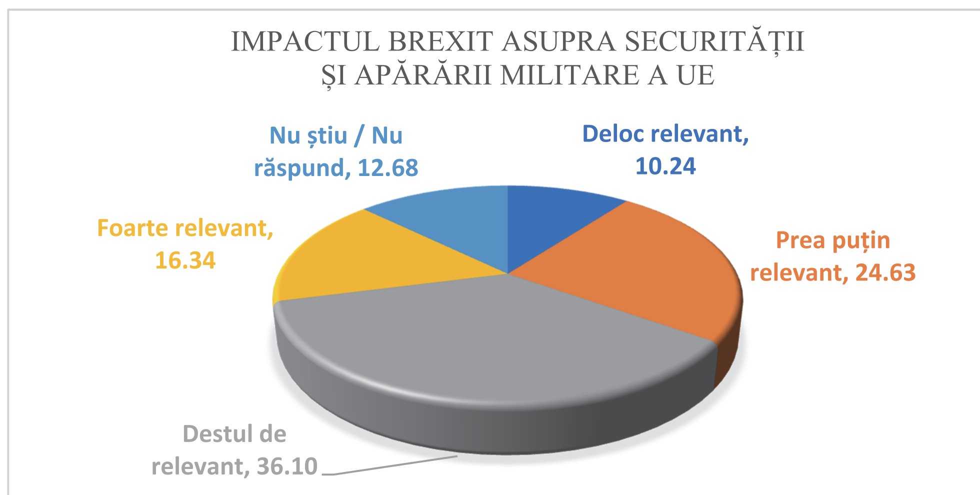

Figura 4.20: Aprecieri cu privire la impactul retragerii Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord din Uniunea Europeană, asupra segmentelor de securitate și apărare militară ale acesteia din urmă (%)

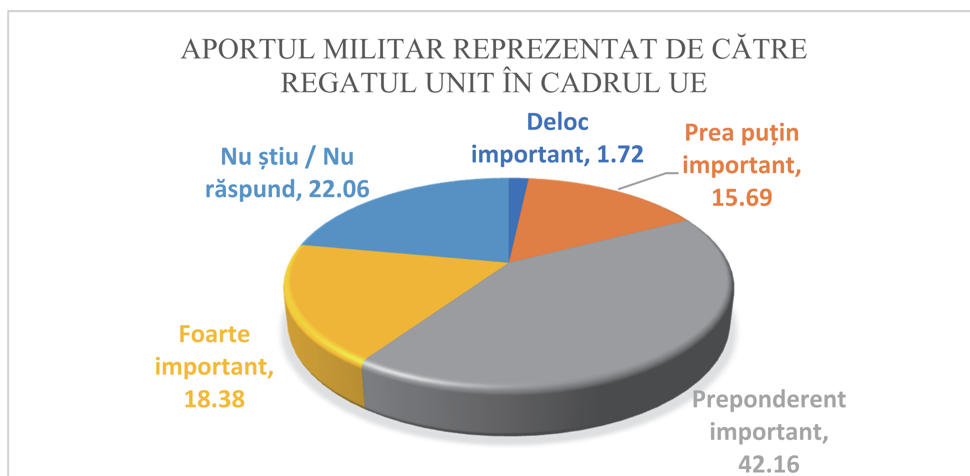

Figura 4.21: Aprecieri cu privire la rolul reprezentat de Regatul Unit în securitatea și apărarea militară a Uniunii Europene, în termeni de tehnologie, inovație și contribuție bugetară (%)

În ciuda numărului mare de grafice și date puse în lumină în rândurile anterioare, considerăm totalitatea opiniilor exprimate de către participanți în cadrul acestui chestionar ca fiind extrem de coerente și strâns interconectate, și care provoacă în același timp la multe alte perspective paralele și sondări ulterioare, cu scopul de a întrevedea cu o și mai mare acuratețe care ar putea fi în viitorul apropiat demersurile dorite, posibile, sau chiar realizabile prin prisma percepției și înțelegerii respondenților. Reamintim faptul că în cazul tuturor acestor rezultate nu s-au folosit nici un fel de corecții, ele exprimând întocmai opiniile participanților din acel moment, iar rotunjirea zecimalelor s-a făcut în toate situațiile în conformitate cu regula matematică general acceptată, și anume rotunjirea prin lipsă sau adaos, unde în funcție de valoarea celei de a doua zecimale s-a adăugat sau nu un număr întreg celei dintâi (valori între 0 – 4 = 0, iar între 5 – 9 = +1).

4.4. Analize sumative și comparative

Având în vedere multitudinea și varietatea elementelor expuse anterior prin intermediul subcapitolelor 4.2 și respectiv 4.3, și fără intenția de a mixa sau de a oferi o greutate similară răspunsurilor obținute în cadrul interviurilor în raport cu cele din cadrul chestionarului, găsesc totuși potrivită nevoia de a rezuma în următoarele rânduri câteva dintre tendințele care au ieșit în evidență pe parcursul acestei anchete, făcând abstracție însă de expertiza, vârsta, pregătirea profesională, apartenența culturală sau poziționarea geografică a respondenților.

În cazul ambelor tehnici de colectare a datelor – interviu și chestionar deopotrivă – atacurile cibernetice, atacurile teroriste, schimbarea climatică și dezvoltarea armamentului nuclear s-au remarcat ca fiind cele mai importante amenințări la adresa securității Uniunii Europene, în timp ce criza refugiaților a reprezentat o amenințare de o severitate medie, iar invazia militară a blocului comunitar de către alte state una destul de redusă. Deși conceptul de armată comună, vizat de prezenta cercetare, își găsește în mod direct aplicabilitatea tocmai în această ultimă formă de amenințare care a înregistrat și cele mai puține îngrijorări, nu este de neglijat capacitatea acesteia (mai mult sau mai puțin directă) de a putea contribui și la contracararea tuturor celorlalte primejdii, după

cum urmează: 1) ar putea reprezenta un instrument politic și diplomatic de descurajare a dezvoltării armamentului nuclear la nivel global; 2) s-ar putea constitui un corp defensiv în combaterea și dejucarea atacurilor teroriste, sau chiar și unul ofensiv cu scopul de a dizolva sursele acestor grupări radicale; 3) ar putea contribui prin personalul, echipamentele și logistica din dotare la combaterea atacurilor cibernetice; 4) ar putea participa activ în diverse situații de urgență (calamități) generate de schimbarea climatică; 5) sau ar putea susține numeroasele misiunile de gestionare a refugiaților – amintind aici cu titlu informativ nu doar marele val de imigranți din a doua decadă a acestui secol, dar și actuala criză generată de conflictul armat dintre Federația Rusă și Ucraina.

În baza tuturor informațiilor și a elementelor de politică internă și externă existente la momentul completării chestionarului, cea mai mare parte a respondenților din cadrul acestuia și-au exprimat – aproape indiferent de gradul de evoluție al PSAC, de rezultatele acesteia de până acum sau de gradul de siguranță resimțit în prezent – așteptările ca această sferă a securității și apărării militare europene să continue să se dezvolte și să facă mai mult pentru cetățenii săi, chiar dacă la nivelul percepției colective nu s-a identificat o anume direcție concretă în acest sens. Reamintesc aici că procesul de colectare al opiniilor aferente chestionarului s-a desfășurat în totalitate înaintea datei de 24 februarie 2022, dată care corespunde cu declanșarea conflictului din Ucraina și care ar fi putut să influențeze astfel actualele rezultate, în timp ce în cazul interviurilor au existat întâlniri atât înainte, cât și după această dată.

Deși rolul și utilitatea NATO par a fi noțiuni conștientizate și chiar apreciate de către cea mai mare parte a respondenților – referindu-mă aici desigur la tehnica chestionarului unde această organizație a înregistrat totodată o mai bună vizibilitate și înțelegere în rândul cetățenilor în raport cu cea a PSAC, atunci când vine vorba de cea mai potrivită formulă care să asigure securitatea și apărarea Uniunii Europene, varianta cu cele mai multe voturi a fost reprezentată în cazul ambelor secțiuni (chestionar și interviu deopotrivă) de o contribuție egală NATO și PSAC. Însă dincolo de această majoritate, tendința înclină – în sens contrar situației existente – la o mai multă autonomie europeană, cu PSAC în fruntea acestor sarcini și NATO în rol secundar. Așadar, indiferent de forma finală a proiecției PSAC cu astfel de capabilități de conducere (Armată a Uniunii

Europene, Forțele Armate Unite sau orice altă formă de cooperare), nu este impropriu să presupunem că aceste așteptări exprimate duc totuși în mod direct spre fundamentarea unei integrări militare mult mai structurate la nivelul statelor membre UE, în vederea asigurării unei astfel de poziții.

Chestionați în mod explicit în privința oportunității Uniunii Europene de a-și constitui propria armată, între 54.8% și 70.9% dintre respondenții din cadrul chestionarului sunt parțial sau total de acord cu utilitatea unei astfel de formațiuni militare, considerând că ar crește gradul actual de siguranță percepută în rândul cetățenilor și ar putea contribui la pacea și stabilitatea globală, îndeosebi în contextul informațiilor suplimentare certe în care un astfel de demers ar înregistra un randament economic și operațional substanțial mai ridicat în raport cu cel existent, unde înclinația de a susține o astfel de inițiativă devenind astfel în mod clar majoritară. În cazul opiniilor exprimate în cadrul interviurilor, deși toți invitații susțin rapoartele Comisiei Europene în această privință, salută ultimele inițiative ale PSAC (precum PESCO, Fondul european de apărare, Planul de dezvoltare al capacității (CDP), CARD sau Busola Strategică) și sunt în același timp de părere că ar reprezenta într-adevăr un demers european extrem de benefic din punct de vedere geo-strategic care ar avea totodată capacitatea de a consolida Uniunea Europeană la un cu totul alt nivel, aceștia se arată în același timp și ușor reticenți în privința fezabilității și probabilității realizării unui astfel de proiect în sfera deceniilor imediat următoare. Singurul pronostic concret obținut aici pentru ca o astfel de formațiune militară să fie funcțională a fost acela de „minim 50 de ani", în contextul în care majoritatea experților consideră în același timp că o „Armată a Uniunii Europene" reprezintă nu neapărat un obiectiv individual, ci mai degrabă o consecință naturală a unei formule de integrare culturală, socială, economică, politică și militară chiar și mai măreață de atât, și anume cea a formării „Statelor Unite ale Europei".

În ceea ce privește impactul Brexit, opiniile exprimate în cadrul ambelor secțiuni ale anchetei au rezonat în jurul afirmației dlui. J.C., care puncta succint că Brexit reprezintă, în special pentru Regatul Unit, o lecție pe care și-ar fi dorit să nu o fi învățat niciodată. Abordând sumativ la nivelul întregului studiu această decizie de separare a Regatului Unit față de blocul comunitar, se poate constata

din evaluările respondenților că atât Regatul Unit cât și Uniunea Europeană au pierdut reciproc (chiar dacă doar în parte și preferabil și doar temporar) atât un aliat solid pe plan militar și un partener strategic pe plan economic, cât și un relevant factor de influență socială și culturală globală. Însă poate chiar mai important decât atât, au mai pierdut totodată și un instrument extrem de rafinat de „soft power", care constă tocmai în încrederea colectivă asupra valorilor de unitate ce obișnuiau să promoveze Uniunea Europeană, și care trebuiau atent îngrădite și întărite în rândul populației. Iar această încredere a fost afectată nu doar în rândul cetățenilor europeni, dar a rezonat și în restul statelor democratice pentru care acest model de coeziune a reprezentat un ideal demn de urmat.

5. Concluzii

Grație aportului substanțial adus cercetării de către participanții la interviu și de către respondenții din cadrul chestionarului, lucrarea a reușit să-și atingă obiectivele proiectate în debutul acesteia, oferind prin sprijinul secțiunii teoretice toate resursele necesare fundamentării și argumentării interogațiilor inițiale. În acord cu subcapitolul 1.3 Interogații ale cercetării, lucrarea și-a propus să răspundă unui număr de trei interogații de bază, care au avut ca scop extins nu doar testarea la nivel politic și militar a sustenabilității unei astfel de scenariu de apărare comună, dar și evidențierea eventualelor sale efecte secundare.

Concluziile la care s-a ajuns în urma desfășurării întregii cercetări au fost elaborate individual, pentru fiecare interogație în parte, păstrându-se ordinea în care acestea au fost adresate în partea introductivă a lucrării:

1. Reprezintă constituirea Armatei Uniunii Europene cu adevărat o oportunitate spre stabilitate politică, economică și socială, sau o astfel de forță militară ar duce într-o anumită măsură la o izolare regională și la și mai multe divergențe și tensiuni pe plan internațional?

Prin prisma europeană, răspunsul succint favorizează în mod clar prima parte a întrebării – și anume aceea că un astfel de scenariu al unei armate unice la nivelul UE reprezintă mai degrabă o oportunitate (poate una chiar istorică), decât un demers nefavorabil. O asemenea inițiativă ar avea capacitatea de a crea o coeziune la un cu totul alt nivel în cadrul UE și ar șlefui totodată actualele asperități de la nivelul statelor membre (generate fie de diferitele contexte istorice complexe, fie de interesele regionale și economice naționale), iar în materie de securitate și apărare ar spori în mod semnificativ capacitatea europeană, oferindu-i în timp Uniunii Europene oportunitatea de a-și asuma poziții de lider în cadrul conflictelor din vecinătatea granițelor sale și în misiunile externe de

protejarea ale acestora – sporind astfel totodată și încrederea și siguranța percepută a cetățenilor săi. Însă lucrurile sunt în fapt ceva mai ample de atât când vine vorba de îndeplinirea efectivă a unui asemenea obiectiv, motiv pentru care progresele – chiar și atunci când sunt catalogate ca fiind extrem de rapide – ele par să dureze totuși destul de mult când sunt raportate la termenele unor mandate politice, sau la așteptările imediate ale unei generații.

Din punct de vedere juridic, fundamentul normativ pentru o asemenea inițiativă există încă din 13 Decembrie 2007, odată cu semnarea Tratatului de la Lisabona, unde Articolul 10 C, punctul 27, alineatul (a) menționează explicit: „Competența Uniunii în materie de politică externă și de securitate comună include toate domeniile politicii externe, precum și toate chestiunile referitoare la securitatea Uniunii, inclusiv la definirea treptată a unei politici de apărare comune care poate conduce la o apărare comună.” [174] Ce formă ar putea să ia această ultimă versiune a politicii care să ofere statelor membre o „apărare comună”? Ține strict de voința acestora și de modul în care reușesc să rămână fideli actualelor clauzele de solidaritate, să rafineze inițiativele de cooperare ranforsată, sau să regândească cu prioritate neutralitatea anumitor state membre.

Din punct de vedere economic, așa cum a fost publicat chiar și de către Comisia Europeană în diferitele sale rapoarte, precum și în cadrul altor medii de specialitate, Uniunea Europeană ar economisi în mod evident sume considerabile de bani dacă sarcinile de standardizare a echipamentelor militare și de evitare a duplicării forțelor armate naționale ar fi îndeplinite în cadrul blocului comunitar. Mai mult decât atât, dacă aceste procese de standardizare s-ar efectua prin dotarea tuturor statelor membre cu capabilități militare produse doar pe plan intern – resurse de care Uniunea Europeană dispune în prezent prin intermediul diferitelor companii private, industrii naționale, sau programe multinaționale europene (amintind aici succint doar exemplul proiectului comun al avionului de vânătoare Eurofighter Typhoon[175]), economiile naționale

[174] *Sursă online*, „EUR-Lex / Document 12007L/TXT / Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007”, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN#d1e1452-1-1, accesat în 15.07.2022.

[175] *Sursă online*, „Eurofighter Typhoon / About us”, https://www.eurofighter.com/about-us, accesat în 28.04.2022.

și mediile de pregătire profesională de specialitate ar genera pe viitor numeroase beneficii de natură financiară și de incluziune socială în favoarea Uniunii Europene. În ciuda acestui fapt însă, rămâne o sarcină extrem de dificilă și urgentă găsirea unor soluții valide pentru asigurarea unui cadru echitabil care să elimine actuala competiție dintre statele membre, deoarece rămânând tot în aria exemplului anterior, în materie de avioane de vânătoare de ultimă generație atât Franța, cât și Germania, Italia, Spania sau Suedia dispun de capacitățile necesare pentru construirea unor astfel de echipamente militare. Totodată, se impune o analiză atentă care să stabilească și în ce măsură o asemenea eventuală echipare cu capabilități militare autohtone nu ar afecta sau nu ar intra în conflict cu viziunea și obiectivele NATO deja asumate. Astfel, judecând în mod pragmatic, aceste sarcini nu au încă soluții viabile din două mari motive: 1) principiul economiei de piață liberă practicată de către UE oferă legitimitate și permite oricărei oferte care întrunește standardele tehnico-tactice și de calitate stabilite pentru respectivele echipamentele militare, să participe la o asemenea licitație în vederea dotării armatelor statelor membre – aspect care va genera implicit o reală competiție și în viitor, unde cel mai bun/influent va câștiga; 2) echipamentele militare americane domină în prezent în capacitate NATO, ceea ce face și mai dificilă o astfel de standardizare militară europeană cu echipamente proprii, cât timp Alianța Nord-Atlantică rămâne fundamentul apărării colective a UE. Totuși, PESCO, Compasul Strategic și EDF promit prin mandatul lor soluții și pentru acest tip de situații, iar presupunerea că teatrele de război din Ucraina oferă și ele o mai multă importanță rezolvării acestor conjuncturi europene, capătă și ea tot mai multă validitate teoretică și practică.

În ceea ce privește premisa unei izolări regionale sau eventualitatea și mai multor divergențe și tensiuni pe plan internațional – bazate pe argumentul că promovarea păcii la nivel global se impune în secolul XXI a nu mai fi făcută tocmai prin astfel de acțiuni de întărire a capacităților militare – rezultatele cercetării indică faptul că această judecată nu are (cel puțin deocamdată) un fundament suficient de solit pentru a fi validată. Dimpotrivă, sursele induc faptul că Uniunea Europeană are nevoie de mult mai multă vizibilitate și credibilitate pe plan internațional (în special după episodul Brexit), iar printr-o asemenea nouă formă de integrare politico-militară aceasta ar da dovadă nu doar de și mai

multă unitate și reziliență, dar și-ar și sporii totodată gradul acestui concept de „suveranitate europeană”, întărindu-și astfel influența în arena globală pe mult mai multe laturi decât doar pe cea militară. Mai mult decât atât, aceasta ar putea atrage astfel și noi aliați pe plan internațional, reîntărind astfel stabilitatea anumitor regiuni sau continente. Totuși, și aici rămâne încă incert modul în care anumite țări (cu precădere cele care au ca formă de guvernare regimuri autocrate) vor percepe această nouă formațiune de putere, și în ce măsură nu va pune în mișcare/accelera acțiuni de înarmare militară și a altor state? Chiar dacă embargoul și diferitele sancțiuni financiare rămân în continuare pentru UE și țările civilizate instrumente foarte eficiente de sabotare a unor astfel de acțiuni, acest tip de măsuri atrag inevitabil și alte efecte secundare – precum fluctuații masive sau destabilizări temporare ale lanțului comercial, sau valuri masive de migrație.

Lucrarea conchide cu privire la cea dintâi interogație a acesteia: oportună evoluția structurală a Politicii de securitate și apărare comună a UE, până la nivelul unei integrări militare de forma unei Armate a Uniunii Europene.

2. Care ar fi impactul diplomatic la nivel global al Armatei Uniunii Europene, cu precădere asupra actualelor alianțe militare, și ce măsuri de estompare ale eventualelor efecte negative ar putea fi aplicate?

Având în vedere progresele și direcția Politicii de securitate și apărare comună a UE, „Armata Uniunii Europene” reprezintă o inițiativă la care se lucrează deja în mod indirect, chiar dacă un asemenea obiectiv nu a fost încă formulat sau stabilit în mod oficial, dacă formatul actual de cooperare diferă încă prea mult pentru a putea vorbi de un asemenea nivel de coeziune, sau dacă majoritatea națiunilor suverane implicate nu sunt încă pregătite nici măcar la nivel conceptual de un asemenea scenariu. Totuși, chiar și într-un asemenea cadru, apreciez că mult vehiculatul „pilon european în cadrul NATO” al președintelui Franței, Emmanuel MACRON, reprezintă doar o primă formulare (inconsistentă încă) a unei astfel de ambiții, care urmărește în mod direct autonomia strategică a UE și care pare să fie chiar și îmbrățișată de către membrii Alianței.

Ca răspuns la enunțurile care susțin faptul că SUA nu ar vedea oportună o astfel de coagulare militară a statelor membre UE, este esențial să privim acest aspect în special prin prisma NATO, și să nu ne îndepărtăm prea tare de obiectivul absolut al acestei organizații – acela de a asigura securitatea și integritatea teritorială a tuturor aliaților săi. Iar acest lucru se poate realiza în mod eficient și pe toate fronturile nu prin suport preponderent și constant american sau francez, ci prin capacități militare regionale bine organizate și aliniate la cele mai înalte standarde. Așadar, această tendință a unor cadre politice restrânse sau medii critice izolate, reprezintă mai degrabă o speculație menită să probeze coeziunea euro-atlantică și nu să stabilească o opinie oficială în acest sens. Pentru ca NATO să devină o alianță mai puternică și mai capabilă totodată în a asigura stabilitatea și pacea chiar și în afara granițelor sale, nu este de ajuns doar încredere reciprocă, disponibilitate neîntârziată, sau parteneriate strategice tot mai solide. Astfel de ambiții se clădesc prin instrumente concrete de „hard power", iar UE trebuie să recupereze într-un format omogen decalajul față de aliatul său vestic. Chiar și fără a trata în mod temeinic conflictul militar declanșat de către Federația Rusă în Ucraina – situație impusă desigur de limitele temporale ale cercetării – putem afirma totuși fără echivoc că situația geopolitică actuală și evoluția evenimentelor de după 24 februarie 2022 ilustrează în mod neîndoielnic necesitatea de-a dreptul istorică a Uniunii Europene de a face mai mult în acest sens al apărării militare proprii.

În ceea ce privește actuale structuri de cooperare militară, precum Inițiativa europeană de intervenție (EI2), NORDEFCO, Grupul Nordic, Nordic Baltic 8 (NB8), București 9, Visegrád, OSCE etc., acestea reprezintă în urma parcurgerii cercetării exerciții benefice de clădire a încrederii și a expertizei în materie de apărare între statele membre, de încurajare a standardizării echipamentelor militare, și care deschid totodată noi perspective în ceea ce privește oportunitatea unei reale integrări militare colective la nivelul Uniunii. Însă înțelegând în mod just contextul geopolitic actual, țelul merită îndreptat încă de la început către un scop mult mai măreț decât acela a unor simple inițiative regionale izolate, din următoarele considerente de bază: 1) eventualele forme de integrare militară restrânse în cadrul UE ar ilustra într-adevăr un prim exemplu pozitiv în acest sens, însă un astfel de debut nu ar avea capacitatea de a pune în mișcare evoluția

PSAC cu ritmul de care UE are atât de mare nevoie, iar acestea ar rămâne doar simple voci unite asupra unei agende regionale mai mici; 2) formațiuni de cooperare precum OSCE au arătat că, în ciuda beneficiului major al unor canale oficiale de comunicare dintre marile puteri globale, nu reușesc totuși să aducă prea mari beneficii concrete; 3) o integrare militară reală în cadrul NATO nici nu se poate pune în discuție momentan, deoarece nu este doar nedorită, dar și imposibil de realizat din punct de vedere politic, organizațional, sau tehnologic; iar 4) experiența instituțională a UE de până acum este singura care oferă premisele unei reușite pe asemenea palier militar comun.

Statele membre UE trebuie așadar să continue împreună și cu toate resursele sub egida PSAC și mai puțin pe agendele altor formațiuni regionale, în special fiindcă dincolo de orice impact negativ pe care l-ar putea exercita „Armata Uniunii Europene" asupra actualelor formate de cooperare militară, trebuie să nu omitem anumite date certe: din punct de vedere militar, statele membre UE înregistrează un randament extrem de scăzut atât în ceea ce privește cooperarea și capacitățile militare efective, cât și în ceea ce privește costurile de întreținere ale acestora. Dacă e să raportăm aceste capacități militare ale UE la ceea ce numim astăzi ca fiind cea mai mare și eficientă forță militară globală – în speță Forțele armate ale Statelor Unite ale Americii – nu cu mulți ani în urmă se înregistrau următoarele cifre în materie de fragmentare a tehnicii militare:

	EU	SUA
Cheltuieli pentru apărare		
Valoare totală	227 miliarde €	545 miliarde €
% din PIB	1.34	3.3
Investiții per soldat	27.639 €	108.322 €
Dublarea sistemelor în uz		
Număru tipurilor de arme	178	30
Tancuri de luptă	17	1
Distrugătoare/fregate	29	4
Avioane de luptă	20	6

Figura 5.1: Costul fragmentărilor și al ineficiențelor actuale

Sursă: *Sursă online*, „European Union External Action / Implementing the Global Strategy: EU delivers on security and defence", https://www.eeas.europa.eu/eeas/implementing-global-strategy-eu-delivers-security-and-defence_en, accesat în 29.06.2022 (grafic generat de către autor).

În ciuda acestor cifre însă, odată cu inițiativa PESCO și proiectele sale în cadrul cărora statele membre au posibilitatea de a face mai mult împreună pe ariile pe care acestea doresc să și le dezvolte, este important de reiterat faptul că lucrurile au prins o tendință foarte încurajatoare, situația evoluând substanțial de la an la an. Iar premisa că acest trend își va menține cursul este și ea o supoziție cât se poate de validă, în special având în vedere noul conflict din vecinătatea UE și anunțul multor state membre de a-și crește bugetul de apărare (anunț făcut public la nivelul României spre exemplu chiar și de către președintele acesteia, E.S. dl. Klaus Iohannis), cât și grație indemnului Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate, E.S. dl. Josep Borrell Fontelles, care îndemna cu îngrijorare în luna mai a anului 2022 următoarele: „Capacitățile militare de care dispunem nu corespund cu cele de care avem nevoie pentru amenințările cu care ne confruntăm. Trebuie să cheltuim împreună mai mult și mai bine.”[176]

Lucrarea conchide astfel cu privire la cea de a doua interogație a acesteia că Uniunea Europeană poate și este chiar de dorit să facă mai mult în cadrul Politicii de securitate și apărare comună, cu respectarea tuturor angajamentelor asumate în cadrul Alianței Nord-Atlantice. În ceea ce privește evoluțiile celorlalte organizații de cooperare militară regională din cadrul UE, acestea ar trebui să-și alinieze obiectivele la agendele PSAC și NATO care au în fond întâietate, și care reprezintă într-o manieră absolut incontestabilă adevăratul garant al apărării colective actuale.

3. În ce măsură este afectată actuala Politică de securitate și apărare comună a Uniunii Europene de ieșirea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (Brexit) din cadrul blocului comunitar?

Relevanța militară la nivel global a Regatului Unit al Marii Britanii reprezintă un aspect lipsit de orice îndoială. Cu o pondere a cheltuielilor militare de talia Franței sau a Germaniei, este practic imposibil ca demersul de părăsire a blocului comunitar european de către acesta să nu reprezinte un aspect cu un

[176] *Sursă online*, „European Union External Action / We need to increase European defence capabilities, working better together”, https://www.eeas.europa.eu/eeas/we-need-increase-european-defence-capabilities-working-better-together_en, accesat în 30.06.2022.

impact major asupra apărării Uniunii Europene. Fie că este vorba de anvergura capabilităților militare în sine, de capacitatea și deschiderea acesteia de a participa la răspunsuri militare rapide în situații de criză prin formatul „EU Battle Groups”, de contribuție la Mecanismul de finanțare comună pentru operații și misiuni PSAC, sau de aportul tehnologic adus în cadrul proiectelor de dezvoltare și echipare militară a statelor membre UE, Brexit a generat o diluare a tuturor acestor arii.

Chiar dacă Regatul Unit a rămas și promite să rămână în continuare un aliat fidel al Uniunii Europene și al țărilor civilizate, iar integritatea NATO nu a fost afectată de Brexit, îngrijorarea colectiv împărtășită față de această regretabilă ruptură – rezultată în cadrul cercetării atât din secțiunea teoretică cât și din cea practică – rămâne un aspect pe deplin justificat. Și nu neapărat din punct de vedere al apărării intrinseci a Uniunii cât timp NATO a rămas garantul suprem al apărării aliaților, ci din punct de vedere al impactului asupra dinamicii și cadenței PSAC; care în formatul UE-27 au trebuit să fie total regândite, și unde Uniunea Europeană a fost nevoită să găsească și să distribuie pe termen mediu și scurt numeroase resurse care să compenseze lipsa Regatului Unit și a Irlandei de Nord – și doar pe plan militar sau de apărare comună.

Având însă în vedere climatul variat al zilelor noastre, precum și viziunile neo-imperiale afișate de anumite națiuni în cadrul arenei globale actuale, apreciez că atât Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, cât și Uniunea Europeană, au conștientizat pe deplin pierderea masivă suferită, cât și nevoia de a regândi colaborarea militară rămasă în urma Brexitului doar la nivel de acorduri bilaterale, cu țări precum Franța spre exemplu. Iar acest lucru se dorește a fi îndeplinit cu atât mai mult cu cât dincolo de suportul unui aliat solid pe plan militar și cel al unui partener strategic pe plan economic, acestea au pierdut reciproc ceea ce putea fi definit ca un relevant factor de influență globală în materie de „soft power” – adică un instrument invizibil care inspiră încrederea colectivă asupra valorilor de unitate și coeziune socială, valori care definesc de altfel Uniunea Europeană și pe care aceasta le promovează.

Alăturându-mă așadar și eu celor mai puțin pesimiști, consider că însăși această ruptură ar putea să reprezinte imboldul care va da naștere unei noi viziuni de coagulare a obiectivelor, care va rezulta în ceva cu totul inedit pentru Uniunea

Europeană; în special fiindcă secolul trecut a reprezentat cea mai sângeroasă perioadă din istoria acesteia, iar efectele sale traumatizante au avut un impact profund asupra memoriei colective – lucru care va face ca pe viitor astfel de situații să fie evitate cu orice preț.

Lucrarea conchide astfel cu privire la cea de a treia interogație a acesteia că Brexit reprezintă prin prisma valorilor democratice un regres de coeziune politică și socială, care a afectat substanțial ritmul și eficiența PSAC, dar care are totodată capacitatea secundară de a oferi în baza lecțiilor învățate o nouă viziune asupra formatului necesar în menținerea păcii globale, în special odată cu evoluția evenimentelor de după 24 februarie 2022.

În ciuda tuturor rezultatelor obținute, crearea unei Armate a Uniunii Europene rămâne însă o misiune extrem de complicată atunci când vine vorba de punerea ei în practică, chiar și în contextul unei evoluții temeinice a PSAC. Chiar dacă în termeni teoretici ea poate părea doar o chestiune ce necesită o abordare pragmatică și care are la bază negocieri favorabile unui acord comun, atunci când vine vorba de angajamente concrete în acest sens, diferențele majore între nivelurile de dezvoltare ale potențialelor state membre, precum și politicile culturale extrem de diferite ale acestora, își fac intens resimțită prezența – iar materializarea, sau măcar concluzionarea unei asemenea idei rămâne din păcate în continuare în așteptare. Lipsa de materializare a ei însă, lasă cu atât mai mult locul opiniilor exterioare și cercetărilor științifice în acest sens, unde suma tuturor viziunilor și a soluțiilor inovatoare asupra cât mai multor scenarii posibile ar putea contribui substanțial la aprofundarea actualului proces de integrare, iar în final chiar la realizarea unei astfel de forțe militare comune; sau în caz contrat (scenariu puțin probabil în viziunea autorului), la invalidarea definitivă a ei.

Dincolo însă de ritmul ei de evoluției și de transformările prin care Uniunea Europeană a trecut de-a lungul timpului, dacă este să luăm ca și punct de pornire „Declarația Schuman”[177] din 9 Mai 1950, aceasta a înregistrat un obiectiv care rămâne absolut incontestabil în ciuda oricăror critici: raportându-ne doar și la istoria ultimei jumătăți de mileniu, omenirea nu a mai cunoscut până acum o perioadă atât de îndelungată de pace și prosperitate, care durează

[177] *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Despre UE”, https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_ro, accesat în 16.03.2021.

deja de mai bine de 71 de ani în cadrul Uniunii Europene, și pentru care aceasta a câștigat în anul 2012 și distinsul Premiu Nobel pentru pace.[178] Privind așadar dintr-o perspectivă mai amplă și înțelegând în același timp și adevărata complexitate a întregului angrenaj socio-politico-cultural implicat, trebuie să ne arătăm totodată și înțelegerea și recunoștința pentru toate aceste rezultate și merite excepționale, cât și angajamentul de a le folosi în viitor ca și pe niște imbolduri în ducerea la bun sfârșit a cât mai multor astfel de inițiative de coeziune; cu precădere fiindcă, pentru prima dată în istorie, Europa s-a unit și rezistă în mod voluntar și nu prin forța armelor – așa cum au încercat și desigur eșuat Charles al V-lea, Louis al XIV-lea, Napoleon, Wilhelm al II-lea sau Hitler. Așadar, această îmbucurătoare realitate de astăzi nu doar confirmă, dar și susține pe mai departe faimoasa afirmație a celui de-al 16-lea președinte al Statelor Unite ale Americii, Abraham Lincoln: „Uniți rezistăm, dezbinați cădem!"

[178] *Sursă online*, „Parlamentul European / Pace și Securitate", p. 1, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690669/EPRS_STU(2021)690669_EN.pdf, accesat în 28.04.2022.

6. Anexe

6.1. Protocolul numărul 10 privind Cooperarea Structurată Permanentă, stabilită prin Articolul 42 din Tratatul privind Uniunea Europeană

„ÎNALTELE PĂRȚI CONTRACTANTE,

AVÂND ÎN VEDERE articolul 42 alineatul (6) și articolul 46 din Tratatul privind Uniunea Europeană,

REAMINTIND că Uniunea desfășoară o politică externă și de securitate comună bazată pe realizarea unui grad tot mai ridicat de convergență a acțiunilor statelor membre;

REAMINTIND că politica de securitate și de apărare comună face parte integrantă din politica externă și de securitate comună; reamintind că aceasta asigură Uniunii o capacitate operațională bazată pe mijloace civile și militare; reamintind că Uniunea poate recurge la aceasta, pentru misiunile menționate la articolul 43 din Tratatul privind Uniunea Europeană, desfășurate în afara granițelor Uniunii pentru a asigura menținerea păcii, prevenirea conflictelor și consolidarea securității internaționale în conformitate cu principiile Cartei Organizației Națiunilor Unite; reamintind că îndeplinirea acestor atribuții se bazează pe capacitățile militare furnizate de statele membre, în conformitate cu principiul „pachetului unic de forțe";

REAMINTIND că politica de securitate și de apărare comună a Uniunii nu aduce atingere caracterului specific al politicii de securitate și de apărare a anumitor state membre;

REAMINTIND că politica de securitate și de apărare comună a Uniunii respectă obligațiile ce decurg din Tratatul Atlanticului de Nord pentru statele membre care consideră că apărarea lor comună se realizează în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, care rămâne baza apărării comune a membrilor săi, și că aceasta este compatibilă cu politica de securitate și de apărare comună adoptată în acest cadru;

CONVINSE că un rol din ce în ce mai pronunțat al Uniunii în materie de securitate și de apărare va contribui la vitalitatea unei alianțe atlantice reînnoite, în conformitate cu acordurile numite „Berlin plus";

HOTĂRÂTE să confere Uniunii capacitatea de a-și asuma integral responsabilitățile care îi revin în cadrul comunității internaționale;

RECUNOSCÂND că Organizația Națiunilor Unite poate solicita asistență din partea Uniunii pentru punerea în aplicare de urgență a misiunilor întreprinse în temeiul capitolelor VI și VII din Carta Organizației Națiunilor Unite;

RECUNOSCÂND că o consolidare a politicii de securitate și de apărare va necesita eforturi din partea statelor membre în domeniul capacităților;

CONȘTIENTE că depășirea unei noi etape în dezvoltarea politicii europene de securitate și de apărare presupune ca statele membre în cauză să depună eforturi hotărâte;

REAMINTIND importanța asocierii depline a Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate la lucrările din domeniul cooperării structurate permanente;

AU CONVENIT cu privire la dispozițiile următoare, care se anexează la Tratatul privind Uniunea Europeană și la Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene:

Articolul 1

Cooperarea structurată permanentă menționată la articolul 42 alineatul (6) din Tratatul privind Uniunea Europeană este deschisă oricărui stat membru care se angajează, de la data intrării în vigoare a Tratatului de la Lisabona:

(a) să intensifice dezvoltarea capacităților lor de apărare, prin dezvoltarea contribuțiilor naționale și prin participarea, după caz, la forțe multinaționale, la principalele programe europene de echipare și la activitatea Agenției din domeniul dezvoltării capacităților de apărare, de cercetare, de achiziții și de armament (Agenția Europeană de Apărare); și

(b) să dispună de capacitatea de a furniza, până în 2010, fie cu titlu național, fie ca o componentă a grupurilor multinaționale de forțe, unități de luptă pentru misiunile preconizate, configurate pe plan tactic ca o grupare tactică, cu elemente de susținere, inclusiv în ceea ce privește transportul și logistica, capabile să întreprindă, în termen de 5 până la 30 de zile, misiunile menționate la articolul 43 din Tratatul privind Uniunea Europeană, în special pentru a răspunde la solicitările Organizației Națiunilor Unite, care pot fi menținute pentru o perioadă inițială de 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii până la cel puțin 120 de zile.

Articolul 2

Statele membre care participă la cooperarea structurată permanentă se angajează, în vederea atingerii obiectivelor stabilite la articolul 1:

(a) să coopereze, încă de la intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, în vederea atingerii obiectivelor stabilite privind nivelul cheltuielilor de investiții în materie de echipamente de apărare și să reexamineze cu regularitate aceste obiective din perspectiva mediului de securitate și a responsabilităților internaționale ale Uniunii;

(b) să își uniformizeze, în măsura posibilului, mijloacele de apărare, în special prin armonizarea identificării necesităților militare, prin punerea în comun și, după caz, prin specializarea mijloacelor și capacităților de apărare, precum și prin încurajarea cooperării în domeniul formării și al logisticii;

(c) să adopte măsuri concrete pentru sporirea disponibilității, a interoperabilității, a flexibilității și a capacității de desfășurare a forțelor, în special prin identificarea unor obiective comune în materie de proiectare a forțelor, inclusiv prin reexaminarea eventuală a procedurilor de decizie naționale;

(d) să coopereze pentru a se asigura adoptarea măsurilor necesare pentru acoperirea, inclusiv prin abordări multinaționale și fără a aduce atingere angajamentelor referitoare la acestea, luate în cadrul Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, a lacunelor constatate în cadrul „Mecanismului de dezvoltare a capacităților";

(e) să participe, după caz, la dezvoltarea de programe comune sau europene de echipamente majore în cadrul Agenției Europene de Apărare.

Articolul 3

Agenția Europeană de Apărare contribuie la evaluarea periodică a contribuțiilor statelor membre participante în materie de capacități, în special a contribuțiilor furnizate în funcție de criteriile stabilite, între altele, în temeiul articolului 2 și elaborează un raport în acest sens, cel puțin o dată pe an. Evaluarea poate constitui baza recomandărilor și a deciziilor Consiliului, adoptate în conformitate cu articolul 46 din Tratatul privind Uniunea Europeană."[179]

[179] *Sursă online*, „EUR-Lex – Acces la Dreptul Uniunii Europene / Tratat privind Uniunea Europeană (versiune consolidată 2016)", pp. 275–277, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN, accesat în 13.10.2021.

6.2. Format în limba română al întrebărilor care au stat la baza discuțiilor desfășurate în cadrul interviurilor

1. În ce măsură considerați amenințătoare pentru siguranța și stabilitatea Uniunii Europene următoarele situațiile?
   - ▶ Criza refugiaților

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
   - ▶ Atacurile teroriste

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
   - ▶ Schimbarea climatică

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
   - ▶ Atacurile cibernetice

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
   - ▶ Dezvoltarea armamentului nuclear

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
   - ▶ Invazia militară a altor state

     ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare

2. Ce vă inspiră prezența trupelor și a blindatelor militare în locurile aglomerate ale marilor orașe europene?

   ☐ Teamă

   ☐ Parțial teamă

   ☐ Teamă și siguranță în același timp

   ☐ Preponderent siguranță

   ☐ Siguranță deplină

3. În ce măsură considerați conceptul de suveranitate națională ca fiind un impediment în accelerarea proceselor de integrare militară la nivelul UE?

4. În ce măsură considerați interesele economice naționale ca fiind un impediment în accelerarea proceselor de integrare militară la nivelul UE?

5. Cum considerați gestionarea la nivel global de către ONU a situațiilor de conflict din vecinătatea Europei (Ucraina și Sud-Estul continentului în special) și ce ar fi putut NATO și UE să facă în plus în cadrul actualelor legi internaționale?

6. Care considerați că sunt principalele motive pentru care Puterile Aliate Europene nu își asumă un rol de lider în misiunile militare (în special în cele învecinate) și adoptă mereu un rol de suport?

7. Conceptul de autonomie militară a UE (Forțele Armate Europene / Armata Uniunii Europene) este văzut ca un aspect pozitiv și chiar așteptat în cadrul NATO, sau existența unei asemenea structuri ar fi în detrimentul alianței, limitându-i astfel capacitățile de acțiune și formatul actual?

8. Cum considerați că percepe NATO avântul recent al PSAC obținut prin inițiative precum PESCO, Fondul european de apărare, Planul de dezvoltare al capacității (CDP), CARD sau Busola Strategică?

9. Cum considerați că percepe NATO existența alianțelor regionale de cooperare militară de la nivelul UE? Este un exercițiu benefic care favorizează integrarea militară pe termen lung, sau este în dezacord cu strategia și mandatul NATO? (ex. PESCO, EI2, NORDEFCO, Grupul Nordic, Nordic Baltic 8, București 9, Visegrád, OSCE etc.)

10. În 2021-2022 UE elaborează o busolă strategică, iar NATO un nou concept strategic – sunt abordări care se doresc a fi similare, sau țintesc mandate diferite?

11. Rolul NATO ar trebui să se limiteze doar asupra propriei apărări, sau evaluarea impactului potențial al dezvoltării apărării și a altor state (precum China în special) este justificată și chiar necesară?

12. Tendința hegemonică a Chinei ar trebui să îngrijoreze Puterile Aliate Europene în privința disponibilității SUA în a-și îndeplini pe viitor angajamentele din cadrul NATO?

13. Care formulă a celor două structuri o considerați cea mai potrivită pentru securitatea și apărarea viitoare a Uniunii Europene (pe termen mediu și lung)?
   ☐ Doar NATO
   ☐ NATO în rol principal și PSAC în rol secundar
   ☐ Contribuție egală NATO și PSAC
   ☐ PSAC în rol principal și NATO în rol secundar
   ☐ Doar PSAC

14. Pe o scară de la 1 la 5 (1 reprezentând valoarea minimă iar 5 valoarea maximă), cum evaluați impactul general al Brexit asupra securității și apărării europene?

15. În scenariul în care Armata Uniunii Europene ar reprezenta un obiectiv strategic dorit, considerați că odată atins acesta ar putea constitui un prim pas spre formarea „Statelor Unite ale Europei" (state federative), sau ordinea unui asemenea demers este de fapt inversă?

Reamintim, datorită complexității discuțiilor deschise și a ariilor largi de acoperite a unor răspunsuri oferite de către invitați, cât și totodată din cauza timpului limitat al unor întâlniri, interviurile nu au respectat neapărat această ordine sau acest format al întrebărilor.

6.3. Format chestionar complet, în limba română, așa cum a fost el propus tuturor participanților, inclusiv cuvântul de deschidere

Bună ziua și bine v-am găsit!

Numele meu este Bogdan RUS, sunt doctorand în cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (RO), domeniul Relații Internaționale și fiindcă apreciez nespus că ați ales să contribuiți la această cercetare, mă simt dator să vă descriu pe scurt în rândurile care urmează scopul și modul de desfășurare ale acesteia.

Chestionarul vizează sfera securității militare și a politicilor de apărare ale Uniunii Europene, iar rezultatul acestuia este menit să exprime siguranța percepută a cetățenilor săi, înțelegerea comună și importanța acestui concept al securității militare, cât și obiectivele viitoare ale acestei arii. Ca și structură, chestionarul conține un număr de 25 de întrebări, cu un singur răspuns selectabil, iar completarea lui ar trebui să dureze cel mult 10 minute. Pentru a putea participa, trebuie să aveți cel puțin 18 ani împliniți și să fiți rezident al unui stat membru al Uniunii Europene.

De asemenea, vă rog să rețineți că nu există răspunsuri corecte sau greșite în cadrul acestui chestionar și că pun totodată mare preț pe sinceritatea dumneavoastră în completarea lui. Pentru orice nelămuriri sau întrebări suplimentare vă rog nu ezitați să mă contactați la adresa de e-mail: bogdan.rus.office@gmail.com.

Întrebări:

1. În ce țară a Uniunii Europene locuiți în prezent?
   ≡ Listă verticală cu toate cele 27 de state membre ale Uniunii Europene, ordonată alfabetic.

   *Mențiune: Vă reamintim că este necesar să locuiți într-unul dintre statele membre ale UE pentru a vă putea evalua contribuția la această cercetare.

2. În care dintre categoriile de vârstă de mai jos vă aflați în prezent?
   ☐ Sub 18 ani
   ☐ 18 – 35 ani
   ☐ 35 – 65 ani
   ☐ Peste 65 ani

   *Mențiune: Vă reamintim că este necesar să aveți cel puțin 18 ani împliniți pentru a vă putea evalua contribuția la această cercetare.

3. Care sunt ultimele dvs. studii absolvite?
   ☐ Studii liceale
   ☐ Studii universitare
   ☐ Studii postuniversitare
   ☐ Niciuna dintre variantele de mai sus

4. Dețineți cetățenia vreunui stat membru al Uniunii Europene?
   ☐ Da
   ☐ Nu

   *Mențiune: A fi cetățean al unei țări înseamnă a deține în mod oficial cetățenia țării respective.

5. În ce măsură aveți cunoștințe legate de contextul actual al Uniunii Europene în ceea ce privește securitatea și apărarea militară ale acesteia?
   ☐ Deloc
   ☐ Foarte puține
   ☐ Medii
   ☐ Bune
   ☐ Foarte bune

6. În ce măsură aveți cunoștințe legate de Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (PSAC)?
   ☐ Deloc
   ☐ Foarte puține
   ☐ Medii
   ☐ Bune
   ☐ Foarte bune

7. În ce măsură aveți cunoștințe legate de structura militară NATO?
   ☐ Deloc
   ☐ Foarte puține
   ☐ Medii
   ☐ Bune
   ☐ Foarte bune

8. Aveți cunoștințe și de alte structuri militare la nivelul Uniunii Europene?
   ☐ Da
   ☐ Nu

   *Mențiune: Vă rog să rețineți că în cazul selecției opțiunii **Da**, veți fi rugat să numiți aceste structuri.

9. Ați putea, vă rog, să numiți astfel de structuri militare?
   ⊂⊃ Câmp editabil de către respondent.

   *Mențiune: În cazul în care nu vă amintiți totuși numele acestora în acest moment, puteți să săriți cu ușurință peste această întrebare.

10. În ce măsură considerați amenințătoare pentru siguranța și stabilitatea Uniunii Europene situațiile de mai jos?
    ▶ Criza refugiaților
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
    ▶ Atacurile teroriste
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
    ▶ Schimbarea climatică
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
    ▶ Atacurile cibernetice
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
    ▶ Dezvoltarea armamentului nuclear
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare
    ▶ Invazia militară de către alte state
    ☐ Deloc ☐ Foarte mică ☐ Medie ☐ Amenințătoare ☐ Foarte amenințătoare

11. În ce măsură vă simțiți în siguranță în locul în care trăiți acum?
    ☐ Deloc în siguranță
    ☐ Foarte puțin în siguranță
    ☐ Preponderent în siguranță
    ☐ Foarte în siguranță

12. Ce vă inspiră prezența trupelor și a blindatelor militare în locurile aglomerate ale marilor orașe europene?
    ☐ Teamă
    ☐ Parțial teamă
    ☐ Teamă și siguranță în același timp

☐ Preponderent siguranță
☐ Siguranță deplină

13. Cum considerați ideea statelor membre ale Uniunii Europene de a colabora pe chestiuni de securitate și apărare militară?
☐ Lipsită de utilitate
☐ Prea puțin utilă
☐ Preponderent utilă
☐ Foarte utilă
☐ Nu știu / Nu răspund

14. Cum considerați actualul stadiu al colaborării statelor membre pe chestiuni de securitate și apărare militară?
☐ Total nesatisfăcător
☐ Prea puțin satisfăcător
☐ Preponderent satisfăcător
☐ Pe deplin satisfăcător
☐ Nu știu / Nu răspund

15. Sunteți de părere că Uniunea Europeană ar trebui să facă mai mult în acest sens al securității și apărării militare?
☐ Nu (dezacord total)
☐ Nu neapărat (dezacord parțial)
☐ Ar fi de preferat (acord parțial)
☐ Cu certitudine da (acord total)
☐ Nu știu / Nu răspund

16. În ce măsură găsiți relevantă și esențială Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene (PSAC), pentru siguranța cetățenilor săi?
☐ Deloc esențială
☐ Prea puțin esențială
☐ Preponderent esențială
☐ Esențială
☐ Nu știu / Nu răspund

17. În ce măsură găsiți relevantă și esențială alianța NATO pentru siguranța cetățenilor Uniunii Europene?
☐ Deloc esențială
☐ Prea puțin esențială
☐ Preponderent esențială
☐ Esențială
☐ Nu știu / Nu răspund

18. Care formulă a celor două structuri o considerați cea mai potrivită pentru securitatea și apărarea viitoare a Uniunii Europene (pe termen mediu și lung)?
☐ Doar NATO
☐ NATO în rol principal și PSAC în rol secundar
☐ Contribuție egală NATO și PSAC
☐ PSAC în rol principal și NATO în rol secundar
☐ Doar PSAC
☐ Nu știu / Nu răspund

*Mențiune: NATO - Organizația Tratatului Atlanticului de Nord | PSAC - Politica de securitate și apărare comună a Uniunii Europene

19. Considerați utilă constituirea unei Armate a Uniunii Europene și a unui Comandament Suprem de Apărare European?
☐ Nu (dezacord total)
☐ Nu neapărat (dezacord parțial)
☐ Ar fi de preferat (acord parțial)
☐ Cu certitudine da (acord total)
☐ Nu știu / Nu răspund

20. V-ați simți mai în siguranță dacă Uniunea Europeană ar avea propria armată?
☐ Nu (dezacord total)
☐ Nu neapărat (dezacord parțial)
☐ Probabil că da (acord parțial)
☐ Cu certitudine da (acord total)

21. Considerați că o Armată a Uniunii Europene ar putea contribui și la pacea și securitatea globală?
☐ Nu (dezacord total)
☐ Nu neapărat (dezacord parțial)

☐ Probabil că da (acord parțial)
☐ Cu certitudine da (acord total)
☐ Nu știu / Nu răspund

22. Dacă ați avea certitudinea că un astfel de concept al unei Armate a Uniunii Europene ar economisi anual sume importante de bani la nivelul statelor membre și ar fi totodată capabil să ofere mai multă protecție cetățenilor săi, ați fi înclinat să susțineți o astfel de inițiativă?
☐ Nu (dezacord total)
☐ Nu neapărat (dezacord parțial)
☐ Probabil că da (acord parțial)
☐ Cu certitudine da (acord total)
☐ Nu știu / Nu răspund

23. Cum evaluați retragerea Marii Britanii din Uniunea Europeană, din punct de vedere al impactului asupra securității și apărării militare ale acesteia din urmă?
☐ Deloc relevantă
☐ Prea puțin relevantă
☐ Destul de relevantă
☐ Foarte relevantă
☐ Nu știu / Nu răspund

*Mențiune: Brexit - Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord au părăsit oficial Uniunea Europeană la 31 ianuarie 2020

24. Ce rol considerați că a reprezentat Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord în securitatea și apărarea militară a Uniunii Europene în termeni de tehnologie, inovație și contribuție bugetară?
☐ Deloc important
☐ Prea puțin important
☐ Preponderent important
☐ Foarte important
☐ Nu știu / Nu răspund

7. Bibliografie

Lucrări generale:

1. Boening Astrid, Kremer Jan-Frederik și Van Loon Aukje, Global Power Europe – Vol. 1; Theoretical and Institutional Approaches to the EU's External Relations, Heidelberg DE, Springer, 2013, pp. 23 – 78.

2. Dal Lago Alessandro și Palidda Salvatore, *Conflict, Security and the Reshaping of Society; The civilization of war*, Abingdon, Routledge, 2010, pp. 87 – 133.

3. Edmunds Timothy, Juncos Ana E. și Algar-Faria Gilberto, *EU local capacity building: ownership, complexity and agency*, Taylor & Francis, 2018, pp. 7 – 67, https://doi.org/10.1080/23340460.2018.1528878.

4. Esitashvili Nikoloz G. și Martín Félix E., NATO's Internal Deepening, Endurance, and Expansion: Economic Incentives and Gains as an Explanatory Complement to Realist Alliance Theory, Journal of Strategic Security 13, no. 3, 2020, pp. 17 – 45, DOI: https://doi.org/10.5038/1944-0472.13.3.1828.

5. Friedewald Michael, Burgess J. Peter, Bellanova Johann Čas, Rocco și Peissl Walter, *Surveillance, Privacy and Security; Citizens' Perspectives*, Abingdon, Routledge, 2017, pp. 100 – 127.

6. Greco Ettore, Pirozzi Nicoletta și Silvestri Stefano, *EU Crisis Management: Institutions and Capabilities in the Making*, Roma, Quaderni IAI, 2010, pp. 7 – 37.

7. Howorth Jolyon și Menon Anand, *The European Union and National Defence Policy*, London (UK), Routledge, 1997, pp. 1 – 25, https://doi.org/10.4324/9780203982921.

8. Ian Anthony, *Military Dimensions of a Multipolar World: Implications for Global Governance*, Taylor & Francis, 2018, pp. 5 – 55, https://doi.org/10.1080/09700161.2018.1463957.

9. Lodgaard Sverre, *Nuclear Dissarmament and Non-Proliferation*, Abingdon, Routledge, 2011, pp. 5 – 221.

10. Magaš Branka și Žanić Ivo*, The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina 1991–1995,* Abingdon, Frank Cass Publishers, 2001, pp. 3 – 35.

11. Miller Riel, Transforming the Future; Anticipation in the 21st Century, Abingdon, Routledge, 2018, pp. 177 – 186.

12. Olsen Odd Einar, Juhl Kirsten, Lindøe Preben H. și Engen Ole Andreas, *Standardization and Risk Governance; A Multi-Disciplinary Approach*, Abingdon, Routledge, 2020, pp. 3 – 23.

13. Thomas Vinod, Climate Change and Natural Disasters; Transforming Economies and Policies for a Sustainable Future, Abingdon, Routledge, 2017, pp. 71 – 107.

14. Waltz Kenneth N., *Theory of International Politics*, Long Grove (IL), Waveland Press, Inc., 2010, pp. 89 – 105.

Lucrări, studii și articole de specialitate:

15. Arts Sophie și Keil Steven, *Flexible Security Arrangements and the Future of NATO Partnerships*, German Marshall Fund of the United States, 2021, pp. 8 – 17, https://www.jstor.org/stable/resrep29362, accesat în 19.03.2021.

16. Besch Sophia, Brzezinski Ian și Herr Trey, *A Transatlantic Agenda for the New European Commission*, Atlantic Council, 2019, pp. 3 – 18, https://www.jstor.org/stable/resrep26648.4, accesat în 07.12.2020.

17. Biscop Sven, *From Global Strategy to Strategic Compass: Where Is the EU Heading?*, EGMONT - The Royal Institute for International Relations, 2019, pp. 1 – 4.

18. Biscop Sven, *Strategic autonomy: not without integration*, Foundation for European Progressive Studies (FEPS), Bruxelles, 2022, pp. 1 – 13, https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/220113%20strategic_autonomy_sven_biscop.pdf, accesat în 13.01.2022.

19. Biscop Sven, *The Future of the Transatlantic Alliance*, Air University Press, 2020, Vol. 14, No. 3, pp. 90 – 93, https://www.jstor.org/stable/10.2307/26937412, accesat în 30.03.2021.

20. Biscop Sven, *Ukraine: The Price of Stability*, EGMONT: Royal Institute for International Relations, Bruxelles, 2022, https://www.egmontinstitute.be/ukraine-the-price-of-stability/, accesat în 13.01.2022.

21. Bolder Patrick și Chavannes Esther, *Military Space Developments: Challenges and Opportunities for Defense and Industry*, Hague Centre for Strategic Studies, 2020, pp. 1 – 5, https://www.jstor.org/stable/resrep26763, accesat în 07.12.2020.

22. Brattberg Erik și Valášek Tomáš, *EU Defense Cooperation: Progress Amid Transatlantic Concerns*, Carnegie Endowment for International Peace, 2019, pp. 2 – 23, http://www.jstor.com/stable/resrep20973.5, accesat în 19.03.2021.

23. Colli Francesca, *The End of 'Business as Usual'?: COVID-19 and the European Green Deal*, Egmont Institute, 2020, pp. 3 – 4, http://www.jstor.org/stable/resrep24706, accesat în 17.07.2022.

24. Comisia Europeană, *Cartea albă privind viitorul Europei*, https://ec.europa.eu/info/future-europe/white-paper-future-europe_ro, Bruxelles, 2017.

25. Cunha Alberto, *Post-Brexit EU Defence Policy: Is Germany Leading towards a European Army?*, E-International Relations, 2020, pp. 6 – 8, https://www.e-ir.info/pdf/85911, p. 7, accesat în 09.11.2021.

26. Danish Institute for International Studies, *A small state addressing big problems: Perspective on recent Danish foreign and security strategy*, Danish Institute for International Studies, 2020, pp. 4 – 38, https://www.jstor.org/stable/resrep 26357.4, accesat în 07.04.2021.

27. European Comision, *Reflection Paper on the Future of European Defence*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/reflection-paper-defence_en.pdf, Bruxelles, 2017.

28. European Council on Foreign Relations, *Europe's Digital Sovereignty: from rulemaker to superpower in the age of US-China rivalry*, European Council on Foreign Relations, 2020, https://www.jstor.org/stable/resrep25374, accesat în 19.03.2021.

29. European Parliamentary Research Service, *Peace and Security in 2020 – Overview of EU action and outlook for the future*, Brussels, European Union, August 2020, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652041/EPRS_STU(2020)652041_EN.pdf, accesat în 17.12.2020.

30. European Parliamentary Research Service, *Peace and Security in 2021 – Overview of EU action and outlook for the future*, Brussels, European Union, June 2021, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690669/EPRS_STU(2021)690669_EN.pdf, accesat în 10.10.2021.

31. European Union Institute for Security Studies, EU security and defence: Core documents 2008 (Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the functioning of the European Union), European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2009 pp. 131 – 141, http://www.jstor.com/stable/resrep06971.29, accesat în 23.08.2020.

32. Fiott Daniel, Missiroli Antonio și Tardy Thierry, *Permanent Structured Cooperation: What's in a name?*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2017, pp. 7 – 10, https://www.jstor.org/stable/resrep17440.4, accesat în 19.12.2020.

33. Gavras Konstantin, Scotto Thomas J., Reifler Jason, Hofmann Stephanie, Thomson Catarina, Mader Matthias și Schoen Harald, *NATO and CSDP: party and public positioning in Germany and France*, NATO Defense College, 2020, pp. 3 – 4, https://www.jstor.org/stable/resrep25096, accesat în 05.04.2021.

34. Grebe Jan, For a Europeanisation of Arms Export Controls: More power for Brussels will lead to a stronger Common Foreign and Security Policy of the EU, Federal Academy for Security Policy, Berlin, 2018, http://www.jstor.com/stable/resrep22198, accesat în 07.04.2021.

35. Hessel Anne, Jouzel Jean și Larrouturou Pierre, *A Climate Pact for Europe: How to Finance the Green Deal*, UK, Bristol University Press, 2021, p. 1.

36. Howorth Jolyon, *Autonomy and Strategy: What Should Europe Want?*, Egmont Institute, 2019, pp. 1 – 6, www.jstor.org/stable/resrep21390, accesat în 11.03.2021.

37. Jaehyon Lee, *Diplomatic and Security Implications of the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)*, Asan Institute for Policy Studies, South Korea, 2021, pp. 1 – 6, https://www.jstor.org/stable/resrep29687, accesat în 07.04.2021.

38. Kaunert Christian, *The external Dimension of EU Counter-Terrorism Relations: Competences, Interests, and Institutions*, Taylor & Francis, 2019, https://doi.org/10.1080/09546550903409551.

39. Kemp Walter, *Conceptual Evolution of Peacekeeping in the OSCE*, International Peace Institute, 2016, pp. 2 – 4, www.jstor.org/stable/resrep09586.5, accesat în 15.03.2021.

40. Keyu, Gong, *North Korea's Nuclear Tests and Sino–U.S. Cooperation, North Korean Review*, vol. 13, no. 1, 2017, pp. 94 – 102, www.jstor.org/stable/26396111, accesat în 30.11.2020.

41. Kürşat Kaya Emre, *European Defence Ecosystem, Third Countries' participation and the special case of Turkey*, Centre for Economics and Foreign Policy Studies, 2019, pp. 2 – 10, http://www.jstor.com/stable/resrep21054, accesat în 19.03.2021.

42. Larivé Maxime H. A., Debating European Security and Defence Policy – Understanding the Complexity, Abingdon UK, Routledge, 2016, Chapter 12.

43. Lațici Tania, *No Pain, No Gain: Taking PESCO to the Gym*, Egmont Institute, 2020, pp. 1 – 7, https://www.jstor.org/stable/resrep26746, accesat în 30.03.2021.

44. Lee-Makiyama Hosuk, *The EU Green Deal and Its Industrial and Political Significance*, European Centre for International Political Economy, 2021, pp. 1 – 10, http://www.jstor.org/stable/resrep29234, accesat în 17.07.2022.

45. Leonard Mark, Pisani-Ferry Jean, Shapiro Jeremy, Tagliapietra Simone și Wolff Guntram, *THE GEOPOLITICS OF THE EUROPEAN GREEN DEAL*, European Council on Foreign Relations, 2021, pp. 2 – 14, http://www.jstor.org/stable/resrep29130, accesat în 17.07.2022.

46. Leonard Mark și Shapiro Jeremy, *Sovereign Europe, Dangerous world: five agendas to protect Europe's capacity to act*, European Council on Foreign Relations, 2020, pp. 13 – 23, https://www.jstor.org/stable/resrep27733, accesat în 19.03.2021.

47. Major Claudia și Mölling Christian, Common Ground for European Defense: National Defense and Security Strategies Offer Building Blocks for a European Defense Strategy, German Marshall Fund of the United States, 2016, http://www.jstor.com/stable/resrep18852, accesat în 07.12.2020, pp. 1 – 6.

48. Manseok Lee și Nacht Michael, *Challenges to the Nuclear Non-Proliferation Treaty*, *Strategic Studies Quarterly*, vol. 14, no. 3, 2020, pp. 95 – 120, www.jstor.org/stable/26937413, accesat în 07.12.2020.

49. Marrone Alessandro și Muti Karolina, *NATO's Future: Euro-Atlantic Alliance in a Peacetime War*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2020, pp. 13 – 18, https://www.jstor.org/stable/resrep27570, accesat în 05.04.2021.

50. Martill Benjamin și Staiger Uta, *Brexit and Beyond: Rethinking the Futures of Europe*, UCL Press, London, 2018, pp. 174 – 182, https://www.jstor.org/stable/j.ctt20krxf8.25, accesat în 07.04.2021.

51. Mauro Frédéric, *PESCO: European defence's last frontier*, Grip Report, 2017, Introduction.

52. Morcos Pierre, *Toward a New "Lost Decade"? Covid-19 and Defense Spending in Europe*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, pp. 1 – 9, https://www.jstor.org/stable/resrep26416, accesat în 22.03.2021.

53. Myles R. Allen, O.P. Dube, W. Solecki, F. Aragón-Durand, W. Cramer, S. Humphreys, M. Kainuma, J. Kala, N. Mahowald, Y. Mulugetta, R. Perez, M. Wairiu și K. Zickfeld, *Global Warming of 1.5°C: An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate*

poverty, The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), In Press, 2018, https://www.ipcc.ch/sr15/, accesat în 12.04.2021.

54. Neill Martin, Taliaferro Aaron C., Tillman Mark E., Morgan Gary D. și Hinkle Wade P., *Defense Governance and Management: Improving the Defense Management Capabilities of Foreign Defense Institutions*, Institute for Defense Analyses, 2017, pp. 2 – 22, http://www.jstor.com/stable/resrep22899.4, accesat în 07.12.2020.

55. Nissen Christine, Stokholm Banke Cecilie Felicia, Linnet Schmidt Jakob, Runge Olesen Mikkel, Mouritzen Hans, Rahbek-Clemmensen Jon, Pedersen Rasmus Brun, Butler Graham și Andersen Louise Riis, *European Defence Cooperation and the Danish Defence opt-out*, Danish Institute for International Studies, 2020, pp. 25 – 33, https://www.jstor.org/stable/resrep25193.9, accesat în 06.04.2021.

56. Nussbaum Rudi H., *The Chernobyl Nuclear Catastrophe: Unacknowledge Health Detritment*, *Environmental Health Perspectives*, vol. 115, no. 5, 2007, pp. A238 – A239, www.jstor.org/stable/4488991, accesat în 30.11.2020.

57. Ortega Andrés, *The U.S.-China Race and the Fate of Transatlantic Relations: Part II: Bridging Differing Geopolitical Views*, Center for Strategic and International Studies (CSIS), 2020, pp. 1 – 12, www.jstor.org/stable/resrep24245, accesat în 19.03.2021.

58. Patrahau Irina și Van Geuns Lucia, *Gas Supply Security in the Netherlands: Geopolitical and Environmental Dilemmas*, Hague Centre for Strategic Studies, 2021, pp. 17 – 22, https://www.jstor.org/stable/resrep29551.7, accesat în 07.04.2021.

59. Quencez Martin și Besch Sophia, *The Challenges Ahead for EU Defense Cooperation*, German Marshall Fund of the United States, 2020, pp. 2 – 5, http://www.jstor.com/stable/resrep21219, accesat în 23.03.2021.

60. Reykers Yf, *A permanent headquarters under construction? The Military Planning and Conduct as a proximate principal*, Taylor & Francis, 2019, https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1599882.

61. Sabatino Ester, Fiott Daniel, Zandee Dick, Mölling Christian, Major Claudia, Maulny Jean-Pierre, Keohane Daniel și Moro Domenico, *The Quest for European Strategic Autonomy – A Collective Reflection*, Istituto Affari Internazionali (IAI), 2020, pp. 9 – 27, https://www.jstor.org/stable/resrep28792, accesat în 24.03.2021.

62. Salmon Trevor C. și Shepherd Alistair J. K., *Toward a European Army - A Military Power in the Making?*, Colorado USA, Lynne Rienner Publishers, 2003.

63. Scaparrotti Curtis M., Bell Colleen B., Schroeder Wayne, Starling Clementine G. și Rodihan Conor, *Revitalizing the Military Mobility Effort: A Comprehensive Assessment of European Military Mobility*, Atlantic Council, 2020, pp. 10 – 22, http://www.jstor.com/stable/resrep24666.6, accesat în 05.04.2021.

64. Soare Simona R., *Policy Considerations: Conflict in the age of lost innocence*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), 2020, pp. 96 – 102, https://www.jstor.org/stable/resrep28675.20, accesat în 19.03.2021.

65. Steinmeier Frank-Walter, *The OSCE Is Indispensable for Security in Europe*, Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development, no. 7, 2016, pp. 84 – 86, www.jstor.org/stable/48573666, accesat în 15.03.2021.

66. Thompson Jack, Pronk Danny și Van Manen Hugo, *Geopolitical Genesis: Dutch Foreign and Security Policy in a Post-COVID World*, Hague Centre for Strategic Studies, 2021, pp. 117 – 130, https://www.jstor.org/stable/resrep29556.8, accesat în 07.04.2021.

67. Tsertsvadze Irina, *Britain and the Common Security and Defense Policy of the European Union*, Connections, Vol. 16, No. 3, Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, 2017, pp. 73 – 86, https://www.jstor.org/stable/10.2307/26867921, accesat în 07.12.2020.

68. Van Eekelen Willem, *Too many ways of European defense cooperation*, Stichting Atlantische Commissie, 2018, Atlantisch Perspectief, Vol. 42, No. 6, pp. 24 – 29, https://www.jstor.org/stable/10.2307/48581463, accesat în 19.03.2021.

69. Veen Erwin, Pellise Alba Di Pietrantonio, Ezzeddine Nancy și Napolitano Paolo, *Assessing the broad evolution of EU foreign policy related to conflict*, Clingendael Institute, 2021, pp. 7 – 14, https://www.jstor.org/stable/resrep28665.6, accesat în 19.03.2021.

70. Verhagen Paul, Chavannes Esther și Bekkers Frank, *Flow Security in the Information Age: lasting dependency on US' military systems*, Hague Centre for Strategic Studies, 2020, pp. 23 – 28, https://www.jstor.org/stable/resrep27520.5, accesat în 19.03.2021.

71. Von Trapp Amanda și Hatfield Mark O., *European Defense Integration: Public Opinion and Instinct*, European Union Studies Association, 2019, pp. 1 – 13, https://www.eustudies.org/eusa-forum/eusa-interest-section-essays/18/download.

72. Zandee Dick, Deen Bob, Kruijver Kimberley și Stoetman Adája, *European strategic autonomy in security and defence: Now the going gets tough, it's time to get going*, Clingendael Institute, 2020, pp. 23 – 32, https://www.jstor.org/stable/resrep27515.7, accesat în 19.03.2021.

73. Zandee Dick, *PESCO implementation: the next challenge*, Clingendael Institute, 2018, pp. 1 – 14, http://www.jstor.com/stable/resrep21316, accesat in 11.12.2020.

Documente:

74. *Sursă online*, „Consiliul de Securitate al ONU / Rezoluții", http://unscr.com/en/resolutions/1887, accesat în 03.12.2020.

75. *Sursă online*, „EUR-Lex – Acces la Dreptul Uniunii Europene / Tratat privind Uniunea Europeană (versiune consolidată 2016)", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016M/TXT&from=EN, accesat în 13.10.2021.

76. *Sursă online*, „EUR-Lex / Document 12007L/TXT / Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=EN#d1e1452-1-1, accesat în 15.07.2022.

77. *Sursă online*, „EUR-Lex / Document 12016M042 / Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene", https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2016:202:FULL&from=RO, accesat în 17.02.2021.

78. *Sursă online*, „EUR-Lex / Glosarul sintezelor", https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/high_representative_cfsp.html?locale=ro, accesat în 02.11.2021.

79. *Sursă online,* „Eurostat / Arhive: Statistici privind finanțele publice", https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Government_finance_statistics/ro&oldid=360434, accesat în 23.03.2021.

80. *Sursă online*, „Eurostat / Statistics Explained / Total general government expenditure on defence, 2019 (% of GDP)", https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Total_general_government_expenditure_on_defence,_2019_(%25_of_GDP).png, accesat în 08.11.2021.

81. *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Europol", https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_ro, accesat în 20.06.2020.

82. *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Tratatul de la Amsterdam", https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_of_amsterdam_en.pdf, accesat în 20.06.2020.

83. *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Documente / Tratatul de la Maastricht", https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, accesat în 20.06.2020.

Surse electronice:

84. *Sursă online,* „Comisia Europeană / Răspunsul la criza provocată de coronavirus", https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response_ro, accesat în 23.03.2021.

85. *Sursă online*, „Consiliul European, Consiliul Uniunii Europene / Summit internațional", https://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-summit/2021/11/01/, accesat în 02.11.2021.

86. *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Brexit", https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/eu-uk-after-referendum/, accesat în 01.06.2020.

87. *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Comunicate", https://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2017/06/08/military-mpcc-planning-conduct-capability/, accesat în 15.06.2020.

88. *Sursă online*, „Consiliul Uniunii Europene / Politici / Pactul verde european", https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/green-deal/, accesat în 17.07.2022.

89. *Sursă online,* „Delegația Permanentă a României la NATO / Angajamentul privind creșterea cheltuielilor pentru apărare", https://nato.mae.ro/node/1012, accesat în 08.01.2022.

90. *Sursă online*, „EEAS / Threat Analysis – a background for the Strategic Compass", https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/89049/, accesat în 24.03.2021.

91. *Sursă online*, „Egmont Royal Institute for International Relations / Staff / Sven Biscop", https://www.egmontinstitute.be/expert-author/sven-biscop/, accesat în 07.02.2022.

92. *Sursă online*, „Eurofighter Typhoon / About us", https://www.eurofighter.com/about-us, accesat în 28.04.2022.

93. *Sursă online*, „European Commission / Service for Foreign Policy Instruments (FPI) / Common Foreign and Security Policy, preserving peace and security", https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/common-foreign-and-security-policy-preserving-peace-and-security_en, accesat în 08.04.2021.

94. *Sursă online*, „European Commission / Transport / Action Plan on military mobility: EU takes steps towards a Defence Union", https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/news/2018-03-28-action-plan-military-mobility_en, accesat în 05.04.2021.

95. *Sursă online*, „European Defence Agency / History", https://eda.europa.eu/our-history/our-history.html , accesat în 24.02.2022.

96. *Sursă online*, „European Defence Agency / News and Events / European defence spending hit new high in 2019", https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2021/01/28/european-defence-spending-hit-new-high-in-2019, accesat în 04.11.2021.

97. *Sursă online*, „European Parliament / External relations policies / Common security and defence policy", https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/159/common-security-and-defence-policy, accesat în 25.02.2022.

98. *Sursă online*, „European Parliament / Mapping threats to peace and democracy worldwide / Normandy Index 2021", https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690670/EPRS_STU(2021)690670_EN.pdf, accesat în 28.04.2022.

99. *Sursă online*, „European Parliament / Peace and Security", https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690669/EPRS_STU(2021)690669_EN.pdf, accesat în 28.04.2022.

100. *Sursă online*, „European Union External Action / Implementing the Global Strategy: EU delivers on security and defence", https://www.eeas.europa.eu/eeas/implementing-global-strategy-eu-delivers-security-and-defence_en, accesat în 29.06.2022.

101. *Sursă online*, „European Union External Action / We need to increase European defence capabilities, working better together", https://www.eeas.europa.eu/eeas/we-need-increase-european-defence-capabilities-working-better-together_en, accesat în 30.06.2022.

102. *Sursă online*, „European University Institute / State of the Union Conference 6-7 May 2021 / Conversation between Josep Borrell Fontelles and Sarah Nouwen", https://stateoftheunion.eui.eu/programme/, accesat în 03.11.2021.

103. *Sursă online*, „Eurostat / News / Which EU countries had the highest GDP in 2019?", https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20200508-1, accesat în 26.03.2021.

104. *Sursă online*, „Guvernul Olandei / Topics / Brexit”, https://www.government.nl/topics/brexit/question-and-answer/when-will-the-united-kingdom-leave-the-european-union, accesat în 26.03.2021.

105. *Sursă online*, „International Energy Agency / Data and Statistics / Electricity mix in India, January – December 2020”, https://www.iea.org/data-and-statistics/charts/electricity-mix-in-india-january-december-2020, accesat în 12.04.2021.

106. *Sursă online*, „Ministerul Afacerilor Externe / Securitate Internațională”, https://www.mae.ro/en/node/2064, accesat în 15.06.2020.

107. *Sursă online*, „Ministerul Afacerilor Externe”, https://www.mae.ro/, accesat în 11.02.2022.

108. *Sursă online*, „Ministerul Apărării Naționale / Despre noi”, https://www.mapn.ro/legislatie/index.php, accesat în 14.06.2020.

109. *Sursă online*, „NATO / Ce este NATO?”, https://www.nato.int/nato-welcome/index.html, accesat în 31.05.2020.

110. *Sursă online*, „Norwich University Online / Academic Programs / Resources / Key Theories of International Relations”, https://online.norwich.edu/academic-programs/resources/key-theories-of-international-relations, accesat în 08.06.2022.

111. *Sursă online*, „Organizația Mondială a Sănătății / Urgențe / Boli / COVID-19”, https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it, accesat în 13.06.2020.

112. *Sursă online*, „Organizația Națiunilor Unite / Biroul pentru Negocieri de Dezarmare”, https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/, accesat în 20.11.2020.

113. *Sursă online*, „Organizația Națiunilor Unite / Istoric”, https://www.un.org/en/about-un/, accesat în 31.05.2020.

114. *Sursă online*, „Parlamentul European / Apărare”, https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/security/20190612STO54310/apararea-va-crea-ue-o-armata-europeana, accesat în 14.06.2020.

115. *Sursă online*, „Parlamentul European / Fișe descriptive despre Uniunea Europeană”, https://www.europarl.europa.eu/factsheets/ro/sheet/159/politica-de-securitate-si-aparare-comuna, accesat în 21.10.2021.

116. *Sursă online*, „Parlamentul European / Serviciul de Cercetare al Parlamentului European”,

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/698057/EPRS_BRI(2021)698057_EN.pdf, accesat în 07.12.2021.

117. *Sursă online*, „PESCO | Member States Driven / About PESCO & Binding Commitments", https://pesco.europa.eu/, accesat în 31.03.2021.

118. *Sursă online*, „Reprezentanța Comisiei Europene / Despre noi", https://ec.europa.eu/romania/about-us_en, accesat în 14.06.2020.

119. *Sursă online*, „SurveyLegend / Tour", https://www.surveylegend.com/tour/, accesat în 13.04.2021.

120. *Sursă online*, „The Guardian / News / World / Europe", https://www.theguardian.com/world/2022/mar/15/russia-ukraine-war-what-we-know-on-day-20-of-the-russian-invasion, accesat în 15.03.2022.

121. *Sursă online*, „The Institute of International and European Affairs / Events / State of the Union", https://www.iiea.com/events/state-of-the-union, accesat în 05.11.2021.

122. *Sursă online*, „The Institute of International and European Affairs / Events / Building Peace in Complex Environments: Strategic and Operational Perspectives", https://www.iiea.com/events/building-peace-in-complex-environments-strategic-and-operational-perspectives, accesat în 08.10.2021.

123. *Sursă online*, „The Luxembourg Government / François BAUSCH", https://gouvernement.lu/en/gouvernement/francois-bausch.html, accesat în 11.11.2021.

124. *Sursă online*, „The Luxembourg Government / Jean ASSELBORN", https://gouvernement.lu/en/gouvernement/jean-asselborn.html, accesat în 11.11.2021.

125. *Sursă online*, „The White House / Office of the Press Secretary / Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize", https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize, accesat în 08.10.2021.

126. *Sursă online*, „U.S. Department of State / Press Releases / The United States Officially Rejoins the Paris Agreement", https://www.state.gov/the-united-states-officially-rejoins-the-paris-agreement/#:~:text=On%20January%2020%2C%20on%20his,becomes%20a%20Party%20again%20today, accesat în 12.04.2021.

127. *Sursă online*, „UNESCO / About us", https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco, accesat în 15.06.2020.

128. *Sursă online*, „United Nations / Climate Change”, https://unfccc.int/news/official-communication-from-the-us-on-its-intention-to-withdraw-from-the-paris-agreement, accesat în 10.11.2020

129. *Sursă online*, „United Nations / News”, https://news.un.org/en/story/2019/11/1051131, accesat în 10.11.2020.

130. *Sursă online*, „Uniunea Europeana / Despre UE”, https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_ro, accesat în 31.05.2020.

131. *Sursă online*, „Uniunea Europeană / Despre UE”, https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_ro, accesat în 16.03.2021.

132. *Sursă online*, „YouTube / Congratulations message Kleos Space (Apollo Strategists)” https://www.youtube.com/watch?v=Mp3PRxHYmW4, accesat în 11.11.2021.

133. *Sursă online*, „YouTube / Fit for freedom - Keynote Speech by Jean Asselborn at the Budapest Forum”, https://www.youtube.com/watch?v=pGPC0Wc3TJc, accesat în 11.11.2021.

134. *Sursă online*, „YouTube / Foreign Minister Michael Linhart visits the UN in Vienna”, https://www.youtube.com/watch?v=eq75qdyx3SQ, accesat în 09.11.2021.

135. *Sursă online*, „YouTube / L'invité du 12/13 Michael Linhart, ambassadeur d'Autriche en France sur RCJ”, https://youtu.be/zKNxZuQM1vk?t=443, accesat în 09.11.2021.

ISBN: 978-606-37-1951-6